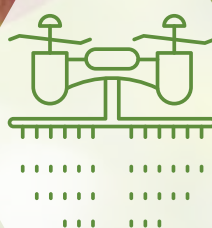
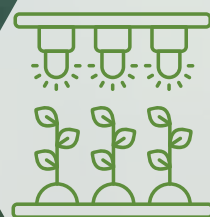

Πώς μπορεί ο Αγροδιατροφικός
τομέας να αντιμετωπίσει
τις προκλήσεις του αύριο, σήμερα;

Περιεχόμενα

Σύνοψη

8

1

Ο ορισμός του
Αγροδιατροφικού τομέα
με μια ματιά

12

2

Ο Αγροδιατροφικός
τομέας διεθνώς

16

3

Σπατάλη τροφίμων

52

4

Η Αγροδιατροφή
στην Ελλάδα

58

5

Έρευνα πεδίου
και αποτελέσματα

84

6

Συμπεράσματα
και προτάσεις

122

7

Μεθοδολογία

132

Εισαγωγικό σημείωμα

Η πολεμική σύρραξη μεταξύ δύο από τους μεγαλύτερους παραγωγούς σιτηρών στον κόσμο, ήρθε να επιβεβαιώσει την κρισιμότητα του Αγροδιατροφικού τομέα και το μέγεθος των προκλήσεων που αντιμετωπίζει.

Ο τομέας συμβάλλει σημαντικά στο παγκόσμιο Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ), ενισχύει την κοινωνική συνοχή, υποστηρίζει τις προσπάθειες για την εξάλειψη της φτώχειας, ενώ μπλέκεται άμεσα και στη μάχη για την αντιμετώπιση της κλιματικής κρίσης.

Στα χρόνια που έρχονται, θα κληθεί να αντιμετωπίσει τεράστιες προκλήσεις, καθώς θα χρειαστεί να θρέψει 40% περισσότερους ανθρώπους μέχρι το 2050, να μειώσει σημαντικά το περιβαλλοντικό του αποτύπωμα και να προσαρμοστεί στις ραγδαίες αλλαγές των καταναλωτικών προτύπων. Την ίδια ώρα, ωστόσο, θα έχει τη δυνατότητα να αξιοποιήσει τις νέες ευκαιρίες που δημιουργούν οι εφαρμογές της ψηφιακής τεχνολογίας και ένα πλήθος παραγωγικών καινοτομιών.

Στη χώρα μας, ο Αγροδιατροφικός τομέας καλείται να ενισχύσει την παραδοσιακά χαμηλή παραγωγικότητά του, αυξάνοντας το μέγεθος των γεωργικών εκμεταλλεύσεων, στηρίζοντας τις συνεργασίες, επενδύοντας στην υιοθέτηση τεχνολογικών καινοτομιών και ενισχύοντας το επίπεδο γεωργικής εκπαίδευσης των αγροτών.

Με την παρούσα μελέτη, η ΕΥ Ελλάδα και η Τράπεζα Πειραιώς παρουσιάζουν από κοινού μια αναλυτική καταγραφή των

μεγεθών, των προκλήσεων και των ευκαιριών που αντιμετωπίζει ο τομέας. Καταγράφουν, επίσης, τις απόψεις όλων των ενδιαφερομένων μερών που εμπλέκονται στην Αγροδιατροφική αλυσίδα. Τέλος, καταθέτουν μια σειρά από προτάσεις για τη θωράκιση και τον εκσυγχρονισμό του τομέα στη χώρα μας, με βάση τη βιωσιμότητα, την καινοτομία και τα νέα επιχειρηματικά μοντέλα.

Η ΕΥ, εδώ και χρόνια, στηρίζει έμπρακτα τον Αγροδιατροφικό τομέα, συνεργαζόμενη στενά με πλήθος επιχειρήσεων σε όλες τις φάσεις της αλυσίδας αξίας – από την αγροτική παραγωγή, τη μεταποίηση και τη συσκευασία, μέχρι τα logistics, τη διανομή και το λιανεμπόριο.

Στο πλαίσιο αυτό, ευχόμαστε ειλικρινά η μελέτη αυτή να λειτουργήσει ως καταλύτης για έναν δημιουργικό διάλογο, με τη συμμετοχή των επαγγελματιών του τομέα και της Πολιτείας, που θα οδηγήσει στην ενίσχυση και τον μετασχηματισμό του Αγροδιατροφικού τομέα στην Ελλάδα.

Ο αγροτικός τομέας αποτελεί βασικό πυλώνα της εθνικής μας οικονομίας. Το 2020 συνεισέφερε το 4,7% της συνολικής Ακαθάριστης Προστιθέμενης Αξίας της χώρας μας. Αποτελεί παράγοντα κοινωνικής συνοχής, καθώς απασχολεί πάνω από 400.000 άτομα και αντιπροσωπεύει περίπου το 10% της συνολικής απασχόλησης στην Ελλάδα.

Την ίδια στιγμή, η βιομηχανία τροφίμων, ποτών και καπνού αποτελεί τον μεγαλύτερο εργοδότη της εγχώριας μεταποίησης, καθώς απασχολεί το 39% του απασχολούμενου δυναμικού. Επίσης, χαρακτηρίζεται από εξωστρέφεια, με τα ελληνικά αγροδιατροφικά προϊόντα να βελτιώνουν τη θέση τους στο σύνολο των εξαγωγών της χώρας. Μετά από πολλά χρόνια, η χώρα παρουσίασε θετικό εμπορικό ισοζύγιο 207 εκατ. ευρώ.

Με το βλέμμα στο μέλλον- κι εν μέσω μιας πολεμικής σύρραξης και μιας πανδημίας, κατανοούμε ότι στην αυξημένη πίεση για παραγωγή τροφίμων, λόγω της διόγκωσης του παγκόσμιου πληθυσμού, προστίθεται σειρά αλλαγών, όπως: οι επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής και της εισαγωγής ψηφιακών μεθόδων στην αγροτική παραγωγή, οι μεταβολές στα δίκτυα διανομής και τις μεταφορές, η διεθνοποίηση των αγορών, η περαιτέρω αστικοποίηση του πληθυσμού, η μεταβολή των καταναλωτικών προτύπων, οι αλλαγές στον τρόπο με τον οποίο οργανώνονται οι αλυσίδες αξίας της αγροδιατροφής.

Η Τράπεζα Πειραιώς και η ΕΥ συζήτησαν εκτενώς με 306 αγρότες, 47 Αγροτικούς Συνεταιρισμούς, 52 μεταποιητικές

και 7 συσκευαστικές ιδιωτικές επιχειρήσεις και βέβαια με 24 εμπορικές επιχειρήσεις, προσπαθώντας να συνθέσουν τις απόψεις από όλους τους εμπλεκόμενους στον χώρο της αγροδιατροφής. Μας μίλησαν με ενδιαφέρον και ειλικρίνεια. Τα αποτελέσματα της έρευνας πεδίου είναι πολλαπλά και πολύ ενδιαφέροντα.

Η Τράπεζα Πειραιώς αντιλαμβάνεται ότι αυτό που έχει χρέος να κάνει είναι να στηρίζει όλα τα υγιή κύτταρα, που δημιουργούν αξία για την εθνική οικονομία. Η στήριξη αυτή βρίσκεται στον πυρήνα των δράσεων της Τράπεζας, η οποία δίνει λύσεις για την ορθολογική ανάπτυξη τόσο των γεωργικών εκμεταλλεύσεων όσο και των επιχειρήσεων του κλάδου, προκειμένου να διαδραματίσουν βιώσιμο ρόλο στην επόμενη ημέρα της αγροδιατροφής.

Έχοντας θέσει ως σημαντικές προτεραιότητες τα θέματα της αιφόρου ανάπτυξης, του ψηφιακού μετασχηματισμού της γεωργίας, της ενίσχυσης της συνεργασίας, της εξωστρέφειας και της ηλικιακής ανανέωσης του αγροτικού δυναμικού αναπτύσσουμε μια σειρά από σχετικές πρωτοβουλίες και προϊόντα. Μεταξύ αυτών, είναι και η παρούσα μελέτη, η οποία καταγράφει τα μεγέθη του αγροδιατροφικού τομέα και κυρίως αποκωδικοποιεί τις προκλήσεις της επόμενης μέρας.

Όραμά μας είναι η υποστήριξη μιας καινοτόμου και ολοκληρωμένης ανάπτυξης του ελληνικού αγροδιατροφικού τομέα, μέσω της βελτίωσης της βιωσιμότητας και ανταγωνιστικότητας των γεωργικών εκμεταλλεύσεων και της δημιουργίας «άριστων» αγροτικών επιχειρήσεων.

Θάνος Μαύρος

Εταίρος, Συμβουλευτικές Υπηρεσίες,
ΕΥ Ελλάδα

Επικεφαλής Τομέα Καταναλωτικών Προϊόντων και
Λιανεμπορίου της ΕΥ στη Νοτιοανατολική Ευρώπη

Αλκιβιάδης Αλεξάνδρου

General Manager,
Αγροτική Τραπεζική,
Τράπεζα Πειραιώς

Γιώργος Γεωργαντάς
Υπουργός Αγροτικής Ανάπτυξης
και Τροφίμων

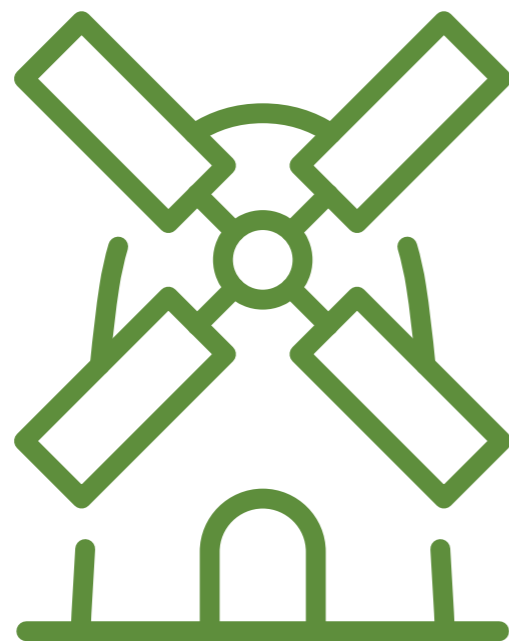

Η ελληνική αγροτική παραγωγή έχει μοναδικά εμβληματικά χαρακτηριστικά, ποιότητα και ταυτόχρονα, εξαιρετική αναπτυξιακή προοπτική.

Ως Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, έχοντας την ευθύνη των πολιτικών και των δράσεων που αφορούν τα διατροφικά προϊόντα της χώρας μας, οφείλουμε να θωρακίσουμε το πλαίσιο και να εξασφαλίσουμε τις συνθήκες και τις ευκαιρίες, ώστε τα προϊόντα της ελληνικής γης να κατακτήσουν τον κόσμο για την ποιότητα, τη γεύση τους και τη συμβολή τους στην ενίσχυση της υγείας των πολιτών.

Πιστεύουμε ότι η στρατηγική που έχουμε εκπονήσει και ο προγραμματισμός που έχει συντελεστεί, σε συνδυασμό με τις προϋποθέσεις ανάπτυξης της υγιούς επιχειρηματικότητας και ανάπτυξης των νέων ψηφιακών εργαλείων, μπορούν να διασφαλίσουν το μετασχηματισμό του αγροτικού τομέα της χώρας, ως απάντηση στις προκλήσεις των καιρών.

Ο στόχος μας είναι να οριοθετήσουμε το μέλλον που αξίζει στον αγρότη και τα προϊόντα της ελληνικής γης, ξεκινώντας από το πρώτο στάδιο της παραγωγής και καταλήγοντας στο πιάτο του καταναλωτή σε όλο τον κόσμο, αντιμετωπίζοντας παράλληλα αποφασιστικά, τα αυξημένα προβλήματα της νέας εποχής.

Σύνοψη

Η σημασία του Αγροδιατροφικού τομέα για την παγκόσμια και τοπική οικονομία είναι αδιαμφισβήτητη. Στην Ελλάδα, σύμφωνα με στοιχεία για το 2019, η βιομηχανία τροφίμων, ποτών και καπνού διατηρεί την πρώτη θέση σε αριθμό επιχειρήσεων, ανάμεσα στους κλάδους της μεταποίησης (16.263 επιχειρήσεις σε σύνολο 57.014), και αποτελεί τον μεγαλύτερο εργοδότη της εγχώριας μεταποίησης, με ποσοστό 39%.

Η βιομηχανία τροφίμων, ποτών και καπνού...

(Ελλάδα, 2019)

...αποτελεί τον μεγαλύτερο εργοδότη της εγχώριας μεταποίησης, με ποσοστό 39%

Την ίδια στιγμή, το 2020, ο εγχώριος αγροτικός κλάδος συνεισέφερε το 4,7% της συνολικής Ακαθάριστης Προστιθέμενης Αξίας (ΑΠΑ), ενώ απασχολεί πάνω από 400 χιλιάδες άτομα, ή ποσοστό που ξεπερνά το 10% του συνόλου του απασχολούμενου δυναμικού. Ο αριθμός αυτός εμφανίζεται σημαντικά μειωμένος σε σχέση με το 2001, όταν ο κλάδος απασχολούσε 666 χιλιάδες άτομα.

Ο αγροτικός τομέας συνεισέφερε το **4,7%** της συνολικής Ακαθάριστης Προστιθέμενης Αξίας, στην Ελλάδα

ο αγροτικός τομέας στην Ελλάδα, απασχολεί πάνω από

400 χιλιάδες άτομα

Συγκριτικά, σε παγκόσμιο επίπεδο, η συμβολή του αγροτικού κλάδου στο παγκόσμιο Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ) υπολογίζεται στο 4,3%.

4,3%
Παγκόσμιο ΑΕΠ

Ενδεικτικό είναι ότι η προστιθέμενη αξία του κλάδου διεθνώς, αυξήθηκε κατά 73% μεταξύ 2000 και 2019, σε περίπου \$3,5 τρισ. Παράλληλα με τη συμβολή του στην οικονομική ανάπτυξη και την ευημερία, ο κλάδος εξασφαλίζει και την κοινωνική συνοχή, ενώ συμβάλλει και στην εξάλειψη της φτώχειας.

Προστιθέμενη αξία αγροτικού κλάδου, διεθνώς

73% ↑ μεταξύ 2000-2019 (περίπου \$3,5 τρισ.)

Σε επίπεδο Ε.Ε., η Ελλάδα κατέχει τη δεύτερη θέση μετά τη Ρουμανία, όσον αφορά τη συνεισφορά της προστιθέμενης αξίας του αγροτικού κλάδου προς το ΑΕΠ το 2020 (3,5%), την τρίτη θέση, μετά τη Ρουμανία και τη Βουλγαρία, το 2019, ως προς την απασχόληση στον αγροτικό τομέα (10%) και την έβδομη θέση ως προς τον πληθυσμό σε αγροτικές περιοχές επί του συνολικού αγροτικού πληθυσμού της Ε.Ε. (3,6%). Το 2020, η Ελλάδα συνέβαλε στο 3,4% της συνολικής αγροτικής παραγωγής της Ε.Ε., επίδοση που την τοποθετεί στην όγδοη θέση.

Ελλάδα:

2^η

θέση στην Ε.Ε., μετά τη Ρουμανία, στη συνεισφορά της προστιθέμενης αξίας του αγροτικού κλάδου προς το ΑΕΠ 2020 (3,5%)

Ο Αγροδιατροφικός τομέας συνεισφέρει σημαντικά και στις ελληνικές εξαγωγές. Μετά από πολλά χρόνια, κατά τα οποία το εμπορικό ισοζύγιο των προϊόντων του παρέμεινε ελλειμματικό, το 2020 παρουσίασε θετικό εμπορικό ισοζύγιο, ύψους €207 εκατ., λόγω των βελτιωμένων εξαγωγικών επιδόσεων, σε συνδυασμό με μικρή μείωση των εισαγωγών.

Ο τομέας συνεισφέρει καθοριστικά στην επισιτιστική επάρκεια, είναι κύριος τροφοδότης της μεταποίησης τροφίμων και έχει στενή σύνδεση με τους κλάδους μεταφορών, χονδρεμπορίου και λιανικού εμπορίου. Επιπλέον, υποστηρίζει την εγχώρια βιομηχανία γεωργικών εφοδίων και μηχανημάτων, επηρεάζει τη διεθνή ανταγωνιστικότητα της χώρας και αποτελεί παράγοντα κοινωνικής συνοχής, αφού είναι σημαντική πηγή πλήρους και μερικής απασχόλησης. Παράλληλα, η λειτουργία του συνδέεται με την προστασία του περιβάλλοντος και της πολιτιστικής κληρονομιάς της χώρας.

Σημαντικές προκλήσεις...

Σήμερα, ο Αγροδιατροφικός τομέας βρίσκεται αντιμέτωπος με τεράστιες προκλήσεις, αλλά και ευκαιρίες.

Μέχρι το 2050, ο τομέας θα πρέπει να τρέφει 40% περισσότερους ανθρώπους και να έχει αυξήσει την παραγωγή τροφίμων κατά 70%, ενώ η καλλιεργήσιμη γη θα έχει αυξηθεί κατά μόλις 10%. Μέχρι τότε, το 68% του πληθυσμού θα κατοικεί σε αστικές περιοχές, ενώ εκτιμάται ότι το 12% θα υποσιτίζεται. Το 1970, η καλλιεργήσιμη γη ανά άτομο, παγκοσμίως, υπολογιζόταν στα 3,8 στρέμματα. Το 2000, μειώθηκε στα 2,3, ενώ η πρόβλεψη για το 2050 κυμαίνεται στα 1,5 στρέμματα.

Μέχρι το 2050 ο Αγροδιατροφικός τομέας θα πρέπει:

Να τρέφει **40%** περισσότερους ανθρώπους

Να έχει αυξήσει την παραγωγή τροφίμων κατά **70%**

Η καλλιεργήσιμη γη θα έχει αυξηθεί κατά μόλις **10%**

Την ίδια ώρα, η κλιματική κρίση οδηγεί στην επιτακτική ανάγκη λήψης μέτρων για την αντιμετώπιση σοβαρών ζητημάτων που συνδέονται με την Αγροδιατροφή, όπως η σπατάλη τροφίμων, η αλόγιστη χρήση των υδάτινων πόρων, οι εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου, η υποβάθμιση του εδάφους και η μείωση της βιοποικιλότητας. Σήμερα, η ποιότητα του 75% των χερσαίων εδαφών του πλανήτη έχει υποβαθμιστεί σημαντικά, ενώ, αν συνεχιστεί αυτή η τάση, το ποσοστό αυτό αναμένεται να αυξηθεί στο 95% έως το 2050.

Τέλος, οι διατροφικές συνήθειες μεταβάλλονται ραγδαία. Οι καταναλωτές είναι, σήμερα, πιο ευαισθητοποιημένοι, τόσο στα θέματα της υγείας, της ευεξίας και της διατροφής τους, όσο και σε περιβαλλοντικά και κοινωνικά θέματα, και αναζητούν «τοπικά, αυθεντικά, ανιχνεύσιμα, διαφανή και ηθικά» τρόφιμα – τα λεγόμενα “LATTE” (Local, Authentic, Traceable, Transparent and Ethical). Η πρόσβασή τους σε

ιστότοπους του διαδικτύου, σε εφαρμογές του κινητού τους, καθώς και στα κοινωνικά δίκτυα στα οποία συμμετέχουν, τους παρέχουν τη δυνατότητα ταχύτερης και πληρέστερης ενημέρωσης και επηρεάζουν τη στάση τους και την αφοσίωσή τους στα προϊόντα που επιλέγουν.

Ειδικότερα, ο Αγροδιατροφικός τομέας στην Ελλάδα, παράλληλα με τις παγκόσμιες αυτές προκλήσεις, αντιμετωπίζει και μια σειρά από προβλήματα και ιδιαιτερότητες, μεταξύ των οποίων:

- ▶ Το επίπεδο γεωργικής εκπαίδευσης των αγροτών στη χώρα, που είναι από τα χαμηλότερα που καταγράφονται στην Ε.Ε. (στη δεύτερη θέση από το τέλος, με τελευταία τη Ρουμανία), που συνδέεται και με τη μεγάλη ηλικία των αγροτών
- ▶ Το μικρό μέγεθος των γεωργικών εκμεταλλεύσεων και το χαμηλό επίπεδο συνεργασίας
- ▶ Το χαμηλό επίπεδο υιοθέτησης τεχνολογικής καινοτομίας

Οι παράγοντες αυτοί, συνδυαστικά, έχουν ως αποτέλεσμα τη χαμηλή παραγωγικότητα του ελληνικού αγροτικού τομέα, σε σχέση με τον ευρωπαϊκό μέσο όρο. Ειδικότερα, η παραγωγικότητα της εργασίας του ελληνικού αγροτικού τομέα (μέση ΑΠΑ ανά απασχολούμενο) ανέρχεται σε €13.144 και αντιστοιχεί στο 65% του μέσου όρου της Ε.Ε.-28 για την τριετία 2017-2019 (€20.175). Η κατάσταση στον κλάδο βιομηχανίας τροφίμων, ποτών και καπνού, είναι καλύτερη, αφού η μέση ΑΠΑ ανά απασχολούμενο για την τριετία 2015-2017 ανήλθε σε €42.828 που αντιστοιχεί στο 80% του ευρωπαϊκού μέσου όρου (€53.246). Ωστόσο, η παραγωγικότητα εργασίας στη βιομηχανία τροφίμων είναι χαμηλότερη σε σχέση με την παραγωγικότητα στη μεταποίηση συνολικά.

... αλλά και ευκαιρίες

Τη δεκαετία του 1940, ένας μέσος αγρότης μπορούσε να παράγει τρόφιμα για περίπου 10 άτομα. Σήμερα, οι πρωτοποριακές εξελίξεις στον εξοπλισμό, τη γενετική και τα διαθέσιμα ψηφιακά εργαλεία, επιτρέπουν στον κάθε αγρότη να παράγει τρόφιμα για περισσότερα από 160 άτομα, τα οποία μπορεί να διαμένουν σε μακρινές αποστάσεις. Τα επόμενα χρόνια, οι εξελίξεις στην τεχνολογία αναμένεται να δημιουργήσουν ακόμη μεγαλύτερες ευκαιρίες, για να μπορέσει ο Αγροδιατροφικός τομέας να αυξήσει περαιτέρω την παραγωγικότητά του και να ανταποκριθεί στις προκλήσεις που αντιμετωπίζει.

Η γεωργική εκμετάλλευση του μέλλοντος θα αξιοποιεί την ψηφιακή καινοτομία, μέσα από μια μεγάλη γκάμα συνδεδεμένων συσκευών, ενώ εξελιγμένες τεχνολογίες συλλογής δεδομένων (π.χ. drones, robotic field scanners) και αλγόριθμοι μηχανικής μάθησης (machine learning) θα βοηθούν τους αγρότες στην παρακολούθηση του αγροκτήματος μέσω πινάκων ελέγχου και στη λήψη σωστών αποφάσεων.

Παράλληλα, παραγωγικές καινοτομίες θα εξακολουθήσουν να δημιουργούν νέες δυνατότητες που θα συμβάλουν στη μείωση του κόστους, την εκμετάλλευση νέων πόρων και τον περιορισμό του περιβαλλοντικού αποτυπώματος του Αγροδιατροφικού τομέα. Μεταξύ αυτών:

► **Φυτικό κρέας (plant-based meat)**

Δημιουργία φυτικών υποκατάστατων κρέατος, αλλά και γαλακτοκομικών προϊόντων, τα οποία διατηρούν τη γεύση και την εμπειρία του αρχικού ζωικού προϊόντος, χωρίς, όμως, τις θερμιδικές απώλειες ή τις επιπτώσεις στη βιωσιμότητα.

► **Κρέας με βάση τα κύτταρα (cell-based meat)**

Παραγωγή ζωικών προϊόντων σε ελεγχόμενο εργαστηριακό χώρο, η οποία δε βλάπτει το περιβάλλον μέσω της εκπομπής αερίων του θερμοκηπίου και της υπερβολικής κατανάλωσης νερού, και δίνει τη δυνατότητα παραγωγής πιο κοντά στην περιοχή που ζητούνται, μικραίνοντας, έτσι, το εύρος της εφοδιαστικής αλυσίδας.

► **Γεωργία Κάθετης Παραγωγής (vertical farming)**

Μια καινοτόμος πρακτική παραγωγής τροφίμων σε κάθετα στοιβαγμένα στρώματα, που γίνεται, συνήθως, σε εσωτερικούς χώρους, όπως αποθήκες ή θερμοκήπια, με τη χρήση τεχνολογίας ελεγχόμενου περιβάλλοντος.

► **Πράσινες συσκευασίες**

Ευθυγράμμιση των λύσεων συσκευασίας τροφίμων με τους στόχους βιώσιμης ανάπτυξης, μέσω της μείωσης των πλαστικών συσκευασιών και της χρήσης κομποστοποιησίμων βιοϋλικών.

Έρευνα πεδίου

Η έρευνα πεδίου που διεξήχθη στο πλαίσιο της παρούσας μελέτης, αναδεικνύει τις απόψεις των επαγγελματιών που συνδέονται με τον Αγροδιατροφικό τομέα, περιλαμβανομένων εκπροσώπων των αγροτών, των αγροτικών συνεταιρισμών, των κλάδων της μεταποίησης και συσκευασίας, και του εμπορίου.

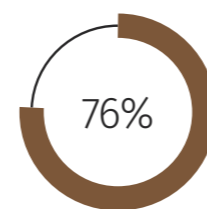

Μεταξύ άλλων αναδεικνύονται ως κύρια ευρήματα:

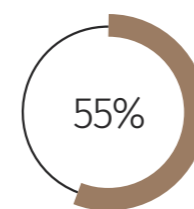
- Η μεγάλη σημασία του Αγροδιατροφικού τομέα αποδίδεται, κυρίως, στη συνεισφορά του τομέα στην εξασφάλιση τροφίμων και στην κατανάλωση φαγητού παγκοσμίως (76%) και στη συμβολή του στην οικονομική ανάπτυξη (55%).
- Δυνατά σημεία του πρωτογενούς τομέα στην Ελλάδα αποτελούν η ποιότητα των ελληνικών αγροτικών προϊόντων (74%) και οι ιδανικές συνθήκες παραγωγής (54%), ενώ αδύναμα σημεία είναι το υψηλό κόστος παραγωγής (70%) και οι μικρές και κατακερματισμένες γεωργικές εκμεταλλεύσεις (42%).
- Ως σημαντικότερες καταναλωτικές τάσεις, οι οποίες επηρεάζουν άμεσα τη λειτουργία του Αγροδιατροφικού τομέα, αναδεικνύονται η αυξημένη σημασία που αποδίδουν πλέον οι καταναλωτές στη διαφανή πηγή και προέλευση των προϊόντων (3,92 βαθμοί στην πενταβάθμια κλίμακα) και η προτεραιότητα που αποδίδουν στα υγιεινά προϊόντα (3,71).
- Μεταξύ των αλλαγών που θα μπορούσαν να βελτιώσουν τη λειτουργία και να ενισχύσουν την απόδοση του Αγροδιατροφικού τομέα, ως σημαντικότερες θεωρούνται η χρηματοδότηση με ευνοϊκότερους όρους (4,55 βαθμοί) και η βελτίωση των υπηρεσιών που προσφέρονται από το Δημόσιο (4,43).
- Πιο σημαντικές επιπτώσεις της νέας Κοινής Αγροτικής Πολιτικής (ΚΑΠ) για τον τομέα, τα επόμενα χρόνια, αναδεικνύονται η υποστήριξη της υλοποίησης επενδύσεων για τον εκσυγχρονισμό των παραγωγικών μονάδων (41%) και η διευκόλυνση της εισόδου νέων γεωργών στο επάγγελμα (28%).
- Σημαντικότερες παγκόσμιες τάσεις που θα επηρεάσουν στο μέλλον, στο σύνολό της, την Αγροδιατροφή, θεωρούνται οι μεταβαλλόμενες καταναλωτικές συνήθειες (46%) και οι επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής και οι νέες περιβαλλοντικές συνθήκες (36%).
- Ως κυρίαρχα επιχειρηματικά μοντέλα που θα αναδειχθούν στην ελληνική αγορά, στο μέλλον, και θα επηρεάσουν την Αγροδιατροφή, αναδεικνύονται το ηλεκτρονικό εμπόριο (57%) και η ανάπτυξη της Συμβολαιακής Γεωργίας και Κτηνοτροφίας (37%).

Η μεγάλη σημασία του τομέα αποδίδεται στη:

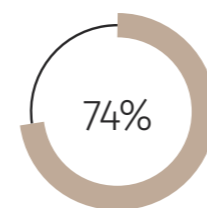

συνεισφορά του τομέα στην εξασφάλιση τροφίμων και στην κατανάλωση φαγητού παγκοσμίως

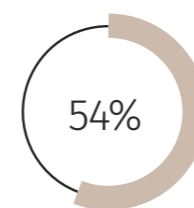

συμβολή του Αγροδιατροφικού τομέα στην οικονομική ανάπτυξη

Δυνατά σημεία του πρωτογενούς τομέα στην Ελλάδα:

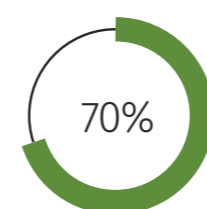

ποιότητα των ελληνικών αγροτικών προϊόντων

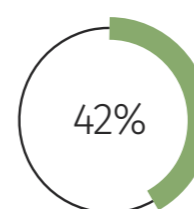

ιδανικές συνθήκες παραγωγής

Αδύναμα σημεία του πρωτογενούς τομέα στην Ελλάδα:

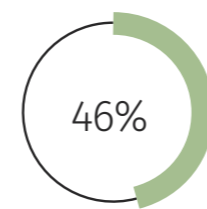

υψηλό κόστος παραγωγής

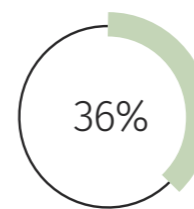

μικρές και κατακερματισμένες γεωργικές εκμεταλλεύσεις

Σημαντικότερες παγκόσμιες τάσεις:

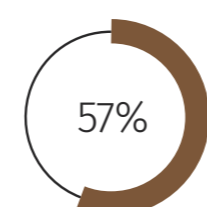

μεταβαλλόμενες καταναλωτικές συνήθειες

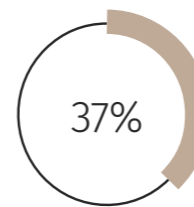

επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής και οι νέες περιβαλλοντικές συνθήκες

Κυρίαρχα επιχειρηματικά μοντέλα που θα αναδειχθούν στην ελληνική αγορά:

ηλεκτρονικό εμπόριο

ανάπτυξη της Συμβολαιακής Γεωργίας και Κτηνοτροφίας

Συμπεράσματα και προτάσεις

Το επόμενο κύμα της αγροτικής επιχειρηματικότητας απαιτεί επενδύσεις, κατά μήκος της αλυσίδας αξίας, επικεντρωμένες στη βιωσιμότητα, την καινοτομία και τα νέα επιχειρηματικά μοντέλα. Με βάση τα στοιχεία της μελέτης και τα ευρήματα της έρευνας, παρουσιάζονται μια σειρά από προτάσεις της ΕΥ και της Τράπεζας Πειραιώς, για τη θωράκιση, την ενίσχυση και τον μετασχηματισμό του Αγροδιατροφικού τομέα στην Ελλάδα:

- 1 Ολιστική προσέγγιση στην Αγροδιατροφική αλυσίδα, μέσω της ανάπτυξης ανθεκτικών και βιώσιμων αλυσίδων αξίας
- 2 Διαμόρφωση ενός σύγχρονου και ολοκληρωμένου σχεδίου ανάπτυξης
- 3 Οργανωτικός, λειτουργικός και ψηφιακός μετασχηματισμός όλων των επιχειρήσεων που ανήκουν στην αλυσίδα αξίας του Αγροδιατροφικού τομέα, έχοντας τον άνθρωπο στο επίκεντρο
- 4 Διευκόλυνση της ανάπτυξης συνεργειών, συνεργασιών, εμποροδιανεμητικών πλατφορμών, καθώς και συνεργατικού πνεύματος ανάμεσα σε όλα τα μέλη του Αγροδιατροφικού τομέα
- 5 Έμφαση στην εκπαίδευση και ενίσχυση δεξιοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού και αποτελεσματική προσέλκυση νέων παραγωγών
- 6 Ανάπτυξη της εξωστρέφειας με συντονισμένο και επαγγελματικό εξαγωγικό μάρκετινγκ
- 7 Αποτελεσματικό και σύγχρονο branding
- 8 Υλοποίηση σημαντικών έργων υποδομής που θα διευκολύνουν όλα τα μέρη του Αγροδιατροφικού τομέα
- 9 Προστασία του περιβάλλοντος με την υιοθέτηση σύγχρονων παραγωγικών μεθόδων και της τεχνολογίας σε όλο το μήκος της αλυσίδας αξίας
- 10 Αξιοποίηση όλων των διαθέσιμων χρηματοδοτικών εργαλείων, με έμφαση στην ΚΑΠ και στο Ταμείο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας
- 11 Μείωση της σπατάλης των τροφίμων

1

Ο ορισμός του Αγροδιατροφικού τομέα με μια ματιά

Για την ΕΥ και την Τράπεζα Πειραιώς, ο τομέας της Αγροδιατροφής περιλαμβάνει όλες τις δραστηριότητες της αλυσίδας αξίας – από τον πρωτογενή τομέα, τη μεταποίηση, τον σχεδιασμό και την προσφορά του ολοκληρωμένου προϊόντος και το εμπόριο, έως και το τελικό στάδιο της κατανάλωσης.

Ο πρωτογενής τομέας αποτελεί βασικό πυλώνα της Αγροδιατροφής και συνδέεται άμεσα με τους παραγωγούς, δηλαδή τους γεωργούς, τους κτηνοτρόφους και τους αλιείς. Η σημασία του τομέα σχετίζεται με το γεγονός ότι συνεισφέρει καθοριστικά στην επισιτιστική επάρκεια, είναι κύριος τροφодότης της μεταποίησης τροφίμων και έχει στενή σύνδεση με τους κλάδους μεταφορών, χονδρεμπορίου και λιανικού εμπορίου.

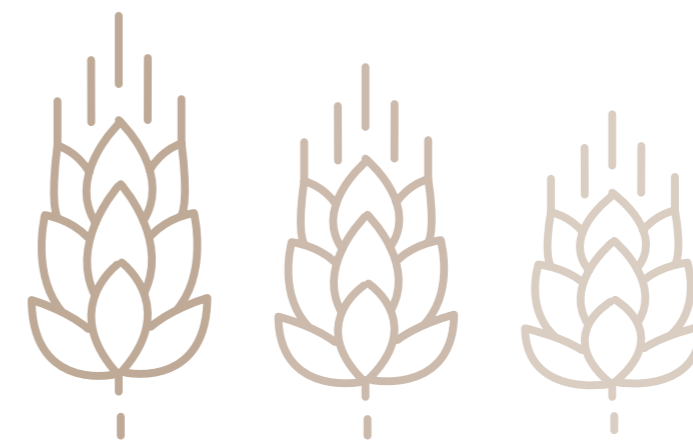
Επιπλέον, υποστηρίζει την εγχώρια βιομηχανία γεωργικών εφοδίων και μηχανημάτων, επηρεάζει τη διεθνή ανταγωνιστικότητα της χώρας και αποτελεί παράγοντα κοινωνικής συνοχής, αφού είναι σημαντική πηγή πλήρους και μερικής απασχόλησης. Παράλληλα, η λειτουργία του συνδέεται με τη διαχείριση του περιβάλλοντος και την πολιτιστική κληρονομία της χώρας.

Η μεταποίηση αγροτικών προϊόντων αποτελεί τον δεύτερο κρίκο της Αγροδιατροφικής αλυσίδας, εφόσον το αγροτικό προϊόν δε διατεθεί μέσω βραχείων αλυσίδων. Οι μεταποιητές, ιδιωτικές επιχειρήσεις ή συνεταιρισμοί, επεξεργάζονται το προϊόν, δημιουργώντας το πρώτο επίπεδο προστιθέμενης αξίας του.

Στη συνέχεια, στο επόμενο στάδιο, το προϊόν συσκευάζεται και παίρνει την τελική του μορφή. Η συσκευασία και η δημιουργία επώνυμων προϊόντων είναι εξαιρετικής σημασίας, επειδή προσφέρουν σημαντική προστιθέμενη αξία, τόσο για τις επιχειρήσεις και τους συνεταιρισμούς, όσο και για την εθνική οικονομία.

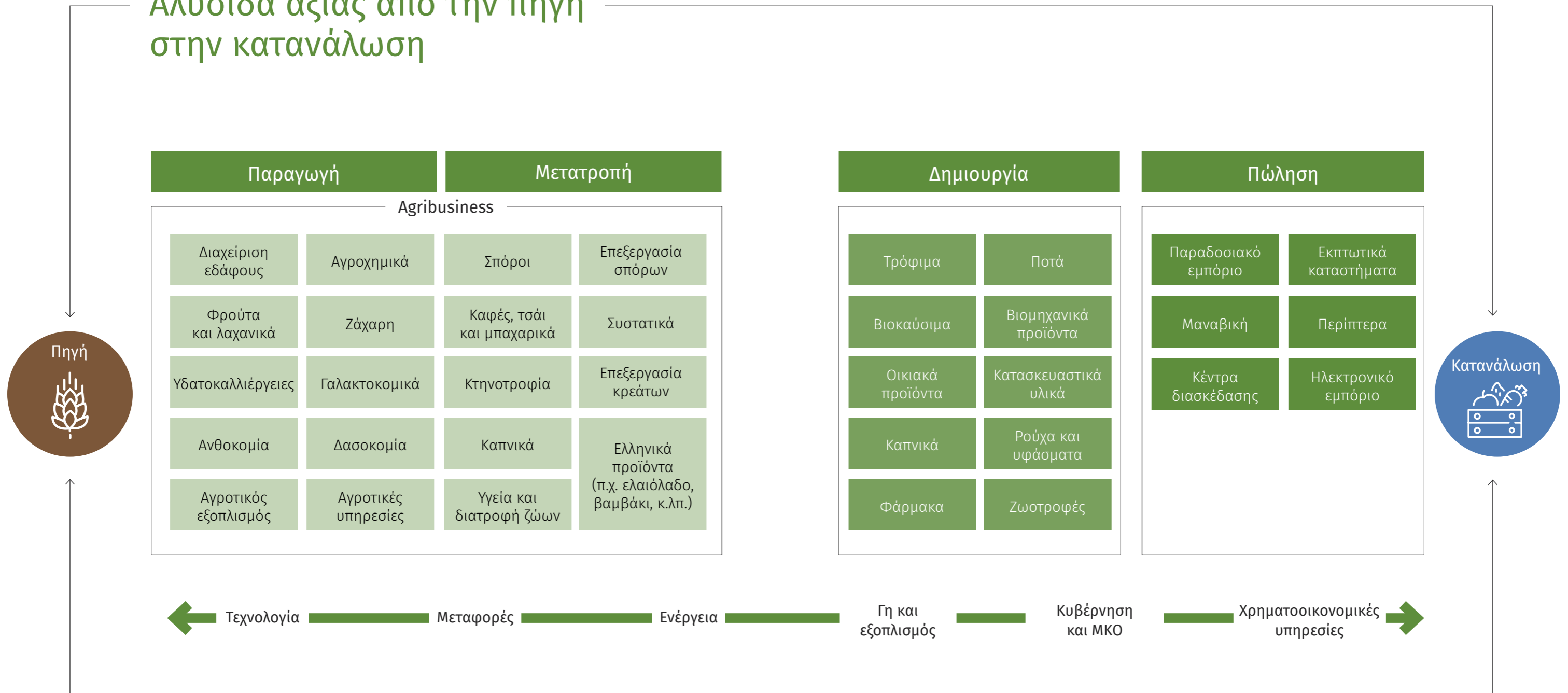
Στην Ελλάδα, ένα σημαντικό μέρος των τελικών προϊόντων τροφίμων διατίθενται στην εσωτερική αγορά μέσω του εμπορίου ή εξάγονται σε χώρες του εξωτερικού, κυρίως της Ε.Ε. Παρά το γεγονός ότι οι μεγάλες αλυσίδες λιανεμπορίου αποτελούν το σημαντικότερο δίκτυο διανομής τροφίμων, εξακολουθούν να έχουν ιδιαίτερο ρόλο οι μικροί λιανοπωλητές¹, όπως τα παντοπωλεία, τα ιχθυοπωλεία και οι λαϊκές αγορές.

Στο άκρο της Αγροδιατροφικής αλυσίδας βρίσκονται οι καταναλωτές, οι οποίοι, σήμερα, είναι αρκετά ευαισθητοποιημένοι, τόσο στα θέματα της υγείας, της ευεξίας και της διατροφής τους, όσο και σε περιβαλλοντικά και κοινωνικά θέματα. Η πρόσβασή τους σε ιστότοπους του διαδικτύου, σε εφαρμογές του κινητού τους, καθώς και τα κοινωνικά δίκτυα στα οποία συμμετέχουν, τους δίνουν τη δυνατότητα να ενημερώνονται και μπορούν να επηρεάσουν τη στάση τους για ένα προϊόν. Παράλληλα, οι καταναλωτές αναζητούν διαφάνεια και πληροφορίες για τα τρόφιμα που πρόκειται να προμηθευτούν, δείχνουν μειωμένη αφοσίωση σε προϊόντα και σημεία αγοράς και δε διστάζουν να δοκιμάσουν νέα προϊόντα.

1. Μεγαλώνει η μικρή λιανική, kathimerini.gr, 4 Νοεμβρίου 2021

Αλυσίδα αξίας από την πηγή στην κατανάλωση

Προφίλ παραγωγών

- ▶ Συνένωση ή Μεγέθυνση οικογενειακών γεωργικών εκμεταλλεύσεων
- ▶ Μετακίνηση από την παραδοσιακή στη βιομηχανική γεωργία
- ▶ Μεγαλύτερη χρήση της τεχνολογίας
- ▶ Επιρροές από την παγκόσμια αγορά
- ▶ Διατήρηση πόρων

Megatrends

Προφίλ καταναλωτών

- ▶ Υψηλότερο εισόδημα
- ▶ Αναζήτηση ευκολίας
- ▶ Αναζήτηση υγιεινών προϊόντων
- ▶ Περιβαλλοντική και κοινωνική ευαισθητοποίηση
- ▶ Πολυκαναλικό περιβάλλον (Omnichannel)
- ▶ Πολλές διαφορετικές γενιές

2

Ο Αγροδιατροφικός τομέας διεθνώς

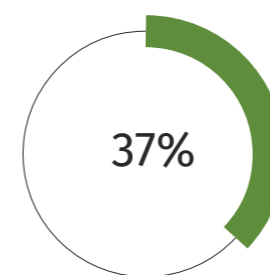
2.1. Βασικά μεγέθη

Η ανάπτυξη του Αγροδιατροφικού τομέα είναι ένα από τα πιο ισχυρά εργαλεία για την εξάλειψη της φτώχειας, την ενίσχυση της κοινωνικής ευημερίας και τη σίτιση του ανθρώπινου είδους. Ο παγκόσμιος πληθυσμός αναμένεται να αυξηθεί, από 7,8 δισ. που ήταν το 2020, στα 9,7 δισ. έως το 2050², ενώ το 68% θα κατοικεί τότε στα μεγάλα αστικά κέντρα³.

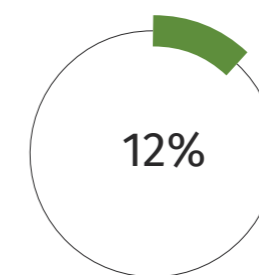
Ο αγροτικός κλάδος συνεισφέρει σημαντικά στην οικονομική ανάπτυξη διεθνώς, με τη συμβολή του στο παγκόσμιο Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ) να ανέρχεται στο 4,3%⁴, ενώ σε ορισμένες αναπτυσσόμενες χώρες μπορεί να ξεπεράσει το ποσοστό του 25%. Η ανάπτυξη του κλάδου μπορεί να συμβάλει δύο έως τέσσερις φορές πιο αποτελεσματικά στην

αύξηση του εισοδήματος των λιγότερο εύπορων ανθρώπων, σε σχέση με άλλους κλάδους, ενώ, σύμφωνα με αναλύσεις, ο αγροτικός κλάδος αποτελεί την κυριότερη πηγή εισοδήματος για το 65% των μη εύπορων ενηλίκων⁵.

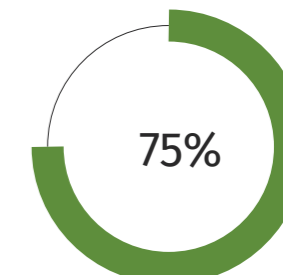
Η αγροτική γη καταλαμβάνει το 37% (48 εκατ. τ.χλμ.)⁷ της συνολικής χερσαίας έκτασης του πλανήτη (130 εκατ. τ.χλμ.) με την πλειοψηφία των αγροτικών εκτάσεων να καλλιεργούνται από μικρές (12%) και οικογενειακές (75%) γεωργικές εκμεταλλεύσεις, ενώ οι συνολικές γεωργικές εκμεταλλεύσεις ανέρχονται σε 570 εκατ. παγκοσμίως⁸.

% αγροτικής γης επί της συνολικής χερσαίας έκτασης του πλανήτη σε τ.χλμ.

% συνολικής αγροτικής γης που καλλιεργείται από μικρές γεωργικές εκμεταλλεύσεις

% συνολικής αγροτικής γης που καλλιεργείται από οικογενειακές γεωργικές εκμεταλλεύσεις

Παγκόσμια στοιχεία του Αγροδιατροφικού τομέα

- ▶ Η προστιθέμενη αξία του αγροτικού κλάδου αυξήθηκε κατά 73% μεταξύ 2000 και 2019, σε περίπου \$3,5 τρισ.⁹
- ▶ Το μερίδιο του αγροτικού κλάδου για το 2019 στο παγκόσμιο ΑΕΠ ήταν, περίπου στο 4%¹⁰.
- ▶ Ο τομέας της Αγροδιατροφής αποτελεί τον μεγαλύτερο εργοδότη παγκοσμίως, καθώς συμβάλλει στον βιοπορισμό του 40% του παγκόσμιου πληθυσμού. Ο αγροτικός κλάδος απασχολεί το 26,8% του πληθυσμού. Συγκεκριμένα, το 27,6% των εργαζόμενων ανδρών και το 25,3% των εργαζόμενων γυναικών, απασχολούνται στον αγροτικό κλάδο, σύμφωνα με δεδομένα του 2019¹¹.

Η συμβολή του αγροτικού κλάδου στην οικονομία

Σύμφωνα με τον Διεθνή Οργανισμό Τροφίμων και Αγροτικού τομέα (Food and Agriculture Organization – FAO), η παγκόσμια προστιθέμενη αξία που παράγεται από τον πρωτογενή τομέα,

αυξήθηκε κατά 73% (\$1,5 τρισ.) μεταξύ των ετών 2000 και 2019, φθάνοντας τα \$3,5 τρισ. το 2019, και παρουσιάζει την ακόλουθη μεταβολή ανά ήπειρο:

Στην Αφρική, η προστιθέμενη αξία υπερδιπλασιάστηκε κατά την περίοδο αυτή, αυξανόμενη από \$170 δισ. σε \$404 δισ. Η Ασία, δεδομένου του μεγέθους της, αποτέλεσε τον κύριο συνεισφέροντα της παγκόσμιας προστιθέμενης αξίας στον αγροτικό κλάδο, τη δασοκομία και την αλιεία, με το 64% του παγκόσμιου συνόλου για το 2019. Η συγκεκριμένη ήπειρος παρουσίασε αύξηση 84%, από \$1,2 τρισ. το 2000 σε \$2,2 τρισ. το 2019. Η Αμερική και η Ευρώπη παρουσιάζουν αύξηση 52% και 19%, αντίστοιχα, την περίοδο 2000-2019, ενώ η Ωκεανία αύξησε την προστιθέμενη αξία του αγροτικού κλάδου της κατά 9%. Οι χώρες με τον μεγαλύτερο πρωτογενή τομέα σε όρους προστιθέμενης αξίας, το 2019, είναι η Κίνα, η Ινδία και οι ΗΠΑ¹².

2. Agriculture and Food overview, The World Bank, Οκτώβριος 2021

3. United Nations Department of Economic and Social Affairs, IMF, Oxford Economics, EY Consumer Knowledge Analysis

4. Agriculture and Food overview, The World Bank, Οκτώβριος 2021

5. Who Are the Poor in the Developing World?, The World Bank, Οκτώβριος 2016

6. Agricultural land (sq. km) data, The World Bank, 2018

7. Land area (sq. km) data, The World Bank, 2020

8. The Number, Size, and Distribution of Farms, Smallholder Farms, and Family Farms Worldwide, FAO, 2016

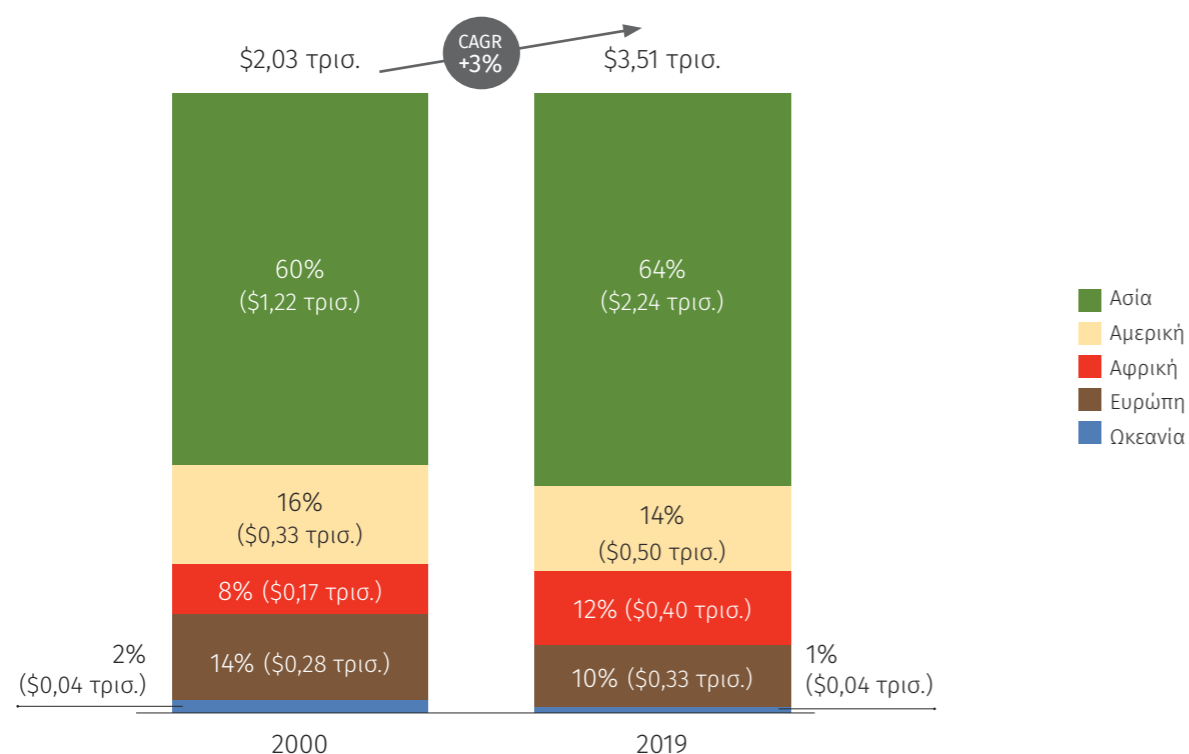
9. Statistical yearbook, FAO, 2021

10. Agriculture, forestry, and fishing, value added (% GDP), The World Bank, 2020

11. Employment in agriculture, World Bank, 2019

12. Statistical yearbook, FAO, 2021

Προστιθέμενη αξία του πρωτογενή τομέα ανά ήπειρο

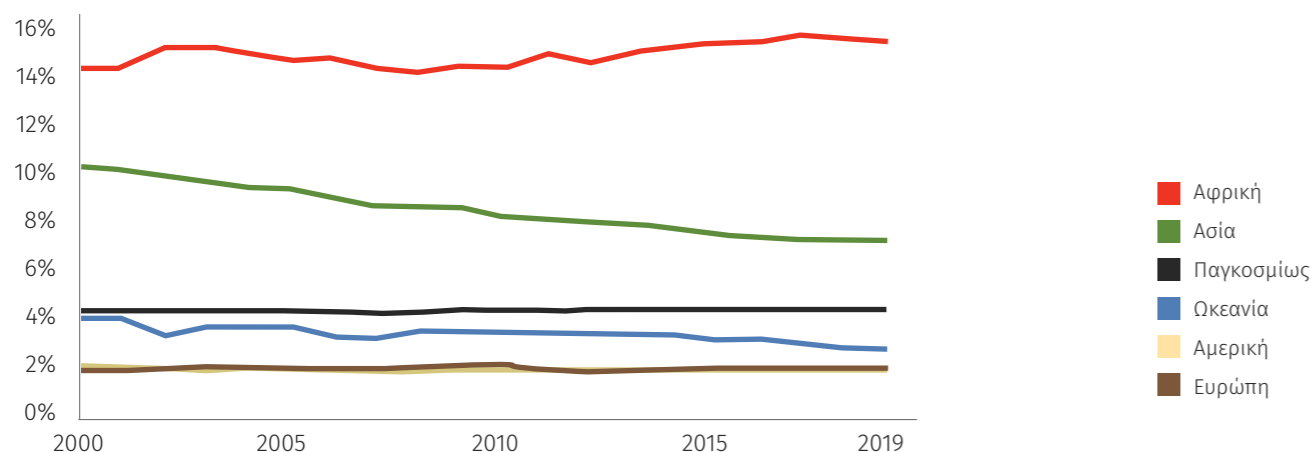
Καθώς οι μη αγροτικές δραστηριότητες ξεπέρασαν τις αγροτικές, η παγκόσμια συμβολή του αγροτικού κλάδου στο ΑΕΠ μειώθηκε μεταξύ των ετών 2000 και 2019, σε όλες τις γεωγραφικές περιοχές, εκτός της Αφρικής.

Πιο συγκεκριμένα, μειώθηκε από 1,8% σε 1,6% στην Ευρώπη, από 10,3% σε 7,1%, στην Ασία και από 3,9% σε 2,6% στην Ωκεανία, ενώ στην Αμερική παρέμεινε σχεδόν αμετάβλητη, στο 1,8%. Αντιθέτως, στην Αφρική αυξήθηκε οριακά, από 14,3% σε

15,6%. Αυτή η ανοδική τάση της προστιθέμενης αξίας στην αφρικανική ήπειρο οφείλεται στην αύξηση του μεριδίου του αγροτικού κλάδου στο ΑΕΠ σε ορισμένες χώρες (Ανγκόλα, Αλγερία, Γκαμπόν, Γουινέα, Ερυθραία, Κονγκό, Μάλι, Μαρόκο, Μπενίν, Νίγηρας, Νιγηρία, Σιέρα Λεόνε, Τόγκο και Τσαντ).

Οι χώρες αυτές αντιπροσωπεύουν το μισό της συνολικής προστιθέμενης αξίας του πρωτογενούς τομέα στην εν λόγω ήπειρο για το έτος 2019¹³.

Μερίδιο της προστιθέμενης αξίας του αγροτικού κλάδου στο συνολικό ΑΕΠ ανά ήπειρο

13: Statistical yearbook, FAO, 2021

Συντελεστές παραγωγής

Έδαφος

Το 2019, η παγκόσμια γεωργική έκταση ήταν 4,8 δισ. εκτάρια, μειωμένη κατά 3% συγκριτικά με το 2000. Μεταξύ των ετών 2000 και 2019, περίπου τα δύο τρίτα της αγροτικής γης χρησιμοποιούνταν για μόνιμα λιβάδια και βοσκοτόπια (3,2 δισ. εκτάρια), ενώ το υπόλοιπο ποσοστό αποτελούσαν οι καλλιεργήσιμες εκτάσεις (1,6 δισ. εκτάρια).

Εργασία

Ο αριθμός των ατόμων που εργάζονται στον πρωτογενή τομέα, παγκοσμίως, μειώθηκε κατά 17% την περίοδο 2000-2020. Συγκεκριμένα, το 2020 ο αριθμός των εργαζόμενων στον τομέα μειώθηκε σε 874 εκατ., δηλαδή 176 εκατ. λιγότερα από το 2000.

Μεταξύ των ετών 2000 και 2019, η μεγαλύτερη μείωση παρατηρήθηκε στην Ευρώπη, καθώς ο αγροτικός πληθυσμός μειώθηκε κατά περίπου 50% (μείωση κατά 18 εκατ. άτομα) αγγίζοντας τα 17 εκατ. Την ίδια περίοδο, στην Αφρική, η απασχόληση στον αγροτικό κλάδο αυξήθηκε σε περίπου 224 εκατ. άτομα. Στην Ασία η απασχόληση στον κλάδο, μειώθηκε, από περίπου 806 εκατ. άτομα σε 589 εκατ. Αυτό σημαίνει ότι σχεδόν ένας στους τέσσερις εργαζόμενους έχει εγκαταλείψει τον κλάδο, αναζητώντας άλλο εργασία¹⁴.

Κεφάλαιο και επενδύσεις

Το κεφάλαιο στον αγροτικό κλάδο περιλαμβάνει τα μηχανήματα, τον εξοπλισμό, τα εργαλεία, καθώς και τα κτίρια των γεωργικών εκμεταλλεύσεων. Ο Ακαθάριστος Σχηματισμός Πάγιου Κεφαλαίου (ΑΣΠΚ) είναι μια ένδειξη των ποσών που επανεπενδύονται σε νέα περιουσιακά στοιχεία, τα οποία αποτελούν μέρος του κεφαλαίου. Οι χώρες με υψηλό εισόδημα τείνουν να αφιερώνουν υψηλότερο ποσοστό της προστιθέμενης αξίας του αγροτικού κλάδου τους σε επανεπενδύσεις στον κλάδο, σε σύγκριση με χώρες που τα επίπεδα εισοδήματος είναι χαμηλότερα.

Οι κρατικές δαπάνες για τον αγροτικό κλάδο αποτελούν μέτρο της δημόσιας οικονομικής στήριξης του κλάδου και ενισχύουν τις επενδύσεις που διενεργούνται από τον ιδιωτικό τομέα. Η Αφρική και η Ασία κατέγραψαν το υψηλότερο ποσοστό δαπανών της κεντρικής κυβέρνησης, για τον κλάδο αυτόν, μεταξύ των ετών 2000 και 2018. Στην Αφρική, επτά χώρες κατέγραψαν υψηλά ποσοστά κυβερνητικών δαπανών. Αυτές είναι το Μαλάουι (16%), το Μάλι (9%), το Τόγκο (6%), η Ζάμπια (5%), η Ρουάντα (5%), το Σάο Τομέ και Πρίνσιπε (5%) και η Μποτσουάνα (4%). Για την Ασία οι αντίστοιχες χώρες ήταν το Μπουτάν (11%), η Ταϊλάνδη (7%), η Μιανμάρ (6%), το Ουζμπεκιστάν (6%), η Ινδία (5%), η Σρι Λάνκα (5%) και το Νεπάλ (5%). Στην Ωκεανία υπήρχαν τρεις ανάλογες χώρες, οι οποίες ήταν τα Νησιά

14, 15. Ibid.

Φίτζι (5%), τα Νησιά Μάρσαλ (5%) και οι Ομοσπονδιακές Πολιτείες της Μικρονησίας (4%).

Αντίστοιχα, για την Ευρώπη, η Ελβετία (5%) και η Λευκορωσία (6%) ήταν ανάμεσα στις χώρες αυτές. Τέλος από την πλευρά της Αμερικής, υπήρχε μόνο μία χώρα, η Γουιάνα (10%). Αυτές αποτελούν τις είκοσι πρώτες χώρες που κατέγραψαν υψηλές κυβερνητικές δαπάνες στον αγροτικό κλάδο, την δασοκομία και την αλιεία, ως ποσοστό των συνολικών κρατικών δαπανών¹⁵.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε.-27) διαθέτει συνολική έκταση γης ίση με 4.225.127 τ.χλμ., εκ των οποίων τα 1.882.884 τ.χλμ., δηλαδή το 44,6%, αφορά γη για αγροτική παραγωγή¹⁶. Ο αριθμός των γεωργικών εκμεταλλεύσεων ανέρχεται σε

10.467.760, ενώ ο πληθυσμός σε αγροτικές περιοχές κυμαίνεται στα 93 εκατ. (21%), έναντι του συνολικού πληθυσμού (447 εκατ.) των χωρών της Ε.Ε.¹⁷

Στοιχεία του αγροτικού κλάδου (πληθυσμός και ΑΕΠ) για τα 27 κράτη μέλη της Ε.Ε. το 2020

Κράτη μέλη	Συνολικός πληθυσμός	Πληθυσμός επί του συνολικού Ευρωπαϊκού πληθυσμού (%)	Πληθυσμός σε αγροτικές περιοχές	Πληθυσμός σε αγροτικές περιοχές επί του συνολικού αγροτικού πληθυσμού της Ε.Ε. (%)
Αυστρία	8.901.064	2,0%	3.574.669	3,8%
Βέλγιο	11.522.440	2,6%	979.680	1,1%
Βουλγαρία	6.951.482	1,6%	900.963	1%
Γαλλία	67.320.216	15,0%	18.819.365	20,2%
Γερμανία	83.166.711	18,6%	12.990.603	14%
Δανία	5.822.763	1,3%	1.645.387	1,8%
Ελλάδα	10.718.565	2,4%	3.350.055	3,6%
Εσθονία	1.328.976	0,3%	587.531	0,6%
Ιρλανδία	4.964.440	1,1%	2.823.690	3%
Ισπανία	47.332.614	10,6%	1.576.603	1,7%
Ιταλία	59.641.488	13,3%	5.885.082	6,3%
Κροατία	4.058.165	0,9%	1.724.293	1,9%
Κύπρος	888.005	0,2%	*	-
Λετονία	1.907.675	0,4%	412.347	0,4%
Λιθουανία	2.794.090	0,6%	228.493	0,2%
Λουξεμβούργο	626.108	0,1%	*	-
Μάλτα	514.564	0,1%	*	-
Ολλανδία	17.407.585	3,9%	105.192	0,1%
Ουγγαρία	9.769.526	2,2%	1.813.276	1,9%
Πολωνία	37.958.138	8,5%	13.542.173	14,6%
Πορτογαλία	10.295.909	2,3%	3.172.862	3,4%
Ρουμανία	19.328.838	4,3%	10.255.681	11%
Σλοβακία	5.457.873	1,2%	2.036.437	2,2%
Σλοβενία	2.095.861	0,5%	1.218.053	1,3%
Σουηδία	10.327.589	2,3%	925.377	1%
Τσεχία	10.693.939	2,4%	2.266.457	2,4%
Φινλανδία	5.525.292	1,2%	2.169.107	2,3%
Ε.Ε.-27	447.319.916	100%	93.003.376	100%

*Χωρίς αγροτικές περιοχές, σύμφωνα με την τυπολογία αγροτικών-αστικών περιοχών της Ε.Ε.
Πηγή: Statistical Factsheet European Union, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Ιούνιος 2021.

16. Agriculture, forestry and fishery statistics (2019 edition), Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2019

17. Statistical Factsheet European Union, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Ιούνιος 2021

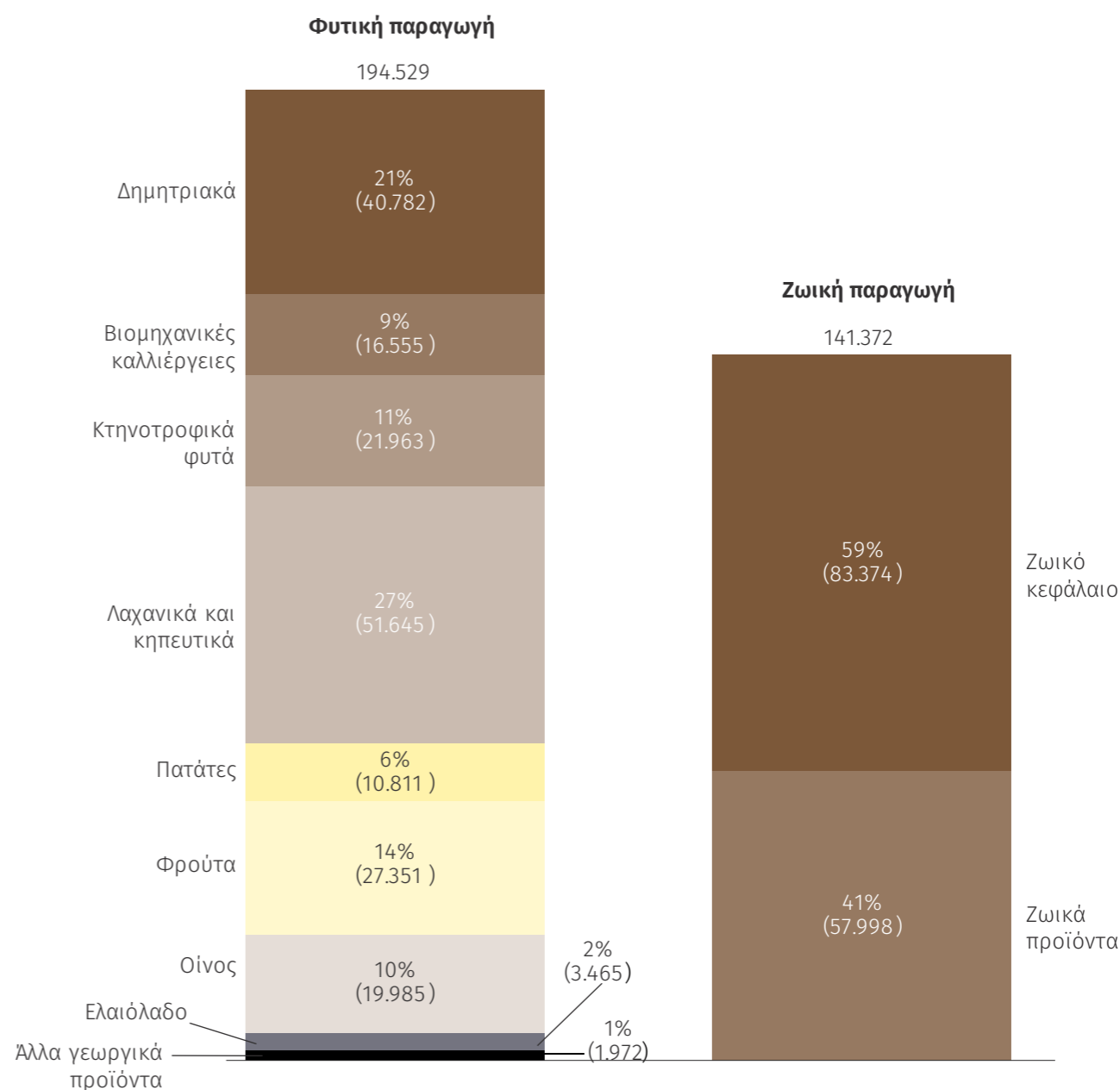
Το ΑΕΠ των χωρών της Ε.Ε. κυμάνθηκε στα €13,3 τρισ. το 2020, με το 1,3%¹⁸ να προέρχεται από τη συνεισφορά του αγροτικού κλάδου. Ωστόσο, το ΑΕΠ αναμένεται να καταγράψει μερική πτώση, εξαιτίας της εξόδου του Ηνωμένου Βασιλείου από την Ε.Ε. (Brexit), καθώς και οι 27 χώρες θα δεχθούν άμεση επίδραση. Παράλληλα, το ΑΕΠ του Ηνωμένου Βασιλείου εκτιμάται ότι θα έχει πτωτική τάση, η οποία μπορεί να φτάσει και το 3,9% μέχρι το 2030, με τις εξαγωγές των αγροτικών προϊόντων να μειωθούν κατά \$34 δισ. από το Ηνωμένο Βασίλειο, λόγω της ραγδαίας πτώσης στις αντίστοιχες εξαγωγές επεξεργασμένων τροφίμων, γαλακτοκομικών και κρέατος.

Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, το Brexit θα επηρεάσει λιγότερο τους κλάδους των τροφίμων που δεν έχουν ως βασικό παραγωγό χώρες της Ε.Ε. Προκειμένου να αποφευ-

χθούν όσα προαναφέρθηκαν, είναι αναγκαίο να υπάρξει συμφωνία για ελαχιστοποίηση των δασμών στα προϊόντα Αγροδιατροφής.

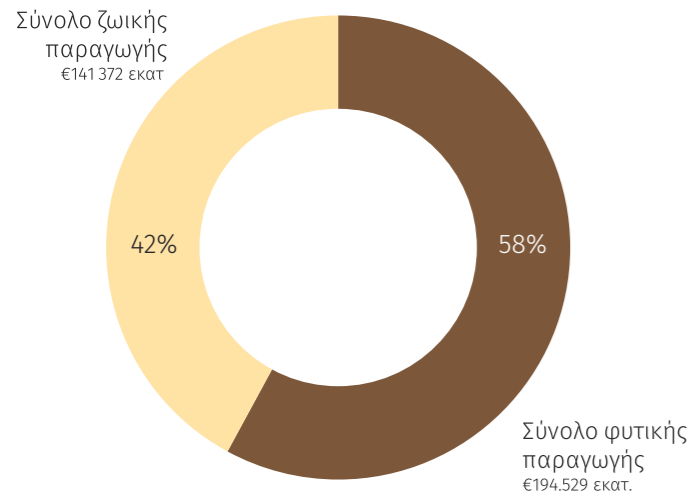
Η αξία της αγροτικής παραγωγής στην Ε.Ε., για το 2020, διαμορφώθηκε σε περίπου €336 δισ., εκ των οποίων τα €195 δισ. κατανέμονταν στη φυτική παραγωγή και τα €141 δισ. στη ζωική. Συγκεκριμένα, στη φυτική παραγωγή, την πρώτη θέση κατείχαν τα λαχανικά και κηπευτικά, με αξία παραγόμενων προϊόντων €51,65 δισ. (27% της συνολικής φυτικής παραγωγής). Στη συνέχεια, ακολούθησαν τα δημητριακά, με αξία παραγωγής €40,78 δισ. (21%), ενώ την τρίτη θέση κατέκτησαν τα φρούτα, με αξία παραγωγής €27,35 δισ. (14%). Αναφορικά με τα προϊόντα της ζωικής παραγωγής, κυριάρχησαν τα ζώα παραγωγής, με αξία παραγωγής €83,37 δισ. (59% της συνολικής ζωικής παραγωγής).

Αξία αγροτικής παραγωγής στην Ε.Ε. για το 2020

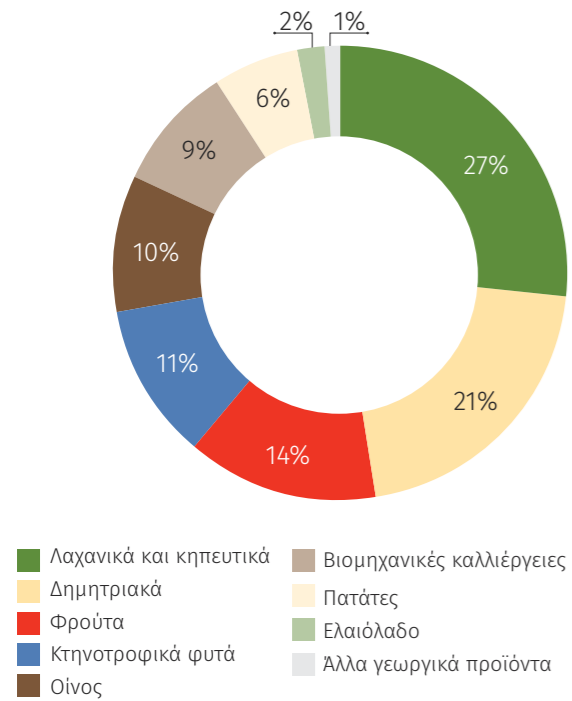

18. Performance of the agricultural sector, Eurostat, Νοέμβριος 2021

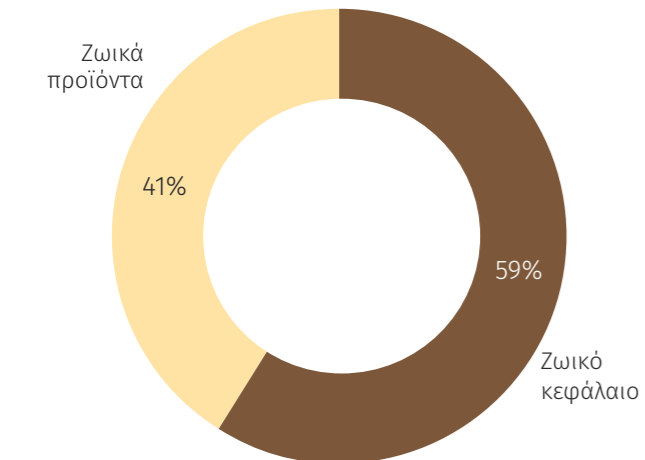
Κατανομή αγροτικής παραγωγής στην Ε.Ε. για το 2020 βάσει αξίας

Κατανομή φυτικής παραγωγής

Κατανομή ζωικής παραγωγής

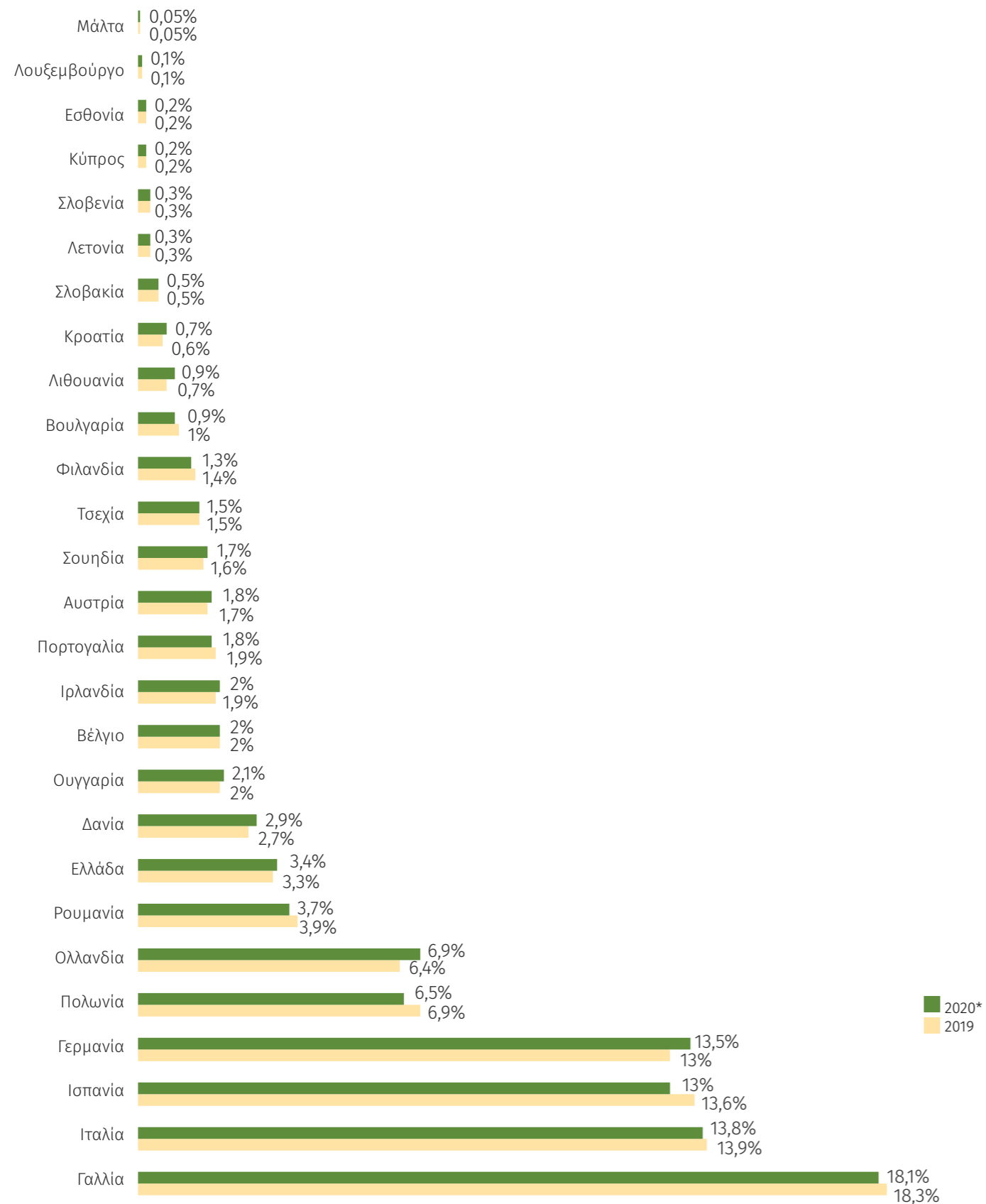
Πηγή: Eurostat

Τα δύο κράτη μέλη που συνεισφέρουν περισσότερο στην αγροτική παραγωγή της Ε.Ε. είναι η Γαλλία, με συνεισφορά της τάξεως του 18,3% επί της συνολικής αγροτικής παραγωγής για το 2019 και 18,1% για το 2020, ενώ ακολουθεί

η Ιταλία, με 13,9% και 13,8%, αντίστοιχα. Η Ελλάδα βρίσκεται στην όγδοη θέση, συμβάλλοντας στο 3,3% της συνολικής αγροτικής παραγωγής για το 2019, και στο 3,4% για το 2020.

Ποσοστό συμβολής στη συνολική γεωργική παραγωγή της Ε.Ε.-27 ανά χώρα

* Εκτίμηση
Πηγή: Statistical Factsheet European Union, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Ιούνιος 2021.

Στον παρακάτω πίνακα αποτυπώνεται το συνολικό αγροτικό εισόδημα της Ε.Ε.-27 ανά κατηγορία, το οποίο ανέρχεται περίπου στα €152 δισ. για το 2019 και στα €146 δισ. για το

2020. Η ποσοστιαία μεταβολή των ετών αυτών ήταν της τάξεως του -4%¹⁹.

Αγροτικό εισόδημα στην Ε.Ε.-27 σε πραγματικές τιμές	2019 (εκατ. €)	2020* (εκατ. €)	Μεταβολή 2019/20
Φυτική παραγωγή	199.148	194.529	-2,3%
+ Ζωική παραγωγή	145.517	141.372	-2,8%
+ Αγροτικές υπηρεσίες	18.141	17.909	-1,3%
+ Δευτερεύουσες δραστηριότητες	14.379	13.523	-5,9%
= Συνολική παραγωγή του Αγροτικού τομέα	377.184	367.334	-2,6%
- Συνολική ενδιάμεση κατανάλωση	213.242	208.673	-2,1%
= Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία	163.943	158.661	-3,2%
- Ανάλωση παγίου κεφαλαίου	53.393	52.875	-1,0%
- Φόροι	4.313	4.323	0,2%
+ Επιδοτήσεις	45.447	44.165	-2,8%
= Αγροτικό εισόδημα	151.684	145.627	-4,0%

* Εκτίμηση

Πηγή: Statistical Factsheet European Union, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Ιούνιος 2021.

Ένας τρόπος αποτύπωσης της εξέλιξης του αγροτικού εισοδήματος στην Ε.Ε.-27, αλλά και για κάθε κράτος μέλος, είναι μέσω του δείκτη πραγματικού εισοδήματος των συντελεστών παραγωγής στον αγροτικό κλάδο ανά ετήσια μονάδα εργασίας [Index of the real income of factors in agriculture per annual work unit (AWU) – Indicator A]. Έτσι, θέτοντας ως αφετηρία το έτος 2010, με τον δείκτη να βρίσκεται στο 100, η Ε.Ε.-27 έχει καταγράψει αύξηση 27 μονάδων μέσα σε μία δεκαετία, δηλαδή ο δείκτης, για το 2020, διαμορφώθηκε στις 127 μονάδες. Την υψηλότερη θετική μεταβολή κατέγραψε

η Βουλγαρία, η οποία από το 100 που βρισκόταν το 2010, άγγιξε το 246 το 2020.

Για την Ελλάδα, καταγράφονται συνεχείς διακυμάνσεις, από το 2010 μέχρι το 2018, σε επίπεδα κάτω των 100 μονάδων, του έτους αφετηρίας. Το 2019 παρατηρήθηκε αύξηση του δείκτη (στις 107 μονάδες), ο οποίος διατήρησε την ανοδική του πορεία και το επόμενο έτος, καταγράφοντας την υψηλότερη τιμή των 114 μονάδων το 2020.

19. Statistical Factsheet European Union, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Ιούνιος 2021

Ενισχύσεις της Ε.Ε. στα κράτη μέλη της

Σημαντικό μέρος της αγροτικής πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης αποτελεί η Κοινή Αγροτική Πολιτική (ΚΑΠ). Τα μέτρα της διακρίνονται σε τρεις μεγάλες κατηγορίες: στις άμεσες ενισχύσεις (“direct payments”), στα μέτρα αγοράς (“market measures”) και στα μέτρα αγροτικής ανάπτυξης (“rural development”). Οι συνολικές δαπάνες της ΚΑΠ, για το έτος 2020, ανήλθαν στα €54,6 δισ. Από αυτές, τα €38,2 δισ. αντιστοιχούν σε μορφή άμεσων ενισχύσεων, τα €2,5 δισ. σε

μέτρα αγοράς και τα €14 δισ. σε μέτρα αγροτικής ανάπτυξης.

Το υψηλότερο ποσό ενισχύσεων αντιστοιχεί στη Γαλλία, που αποτέλεσε τη μεγαλύτερη αγροτική δύναμη της Ευρωπαϊκής Ένωσης για το έτος 2020, ενώ ακολούθησαν, η Γερμανία, η Ισπανία και η Ιταλία, με το ποσό για την Ελλάδα να αντιστοιχεί περίπου στα €2,7 δισ.²⁰.

Κράτη μέλη	Άμεσες ενισχύσεις	Μέτρα αγοράς (χιλ. €)	Αγροτική ανάπτυξη* (χιλ. €)	Σύνολο (χιλ. €)
Αυστρία	691.597	22.298	565.266	1.281.161
Βέλγιο	481.836	60.758	102.723	645.317
Βουλγαρία	781.855	18.386	338.990	1.139.231
Γαλλία	6.909.823	550.551	1.984.740	9.448.114
Γερμανία	4.768.123	117.256	1.394.589	6.279.967
Δανία	822.262	12.212	151.589	977.871
Ελλάδα	1.982.609	59.445	698.261	2.740.315
Εσθονία	142.536	1.476	129.177	273.189
Ιρλανδία	1.201.194	59.338	312.570	1.573.102
Ισπανία	5.125.093	599.856	1.183.394	6.908.343
Ιταλία	3.599.133	677.514	1.501.763	5.778.411
Κροατία	317.338	13.061	282.343	612.741
Κύπρος	48.125	5.922	18.881	72.929
Λετονία	277.306	3.048	161.492	441.846
Λιθουανία	480.492	3.344	264.151	747.987
Λουξεμβούργο	32.841	556	14.511	47.909
Μάλτα	5.117	344	13.859	19.320
Ολλανδία	666.190	22.583	147.976	836.749
Ουγγαρία	1.266.719	40.211	486.663	1.793.593
Πολωνία	3.402.201	25.553	1.187.301	4.615.055
Πορτογαλία	680.228	107.898	582.456	1.370.581
Ρουμανία	1.912.461	65.671	1.139.927	3.118.059
Σλοβακία	447.758	11.255	214.525	673.538
Σλοβενία	133.869	7.022	120.721	261.611
Σουηδία	686.818	11.875	249.819	948.511
Τσεχία	855.832	16.537	321.615	1.193.984
Φινλανδία	523.450	6.473	344.777	874.699
Ε.Ε.-27	38.234.612	2.520.441	13.919.080	54.674.132

* Τα ποσά αναφέρονται στα ανώτατα όρια στήριξης για την αγροτική ανάπτυξη

20. Ibid.

Εμπόριο αγροτικών προϊόντων στην Ε.Ε.

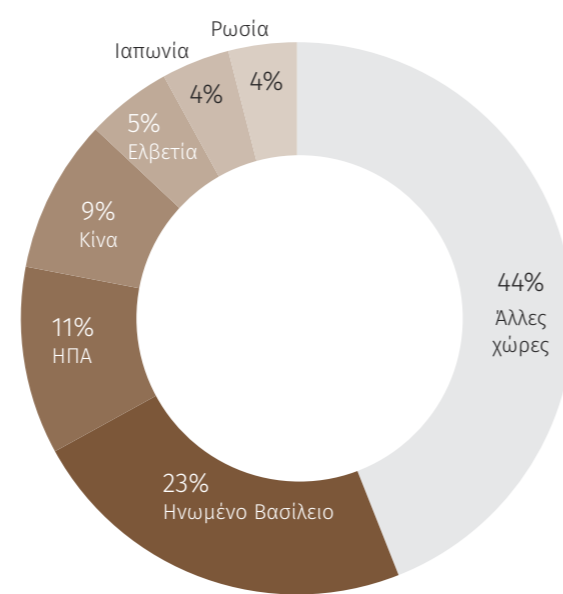
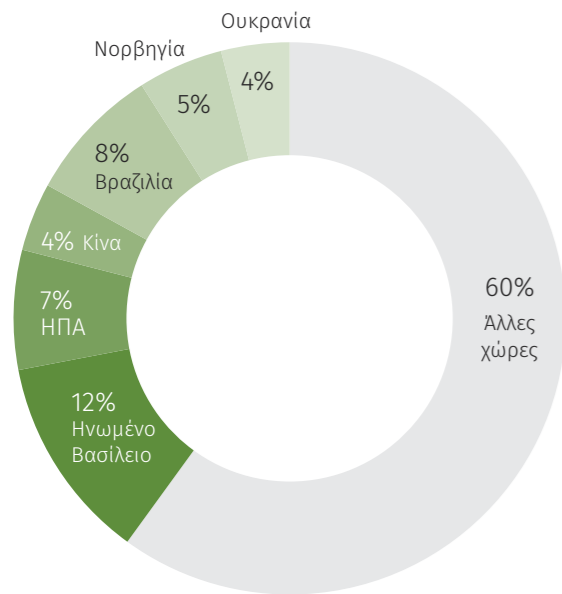
Σχετικά με το εμπόριο των αγροτικών προϊόντων, οι εξαγωγές των κρατών μελών της Ε.Ε. προς τρίτες χώρες αγγίζουν τα €185 δισ., ενώ οι αντίστοιχες εισαγωγές κυμαίνονται στα €142 δισ. Μεταξύ των ετών 2002 και 2020, το εμπόριο αγροτικών προϊόντων της Ε.Ε. υπερδιπλασιάστηκε, καταγράφοντας

μέση ετήσια αύξηση 4,8%. Την ίδια περίοδο, οι εξαγωγές αυξήθηκαν (5,3%) με ταχύτερο ρυθμό από τις εισαγωγές (4,1%). Κύριος εμπορικός εταίρος της Ε.Ε., για το 2020, ήταν το Ηνωμένο Βασίλειο, ενώ ακολούθησαν οι ΗΠΑ και η Κίνα²¹.

Εισαγωγές και εξαγωγές αγροτικών προϊόντων της Ε.Ε. ανά κύριο εταίρο, 2020

Εισαγωγές

Εξαγωγές

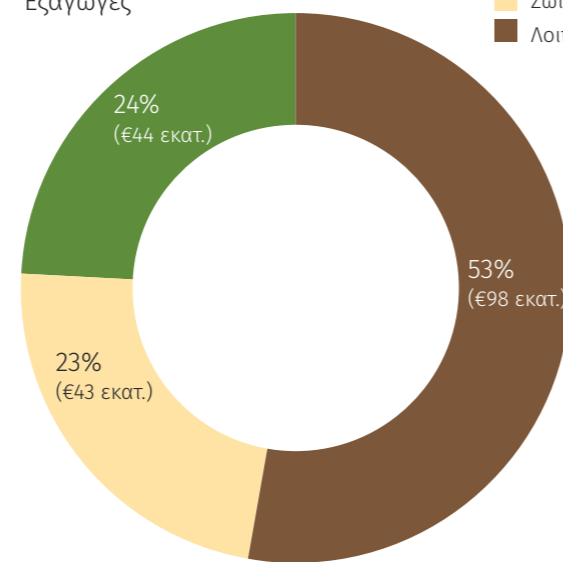
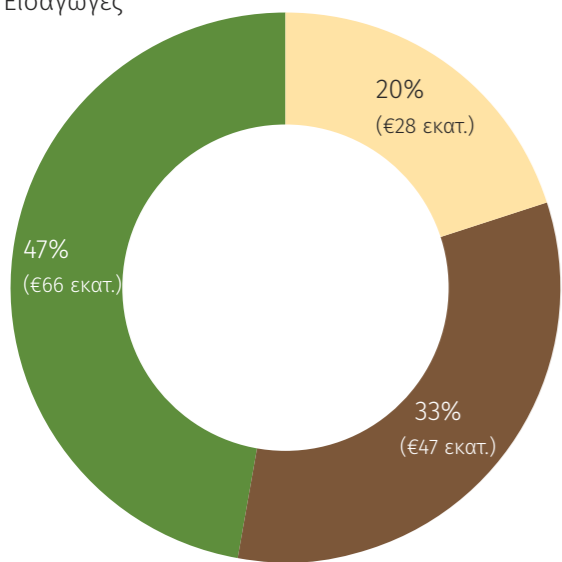

Το εμπόριο αγροτικών προϊόντων χωρίζεται σε τρεις κατηγορίες τροφίμων: τα ζωικά προϊόντα, τα φυτικά προϊόντα, και τα λοιπά τρόφιμα. Η Ε.Ε. εισάγει, κατά βάση, φρούτα και λαχανικά και εξάγει λοιπά τρόφιμα²².

Εισαγωγές και εξαγωγές της Ε.Ε. σε αγροτικά προϊόντα ανά κατηγορία, 2020

Εισαγωγές

Εξαγωγές

■ Φυτικά προϊόντα
■ Ζωικά προϊόντα
■ Λοιπά τρόφιμα*

* Τα λοιπά τρόφιμα αποτελούνται από διάφορα είδη επεξεργασμένων αγαθών που προέρχονται από φυτικά και ζωικά προϊόντα, όπως η ζάχαρη, τα ποτά, ο καπνός και οι παρασκευασμένες ζωοτροφές.

21, 22. Extra-EU trade in agricultural goods - Statistics Explained, Eurostat, Μάρτιος 2021

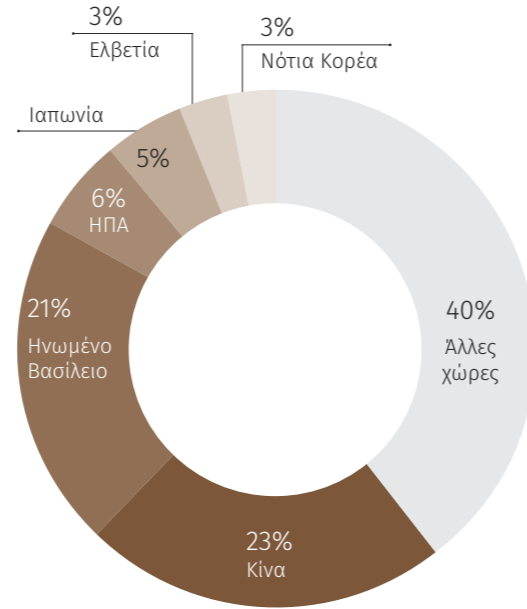
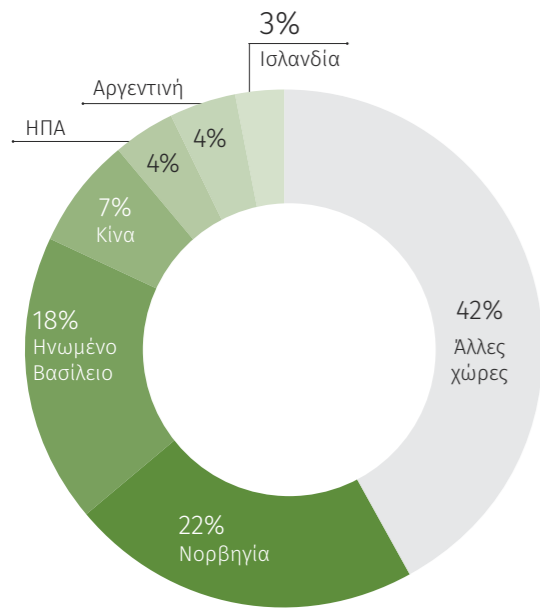
Τα ζωικά προϊόντα αποτελούν το 23% των εξαγωγικών και το 20% των εισαγωγικών αγροτικών προϊόντων. Οι κύριοι εμπορικοί εταίροι της Ε.Ε. στη συγκεκριμένη κατηγορία

τροφίμων είναι το Ηνωμένο Βασίλειο, οι ΗΠΑ και η Κίνα, όπως απεικονίζεται και στα παρακάτω γραφήματα²³.

Εισαγωγές και εξαγωγές ζωικών προϊόντων της Ε.Ε. ανά κύριο εταίρο, 2020

Εισαγωγές

Εξαγωγές

23. Ibid.

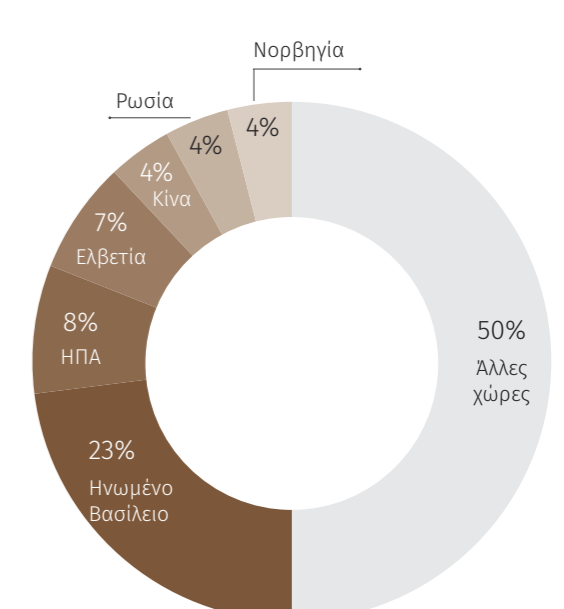
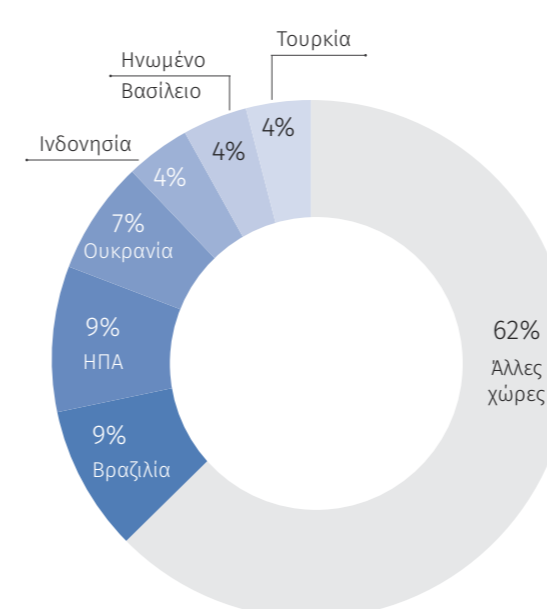
Η κατηγορία των φυτικών προϊόντων αποτελεί το 24% των εξαγωγών και το 47% των εισαγωγών στα αγροτικά προϊόντα

της Ε.Ε., με τους βασικούς εμπορικούς εταίρους να είναι το Ηνωμένο Βασίλειο και οι ΗΠΑ²⁴.

Εισαγωγές και εξαγωγές φυτικών προϊόντων της Ε.Ε. ανά κύριο εταίρο, 2020

Εισαγωγές

Εξαγωγές

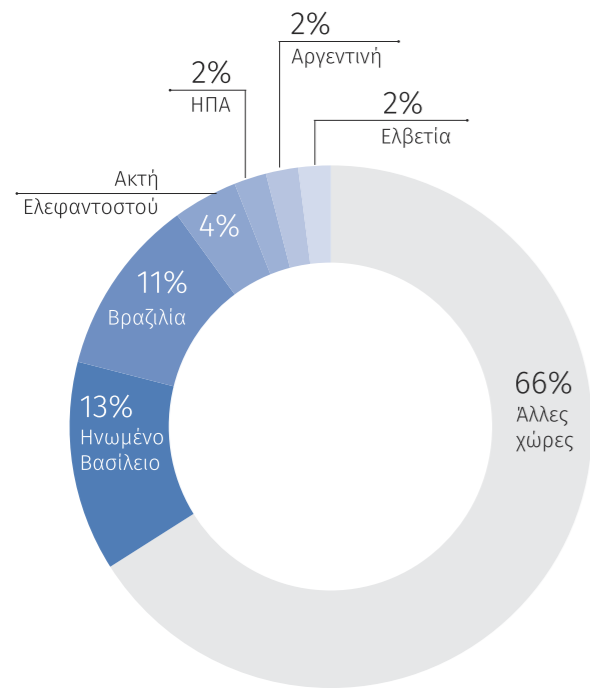
Τέλος, τα λοιπά τρόφιμα αποτελούν το 53% των εξαγωγών και το 33% των εισαγωγών, με το Ηνωμένο Βασίλειο και τις ΗΠΑ να αποτελούν τους βασικούς εμπορικούς εταίρους²⁵.

24, 25. Ibid.

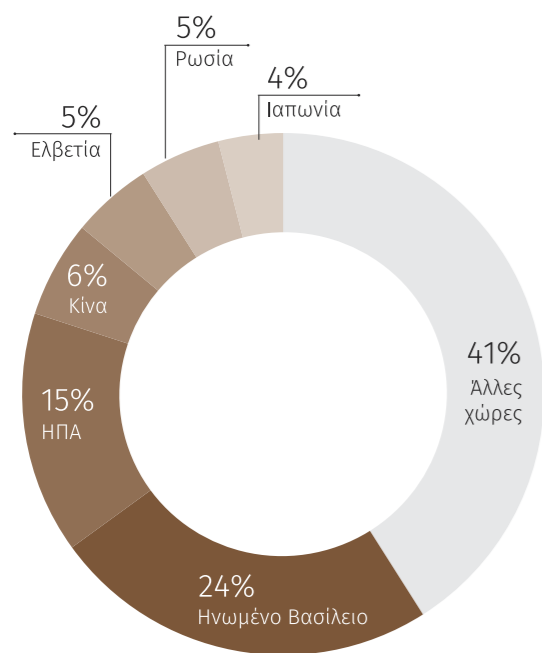

Εισαγωγές και εξαγωγές λοιπών τροφίμων της Ε.Ε. ανά κύριο εταίρο, 2020

Εισαγωγές

Εξαγωγές

2.2.1. Παγκόσμιες Τάσεις στον Αγροδιατροφικό τομέα

Γενικές τάσεις

Ο τομέας της Αγροδιατροφής έχει έρθει αντιμέτωπος με πολλές προκλήσεις, αλλά και ευκαιρίες. Οι προκλήσεις αφορούν, κυρίως, στην αύξηση του παγκόσμιου πληθυσμού, σε συνδυασμό με την έντονη τάση για αστικοποίηση, η οποία, με τη σειρά της, αύξησε τη ζήτηση για τρόφιμα, φυτικές ίνες και καύσιμα.

Επίσης, τα περιβαλλοντικά φαινόμενα, όπως η κλιματική αλλαγή, η σπατάλη των πόρων, οι εκπομπές επιβλαβών αερίων (φαινόμενο του θερμοκηπίου) και η υποβάθμιση του εδάφους, αποτελούν σημαντικά ζητήματα που πρέπει να αντιμετωπιστούν. Παράλληλα έχουν αναδειχθεί και ευκαιρίες σε σχέση με τους τομείς της τεχνολογίας και της καινοτομίας στον κλάδο της Αγροδιατροφής, οι οποίες παρέχουν πρωτοφανή επίπεδα διαφάνειας, επιλογής και ευκολίας, τόσο στους καταναλωτές, όσο και στους αγρότες, τους μεταποιητές και τους εμπόρους.

Η αύξηση του πληθυσμού και η τάση για αστικοποίηση

Ο παγκόσμιος πληθυσμός αυξάνεται με χαμηλότερο ρυθμό, και συγκεκριμένα αναμένεται να ξεπεράσει τα 9,7 δισ. έως το 2050 και τα 11,2 δισ. το 2100²⁶. Η αύξηση του πληθυσμού, σε συνδυασμό με την ανερχόμενη αύξηση στον πληθυσμό της

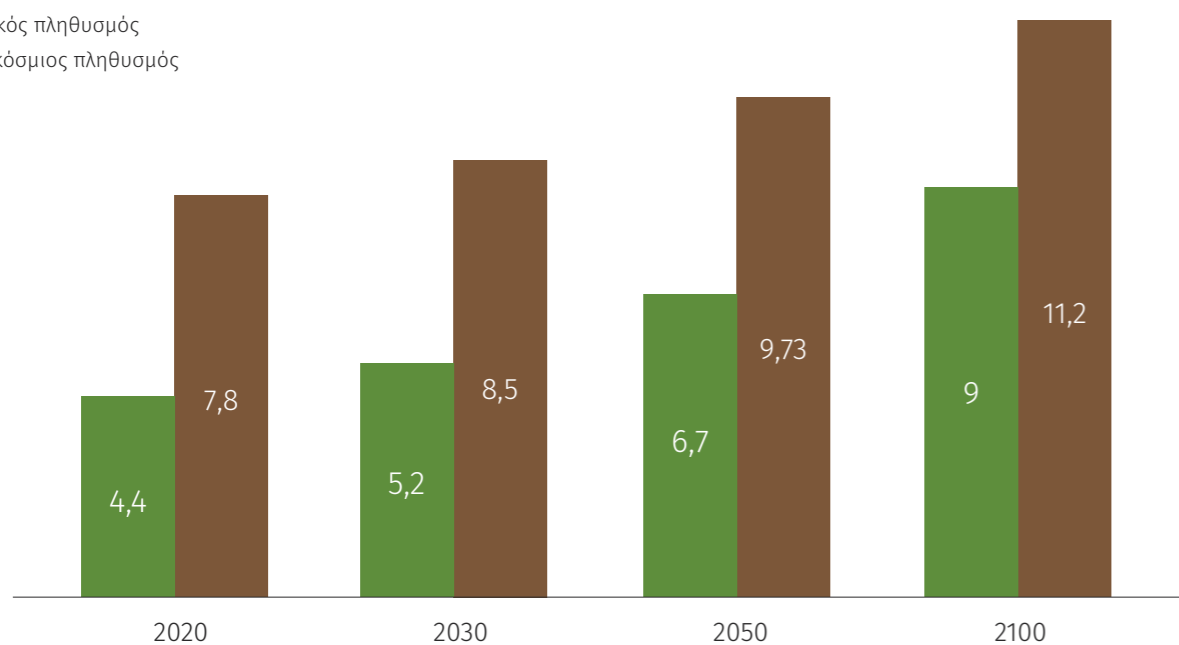
μεσαίας τάξης και την αναμενόμενη αύξηση του διαθέσιμου εισοδήματος σε αρκετά κράτη, αναμένεται να αυξήσει τη ζήτηση για τρόφιμα κατά περίπου 70%.

Σημαντικός αριθμός ανθρώπων προτιμούν να ζουν σε πόλεις, παρά σε αγροτικές περιοχές, μια τάση που αναμένεται να συνεχιστεί. Οι άνθρωποι που κατοικούν στα αστικά κέντρα ανέρχονται στα 4,4 δισ. για το 2020 (το 55% του συνολικού πληθυσμού), ενώ σύμφωνα με τα δεδομένα των Ηνωμένων Εθνών, προβλέπεται να φτάσουν τα 6,7 δισ. (68% του συνολικού πληθυσμού) έως το 2050, με τον αθροιστικό ετήσιο ρυθμό ανάπτυξης (CAGR) του αστικού πληθυσμού να ισούται με 1,5%²⁷.

Οι νέες πληθυσμιακές προβλέψεις δείχνουν ότι εννέα χώρες θα αντιπροσωπεύουν περισσότερο από το ήμισυ της προβλεπόμενης αύξησης του παγκόσμιου πληθυσμού από σήμερα έως το 2050: Ινδία, Νιγηρία, Πακιστάν, Λαϊκή Δημοκρατία του Κονγκό, Αιθιοπία, Ηνωμένη Δημοκρατία της Τανζανίας, Ινδονησία, Αίγυπτος και Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής (κατά φθίνουσα σειρά της αναμενόμενης αύξησης). Γύρω στο 2027, η Ινδία αναμένεται να ξεπεράσει την Κίνα ως η πολυπληθέστερη χώρα του κόσμου²⁸.

Πρόβλεψη αύξησης παγκόσμιου και αστικού πληθυσμού (σε δισ.)

■ Αστικός πληθυσμός
■ Παγκόσμιος πληθυσμός

Πηγή: Growing at a slower pace, world population is expected to reach 9.7 billion in 2050 and could peak at nearly 11 billion around 2100, United Nations, Ιούνιος 2019 & Urbanisation worldwide | Knowledge for policy (europa.eu)

26. Growing at a slower pace, world population is expected to reach 9.7 billion in 2050 and could peak at nearly 11 billion around 2100, United Nations, Ιούνιος 2019

27. 2018 Revision of World Urbanization Prospects, Population Division of the UN Department of Economic and Social Affairs (UN DESA), 2018

28. Growing at a slower pace, world population is expected to reach 9.7 billion in 2050 and could peak at nearly 11 billion around 2100, United Nations, Ιούνιος 2019

Περιβαλλοντικές τάσεις

Περισσότερο από το 75%²⁹ των εδαφών της Γης έχουν υποβαθμιστεί σημαντικά, υπονομεύοντας την ευημερία 3,2 δισ. ανθρώπων. Αυτά τα εδάφη που είτε έχουν γίνει έρημοι, είτε έχουν μολυνθεί, είτε έχουν αποφιλωθεί και μετατραπεί σε γεωργική έκταση αποτελούν, επίσης τις κύριες αιτίες εξαφάνισης ειδών. Εάν συνεχιστεί αυτή η τάση, το 95% των εδαφών της γης θα μπορούσε να υποβαθμιστεί μέχρι το 2050³⁰.

Επίσης, το 33% των γεωργικών εκτάσεων του πλανήτη θεωρείται πως έχουν μέτρια έως πολύ υποβαθμισμένη ποιότητα. Αυτό υφίσταται, κυρίως, σε περιοχές με ξηρό κλίμα, επηρεάζοντας τον βιοπορισμό των ανθρώπων που κατοικούν σε αυτές, καθώς και τη μακροπρόθεσμη υγεία των οικοσυστημάτων. Τα κυριότερα αίτια αυτού του φαινομένου θεωρούνται πως είναι η εντατική γεωργία και η κλιματική αλλαγή³¹.

Άλλο επιβαρυντικό στοιχείο, που προκύπτει από την αλληλεπίδραση του τομέα της Αγροδιατροφής και του περιβάλλοντος, είναι η αύξηση των ποσοστών απώλειας της χερσαίας και της υδάτινης βιοποικιλότητας, που σχετίζονται με τη μη βιώσιμη γεωργία και κυμαίνονται σε 70% και 50%, αντίστοιχα³².

29. 75% of Earth's Land Areas Are Degraded, National Geographic, Μάρτιος 2018

30. Incentivizing Food Systems Transformation, World Economic Forum, Ιανουάριος 2020

31. The future of food and agriculture: Trends and challenges, FAO, 2017

32. Distribution of the environmental impacts of food production worldwide, Statista, 2022

33. Remote Sensing Survey, FAO, 2020

34. Distribution of the environmental impacts of food production worldwide, Statista, 2022

35. Water in Agriculture, worldbank.org, 8 Μαΐου 2020

Επιπλέον, ο αγροτικός κλάδος συντελεί κατά περίπου 90% στην αποφίλωση των δασών παγκοσμίως³³, το μερίδιο των συστημάτων τροφίμων στις εκπομπές αερίων ανέρχεται στο 29%³⁴, ενώ στην απόσυρση του γλυκού νερού, αγγίζει το 70%³⁵.

Αναγεννητική γεωργία

Οργανισμοί όπως ο Οργανισμός Τροφίμων και Γεωργίας των Ηνωμένων Εθνών (FAO) και η Διακυβερνητική Επιτροπή για την Κλιματική Αλλαγή (Intergovernmental Panel on Climate Change - IPCC) σε πρόσφατες μελέτες τους αναδεικνύουν τη σημασία της μετάβασης σε παραγωγικές μεθόδους αναγεννητικής γεωργίας, στην πορεία για την επίτευξη των στόχων για την προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή και στην οικοδόμηση ενός πιο βιώσιμου συστήματος παραγωγής.

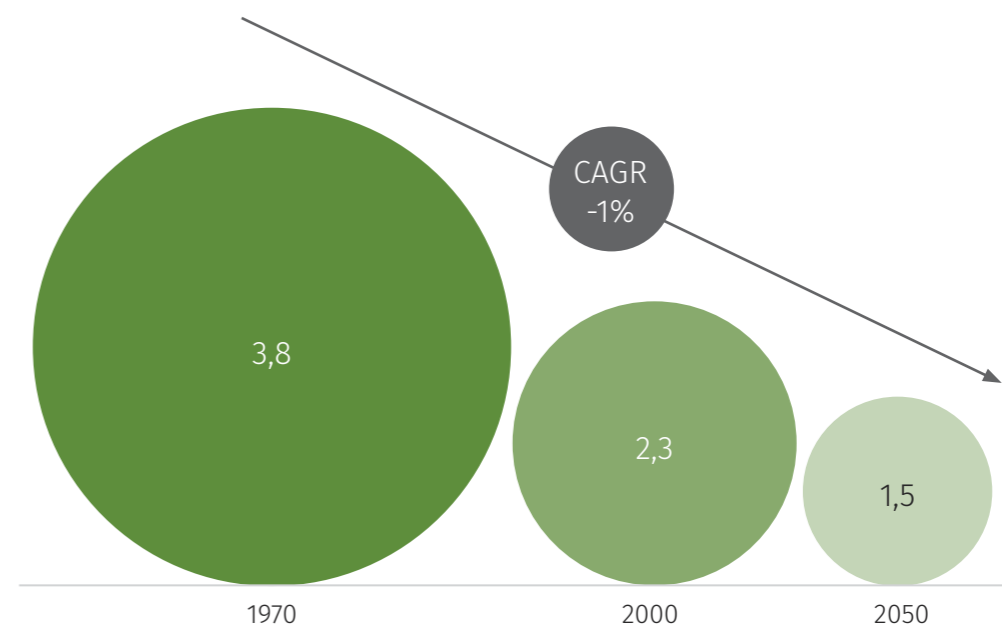
Οι συνήθεις μέθοδοι παραγωγής έχουν ως αποτέλεσμα την απώλεια γόνιμου εδάφους και βιοποικιλότητας. Σύμφωνα με τον FAO, το έδαφος θα υποβαθμιστεί σημαντικά, με κίνδυνο να μειωθεί η παραγωγικότητά του στα επόμενα 60 χρόνια, εάν η παραγωγή συνεχιστεί με τους σημερινούς ρυθμούς. Αυτό επηρεάζει την ικανότητα του εδάφους για παραγωγή αγροτικών προϊόντων και απορρόφηση άνθρακα. Η αναγεννητική γεωργία δεσμεύει άνθρακα από την ατμόσφαιρα και έχει τη δυνατότητα να αναστρέψει μέρος των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής.

Γεωργία Δέσμευσης Άνθρακα

Σύμφωνα με την ανακοίνωση Sustainable Carbon Cycles της Ε.Ε., η οποία καθορίζει ένα σχέδιο δράσης σχετικά με τον τρόπο ανάπτυξης βιώσιμων λύσεων για την αύξηση της δέσμευσης άνθρακα, η Γεωργία Δέσμευσης Άνθρακα μπορεί να υποστηρίξει την επίτευξη του προτεινόμενου κλιματικού στόχου για το 2030, για καθαρή δέσμευση 310 Mt CO_{2eq} στον τομέα της γης.

Η Γεωργία Δέσμευσης Άνθρακα μπορεί να οριστεί ως ένα πράσινο επιχειρηματικό μοντέλο που ανταμείβει τους διαχειριστές γης για την υιοθέτηση βελτιωμένων πρακτικών διαχείρισης γης, με αποτέλεσμα την αύξηση της δέσμευσης άνθρακα, με σεβασμό των οικολογικών αρχών που ευνοούν τη βιοποικιλότητα και το φυσικό κεφάλαιο συνολικά. Τα οικονομικά κίνητρα μπορούν να προέρχονται από δημόσιες ή ιδιωτικές πηγές και να ανταμείβουν τους διαχειριστές γης, είτε για τις πρακτικές διαχείρισης που αυξάνουν τη δέσμευση του ατμοσφαιρικού άνθρακα, ή για την πραγματική ποσότητα άνθρακα που έχει δεσμευτεί.

Εξέλιξη αρόσιμης γης ανά άτομο

Συμπερασματικά, η συνολική ζήτηση για τρόφιμα αναμένεται να συνεχίσει τη ραγδαία αύξησή της, ενώ παράλληλα, θα αυξάνεται η σπατάλη και η απώλεια των φυσικών πόρων.

Η Γεωργία Δέσμευσης Άνθρακα μπορεί να αποτελέσει μια νέα πηγή εισοδήματος για τους διαχειριστές γης, οι οποίοι θα μπορούσαν, σε πολλές περιπτώσεις, να επωφεληθούν ταυτόχρονα από τα πλεονεκτήματα που σχετίζονται με μια συνολικά πιο εύφορη και ανθεκτική γη. Επιπλέον, οι πρακτικές της Γεωργίας Δέσμευσης Άνθρακα, συχνά, παρέχουν οφέλη για τη βιοποικιλότητα, ενισχύουν τις υπηρεσίες οικοσυστήματος και βοηθούν τους διαχειριστές γης να είναι πιο ανθεκτικοί στην κλιματική αλλαγή.

Συρρίκνωση της αρόσιμης γης ανά άτομο

Το 1970, η καλλιεργήσιμη γη ανά άτομο, παγκοσμίως, υπολογιζόταν στα 3,8 στρέμματα. Το 2000, μειώθηκε στα 2,3 ενώ η πρόβλεψη για το 2050 κυμαίνεται σε 1,5 στρέμματα. Κυριότερο αίτιο της συρρίκνωσης της καλλιεργήσιμης γης ανά άτομο είναι η αστική επέκταση, η οποία αναμένεται να οδηγήσει σε 1,8% έως 2,4% απώλεια των παγκόσμιων καλλιεργήσιμων εκτάσεων έως το 2030, με το 80% να ανήκει στην Ασία και την Αφρική. Ειδικά οι ΗΠΑ, απώλεσαν 31 εκατ. στρέμματα γεωργικών εκτάσεων τα τελευταία 20 χρόνια, εκ των οποίων τα 11 εκατ. χρησιμοποιήθηκαν για την επέκταση των κωμοπόλεων.

36. The future of food and agriculture: Trends and challenges, FAO, 2017

2.2.2. Καταναλωτικές τάσεις

Η βιομηχανία της Αγροδιατροφής έρχεται αντιμέτωπη με το επόμενο κύμα μετασχηματισμού και, ιδιαίτερα, τις καταναλωτικές προτιμήσεις. Οι σημερινοί καταναλωτές θέλουν να γνωρίζουν περισσότερα για τα αγαθά που καταναλώνουν, ωστόσο, οι παγκόσμιες εφοδιαστικές αλυσίδες τροφίμων δεν είναι πλήρως προετοιμασμένες να επιτύχουν αυτόν τον βαθμό ριζικής διαφάνειας. Οι προτιμήσεις αυτές δημιουργούν νέες τάσεις, όπως η ιχνηλασιμότητα, η παρακολούθηση και οι καινοτόμες γεωργικές πρακτικές.

Οι καταναλωτές δεν έχουν μόνο αυξημένες προσδοκίες για την ποιότητα της τροφής που καταναλώνουν, αλλά και για τις εταιρείες από τις οποίες την προμηθεύονται. Όλο και περισσότεροι καταναλωτές αναζητούν προϊόντα σε προσιτές τιμές και με εύκολη πρόσβαση, τα οποία, παράλληλα, να έχουν παραχθεί με τρόπο ηθικό και βιώσιμο. Επίσης, επιζητούν όλο και πιο ποιοτική εξυπηρέτηση, με δυνατότητα παραγγελίας ανά πάσα στιγμή, από οποιοδήποτε μέρος και με οποιονδήποτε τρόπο, είτε με επίσκεψη στο κατάστημα, είτε τηλεφωνικά, είτε μέσω εφαρμογής ηλεκτρονικού εμπορίου (e-commerce). Ο τελευταίος τρόπος έχει αναπτύξει ραγδαία τα δύο τελευταία χρόνια, λόγω της πανδημίας.

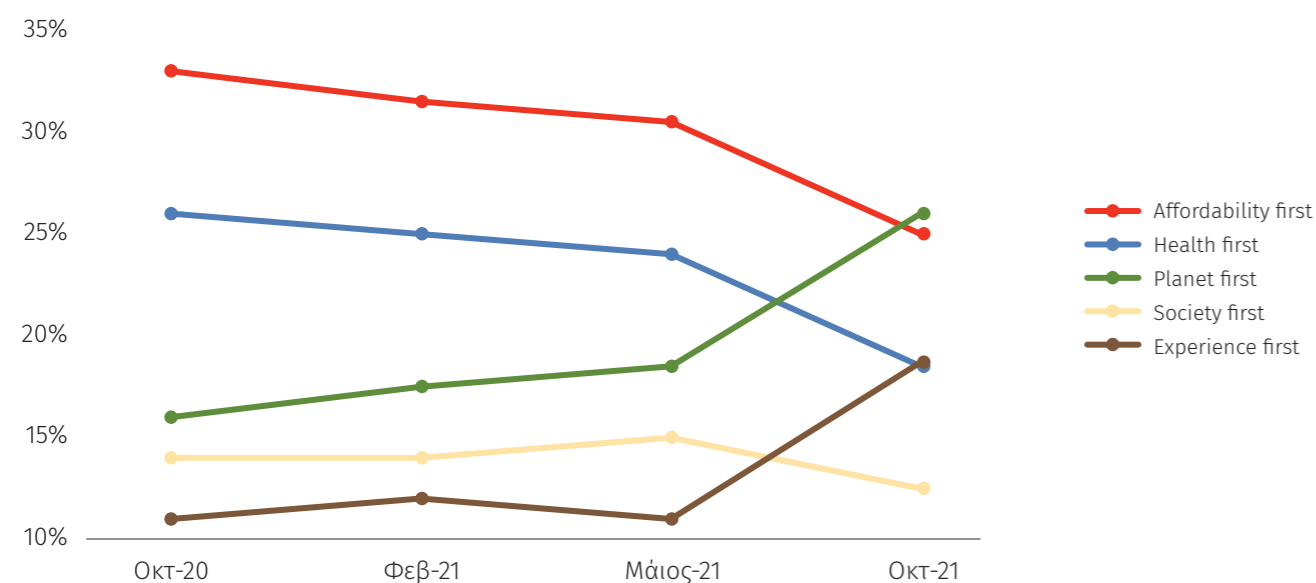
Συνεπώς, παρατηρείται έντονη στροφή προς τα προϊόντα LATTE (Local, Authentic, Traceable, Transparent and Ethical), ενώ, ταυτόχρονα, ένας μεγάλος αριθμός καταναλωτών επιζητά εξατομικευμένη διατροφή (personalized nutrition).

Οι καταναλωτές παγκοσμίως επιλέγουν να ζήσουν με λιγότερα και επαναξιολογούν τις αγορές τους - συμπεριφορές που υιοθετήθηκαν εξαιτίας της πανδημίας του COVID-19, θεωρούνται τώρα φυσιολογικές

Ορισμένες από τις συμπεριφορές που υιοθετήθηκαν από τους καταναλωτές, εξαιτίας της πανδημίας του COVID-19, καταγράφονται από τη σειρά καταναλωτικών ερευνών της ΕΥ, Future Consumer Index, από τον Απρίλιο του 2020 και έχουν, πλέον, εμπεδωθεί. Συγκεκριμένα, η πλειοψηφία (63%) των 16.000 καταναλωτών από 21 χώρες που συμμετείχαν στην πιο πρόσφατη έκδοση της παγκόσμιας έρευνας, δηλώνουν ότι πλέον αντιλαμβάνονται τις νέες συμπεριφορές που αναγκάστηκαν να αναπτύξουν από το ξεκίνημα της πανδημίας, ως «φυσιολογικές».

Η κλιματική αλλαγή και η αναζήτηση ολοκληρωμένων και ικανοποιητικών εμπειριών, είναι πλέον πιο σημαντικά ζητήματα. Κατά τη διάρκεια της πανδημίας, οι ομάδες των καταναλωτών που θέτουν το περιβάλλον (“planet first”) και τις εμπειρίες (“experience first”) ως προτεραιότητα, ενισχύθηκαν – από 16% στο 26%, και από 11% στο 18%, αντίστοιχα – σύμφωνα με την όγδοη έκδοση του EY Future Consumer Index³⁷. Παράλληλα, η βιωσιμότητα αποτελεί σημαντικό αγοραστικό κριτήριο για το 85% των καταναλωτών.

Τυπολογίες του καταναλωτή του αύριο

Πηγή: EY Future Consumer Index, Νοέμβριος 2021

37. EY Future Consumer Index, EY, Νοέμβριος 2021

Λευτέρης Κιοσές
Γενικός Διευθυντής,
Ινστιτούτο Έρευνας Λιανεμπορίου
Καταναλωτικών Αγαθών (IEΛΚΑ)

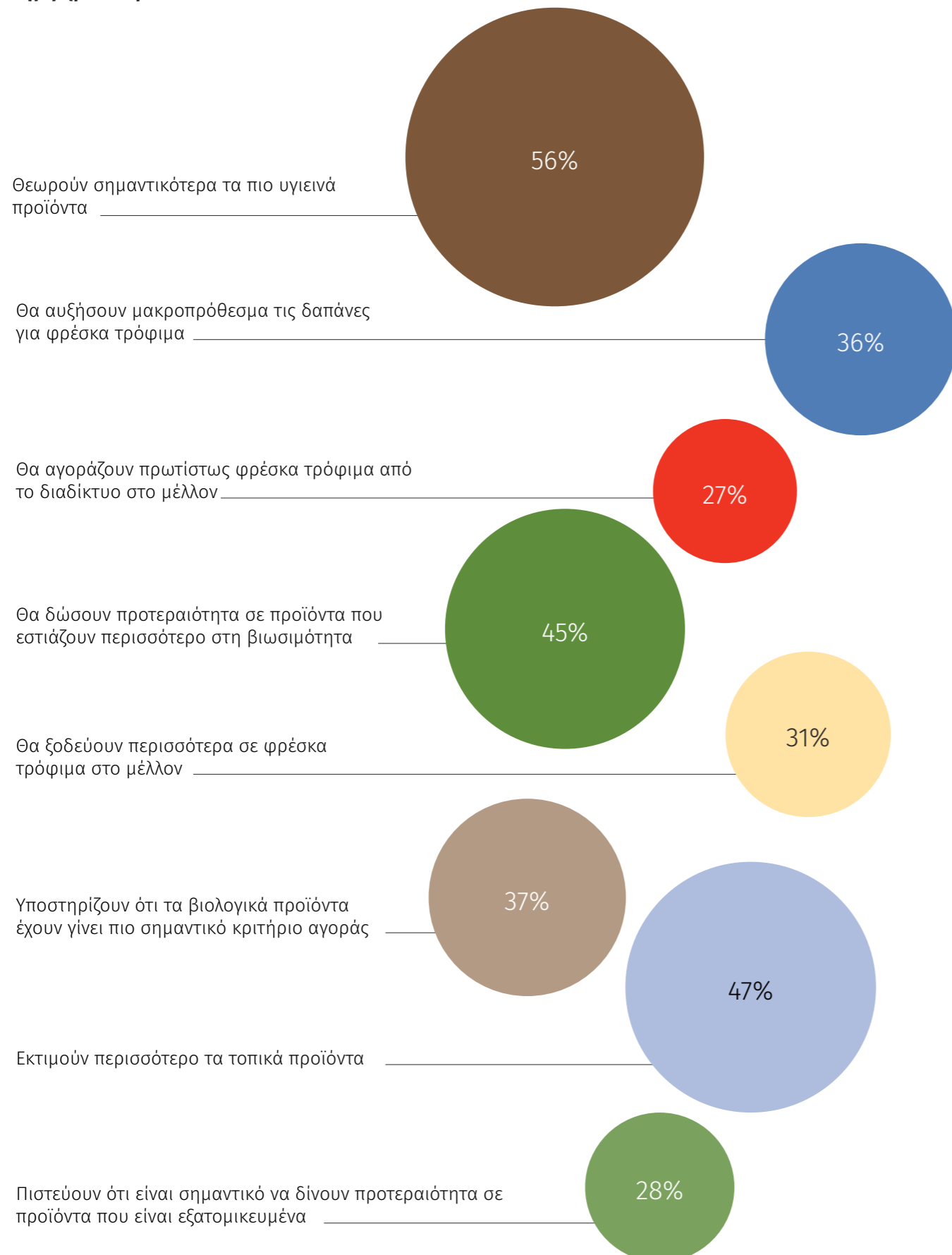
Οι βασικές καταναλωτικές τάσεις που επηρεάζουν σήμερα την αγροδιατροφή είναι η χορτοφαγία, η υγιεινή διατροφή, το local sourcing, η αγορά βιολογικών προϊόντων, το sustainable packing, καθώς και το ηλεκτρονικό εμπόριο.

Ταυτόχρονα, νέα επιχειρηματικά μοντέλα τα οποία επηρεάζουν την αγροδιατροφή, είναι τα νέα κανάλια διανομής, το ηλεκτρονικό εμπόριο, η ανάπτυξη εξειδικευμένων καταστημάτων, οι αλλαγές στη λειτουργία των λαϊκών αγορών, η αποφυγή της συσκευασίας (χύμα προϊόντα) και ο συνδυασμός με τουρισμό (αγροτουρισμός).

Ο μικρός κλήρος και η λανθάνουσα λειτουργία του θεσμού του συνεταιρισμού είναι σημαντικά προβλήματα, όχι μόνο για την ελληνική παραγωγή, αλλά γενικότερα για την αλυσίδα αξίας των γεωργικών προϊόντων, συμπεριλαμβανομένου του λιανεμπορίου. Για παράδειγμα, η ανάγκη να έχεις πολλούς μικρό-προμηθευτές για τα ίδια προϊόντα είναι αντιπαραγωγική. Παράλληλα, ο τρόπος λειτουργίας των συνεταιρισμών δημιουργεί επιπρόσθετα κόστη (π.χ. logistics) που θα μπορούσαν να αποφευχθούν, ενώ δυσκολεύονται να αναγνωρίσουν τη ζήτηση και να κατευθύνουν κατάλληλα τα μέλη τους.

Οι τρεις χρησιμότερες συμβουλές που θα έδινα – μέσα από τον θεσμό του ΙΕΛΚΑ – είναι να πουλάμε ποιότητα και όχι πάντα ποσότητα, να πουλάμε με διεθνή επωνυμία (brand name), να επενδύσουμε στον εκσυγχρονισμό του management του κλάδου και να κατευθυνθούμε στις οικονομίες κλίμακας, παράγοντας πιο αποτελεσματικά και πιο παραγωγικά, χωρίς να θυσιάζουμε την ποιότητα.

Η προτίμηση των καταναλωτών μετατοπίζεται προς τα υγιεινά, ανιχνεύσιμα και εξατομικευμένα τρόφιμα, καθώς επίσης η ζήτηση για φρέσκα, τοπικά, βιώσιμα προϊόντα με προέλευση, δημιουργεί μια ευκαιρία για νέα επιχειρηματικά μοντέλα³⁸.

38. EY Future Consumer Index, EY, Νοέμβριος 2021

Οι καταναλωτές επιλέγουν να ζήσουν με λιγότερα

Η παγκόσμια έρευνα της EY αποκαλύπτει ότι οι καταναλωτές επαναπροσδιορίζουν τις αγοραστικές τους αποφάσεις και ξοδεύουν λιγότερα για ό,τι αντιλαμβάνονται ως μη απαραίτητο αγαθό, για οικονομικούς (49%) και περιβαλλοντικούς λόγους (30%). Αυτή η τάση ενδέχεται να έχει μακροπρόθεσμο αντίκτυπο στην επιδεικτική κατανάλωση. Πράγματι, τα brands αποτελούν δευτερεύον κριτήριο για το 44% των καταναλωτών παγκοσμίως (49% για τους millennials – γεννημένοι μεταξύ 1981-1996 – και 47% για την Gen Z – γεννημένοι μεταξύ 1997-2012).

Αντίστοιχα, σχεδόν οι μισοί καταναλωτές παγκοσμίως (41%), αισθάνονται λιγότερη πίεση να συμβαδίσουν με την τελευταία λέξη στην τεχνολογία και τις εξειδικευμένες ηλεκτρονικές συσκευές (gadgets). Μόλις 27% αναφέρουν ότι αγοράζουν σήμερα περισσότερα πράγματα επειδή αυτό τους κάνει να νιώθουν πιο χαρούμενοι, ενώ 48% έχουν αντίθετη άποψη. Επιπρόσθετα, σχεδόν οι μισοί ερωτηθέντες παγκοσμίως (47%) δηλώνουν ότι αισθάνονται πιο άνετα με τον εαυτό τους, χωρίς να έχουν ανάγκη από προϊόντα καλλωπισμού.

Γενικότερα, η πανδημία βοήθησε τους καταναλωτές να καταλάβουν ότι μπορούν να ζήσουν με λιγότερα και να καταναλώνουν «καλύτερα», με έμφαση στα αγροτικά και τα φρέσκα προϊόντα, ενώ συνέβαλε στο να συνειδητοποιήσουν τη σημαντικότητα της βιωσιμότητας, καθώς και να εστιάζουν με μεγαλύτερη προσοχή στον περιβαλλοντικό αντίκτυπο των προϊόντων που αγοράζουν.

Οι εταιρείες αγροδιατροφής που λαμβάνουν τα απαραίτητα μέτρα σήμερα, ώστε να είναι προετοιμασμένες να καλύψουν τις ανάγκες των καταναλωτών για τα επόμενα 10 έτη, θα είναι και εκείνες που θα πρωταγωνιστήσουν στη βιομηχανία του τροφίμου και της αγροτικής παραγωγής. Η δυναμική του αγροτικού κλάδου και της παραγωγής τροφίμων αλλάζει με τρόπο που δε θεωρούταν πιθανός την προηγούμενη δεκαετία. Οι εταιρείες του Αγροδιατροφικού τομέα και του κλάδου των τροφίμων οι οποίες θα βρουν τον βέλτιστο τρόπο να εμπνεύσουν και να επηρεάσουν τους αγρότες να ικανοποιήσουν τις ανάγκες των καταναλωτών με τους δικούς τους όρους, θα είναι αυτές οι οποίες θα εκμεταλλευτούν την ανάπτυξη του τομέα³⁹.

39. How growing demands for healthier foods is affecting agribusiness, EY, Μάρτιος 2021

40. How farms will transform to digital operations, EY, Νοέμβριος 2019

2.2.3. Καινοτομία

Τη δεκαετία του 1940, ένας μέσος αγρότης μπορούσε να παραγάγει τρόφιμα για περίπου 10 άτομα⁴⁰. Σήμερα, περίπου 80 χρόνια μετά, οι πρωτοποριακές εξελίξεις στον εξοπλισμό, στη γενετική και στα διαθέσιμα ψηφιακά εργαλεία, έχουν επιτρέψει στους αγρότες να τρέφουν περισσότερα από 160 άτομα, τα οποία, σε αρκετές περιπτώσεις, διαμένουν εκτός των άμεσων κοινοτήτων τους. Επομένως, βρισκόμαστε σε μια εποχή όπου τα εμπόδια της γεωγραφίας και της εποχικότητας θεωρούνται, συχνά, αμελητέα για τον καθημερινό καταναλωτή.

Παρόλο που η πρόοδος είναι αναμφισβήτητη, ο αγροτικός τομέας εξακολουθεί να αντιμετωπίζει πρωτοφανείς προκλήσεις. Όπως αναφέρθηκε, σε λίγες μόλις δεκαετίες, ο πλανήτης θα μπορούσε να φιλοξενήσει περισσότερους από 11 δισ. ανθρώπους (βλ. σελ. 34, Πρόβλεψη αύξησης παγκόσμιου πληθυσμού), με τις τρέχουσες πρακτικές στην αγροτική παραγωγή να απαιτείται να προσαρμοστούν, ώστε να συμβάλλουν στην παραγωγή περισσότερων τροφίμων με λιγότερους πόρους. Παράλληλα, οι αγρότες και οι επιχειρήσεις του Αγροδιατροφικού τομέα, δέχονται αυξανόμενη πίεση, προκειμένου να βοηθήσουν στην αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής. Ταυτόχρονα, το επόμενο κύμα αλλαγής θα σημειωθεί από επιχειρήσεις που θα βρουν τον τρόπο να προωθήσουν τη παγκόσμια εφοδιαστική αλυσίδα τροφίμων. Η ανάπτυξη αναδυόμενων τεχνολογιών, βιώσιμων πρακτικών και καινοτόμων επιχειρηματικών μοντέλων θα αποτελούν το βασικό χαρακτηριστικό του επόμενου κύματος. Είναι σημαντικό να αξιοποιηθούν, σε όσο το δυνατόν υψηλότερο βαθμό, ψηφιακές καινοτομίες, κυρίως στις μεθόδους παραγωγής τροφίμων.

2.2.3.1. Ψηφιακή καινοτομία

Η γεωργική εκμετάλλευση του μέλλοντος θα αξιοποιεί την ψηφιακή καινοτομία μέσα από μια μεγάλη γκάμα συνδεδεμένων συσκευών, οι οποίες θα τροφοδοτούν αλγόριθμους μηχανικής μάθησης (machine learning) και θα βοηθούν τους αγρότες στην παρακολούθηση του αγροκτήματος μέσω πινάκων ελέγχου⁴¹. Οι διασυνδεδεμένες πλατφόρμες ελέγχου και διαχείρισης των γεωργικών εκμεταλλεύσεων, έχοντας λάβει πληροφορίες από εξελιγμένες τεχνολογίες συλλογής δεδομένων (π.χ. drones, robotic field scanners), θα μπορούν να βελτιώνουν συνεχώς τις αποφάσεις των αγροτών, δίνοντας προτεραιότητα στην κερδοφορία της παραγωγής και στην υγεία του εδάφους.

Καθώς η ανάπτυξη της τεχνολογίας 5G στις αγροτικές περιοχές επεκτείνεται, η συλλογή δεδομένων από συσκευές Internet of Things θα επιτρέψει στους διαχειριστές των γεωργικών εκμεταλλεύσεων να λαμβάνουν γρήγορα αποφάσεις που μπορούν να βελτιώνουν τα έσοδα, την ανάπτυξη κεφαλαίων και τη διαχείριση του κινδύνου. Αναλύοντας τις συνθήκες στον αγρό, οι συσκευές αυτές μπορούν να ειδοποιήσουν τους διαχειριστές των γεωργικών εκμεταλλεύσεων για το ποια είναι η κατάλληλη στιγμή για την εφαρμογή λίπανσης, άρδευσης ή ακόμα και για τη συγκομιδή των προϊόντων. Αυτές οι τεχνολογίες αναμένεται να αποτελέσουν το επόμενο κύμα που θα επιτρέψει στους αγρότες να επικεντρωθούν σε άλλες δραστηριότητες προστιθέμενης αξίας, όπως η επιλογή νέων καλλιεργειών και η προώθησή τους στην αγορά, η ανάλυση των προηγούμενων και των αναμενόμενων επιδόσεων και η ικανοποίηση των αναδυόμενων προτιμήσεων των καταναλωτών. Πιο συγκεκριμένα, ορισμένες ιδιαίτερα υποσχόμενες ψηφιακές καινοτομίες, που επηρεάζουν την παγκόσμια διατροφή, είναι – ενδεικτικά – οι τρισδιάστατες εκτυπώσεις για «χειροποίητα χημικά», τα «φυτά-δείκτες», ο εντοπισμός προσβολών με τη χρήση κινητού τηλεφώνου και οι ασύρματοι αισθητήρες.

Οι τρισδιάστατες εκτυπώσεις για την παραγωγή αγροχημικών αναφέρονται στην ύπαρξη 3D εκτυπωτών, οι οποίοι

δίνουν τη δυνατότητα παραγωγής χημικών – όπως φυτοφάρμακα και κτηνιατρικά φάρμακα – στο αγρόκτημα, όποτε και όπως αυτό είναι αναγκαίο. Τα «φυτά-δείκτες» προειδοποιούν, μέσω της αλλαγής του χρώματός τους, για την πιθανή καταπόνηση που υφίσταται κάποιο καλλιεργητικό σύστημα. Στόχος είναι τα «φυτά-δείκτες» να προειδοποιούν για την ύπαρξη ασθενειών, ανεπαρκούς θρέψης του φυτού, συνθήκες εδάφους, ώστε με την έγκαιρη ανθρώπινη παρέμβαση να μειώνεται το κόστος και να αυξάνεται η παραγωγικότητα.

Η δυνατότητα χρήσης φθηνών αισθητήρων κινητών τηλεφώνων, οι οποίοι θα μπορούν να ανιχνεύουν την υπέρυθρη και την υπεριώδη ακτινοβολία, θα αποτελούν σημαντικό εργαλείο εντοπισμού ασθενειών. Η χρήση της τεχνολογίας ασύρματων αισθητήρων επιτρέπει στους αγρότες να λαμβάνουν αποφάσεις, συνυπολογίζοντας ποικίλους σημαντικούς παράγοντες, όπως εδαφολογικά και υδρολογικά δεδομένα, ασθένειες, καιρικές συνθήκες, κ.ά.⁴²

Οι γεωργικές εκμεταλλεύσεις θα βασίζονται στη διαφανή καινοτομία του Blockchain, που θα επαληθεύει ότι τα τρόφιμα και οι φυτικές ίνες παράγονται με τρόπο βιώσιμο, υγιεινό και ηθικό, όπως επιζητούν, άλλωστε, και οι καταναλωτές. Η υιοθέτηση αυτού του τύπου καινοτομίας θα συμβάλει στον μετριασμό του κινδύνου κατανάλωσης τροφίμων που περιέχουν παθογόνους μικροοργανισμούς (π.χ. E. coli), κάτι το οποίο ορισμένες επιχειρήσεις έχουν ήδη εφαρμόσει στην πράξη⁴³.

Ακόμη, καινοτόμα μοντέλα τιμολόγησης βάσει αποτελεσμάτων (outcome-based models), τροφοδοτούμενα από τη συλλογή των δεδομένων σε πραγματικό χρόνο και αυτοματοποιημένες διαδικασίες, υπόσχονται στους παραγωγούς υψηλότερη αποδοτικότητα, διαφοροποίηση του ρίσκου και περισσότερο προβλέψιμες αποδόσεις.

41. Ibid.
42. Υποσχόμενες καινοτομίες στην υπηρεσία της παραγωγής, yraithros.gr, Μάιος 2016
43. How farms will transform to digital operations, EY, Νοέμβριος 2019

Δρ. Φίλιππος Παπαδόπουλος
Διευθυντής Γραφείου
Διαχείρισης Στρατηγικών Έργων,
Αμερικανική Γεωργική Σχολή

Οι σημαντικότερες καταναλωτικές τάσεις που θα επηρεάσουν τον κλάδο, είναι οι απαιτήσεις των καταναλωτών για: ιχνηλασιμότητα / αναγνωρισιμότητα του προϊόντος, υψηλή διατροφική αξία, personalized nutrition, μειωμένο περιβαλλοντικό αποτύπωμα και αύξηση ηλεκτρονικού εμπορίου.

Προϋπόθεση για να ικανοποιηθούν οι παραπάνω απαιτήσεις είναι ο ψηφιακός μετασχηματισμός του αγροδιατροφικού τομέα, με λογικό κόστος εγκατάστασης και λειτουργίας. Επιπρόσθετα, χρειάζεται να δοθεί σημασία στο πώς μεταποιείται η πρωτογενής παραγωγή και πώς μένει η προστιθέμενη αξία στην Ελλάδα, μέσα από μεγαλύτερα εξαγωγικά σχήματα. Ακόμη, σημαντικό ζήτημα είναι η μεταφορά γνώσης, το πώς μετατρέπεις την έρευνα σε καινοτομία, το οποίο βέβαια δεν είναι αποκλειστικά ελληνικό πρόβλημα. Τέλος, αξίζει να αναρωτηθούμε κατά πόσο χρησιμοποιούμε την τεχνολογία των θερμοκηπίων όσο θα μπορούσαμε.

Για την προσέλκυση ή/και διατήρηση της παρουσίας των νέων στην επαρχία, είναι σημαντικό να δημιουργηθούν καινούριες κατηγορίες εξειδικευμένων επαγγελμάτων (π.χ. επαγγελματικά κλαδέματα, συντηρητές δικτύων / αγροτικών αισθητήρων, κ.λπ.). Στην κατεύθυνση αυτή χρειάζεται αναδιαμόρφωση των προγραμμάτων επαγγελματικής κατάρτισης και εκπαίδευσης.

2.2.3.2. Παραγωγική καινοτομία

Το ζωικό κεφάλαιο είναι ένα αναποτελεσματικό μέσο παραγωγής πρωτεΐνης. Η παραγωγή βόειου κρέατος εκπέμπει 20 φορές περισσότερα αέρια του θερμοκηπίου ανά μονάδα βρώσιμης πρωτεΐνης, συγκριτικά με τις φυτικές πηγές⁴⁴. Επίσης, τα ζώα είναι ζώντες οργανισμοί και πολλοί άνθρωποι ανησυχούν για την καλή διαβίωσή τους κατά τη διάρκεια της παραγωγής των τροφίμων. Ένα άλλο θέμα που προκύπτει είναι πως τα βιομηχανικά συστήματα και οι εφοδιαστικές αλυσίδες που απαιτούνται για την παράδοση των ζωικών προϊόντων, θέτουν ζητήματα σχετικά με την ασφάλεια των τροφίμων, τους ανθεκτικούς στα αντιβιοτικά μικροοργανισμούς και την υγεία των εργαζόμενων. Υπολογίζεται πως το 60% των ασθενειών, σε παγκόσμια κλίμακα, είναι ζωικής προέλευσης, με μεγάλο ποσοστό αυτών να μεταδίδονται από ζώα σε ανθρώπους, είτε απευθείας, είτε έμμεσα, μέσω του συστήματος διατροφής⁴⁵.

Παρά τα ανωτέρω, οι καταναλωτές συνεχίζουν να επιθυμούν ζωικά προϊόντα. Καθώς ο παγκόσμιος πληθυσμός γνωρίζει άνοδο κατά περίπου 2 δισ. ως το 2050 και η αύξηση του

διαθέσιμου εισοδήματος διογκώνει την παγκόσμια μεσαία τάξη, ο Οργανισμός Τροφίμων και Γεωργίας των Ηνωμένων Εθνών αναμένει ότι η παραγωγή κρέατος θα διπλασιαστεί. Το παγκόσμιο ζωικό κεφάλαιο θα μπορούσε να φτάσει στα 40 δισ. ζώα έως τότε, γεγονός που αναμένεται να έχει σημαντικές επιπτώσεις στη βιωσιμότητα του πλανήτη⁴⁶.

Εταιρείες καινοτομίας προσπαθούν να ανταποκριθούν στη συγκεκριμένη πραγματικότητα, με προσεγγίσεις περισσότερο ικανοποίησης των συγκεκριμένων προτιμήσεων των καταναλωτών για το κρέας, παρά προσπαθειών αλλαγής τους.

Φυτικό κρέας (plant-based meat)

Μια προσέγγιση αντικατάστασης των ζωικών πρωτεϊνών εστιάζεται στη δημιουργία φυτικών υποκατάστατων κρέατος, αλλά και γαλακτοκομικών προϊόντων, τα οποία διατηρούν τη γεύση και την εμπειρία του αρχικού ζωικού προϊόντος, χωρίς, όμως, τη θερμιδική ανεπάρκεια ή τις επιπτώσεις στη βιωσιμότητα⁴⁷.

Τα φυτά έχουν πολύ πιο ποικιλόμορφο γονιδίωμα από τα ζώα, προσφέροντας αρκετές επιλογές για γενετική βελτιστοποίηση. Ταχείες και φτηνές γονιδιωματικές τεχνολογίες έχουν ανοίξει την πόρτα στην προσαρμογή των φυτών για την επίτευξη διάφορων στόχων που σχετίζονται με την παραγωγή των τροφίμων, όπως η μείωση της επεξεργασίας, η βελτίωση της γεύσης, η απομάκρυνση και η μείωση αλλεργιογόνων, η ενίσχυση της θρεπτικής περιεκτικότητας και η βελτιστοποίηση της δομής των πρωτεϊνών.

Η τεχνολογία επεξεργασίας γονιδίων CRISPRs (Clustered Regularly Interspaced Short Palindromic Repeats), η οποία τροποποιεί το γονιδίωμα ενός οργανισμού αντί να εισάγει ένα γονίδιο από άλλο είδος, έχει ήδη χρησιμοποιηθεί στην παραγωγή πιο υγιεινού σογιέλαιου⁴⁸.

Κρέας με βάση τα κύτταρα (cell-based meat)

Όπου οι φυτικές πρωτεΐνες επιδιώκουν να αντικαταστήσουν τις ζωικές, παρουσιάζεται η νέα τάση της παραγωγής

κρέατος μέσω κυττάρων (cell-based meat ή αλλιώς “clean meat”), η οποία στοχεύει στην παραγωγή ζωικών προϊόντων χωρίς την εκτροφή ζώων⁴⁹. Πρόκειται για προσέγγιση που βασίζεται στην αναγεννητική βιοτεχνολογία για την παραγωγή κρέατος, γαλακτοκομικών πρωτεϊνών και άλλων ζωικών προϊόντων, όπως το δέρμα. Αυτή η μορφή κυτταρικής κτηνοτροφίας αναπτύσσει και θρέφει ζωικά κύτταρα μέσω συνδυασμού αμινοξέων, μετάλλων, σακχάρων και νερού, πολύ πιο αποτελεσματικά από ένα ζώο, επιτυγχάνοντας μία θερμίδα παραγωγής για μόλις τρεις θερμίδες εισόδου.

Η παραγωγή ζωικών προϊόντων σε ελεγχόμενο εργαστηριακό περιβάλλον, θεωρείται ότι δε βλάπτει το περιβάλλον μέσω της εκπομπής αερίων του θερμοκηπίου, κατανάλωσης νερού και προβλημάτων υγιεινής της συμβατικής παραγωγής. Επιπρόσθετα, το κρέας παράγεται εγγύτερα στη ζήτηση, μικραίνοντας το εύρος της εφοδιαστικής αλυσίδας.

44. Why your next big bet should be in food innovation, EY, Ιούλιος 2019

45. Η Ελληνική Γεωργία Και Αγροδιατροφή Μετά Την Πανδημία, διαΝΕΟσις - Οργανισμός έρευνας και ανάλυσης, Αύγουστος 2020

46. Why your next big bet should be in food innovation, EY, Ιούλιος 2019

47. Ibid.

48. CRISPR-Edited Tomatoes Are Supposed to Help You Chill Out, scientificamerican.com, 24 Δεκεμβρίου 2021

49. Why your next big bet should be in food innovation, EY, Ιούλιος 2019

Γεωργία Κάθετης Παραγωγής (vertical farming)

Η Γεωργία Κάθετης Παραγωγής είναι μια καινοτόμος πρακτική παραγωγής τροφίμων σε κάθετα στοιβαγμένα στρώματα. Η καλλιέργεια γίνεται, συνήθως, σε εσωτερικούς χώρους, όπως αποθήκες ή θερμοκήπια με τη χρήση τεχνολογίας ελεγχόμενου περιβάλλοντος (Controlled-Environment Agriculture – CEA). Οι εγκαταστάσεις είναι υπεύθυνες για τη ρύθμιση της υγρασίας, της θερμοκρασίας, την παροχή θρεπτικών ουσιών, τον τεχνητό φωτισμό, κ.ά. Η Γεωργία Κάθετης Παραγωγής παίρνει τη μορφή διαφορετικών συστημάτων, τα οποία, με τη σειρά τους, έχουν ξεχωριστά πλεονεκτήματα. Κάποια από αυτά τα συστήματα είναι η υδροπονία (hydroponics) και η ενυδρειοπονία (aquaponics)⁵⁰.

Συγκεκριμένα, το υδροπονικό σύστημα (hydroponic system) αναφέρεται σε μέθοδο καλλιέργειας φυτών σε υδατικό διάλυμα, το οποίο είναι πλούσιο σε θρεπτικά συστατικά. Η υδροπονία δε χρησιμοποιεί χώμα, αντίθετα, το ριζικό σύστημα υποστηρίζεται χρησιμοποιώντας ένα αδρανές μέσο, όπως περλίτη, πετροβάμβακα, σφαιρίδια αργίλου, βρύα τύρφης ή βερμικουλίτη. Η βασική προϋπόθεση πίσω από την υδροπονία είναι να επιτρέπεται στις ρίζες του φυτού να έρχονται σε άμεση επαφή με το θρεπτικό διάλυμα, ενώ, παράλληλα, έχουν πρόσβαση σε οξυγόνο, το οποίο είναι απαραίτητο για τη σωστή ανάπτυξη. Επιπλέον, είναι ένα δυναμικό εργαλείο για την αντιμετώπιση ορισμένων προκλήσεων της παραδοσιακής γεωργίας, ενόψει της έλλειψης γλυκού νερού, της κλιματικής αλλαγής και της υποβάθμισης του εδάφους.

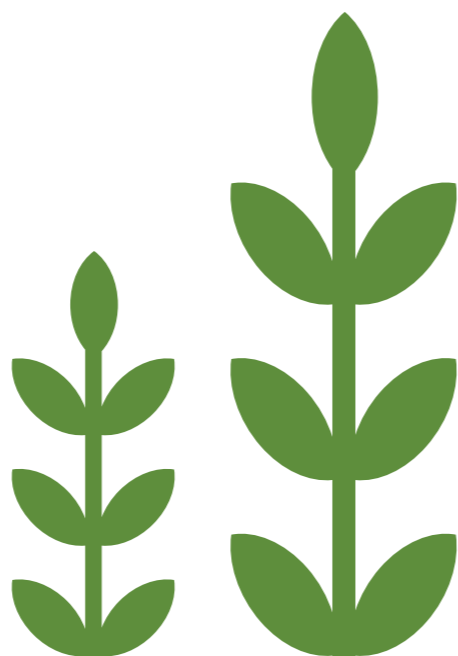
Η υδροπονία είναι μια επιλογή για τους αγρότες με περιορισμένη πρόσβαση σε γη και νερό και λειτουργεί καλά σε μέρη όπου το έδαφος είναι φτωχό και το νερό σπάνιο, για παράδειγμα σε αστικές περιοχές, ξηρά κλίματα και νησιά με χαμηλό υψόμετρο. Τα κυριότερα πλεονεκτήματα αυτής της μεθόδου είναι η απουσία ζιζανίων και άλλων

εδαφογενών παρασίτων, η απουσία τοξικών υπολειμμάτων φυτοφαρμάκων, η αποτελεσματικότερη χρήση του νερού, ο καλύτερος έλεγχος των θρεπτικών στοιχείων και του οξυγόνου και η αυξημένη ποιότητα και αποδόσεις των καλλιεργειών.

Η ενυδρειοπονία (aquaponics) ενσωματώνει την υδροπονία, τη γεωργία χωρίς χώμα και την υδατοκαλλιέργεια σε ένα κλειστό κύκλωμα και υπάρχουν τρία βιολογικά συστατικά: ψάρια, φυτά και βακτήρια. Με την ενυδρειοπονία, ο παραγωγός συνδυάζει την ανακυκλοφορούμενη υδατοκαλλιέργεια με τα υδροπονικά λαχανικά, καθώς το νερό των ψαριών χρησιμοποιείται ως λίπασμα για τα φυτά και τα φυτά καθαρίζουν το νερό για τα ψάρια. Σημαντικά οφέλη της παραγωγής τροφίμων με τη διαδικασία της ενυδρειοπονίας αποτελούν⁵¹:

- ▶ Δύο γεωργικά προϊόντα (ψάρια και λαχανικά) παράγονται από μία πηγή αζώτου (ιχθυοτροφή)
- ▶ Εξαιρετικά αποδοτική ως προς το νερό
- ▶ Δεν απαιτεί έδαφος
- ▶ Δεν χρησιμοποιεί λιπάσματα ή χημικά φυτοφάρμακα
- ▶ Εμποδίζει τα απόβλητα υδατοκαλλιέργειας να μολύνουν τις κοντινές λεκάνες απορροής
- ▶ Υψηλότερος έλεγχος της παραγωγής που οδηγεί σε χαμηλότερες απώλειες
- ▶ Μπορεί να χρησιμοποιηθεί σε μη καλλιεργήσιμα εδάφη, όπως έρημοι, υποβαθμισμένα εδάφη ή αλμυρά, αμμώδη νησιά

Συνοψίζοντας, οι προτιμήσεις των καταναλωτών, η αστικοποίηση και η δύναμη αποκέντρωσης της τεχνολογίας, προωθούν την εγκατάσταση της γεωργίας στις πόλεις. Οι ψηφιακά εξοπλισμένες «κάθετες» φάρμες ανεξαρτητοποιούν την παραγωγή από το κλίμα, επιτρέποντας την παραγωγή τροφίμων κοντά στην πηγή της ζήτησης.

50. Insect and Hydroponic Farming in Africa - The New Circular FoodEconomy, World Bank Group, 2021

51. Home Gardens/Vertical Farming, Hydroponics and Aquaponics, FAO, 2018

Συσκευασία

Η συσκευασία των προϊόντων διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στη διευκόλυνση, προστασία και συγκράτηση των τροφίμων κατά τη μεταφορά τους, μέσω της αλυσίδας εφοδιασμού, στον καταναλωτή. Η κύρια λειτουργία της συσκευασίας είναι η προστασία του προϊόντος και η επέκταση της διάρκειας ζωής του. Υπολογίζεται ότι το 37% των προϊόντων συσκευασίας κατασκευάζονται από άκαμπτα και εύκαμπτα πλαστικά, γεγονός που καθιστά το πλαστικό το πιο διαδεδομένο υλικό συσκευασίας. Παρά τα οφέλη της, η πλαστική συσκευασία τροφίμων συχνά παράγεται και καταναλώνεται με μη βιώσιμο τρόπο⁵². Συχνά εκφράζεται ο προβληματισμός της πώλησης βιολογικών προϊόντων στα σούπερ μάρκετ τυλιγμένων σε μη φιλικές προς το περιβάλλον συσκευασίες, συμπεριλαμβανομένων των πλαστικών και των μεταλλικών.

Καθώς η νομοθεσία απαιτεί τα βιολογικά προϊόντα να συσκευάζονται με σκοπό την αποφυγή ανάμειξης με μη βιολογικά, αναδεικνύεται σαφής τάση απαίτησης περισσότερο πράσινων συσκευασιών. Ευρύ φάσμα εταιρειών του τομέα ανταποκρίνεται στην πρόκληση, προτείνοντας φιλικές προς το περιβάλλον εναλλακτικές έναντι της πλαστικής συσκευασίας, με τη μορφή κομποστοποιησιμων βιοϋλικών⁵³. Ως εκ τούτου, υπάρχει επείγουσα ανάγκη για καλύτερη ευθυγράμμιση των λύσεων συσκευασίας τροφίμων με τους στόχους βιώσιμης ανάπτυξης του ΟΗΕ (Sustainable Development Goals - SDGs).

Οι λύσεις συσκευασίας τροφίμων με βάση τα βιολογικά υλικά, αναμένεται να έχουν τα ακόλουθα συγκριτικά πλεονεκτήματα σε σχέση με τις συσκευασίες τροφίμων με βάση τα ορυκτά υλικά:

- ▶ Χρήση πόρων βιομάζας, με αποτέλεσμα μικρότερη εξάρτηση από τους ορυκτούς πόρους.
- ▶ Πιθανή δυνατότητα μείωσης των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου καθ' όλη τη διάρκεια του κύκλου ζωής τους, σε σύγκριση με τις συσκευασίες ορυκτής προέλευσης, και δυνατότητα πιο βιώσιμης παραγωγής υλικών βιολογικής προέλευσης.
- ▶ Δυνατότητα να προσφέρουν περισσότερα σενάρια για το τέλος του κύκλου ζωής τους, σε σχέση με τα προϊόντα που βασίζονται σε ορυκτά υλικά, συχνά συμπεριλαμβανομένης της δυνατότητας βιολογικής αποσύνθεσης και της κομποστοποίησης, πρακτικές που αναμένεται να οδηγήσουν σε λιγότερα επιβλαβή απορρίμματα.

52. Bio-based food packaging in Sustainable Development, FAO, 2016

53. Organic farming in the EU - A fast growing sector, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Μάρτιος 2019

Σήμερα, Αύριο, Μετέπειτα

Το επόμενο κύμα της αγροτικής επιχειρηματικότητας απαιτεί επενδύσεις, κατά μήκος της αλυσίδας αξίας, επικεντρωμένες στη βιωσιμότητα, την καινοτομία και τα νέα επιχειρηματικά μοντέλα.

Εξελιγμένος εξοπλισμός

- ▶ Δίκτυα επικοινωνιών 5G που, συνδυαζόμενα με τεχνολογίες Internet of Things (IoT), διευκολύνουν τον εξ αποστάσεως έλεγχο.
- ▶ Τεχνολογικά εξελιγμένοι αισθητήρες που συνεργάζονται ασύρματα με ισχυρά υπολογιστικά συστήματα και λογισμικό για ανάλυση μεγάλων δεδομένων (Big Data), με στόχο την ανάπτυξη της ευφυούς παραγωγής για νέα γνώση και συμβουλές (αξιοποίηση τεχνολογιών τεχνητής νοημοσύνης).
- ▶ Drones and Robotics (Μη επανδρωμένα αεροσκάφη και ρομποτική)- Autonomous and advanced robotics (Αυτόνομη και προηγμένη ρομποτική).
- ▶ Εξοπλισμός για φυτοπροστασία και θρέψη ακριβείας με στόχο την εξάλειψη της σχετικής σπατάλης φαρμάκων και λιπασμάτων / «έξυπνοι» συνδεδεμένοι λιπασματοδιανομείς και RNAi τεχνολογία για φυτοπροστασία.
- ▶ Ανάπτυξη της τεχνολογίας των 3D εκτυπωτών τροφίμων.

Ανάπτυξη εφαρμογών επιστήμης της βιοτεχνολογίας και της γενετικής

- ▶ Γενετική βελτίωση φυτών και ζώων με χαρακτηριστικά, όπως η αντοχή στις μεταβαλλόμενες κλιματικές συνθήκες, αλλά και προσαρμογή στις επιθυμίες των καταναλωτών.
- ▶ Γονιδιακή επεξεργασία (Gene editing) / Ομαδοποιημένες Κανονικά Διατεταγμένες Σύντομες Παλινδρομες Επαναλήψεις (CRISPs - Clustered Regularly Interspaced Short Palindromic Repeats).
- ▶ Προσφορά προϊόντων φυτοπροστασίας και θρέψης, φιλικών προς το περιβάλλον και τη βιοποικιλότητα (π.χ. βιοδιεγέρτες, μέθοδος «κομφούζιο» για τη σεξουαλική σύγχυση λεπιδόπτερων, bio pesticide / bio insecticide, bio nutrients / bio Herbicide).

Διευκόλυνση της πρόσβασης των χρηστών στην καινοτομία

- ▶ Προσφορά λογισμικού και εξοπλισμού ως υπηρεσία (as-a-service), γεγονός που αυξάνει την πρόσβαση των χρηστών στην τεχνολογία, χωρίς την ανάγκη πραγματοποίησης υψηλών επενδύσεων.
- ▶ Ελεύθερη πρόσβαση σε πληροφορίες δορυφορικών συστημάτων μέσω της πλατφόρμας Copernicus της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Νέες παραγωγικές τάσεις συνδεδεμένες με τη βιώσιμη ανάπτυξη

- ▶ Γεωργία δέσμευσης άνθρακα (Carbon farming).
- ▶ Αναγεννητική γεωργία (Regenerative agriculture).
- ▶ Αστική γεωργία: Γεωργία Κάθετης Παραγωγής (Vertical Farming) και Παραγωγή Εσωτερικού Χώρου (Indoor Farming).

Υποκατάστατα προϊόντα παραδοσιακών τροφίμων

- ▶ Προϊόντα φυτικής πρωτεΐνης (plant based).
- ▶ Τρόφιμα με βάση έντομα, τα οποία διαθέτουν υψηλή περιεκτικότητα σε πρωτεΐνη.
- ▶ Προϊόντα κρέατος σε εργαστήριο (lab grown meat).

Νέα επιχειρηματικά μοντέλα λειτουργίας

- ▶ Συνδεδεμένη και διαμοιραζόμενη οικονομία (connected and shared economy).
- ▶ Παραγωγή ως υπηρεσία (farming-as-a-service).
- ▶ Προσφορά συμβουλών με το μοντέλο των συνδρομών.

Ηλεκτρονικό εμπόριο

- ▶ Πλατφόρμες για αγοραστές και πωλητές γεωργικών εφοδίων, εξοπλισμού και υπηρεσιών (digital marketplace - input)
- ▶ Πλατφόρμες για τη σύνδεση αγοραστών αγροτικών προϊόντων με παραγωγούς, ομάδες παραγωγών και αγροτικούς συνεταιρισμούς (digital marketplace - offtake)

Το επόμενο κύμα στον Αγροδιατροφικό τομέα κατά μήκος του οικοσυστήματος, θα είναι επικεντρωμένο στη βιώσιμη ανάπτυξη, στην καινοτομία και τα νέα επιχειρηματικά μοντέλα

Πηγή: EY Consumer Knowledge Analysis

3

Σπατάλη τροφίμων

Σε παγκόσμιο επίπεδο, κάθε χρόνο πετιούνται ή χάνονται περίπου 1,6 δισ. τόνοι φαγητού, αξίας \$1,2 τρισ., που αντιπροσωπεύουν το ένα τρίτο της συνολικής παραγωγής τροφίμων. Σε χώρες υψηλού εισοδήματος, η σπατάλη τροφίμων αγγίζει τους 670 εκατ. τόνους, οι οποίοι αντιστοιχούν σε \$680 δισ., ενώ στις αναπτυσσόμενες, 630 εκατ. τόνους που αναλογούν σε \$310 δισ.⁵⁴ Η ετήσια σπατάλη τροφίμων αναμένεται, έως το 2030, να ξεπεράσει τους 2,1 δισ. τόνους φαγητού, αξίας \$1,5 τρισ⁵⁵. Κι όλα αυτά, ενώ 690 εκατ. άνθρωποι (περίπου το 8,9% του παγκόσμιου πληθυσμού) κοιμούνται κάθε βράδυ νηστικοί και 9 εκατ. άνθρωποι πεθαίνουν κάθε χρόνο από ασιτία⁵⁶.

Στις χώρες χαμηλού εισοδήματος, σημαντικά επίπεδα απωλειών τροφίμων συμβαίνουν πριν από τη συγκομιδή και κατά τη μετασυλλεκτική επεξεργασία, εξαιτίας των ανεπαρκών υποδομών, του χαμηλού επιπέδου τεχνολογίας, της περιορισμένης γνωστικής βάσης και της έλλειψης επενδύσεων στην παραγωγή. Οι απώλειες τροφίμων τείνουν, επίσης, να προκαλούνται από διαχειριστικούς και τεχνικούς περιορισμούς στη συγκομιδή, την αποθήκευση, τη μεταφορά, τη μεταποίηση, τη συσκευασία και την εμπορία. Οι μεγαλύτερες απώλειες σημειώνονται στους κλάδους της γεωργικής και αλιευτικής παραγωγής και μεταποίησης. Η αβεβαιότητα σχετικά με τις καιρικές συνθήκες, τις συνθήκες της αγοράς και τα αδύναμα θεσμικά πλαίσια, αποτελούν παράγοντες που συμβάλλουν στις απώλειες.

Στις χώρες υψηλού εισοδήματος, η σπατάλη τροφίμων προκαλείται κυρίως από τη συμπεριφορά των καταναλωτών και τις οικονομικές αποφάσεις, καθώς και από πολιτικές και κανονισμούς που σχετίζονται με άλλους τομείς. Για παράδειγμα, οι αγροτικές επιδοτήσεις δύναται να ενθαρρύνουν την παραγωγή πλεονασματικών καλλιεργειών τροφίμων. Αυτή η πλεονάζουσα παραγωγή συμβάλλει στη συγκράτηση των τιμών, αλλά προκαλεί, επίσης, λιγότερη προσοχή στη σπατάλη τροφίμων, τόσο από τους εμπλεκόμενους φορείς της αλυσίδας αξίας, όσο και από τους καταναλωτές. Σπατάλη τροφίμων προκαλείται συχνά από τους λιανοπωλητές και τους καταναλωτές που πραγματοποιούν υπερβολικές αγορές και στη συνέχεια πετούν απλώς τα απολύτως βρώσιμα

τρόφιμα. Επιπλέον, τα πρότυπα ασφάλειας και ποιότητας των τροφίμων μπορεί να απομακρύνουν από την αλυσίδα εφοδιασμού τρόφιμα που εξακολουθούν να είναι ασφαλή για κατανάλωση. Σε επίπεδο καταναλωτών, ο ανεπαρκής προγραμματισμός των αγορών και η μη χρήση των τροφίμων πριν από την ημερομηνία λήξης τους συμβάλλουν επίσης στη σπατάλη τροφίμων.

Συμπερασματικά, στις αναπτυσσόμενες χώρες, η απώλεια τροφίμων παρατηρείται, κυρίως, κατά τη διαδικασία της συγκομιδής και της μεταφοράς τους προς την αγορά, εξαιτίας των ελλειπών υποδομών και του περιορισμένου χώρου αποθήκευσης. Αντίθετα, στις ανεπτυγμένες χώρες, η σπατάλη τροφίμων παρατηρείται κυρίως στο επίπεδο της λιανικής πώλησης και στη συμπεριφορά των καταναλωτών⁵⁷.

Κάθε χρόνο, στην Αφρική, περίπου 13 εκατ. τόνοι δημητριακών (περισσότερο από το 15% της συνολικής παραγωγής δημητριακών), χάνονται στις εργασίες μετά τη συγκομιδή.

Σε όλες τις περιοχές, με εξαίρεση τη Νότια και τη Νοτιοανατολική Ασία, οι απώλειες και τα απόβλητα τροφίμων αντιστοιχούν σε περισσότερο από το 30% αυτών που προορίζονταν αρχικά προς κατανάλωση από τον άνθρωπο. Ωστόσο, η έκταση των απωλειών και των αποβλήτων κατά μήκος της προσφοράς τροφίμων, διαφέρει από περιοχή σε περιοχή. Στη Βόρεια Αμερική, την Ευρώπη, την Ιαπωνία και την Κίνα, περίπου το 15% των τροφίμων χάνεται ή σπαταλάται κατά τη διανομή και την κατανάλωση. Το ποσοστό αυτό είναι χαμηλότερο στη Βόρεια Αφρική και την Κεντρική Ασία (11%) και πολύ χαμηλότερο στη Λατινική Αμερική, τη Νότια και Νοτιοανατολική Ασία και την υποσαχάρια Αφρική (5,9% έως 7,8%). Αντίθετα, η Βόρεια Αμερική, η Ευρώπη, η Ιαπωνία και η Κίνα χάνουν ή σπαταλούν περίπου το 15% των τροφίμων στα στάδια της συγκομιδής και της επεξεργασίας. Στην υποσαχάρια Αφρική, όπου οι απώλειες και η σπατάλη τροφίμων είναι ιδιαίτερα υψηλές σε ποσοστό (36%), περίπου το 5,9% συμβαίνει στα στάδια της διανομής και της κατανάλωσης, ενώ σε ποσοστό περίπου 30% συμβαίνει στα στάδια της συγκομιδής, της επεξεργασίας και της μεταποίησης⁵⁸.

54. The future of food and agriculture: Trends and challenges, FAO, 2017

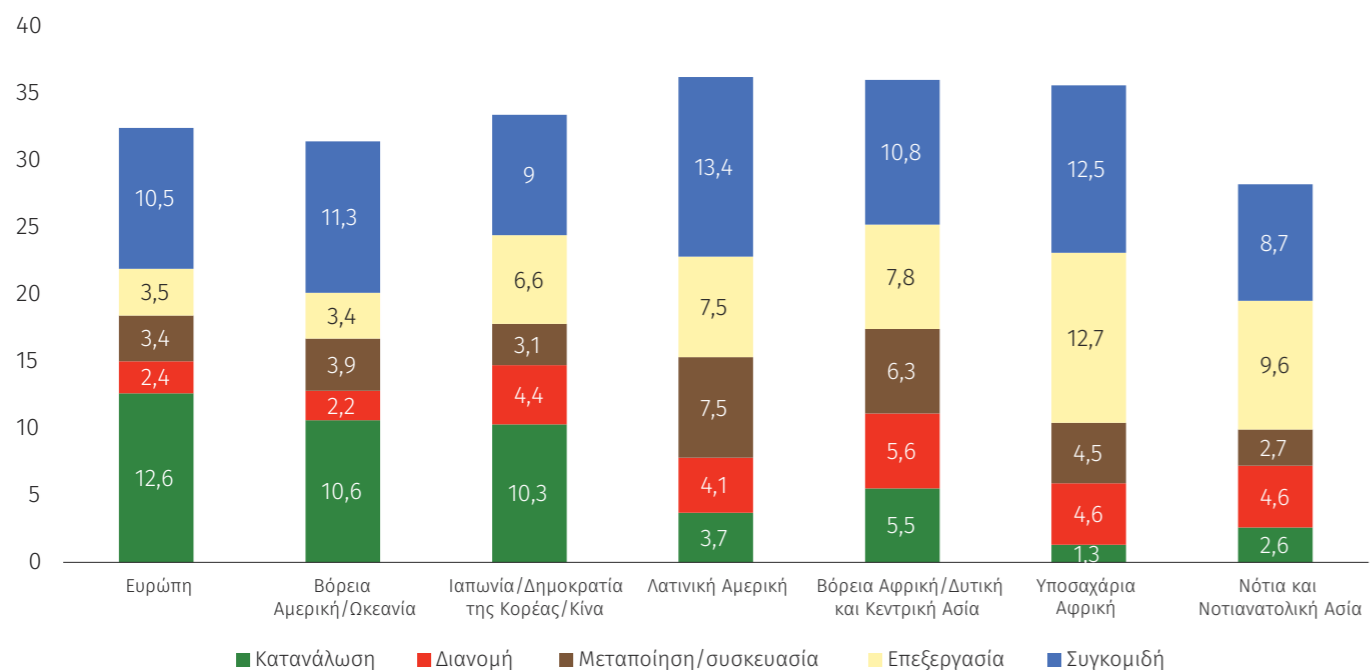
55. EY Consumer Knowledge Analysis, EY

56. Η Ελληνική Γεωργία Και Αγροδιατροφή Μετά Την Πανδημία, διαNEΟοις, Αύγουστος 2020

57. Food Waste - a Bigger Problem Than You Thought, The World Bank, Μάρτιος 2014

58. The future of food and agriculture: Trends and challenges, FAO, 2017

Κατανομή των απωλειών και της σπατάλης τροφίμων κατά μήκος της αλυσίδας εφοδιασμού

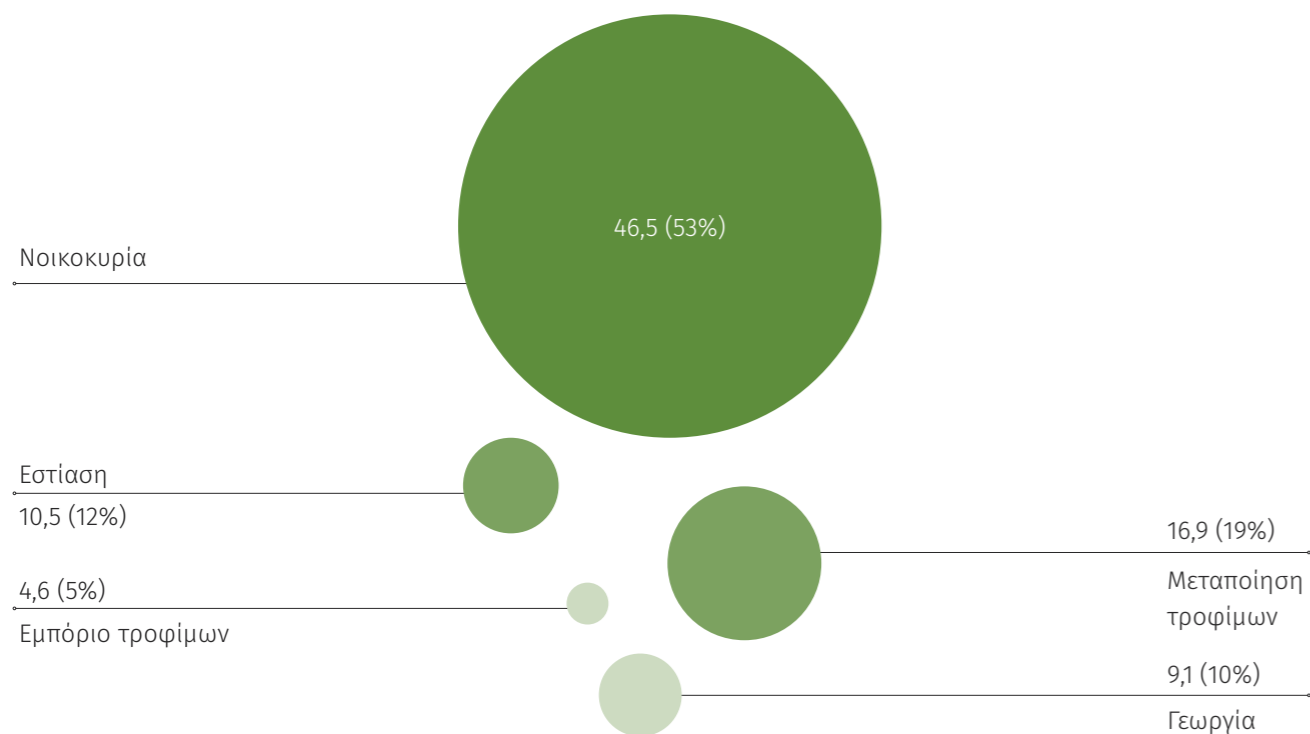

Τα νούμερα αφορούν το έτος 2011, σύμφωνα με την έρευνα του FAO.

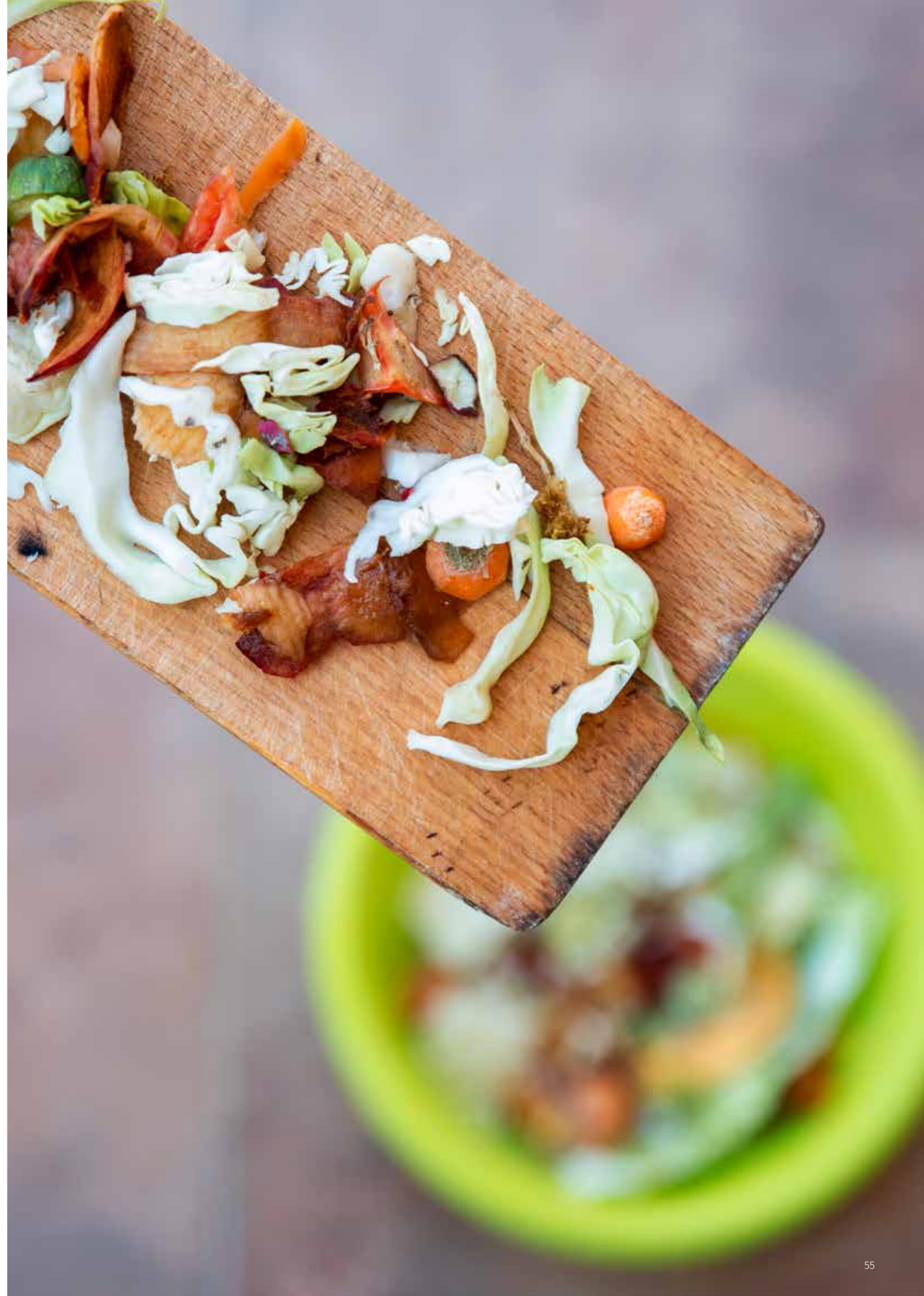
Όπως αποτυπώνεται, το μεγαλύτερο μέρος αυτών των απορριμμάτων παράγεται στο τελικό στάδιο της αλυσίδας αξίας. Τα νοικοκυριά είναι υπεύθυνα για το 53% των απορριμμάτων τροφίμων (46,5 εκατ. τόνοι), η μεταποίηση

των τροφίμων για το 19% (16,9 εκατ. τόνοι), η εστίαση για το 12% (10,5 εκατ. τόνοι) και το εμπόριο τροφίμων για το υπόλοιπο 5% (4,6 εκατ. τόνοι)⁵⁹.

Διαχωρισμός σε στάδια της σπατάλης τροφίμων (σε εκατ. τόνους)

59. Μέσο αντιμετώπισης της επισιτιστικής ένδειας και της σπατάλης τροφίμων στην Ελλάδα, Τράπεζα Τροφίμων, IOBE, Οκτώβριος 2017

Οι παραπάνω εκτιμήσεις συνάδουν με την παρατήρηση πως η σπατάλη τροφίμων στις ανεπτυγμένες χώρες είναι, κυρίως, εκούσια και οφείλεται σε πλεονάζουσα αγορά από την πλευρά των καταναλωτών. Αντίθετα, στις λιγότερο αναπτυγμένες και στις αναπτυσσόμενες χώρες, όπου τα τρόφιμα εκπροσωπούν μεγαλύτερο μέρος των οικογενειακών προϋπολογισμών, αυξημένο είναι το μερίδιο της ακούσιας σπατάλης, η οποία οφείλεται σε δομικά προβλήματα, όπως το αδύναμο σύστημα μεταφοράς και η απουσία του κατάλληλου εξοπλισμού επεξεργασίας και αποθήκευσης τροφίμων.

Το υψηλότερο επίπεδο σπατάλης στην Ε.Ε., καταγράφεται στη Βουλγαρία (305 κιλά ανά άτομο) και ακολουθούν, η Δανία (204 κιλά) και η Σλοβακία (197 κιλά). Αντίθετα, το χαμηλότερο κατά κεφαλήν επίπεδο σπατάλης παρατηρείται στη Φινλανδία (15 κιλά), και στη συνέχεια στην Εσθονία (27 κιλά) και τη Λιθουανία (36 κιλά). Όσον αφορά την Ελλάδα, η σπατάλη τροφίμων βρίσκεται σε υψηλά επίπεδα σε σύγκριση με τις υπόλοιπες χώρες μέλη της Ε.Ε. Συγκεκριμένα, η Ελλάδα βρίσκεται στην πέμπτη χειρότερη θέση ανάμεσα στα 27 κράτη μέλη, με επίπεδο σπατάλης 196 κιλά τροφίμων ανά άτομο.

Η πρόληψη συνιστάται ως ο προτιμητέος τρόπος περιορισμού της σπατάλης τροφίμων. Συγκεκριμένα, επιτυγχάνεται με καλύτερη εκτίμηση της ζήτησης για τρόφιμα και με καλύτερη διαχείριση της μεταφοράς και αποθήκευσης των προϊόντων. Ωστόσο, λόγω της απρόβλεπτης και ευμετάβλητης φύσης των παραγόντων που οδηγούν στη διαμόρφωση της ζήτησης και της προσφοράς τροφίμων (όπως καιρικές συνθήκες, προτιμήσεις των καταναλωτών και κόστος ενέργειας), η πρόληψη δεν μπορεί να εξαλείψει επαρκώς, από μόνη της, τη σπατάλη βρώσιμων προϊόντων.

Οι τρόποι αντιμετώπισης του φαινομένου περιλαμβάνουν δράσεις από όλες τις εμπλεκόμενες πλευρές. Οι παραγωγοί θα πρέπει να βελτιώσουν τις πρακτικές συγκομιδής (π.χ. διασφαλίζοντας τη συγκομιδή των προϊόντων, στην κατάλληλη ωριμότητα και την αξιοποίηση κατάλληλου εξοπλισμού συγκομιδής, προκειμένου να μεγιστοποιήσουν την απόδοση και να ελαχιστοποιήσουν τις ζημιές των καλλιεργειών)⁶⁰.

Οι μεταποιητές θα πρέπει να μεριμνούν για τη βελτίωση των διαδικασιών και της εκπαίδευσης του προσωπικού, ώστε να αποφεύγονται οι τεχνικές δυσλειτουργίες και τα λάθη κατά τη διάρκεια της επεξεργασίας. Η εισαγωγή λογισμικού και σχετικών τεχνολογιών πληροφορικής συστημάτων και

επικοινωνιών, δύνανται να βελτιστοποιήσουν τις λειτουργίες (π.χ. αναγνώρισης απορριμμάτων, παρακολούθησης της θερμοκρασίας, διασφάλισης και διατήρησης τη φρεσκάδας, αξιολόγησης της ωριμότητας, καλύτερη ισορροπία των προβλέψεων προσφοράς και ζήτησης, επιτάχυνσης της παράδοσης του τροφίμου).

Κατά τη συσκευασία, είτε εκείνη πραγματοποιείται από τους μεταποιητές, είτε από εταιρείες συσκευασίας, επιλογές δύνανται να είναι η αξιοποίηση μεγθών προϊόντων και συσκευασίες που μειώνουν τη σπατάλη των καταναλωτών (π.χ. ικανοποίηση της επιθυμίας των καταναλωτών για μικρότερα ή προσαρμόσιμα τμήματα συσκευασίας όπου εκείνοι επιθυμούν και χρήση συσκευασιών, οι οποίες κάνουν πιο εύκολο για τους καταναλωτές να αδειάσουν όλο το περιεχόμενο). Επίσης, η αναζήτηση για δωρεά του υπερβολικού φαγητού, που εξακολουθεί να είναι ασφαλές για κατανάλωση, θα ήταν πολύ χρήσιμη.

Όσον αφορά τους πωλητές χονδρικής, κατά την αποθήκευση ενδείκνυται η βέλτιστη διαχείριση της θερμοκρασίας και των αποθεμάτων. Επίσης, είναι δυνατή η αλληλεπίδραση με τους καταναλωτές, ξεκινώντας από την καλύτερη ενημέρωσή τους σχετικά με την οργάνωση και τον προγραμματισμό των γευμάτων τους. Οι καταναλωτές θα πρέπει να έχουν τη δυνατότητα να αγοράσουν μικρότερες ή προσαρμοσμένες μερίδες, ενώ οι λιανοπωλητές θα μπορούσαν να προβούν στις κατάλληλες ενέργειες, με στόχο να αποφευχθεί η υπερβολική αγορά επιπλέον τροφίμων από τους καταναλωτές (π.χ. προσφορά μισής τιμής, αντί για δύο στην τιμή του ενός).

Ο περιορισμός της σπατάλης τροφίμων είναι μια πολύ σημαντική ενέργεια, η οποία θα βοηθήσει να εκπληρωθεί ο στόχος (SDG) 12.3 του ΟΗΕ σχετικά με τη βιώσιμη ανάπτυξη, ο οποίος αναφέρει πως, έως το 2030, θα πρέπει να έχει μειωθεί στο μισό η σπατάλη τροφίμων. Αυτό, με τη σειρά του, θα βοηθούσε στην εκπλήρωση και άλλων στόχων, όπως αυτών της αντιμετώπισης της πείνας και της φτώχειας. Επιπλέον, θα συνεισφέρει σημαντικά στη Συμφωνία του Παρισιού για το κλίμα, αφού η μείωση κατά το ήμισυ της σπατάλης θα επέφερε σημαντικές μειώσεις στις εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου. Η αποτελεσματική χρήση των τροφίμων θα μείωνε την ανάγκη για περαιτέρω μετατροπή γης σε καλλιεργήσιμη έκταση, με απώτερο σκοπό την αυξημένη παραγωγή, η οποία, με τη σειρά της, θα απαιτούσε περισσότερα φυτοπροστατευτικά και λιπάσματα⁶¹.

Απόστολος Κ. Αποστολάκος
Διευθύνων Σύμβουλος,
Οργανισμός Κεντρικών Αγορών & Αλιείας (ΟΚΑΑ)

Η Ελλάδα χρειάζεται ένα συνολικό (consolidated) αγροδιατροφικό μοντέλο που θα διαμορφώνει την εθνική στρατηγική και θα την κατεβάζει στους παραγωγικούς φορείς, έως το επίπεδο του αγρότη, του αλιέα, και του κτηνοτρόφου. Αυτή θα πρέπει να διαμορφώνει μακροπρόθεσμη στόχευση και πλάνο. Το πλάνο αυτό θα μετατρέπεται ανά τομέα σε προγραμματισμό παραγωγής σε εθνικό επίπεδο, όπου μέχρι στιγμής δεν είναι ξεκάθαρο ότι κάτι τέτοιο συστηματικά πραγματοποιείται.

Το παραδοσιακό χονδρεμπόριο βρίσκεται σε διαδικασία αργής αλλαγής. Χαρακτηρίζεται από συντηρητισμό, εσωστρέφεια και χαμηλές επενδύσεις σε τομείς τεχνολογίας και ψηφιοποίησης. Ο ανταγωνισμός μεταξύ των επιχειρήσεων, θα πιέσει σε επίσπευση αυτής της διαδικασίας μετασχηματισμού, λόγω της μείωσης των περιθωρίων κέρδους. Η παραγωγή των προϊόντων, σε μεγάλο βαθμό, δεν ακολουθεί τις μοντέρνες προσεγγίσεις marketing, αναφορικά με το branding, την τυποποίηση και την κατηγοριοποίηση βάσει εθνικών ποιοτικών χαρακτηριστικών και μεγεθών.

Αυτές οι αδυναμίες ωθούν και δίνουν ευκαιρία στις μεγαλύτερες επιχειρήσεις, να υιοθετήσουν μοντέλα κάθετης ολοκλήρωσης. Οι μεγαλύτεροι χονδρέμποροι στρέφονται στη δημιουργία ή στην εξαγορά παραγωγικών μονάδων και στη συμμετοχή τους σε υπάρχουσες παραγωγικές μονάδες, όπως υδροπονικές και ιχθυοκαλλιεργητικές. Βλέπουμε ότι στο σύντομο

μέλλον, σ' αυτό το νέο επιχειρηματικό μοντέλο που διαμορφώνεται, η βιομηχανία, το λιανεμπόριο και το χονδρεμπόριο θα συμμετέχουν στον πρωτογενή τομέα.

Σε αυτό το μοντέλο, η παραγωγή θα αποκτά, όλο και περισσότερο, χαρακτηριστικά βιομηχανικής αγροτικής παραγωγής, αντίστοιχα με αυτά προηγμένων διατροφικά χωρών. Παγκόσμιες τάσεις που διακρίνονται είναι οι παρακάτω, με πιο σημαντική όλων, αυτή των τροφίμων plant-based (non-meat, non-fish, non-chicken, φυτικών σκευασμάτων που υποκαθιστούν αντίστοιχα ζωικά). Η προσπάθεια περιορισμού του food waste και εξορθολογισμού των εμπορικών και καταναλωτικών συσκευασιών, θα βοηθήσουν το κόστος παραγωγής των προϊόντων, τον περιορισμό της σπατάλης και την κυκλική οικονομία. Εξίσου σημαντική τάση είναι η πλήρης ψηφιοποίηση και προσαρμογή στα δεδομένα του 5G, η αλλαγή σε όλα τα στάδια του shopping από τους καταναλωτές, του buying από τους αγοραστές και του delivery από τα νέα μοντέλα logistics που θα διαμορφώνουν ανάλογα τον κύκλο διανομής των προϊόντων.

Οι συσκευασίες θα γίνονται ολοένα και πιο φιλικές προς το περιβάλλον, ανακυκλώσιμες, περιορίζοντας την ποσότητα υλικού που χρησιμοποιούν ανά μονάδα προϊόντος, από νέα υλικά που θα αναπτυχθούν παράλληλα με τις νέες ανάγκες και κατευθυντήριες οδηγίες, όπως αυτές διαμορφώνονται.

60. Reducing Food Loss and Waste: Setting a Global Action Agenda, World Resources Institute, Ιούνιος 2013
61. Ibid.

4

Η Αγροδιατροφή στην Ελλάδα

4.1. Βασικά οικονομικά και διαρθρωτικά μεγέθη

Η συνεισφορά του αγροτικού κλάδου στην εθνική οικονομία είναι, διαχρονικά, ιδιαίτερα σημαντική, τόσο σε όρους προστιθέμενης αξίας, όσο και σε συμμετοχή στην απασχόληση. Ειδικότερα, η συνεισφορά του αγροτικού κλάδου στη συνολική Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία (ΑΠΑ) ανέρχεται, για το 2020, σε 4,7%⁶².

Συνυπολογίζοντας τη συμβολή της βιομηχανίας τροφίμων, ποτών και καπνού, η οποία αποτελεί σχεδόν το 3,8% της συνολικής Ακαθάριστης Προστιθέμενης Αξίας της χώρας και το 37% του συνόλου της μεταποίησης, οδηγούμαστε σε ένα σημαντικό συμπέρασμα: την ανάδειξη της Αγροδιατροφής σε έναν ανθεκτικό και σταθερό τομέα, αλλά, κυρίως, σε βασικό συντελεστή της εθνικής οικονομίας⁶³.

Ο αγροτικός κλάδος απασχολεί πάνω από 400 χιλιάδες άτομα, αριθμός που αντιπροσωπεύει, για το 2020, το 10% του συνόλου του απασχολούμενου δυναμικού, σύμφωνα με στοιχεία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Οι αγροτικές περιοχές απαρτίζουν το 63% της ελληνικής επικράτειας, ενώ οι κάτοικοί τους αποτελούν, σταθερά, το 31% του ελληνικού πληθυσμού⁶⁴.

Το σύνολο των γεωργικών εκμεταλλεύσεων στη χώρα ανέρχεται σε περίπου 700 χιλιάδες, οι οποίες, κατά μέσο όρο, είναι μικρές σε φυσικό μέγεθος (έως 66 στρέμματα), ενώ το 90% είναι μικρότερες από 100 στρέμματα. Οι άμεσες ενισχύσεις (€1.982,6 εκατ. για το 2020) διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο στο γεωργικό εισόδημα (~31%), σε σχέση με τον μέσο όρο στην Ε.Ε. (~28%)⁶⁵, για την πενταετία 2015-2019^{66,67}.

Την ίδια στιγμή, σύμφωνα με στοιχεία που αφορούν το έτος 2019⁶⁸, η βιομηχανία τροφίμων, ποτών και καπνού στην Ελλάδα είναι βασικός πάροχος θέσεων εργασίας, καθώς διατηρεί την πρώτη θέση σε αριθμό επιχειρήσεων ανάμεσα στους κλάδους της μεταποίησης (16.263 επιχειρήσεις σε σύνολο 57.014). Παράλληλα, αποτελεί τον μεγαλύτερο εργοδότη της εγχώριας μεταποίησης, αφού απασχολεί περίπου το 39% του συνόλου των απασχολούμενων (135.929 εργαζόμενους σε σύνολο 352.444 εργαζόμενων) στη μεταποίηση.

Επιχειρήσεις και απασχολούμενοι στη μεταποίηση στην Ελλάδα το 2019

	Αριθμός επιχειρήσεων	Αριθμός απασχολούμενων
Τρόφιμα	15.093	124.136
Ποτά	1.150	9.594
Καπνός	20	2.199
Βιομηχανία τροφίμων, ποτών και καπνού	16.263	135.929
Σύνολο μεταποίησης	57.014	352.444

	Επί του συνόλου των επιχειρήσεων μεταποίησης	Επί του συνόλου των απασχολούμενων στη μεταποίηση
Ποσοστό βιομηχανίας τροφίμων, ποτών και καπνού	29%	39%

Πηγή: Annual enterprise statistics for special aggregates of activities, Eurostat, 4 Φεβρουαρίου 2022

62. Statistical Factsheet Greece, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Ιούνιος 2021

63. Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία κατά Κλάδο, Ελληνική Στατιστική Αρχή, 2020

64. Statistical Factsheet Greece, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Ιούνιος 2021

65. Share of direct payments and total subsidies in agricultural factor income (2015-19 average), Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Οκτώβριος 2021

66. Statistical Factsheet Greece, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Ιούνιος 2021

67. Statistical Factsheet European Union, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Ιούνιος 2021

68. Annual enterprise statistics for special aggregates of activities, Eurostat, 4 Φεβρουαρίου 2022

Για το 2020, η συνολική αξία της αγροτικής παραγωγής ανήλθε σε €11.294 εκατ., με το 76% να προέρχεται από τη φυτική παραγωγή (€8.588 εκατ.) και το 24% από τη ζωική παραγωγή (€2.706 εκατ.). Ενώ, για το 2019, σύμφωνα με τα πιο πρόσφατα στοιχεία της Eurostat, η αξία παραγωγής της βιομηχανίας τροφίμων, ποτών και καπνού ανήλθε σε €14.598 εκατ. (26,7% του συνόλου της αξίας μεταποίησης).

Η βιομηχανία τροφίμων, ποτών και καπνού, με €430 εκατ. επενδύσεις σε πάγια, για το έτος 2019, είναι η πρώτη σε κατάταξη κατηγορία της μεταποίησης στην Ελλάδα, με βάση το ύψος επενδύσεων (31,4% επί του συνόλου της μεταποίησης). Τα αντίστοιχα στοιχεία για το 2018 ήταν €625 εκατ. επενδύσεις σε πάγια (40,4% επί του συνόλου της μεταποίησης)⁶⁹.

Βασικά μεγέθη του αγροτικού κλάδου στην Ελλάδα (έτος 2020)

Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία γεωργίας, θήρας και αλιείας (% της συνολικής ΑΠΑ)	4,7%
Συνολικές αγροτικές ενισχύσεις (εκατ. €), εκ των οποίων:	2.740
Άμεσες ενισχύσεις (εκατ. €)	1.983
Μέτρα αγοράς (εκατ. €)	59
Αγροτική ανάπτυξη (εκατ. €)	698
Παραγωγή γεωργικών αγαθών (εκατ. €), εκ των οποίων:	11.294*
Φυτική παραγωγή (εκατ. €)	8.588*
Ζωική παραγωγή (εκατ. €)	2.706*
Συνολική ενδιάμεση ανάλωση (εκατ. €)	5.963*
Σύνολο γεωργικών εκμεταλλεύσεων	684.950**
Απασχόληση στη γεωργία σε ποσοστό της συνολικής απασχόλησης	10%

* Εκτίμηση σε πραγματικές τιμές

** Το μέγεθος αφορά σε στοιχεία του έτους 2016

Πηγή: Statistical Factsheet Greece, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Ιούνιος 2021

Βασικά μεγέθη της βιομηχανίας τροφίμων, ποτών και καπνού στην Ελλάδα (έτος 2020)

Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία (% της συνολικής ΑΠΑ)	3,8%
Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία (εκατ. €)	5.453
Παραγωγή βιομηχανίας (εκατ. €)	14.598*
Αριθμός Επιχειρήσεων	16.263*
Αριθμός Απασχολούμενων	135.929*
Απασχόληση στη βιομηχανία σε ποσοστό της συνολικής απασχόλησης	2,7%
Ακαθάριστες επενδύσεις σε υλικά αγαθά (εκατ. €)	430*

* Τα μεγέθη αφορούν σε στοιχεία του έτους 2019

Πηγές: Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία κατά Κλάδο, Ελληνική Στατιστική Αρχή, 2020 και Annual enterprise statistics for special aggregates of activities, Eurostat, 4 Φεβρουαρίου 2022

69. Ibid.

Κόστος παραγωγής

Στον τομέα της ενδιάμεσης ανάλωσης, δηλαδή του κόστους παραγωγής αγροτικών προϊόντων, σύμφωνα με την ετήσια έκθεση της Ε.Ε.⁷⁰, η Ελλάδα δαπανά ένα ποσό της τάξεως των €6 δισ. ετησίως τα τελευταία τρία έτη (εκτιμώμενο στα €5.963 εκατ. για το 2020).

Κατά μέσο όρο, για την περίοδο 2018-2020, τα μεγαλύτερα ποσοστά κατευθύνονται σε ζωοτροφές (42%) και ενέργεια (16%), ενώ ακολουθούν σπόροι και πολλαπλασιαστικό υλικό (6,5%), λιπάσματα και λοιπά προϊόντα θρέψης (5,4%), γεωργικές υπηρεσίες (5,4%), φυτοπροστατευτικά προϊόντα (4,3%), κ.ά.

Εμπορικό ισοζύγιο

Ο Αγροδιατροφικός τομέας συνεισφέρει σημαντικά και στις εξαγωγές της Ελλάδας. Το εμπορικό ισοζύγιο των προϊόντων του ήταν για πολλά χρόνια ελλειμματικό. Η μικρή μείωση των εισαγωγών, που σημειώνεται τα τελευταία χρόνια, λόγω οικονομικής κρίσης, σε συνδυασμό με τις βελτιωμένες εξαγωγικές επιδόσεις των αγροτικών προϊόντων, οδήγησαν σε μείωση του εμπορικού ελλείματος και, εν τέλει, το 2020 ήταν το πρώτο έτος με θετικό εμπορικό ισοζύγιο, ύψους €207 εκατ. Οι συνολικές εξαγωγές αγροτικών και μεταποιημένων αγροτικών προϊόντων, για το έτος αυτό, ανήλθαν σε €6.540 εκατ. και αποτελούν την τρίτη μεγαλύτερη κατηγορία εξαγόμενων προϊόντων, με ποσοστό 21% επί του συνόλου των εξαγωγών. Οι εισαγωγές αγροτικών και μεταποιημένων αγροτικών προϊόντων, αντίστοιχα, ανήλθαν σε €6.334 εκατ.⁷¹.

Η Ελλάδα έχει σημαντική εμπορική συνεργασία με τα κράτη μέλη της Ε.Ε., καθώς η πλειοψηφία των εμπορικών συναλλαγών, σχεδόν το 77% των εισαγωγών – σύμφωνα με τα στοιχεία του 2020 – των αγροδιατροφικών προϊόντων και το 62% των εξαγωγών, γίνονται από και προς την Ε.Ε., αντίστοιχα⁷².

Το ελαιόλαδο, οι ελιές, ο καπνός, το γιαούρτι και το ρύζι είναι μερικά από τα προϊόντα με ισχυρό πλεονέκτημα ποιότητας (υψηλή ανταγωνιστικότητα σε υψηλές τιμές). Αντίθετα, τα φρούτα, το βαμβάκι, το πρόβειο τυρί και ο οίνος έχουν ως κύριο συγκριτικό τους πλεονέκτημα τις χαμηλότερες τιμές⁷³.

Σε ό,τι αφορά τις εισαγωγές Αγροδιατροφικών προϊόντων, το μεγαλύτερο ποσοστό διαμορφώνεται από προϊόντα ζωικής παραγωγής και γαλακτοκομικά, ακολουθούμενα από τα φρούτα και τα λαχανικά, τα σιτηρά και τα παρασκευάσματα δημητριακών^{74,75}.

70. Statistical Factsheet Greece, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Ιούνιος 2021

71. Ibid.

72. Ibid.

73. Η συμβολή και οι προοπτικές του αγροτροφικού τομέα στην Ελλάδα, Economic Research & Investment Strategy, Τράπεζα Πειραιώς, Σεπτέμβριος 2015

74. Ibid.

75. Εισαγωγές-Αφίξεις, Εξαγωγές-Αποστολές κατά χώρα, Ελληνική Στατιστική Αρχή, Δεκέμβριος 2021

76. Study on economic value of EU quality schemes, geographical indications (GIs) and traditional specialities guaranteed (TSGs), Γενική Διεύθυνση Γεωργίας και Αγροτικής Ανάπτυξης, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2021

Προϊόντα ΠΟΠ / ΠΓΕ / ΓΕ / ΕΠΙΠ

Η ετερογένεια της χώρας μας αποτελεί ισχυρό συγκριτικό πλεονέκτημα ως προς την παραγωγή μεγάλης ποικιλίας ποιοτικών γεωργικών προϊόντων, τα οποία αποτελούν κύριο και, πολλές φορές, μοναδικό μοχλό ανάπτυξης της γεωργικής δραστηριότητας της περιοχής. Τα προϊόντα Προστατευόμενης Ονομασίας Προέλευσης (ΠΟΠ), Προστατευόμενης Γεωγραφικής Ένδειξης (ΠΓΕ), οι Γεωγραφικές Ενδείξεις (ΓΕ) και τα Εγγυημένα Παραδοσιακά Ιδιότυπα Προϊόντα (ΕΠΙΠ), ανέρχονται σε πάνω από 280, φέρνοντας την Ελλάδα σε υψηλή θέση στην κατάταξη των χωρών της Ε.Ε. στον τομέα αυτό.

Η συμμετοχή αγροτών, ομάδων παραγωγών και αγροτικών συνεταιρισμών σε συστήματα ποιότητας γεωργικών προϊόντων και τροφίμων (ΠΟΠ, ΠΓΕ, βιολογική γεωργία, τοπικά προϊόντα, συστήματα ολοκληρωμένης διαχείρισης, κ.λπ.), αποτελεί έναν κρίσιμο μηχανισμό γεωργικής ανάπτυξης. Εξασφαλίζει οικονομική αποτελεσματικότητα και προσδίδει προστιθέμενη αξία στο προϊόν τους, καθιστώντας το ανταγωνιστικό στην εγχώρια αγορά, αλλά και τις αγορές του εξωτερικού. Τα συστήματα πιστοποίησης αποτελούν εγγύηση για τους καταναλωτές, τόσο για την ποιότητα και τα χαρακτηριστικά του προϊόντος, όσο και για τη χρησιμοποιούμενη μέθοδο παραγωγής. Η παραγωγή ποιοτικών, ασφαλών και υγιεινών τροφίμων αποτελεί θεμελιώδες συστατικό στοιχείο της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής και ένα από τα βασικά πλεονεκτήματα των ελληνικών γεωργικών προϊόντων στις διεθνείς αγορές.

Σύμφωνα με πρόσφατα στοιχεία της Ε.Ε., ο κύκλος εργασιών των προϊόντων ΠΟΠ και ΠΓΕ ανέρχεται σε περίπου €1 δισ., με το συντριπτικό τμήμα του να αφορά πωλήσεις εντός της χώρας⁷⁶. Ηγέτες σε αυτήν την προσπάθεια είναι προϊόντα όπως η φέτα και το ελαιόλαδο, τα οποία βρίσκονται ψηλά στις προτιμήσεις των Ελλήνων καταναλωτών.

Είναι σημαντικό, όμως, να αυξηθεί η συμμετοχή των παραγωγών σε αυτά τα συστήματα ποιότητας. Παράλληλα, με προγραμματισμένη συγκέντρωση της παραγωγής και με συντονισμένες δράσεις προώθησης, μπορεί να επιτευχθεί ενίσχυση της εξωστρέφειας σε αυτήν την κατηγορία, ως ανταπόκριση στη ζήτηση των καταναλωτών για προϊόντα υψηλής ποιότητας.

Η ζήτηση για υψηλής ποιότητας Αγροδιατροφικά προϊόντα αποτελεί πρόκληση, τόσο στην Ελλάδα, όσο και στην Ε.Ε. Η μεταποίηση τροφίμων, ποτών και καπνού, παρουσιάζει υψηλές δυνατότητες για την αύξηση της αξίας και των εξαγωγών, κυρίως, λόγω της διαθεσιμότητας προϊόντων υψηλής ποιότητας στην Ελλάδα⁷⁷.

Εκπαίδευση και κατάρτιση

Πηγή προβληματισμού αποτελεί το γεγονός ότι το επίπεδο γεωργικής εκπαίδευσης των αγροτών στη χώρα μας είναι από τα χαμηλότερα που καταγράφονται στην Ε.Ε. (στη δεύτερη θέση από το τέλος, με τελευταία τη Ρουμανία). Για το έτος 2016, το 93% κατέχουν μόνο πρακτική εκπαίδευση, ενώ μόλις το 0,6% του συνόλου των αγροτών (4.060 αγρότες) έχουν πλήρη γεωργική εκπαίδευση, όταν ο μέσος όρος στην Ε.Ε. είναι 9,1%.

Το ποσοστό αυτό είναι υψηλότερο για τους αγρότες γεωργικής εκμετάλλευσης κάτω των 40 ετών και ανέρχεται σε 2,2% (1.280 αγρότες), το οποίο εξακολουθεί να είναι ιδιαίτερα χαμηλό, σε σχέση με το ~19% στην Ε.Ε.

Η κατάσταση φαίνεται να βελτιώνεται κάπως στους αγρότες που έχουν βασική γεωργική εκπαίδευση. Στο σύνολο των αγροτών γεωργικών εκμεταλλεύσεων, αυτοί ανέρχονται σε 6,2% (στην Ε.Ε. το ποσοστό αυτό είναι 22,5%), ενώ το αντίστοιχο ποσοστό για τους αρχηγούς κάτω των 35 ετών είναι 19% (στην Ε.Ε. το ποσοστό αυτό είναι 20,6%)⁷⁸.

Σημαντικά στοιχεία για τον ελληνικό Αγροδιατροφικό τομέα^{79,80}

- ▶ Πρώτη θέση σε πληθυσμό αιγών, με μερίδιο 28,8%, και ακολουθεί η Ισπανία με 21,4%.
- ▶ Πρώτη θέση σε παραγωγή γάλακτος εκτός από αγελάδες (με 56,3% του γάλακτος που παραδόθηκε στα γαλακτοκομεία στην Ελλάδα το 2020 να προέρχεται από προβατίνες και κατσίκες).
- ▶ Δεύτερη θέση, μετά τη Ρουμανία, στη συνεισφορά της προστιθέμενης αξίας του αγροτικού κλάδου προς το ΑΕΠ το 2020 (3,5%).
- ▶ Τρίτη θέση, μετά τη Ρουμανία και τη Βουλγαρία, το 2019 για την απασχόληση στον αγροτικό τομέα (10%).
- ▶ Τρίτη θέση, μετά την Ισπανία και τη Ρουμανία, σε πληθυσμό προβάτων στην Ε.Ε., με μερίδιο 13,3% για το 2020.
- ▶ Τέταρτη θέση σε παραγωγή ελιών για ελαιόλαδο, με μερίδιο 9,7%, μετά την Ισπανία με 57,7%, την Ιταλία με 21,7% και την Πορτογαλία με 10%.
- ▶ Η Ελλάδα (μαζί με την Κροατία και τη Μάλτα) ήταν τα μόνα κράτη μέλη της Ε.Ε. όπου η παραγωγή του αγροτικού τομέα ήταν χαμηλότερη το 2020, σε σχέση με το 2005.
- ▶ Η Ελλάδα διαθέτει ~800 τυροκομεία και ακολουθεί την Ιταλία, με 1.200 σε σύνολο περίπου 4.900 σε όλη την Ε.Ε., τα οποία, κατά 94%, συλλέγουν λιγότερους από 5.000 τόνους γάλακτος ετησίως.
- ▶ Το 93% όλων των ροδάκινων και το 94% των πορτοκαλιών που παρήχθησαν στην Ε.Ε.-27 το 2020, προέρχονταν από την Ισπανία, την Ιταλία και την Ελλάδα.
- ▶ Το 90% των επιχειρήσεων της βιομηχανίας τροφίμων, ποτών και καπνού είναι πολύ μικρές επιχειρήσεις.

77. Η συμβολή και οι προοπτικές του αγροτικού τομέα στην Ελλάδα, Economic Research & Investment Strategy, Τράπεζα Πειραιώς, Σεπτέμβριος 2015

78. CAP Indicators - Agricultural training of farm managers, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2019

79. Annual enterprise statistics for special aggregates of activities, Eurostat, 4 Φεβρουαρίου 2022

80. Key figures on the European food chain, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2021

Δρ. Γιώργος Κωνσταντόπουλος
Πρόεδρος,
Σύνδεσμος Εξαγωγέων (ΣΕΒΕ)

Η διεθνής ανταγωνιστικότητα των εξωστρεφών επιχειρήσεων του αγροδιατροφικού κλάδου έχει ενισχυθεί σημαντικά και αυτό αποδεικνύεται από την αύξηση των εξαγωγών κατά 55% την τελευταία δεκαετία, οι οποίες αποτελούν πλέον το 4% του ΑΕΠ. Η αέναη προσπάθεια των Ελλήνων εξαγωγέων αποδίδει επιτέλους καρπούς, αλλά σε καμία περίπτωση δεν έχει φτάσει το ζενίθ της. Τα περιθώρια βελτίωσης είναι πραγματικά μεγάλα και οι προοπτικές εξέλιξης των εξαγωγών του πρωτογενή τομέα δύνανται να τον καταστήσουν τον βασικότερο πυλώνα της ελληνικής παραγωγής και των εξαγωγών.

Οδεύουμε, όμως, σε μία νέα πραγματικότητα, στην οποία η τεχνολογία θα κυριαρχεί, η προστασία του περιβάλλοντος θα είναι απαραίτητη προϋπόθεση και η κοινωνική ευθύνη αδήριτη ανάγκη. Όλα αυτά συνιστούν τις προκλήσεις του παρόντος και του μέλλοντος και, ταυτόχρονα, τους αναπτυξιακούς πυλώνες των εξαγωγικών επιχειρήσεων. Οφείλουμε να αδράξουμε την ευκαιρία και να αποδείξουμε ότι η Ελλάδα δεν είναι μόνο ο τουρισμός, αλλά διαθέτει και ανταγωνιστικές, παραγωγικές και εξαγωγικές επιχειρήσεις.

4.2. Η πορεία τα τελευταία 20 χρόνια

Πλήθος εκμεταλλεύσεων - επιχειρήσεων

Το ανθρώπινο δυναμικό στον αγροτικό τομέα αποτελείται, κυρίως, από τους ιδιοκτήτες των γεωργικών εκμεταλλεύσεων και τα μέλη της οικογένειάς τους. Από το 2007, παρουσιάζεται διαρκής μείωση του αριθμού των εκμεταλλεύσεων (από 860 χιλ. σε 685 χιλ. εκμεταλλεύσεις την περίοδο μεταξύ 2007 και 2016). Όμως, κατά την ίδια χρονική περίοδο, το μέσο μέγεθος της εκμετάλλευσης αυξήθηκε από τα 50 στα 66 στρέμματα (σε σύγκριση με 150 στρ., κατά μέσο όρο, στην Ε.Ε.)⁸¹.

Αντίστοιχα, ο αριθμός των επιχειρήσεων στη βιομηχανία τροφίμων, ποτών και καπνού παραμένει σταθερός την τελευταία δεκαετία (16.358 επιχειρήσεις το 2008 και 16.263 το 2019), ενώ την αντίστοιχη χρονική περίοδο, το πλήθος των επιχειρήσεων, στο σύνολο της μεταποίησης, έχει μειωθεί κατά 33% (85.004 επιχειρήσεις το 2008 και 57.014 το 2019)⁸².

Απασχόληση

Σύμφωνα με τα στοιχεία των Ερευνών Εργατικού Δυναμικού της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής, οι απασχολούμενοι στον πρωτογενή τομέα συνολικά (γεωργία, δασοκομία και αλιεία), για το 2020, ανήλθαν σε 412 χιλιάδες άτομα, ενώ το 2001 ανέρχονταν σε 666 χιλιάδες άτομα. Η μείωση του πλήθους των εργαζόμενων είναι της τάξεως του 38% και διαφέρει μεταξύ των περιφερειών της χώρας. Στο διάστημα της περιόδου 2001-2020, η μεγαλύτερη πτώση σε απόλυτο αριθμό αναφέρεται στην Κεντρική Μακεδονία (-46,6 χιλ. απασχολούμενοι), ενώ ακολουθούν οι Περιφέρειες της Κρήτης (-37,4 χιλ.) και της Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης (-34,9 χιλ.). Οι περιφέρειες Βορείου και Νοτίου Αιγαίου φαίνεται να διατηρούν το αγροτικό δυναμικό τους, παρουσιάζοντας τη μικρότερη μείωση. Ποσοστιαία, τη μεγαλύτερη μείωση εμφανίζει η Περιφέρεια Ιονίων Νήσων (-64%) και ακολουθείται από την Κρήτη, με 48% μείωση, και την Ανατολική Μακεδονία και Θράκη, με 45%.

Περιφέρεια - NUTS II*	Σύνολο απασχολούμενων (χιλ.)			Απασχολούμενοι σε γεωργία, δασοκομία και αλιεία (χιλ.)			Απασχολούμενοι σε γεωργία, δασοκομία και αλιεία επί του συνόλου απασχολούμενων	
	2020	2001	Μεταβολή 2001/2020	2020	2001	Μεταβολή 2001/2020	2020	2001
Ανατολική Μακεδονία και Θράκη	203,6	235,0	-13%	41,8	76,7	-45%	21%	33%
Κεντρική Μακεδονία	638,8	712,3	-10%	72,2	118,8	-39%	11%	17%
Δυτική Μακεδονία	87,1	103,3	-16%	16,1	19,0	-15%	19%	18%
Ήπειρος	108,8	120,7	-10%	15,0	25,7	-42%	14%	21%
Θεσσαλία	252,1	276,0	-9%	48,2	81,4	-41%	19%	29%
Ιόνια Νησιά	72,1	82,1	-12%	7,3	20,2	-64%	10%	25%
Δυτική Ελλάδα	216,6	261,8	-17%	52,1	84,8	-39%	24%	32%
Στερεά Ελλάδα	188,9	194,3	-3%	37,6	43,6	-14%	20%	22%
Αττική	1.471,7	1.550,6	-5%	11,8	20,1	-41%	1%	1%
Πελοπόννησος	213,9	218,7	-2%	52,9	78,0	-32%	25%	36%
Βόρειο Αιγαίο	72,8	68,2	7%	9,8	12,1	-19%	13%	18%
Νότιο Αιγαίο	117,6	118,6	-1%	6,4	7,9	-19%	5%	7%
Κρήτη	231,5	260,4	-11%	40,6	78,0	-48%	18%	30%
Σύνολο χώρας	3.875,5	4.202,1	-8%	412,0	666,3	-38%	11%	16%

Πηγή: Έρευνα Εργατικού Δυναμικού, Ετήσιες Χρονοσειρές (1981-2020), Ελληνική Στατιστική Αρχή.

* Η ταξινόμηση NUTS (Nomenclature of Territorial Units for Statistics), είναι ένα ιεραρχικό σύστημα διαίρεσης της οικονομικής επικράτειας της Ε.Ε., για στατιστικούς σκοπούς. Συγκεκριμένα, η ταξινόμηση NUTS 2, αναφέρεται σε βασικές περιφέρειες για την εφαρμογή περιφερειακών πολιτικών.

81. Farm indicators, Eurostat, Φεβρουάριος 2021

82. Annual enterprise statistics for special aggregates of activities, Eurostat, 4 Φεβρουαρίου 2022

Ο Αγροδιατροφικός τομέας αντιπροσωπεύει το 13% της συνολικής απασχόλησης στην Ελλάδα. Όπως αναφέρθηκε, ο πρωτογενής τομέας συμβάλει με 10% στη συνολική απασχόληση και η βιομηχανία τροφίμων, ποτών και καπνού συνεισφέρει με 3%.

Ο αριθμός των εργαζόμενων στη βιομηχανία τροφίμων, ποτών και καπνού παρουσίασε αύξηση 31% από το 2008 έως το 2019 (από 104 χιλ. το 2008 σε 136 χιλ. εργαζόμενους το 2019), ενώ την ίδια περίοδο οι απασχολούμενοι στη μεταποίηση μειώθηκαν κατά 18% (από 432 χιλ. σε 352 χιλ. εργαζόμενους)⁸³.

Αξία παραγωγής

Σύμφωνα με τα στοιχεία των Οικονομικών Λογαριασμών Γεωργίας της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής, η αξία της παραγωγής τα τελευταία 20 έτη παρουσιάζει μικρές διακυμάνσεις. Η αξία της ζωικής παραγωγής κυμαίνεται σταθερά, από το 2001, κοντά στα €2,5 δισ., ενώ η αξία της φυτικής παραγωγής, από τα €6,5 δισ. του 2001, πλέον, ανέρχεται σε περίπου €8 δισ.

Αξία παραγωγής σε τιμές παραγωγού

(τρέχουσες τιμές σε εκατ. €)

Είδος παραγωγής	2001	2015	2016	2017	2018	2019*	2020*
Φυτική	6.542	7.665	7.205	7.910	7.704	7.992	7.994
Ζωική	2.610	2.536	2.447	2.451	2.417	2.302	2.290

*Προσωρινά στοιχεία

Σημείωση: τα δεδομένα έχουν αναθεωρηθεί με έτος βάσης το 2015, ενώ για το έτος 2001 εκκρεμεί αναθεώρηση.

Πηγή: Οικονομικοί Λογαριασμοί Γεωργίας, Συνολική Παραγωγή Γεωργικού Κλάδου (1993-2020), Ελληνική Στατιστική Αρχή.

83. Ibid.

84. Economic accounts for agriculture, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Φεβρουάριος 2022

85. Statistical Factsheet Greece, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Ιούνιος 2021

86. Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία κατά Κλάδο, Ελληνική Στατιστική Αρχή, 2020

87. National accounts aggregates by industry (up to NACE A*64), Eurostat, Φεβρουάριος 2022

88. Annual enterprise statistics for special aggregates of activities (NACE Rev. 2), Eurostat, Φεβρουάριος 2022

Ειδικότερα, η ΑΠΑ του αγροτικού κλάδου έχει μειωθεί κατά 10% από το 2000 μέχρι το 2020 (από €7.771 εκατ. σε €6.995 εκατ.), ενώ, αντίστοιχα, η ΑΠΑ της βιομηχανίας τροφίμων, ποτών και καπνού έχει αυξηθεί κατά 85% το ίδιο χρονικό διάστημα (από €2.953 εκατ. σε €5.454 εκατ.).

Την ίδια στιγμή, το χαρτοφυλάκιο προϊόντων της ελληνικής γεωργίας είναι σταθερό τα τελευταία 20 χρόνια, παρουσιάζονται, όμως, μεταβολές σε συγκεκριμένες καλλιέργειες και εκτροφές. Πιο συγκεκριμένα, μείωση της τάξης των €500 εκατ. παρουσιάζεται σε βιομηχανικά φυτά (κυρίως βαμβάκι), δημητριακά (κυρίως σιτάρι), ελαιόλαδο, αιγοπρόβατα και καπνά (~€370 εκατ.). Στον αντίποδα, η αξία παραγωγής των φρούτων έχει σχεδόν διπλασιαστεί, από €1,6 δισ. σε €3,2 δισ.⁸⁴

Στην Ελλάδα, για την περίοδο 2018-2020⁸⁵, το 67% της συνολικής παραγωγής συγκεντρώνεται σε πέντε κατηγορίες προϊόντων: τα φρούτα (28%), τα κηπευτικά (16%), τις βιομηχανικές καλλιέργειες (9%), το ελαιόλαδο (7%) και τα δημητριακά (7%). Μεγάλο μέρος της παραγωγής, επίσης, αφορά στο γάλα, το οποίο αποτέλεσε το 10% της συνολικής παραγωγής για τη συγκεκριμένη περίοδο, καθώς και τα αιγοπρόβατα, που αποτέλεσαν το 3% της παραγωγής.

Ο Αγροδιατροφικός τομέας, δηλαδή ο πρωτογενής τομέας (4,7%) και η βιομηχανία τροφίμων, ποτών και καπνού (3,8%), συνέβαλλε το 2020 κατά 8,6% στη συνολική Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία, γεγονός που αποδεικνύει τη σημαντικότητα του για την Εθνική Οικονομία της χώρας.

Αναλυτικότερα, τα αντίστοιχα μεγέθη για τη βιομηχανία τροφίμων, ποτών και καπνού είναι 2,3% το 2000 και 3,8% το 2020⁸⁶.

Την ίδια στιγμή, η αξία παραγωγής της βιομηχανίας τροφίμων, ποτών και καπνού ανερχόταν σε €12.106 εκατ. το 2000 και σε €15.557 εκατ. το 2020, αύξηση της τάξης του 28,5%. Την ίδια περίοδο, η αξία παραγωγής στην Ε.Ε.-27 αυξήθηκε κατά 62%⁸⁷. Η αξία παραγωγής ανά επιχείρηση στη βιομηχανία τροφίμων, ποτών και καπνού ανερχόταν σε €898 χιλ. το 2019 και έχει αυξηθεί κατά 16% από το 2008, ενώ για το ίδιο χρονικό διάστημα η αξία παραγωγής στο σύνολο της μεταποίησης ανερχόταν σε €957 χιλ. το 2019 και έχει αυξηθεί κατά 37% από το 2008, λόγω και της σημαντικής μείωσης του πλήθους των επιχειρήσεων⁸⁸.

Εξέλιξη και μεταβολή επενδύσεων

Ο Ακαθάριστος Σχηματισμός Παγίου Κεφαλαίου του αγροτικού τομέα στην Ελλάδα, ως ποσοστό επί της ΑΠΑ του αγροτικού τομέα κατά τα τελευταία 20 έτη, ανέρχεται από 14% το 2000 (χαμηλότερο) έως 41% το 2008 (υψηλότερο) και υπολείπεται άνω του 10% σε σχέση με τον μέσο όρο της Ε.Ε. Τα τελευταία 3 έτη ανέρχεται σε ~25%. Αυτό αποτυπώνει την αδυναμία εκσυγχρονισμού των μεθόδων διαχείρισης των εκμεταλλεύσεων, την τελευταία περίοδο. Η κατάσταση αυτή φαίνεται να ανατρέπεται τα τελευταία χρόνια, καθώς οι επενδύσεις έχουν ανακάμψει από το 2015 και μετά, με δεδομένο ότι οι επενδύσεις στον αγροτικό κλάδο επηρεάζονται σημαντικά από την ύπαρξη επιχορηγούμενων επενδυτικών προγραμμάτων και έχουν περιοδικότητα⁸⁹.

Η σημαντικότερη κατηγορία επενδύσεων στον αγροτικό κλάδο μετά το 2008 είναι τα μηχανήματα και λοιπός εξοπλισμός (€914 εκατ. το 2019), ενώ κατά την προηγούμενη περίοδο ήταν τα μεταφορικά μέσα (€458 εκατ. το 2019). Χαμηλές είναι οι επενδύσεις σε αγορά γης (€28 εκατ. το 2019) και νέες φυτεύσεις (€13 εκατ. το 2019)⁹⁰.

Επιπλέον, οι επενδύσεις εμφανίζουν σημαντική αύξηση σε περιόδους που προσφέρονται επιχορηγούμενα προγράμματα, όπως τα μέτρα ιδιωτικών επενδύσεων του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης.

Παραγωγικότητα

Το μικρό μέγεθος των γεωργικών εκμεταλλεύσεων, το χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης, η μεγάλη ηλικία των αγροτών, το χαμηλό επίπεδο συνεργασίας, και το χαμηλό επίπεδο υιοθέτησης τεχνολογικής καινοτομίας, δυσχεραίνουν τον εκσυγχρονισμό και έχουν ως αποτέλεσμα τη χαμηλή παραγωγικότητα του ελληνικού αγροτικού τομέα, σε σχέση με τον ευρωπαϊκό μέσο όρο.

Ο δείκτης του πραγματικού εισοδήματος των συντελεστών παραγωγής στη γεωργία ανά ετήσια μονάδα εργασίας, παρουσίασε άνοδο στην Ελλάδα από το 2019 και μετά, ύστερα από αρκετά συναπτά έτη που κυμαινόταν κάτω

από τα επίπεδα του έτους αναφοράς (2010=100). Σύμφωνα με το Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, ο συγκεκριμένος δείκτης μετράει τη μεταβολή του πραγματικού γεωργικού εισοδήματος, δηλαδή της καθαρής προστιθέμενης αξίας παραγωγής σε τιμές συντελεστών παραγωγής, σε σχέση με τη μεταβολή του συνολικού εργατικού δυναμικού που απασχολείται στον πρωτογενή τομέα, σε Μονάδες Ανθρώπινης Εργασίας (ΜΑΕ) πλήρους απασχόλησης, και είναι ο σημαντικότερος δείκτης που χρησιμοποιείται ευρέως για τη σύγκριση της εξέλιξης του γεωργικού εισοδήματος μεταξύ των κρατών μελών και, διαχρονικά, για το κάθε κράτος μέλος⁹¹.

Στην Επιτελική Σύνοψη της Ανάλυσης SWOT (Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats) για την προετοιμασία για την ΚΑΠ 2023-2027, αναφέρεται πως παρουσιάζεται σημαντική αύξηση της παραγωγικότητας στην αιοπροβατοτροφία και τα κηπευτικά, ενώ έντονη πτώση της παραγωγικότητας εμφανίζεται σε κλάδους, όπως ο καπνός, το βαμβάκι, τα ζαχαρότευτλα και τα βοοειδή. Παράλληλα, πτώση της παραγωγικότητας εμφανίζεται και στην αμπελοκαλλιέργεια⁹².

Ειδικότερα, η παραγωγικότητα της εργασίας του ελληνικού αγροτικού τομέα – μέση ΑΠΑ ανά απασχολούμενο – ανέρχεται σε €13.144 και αντιστοιχεί στο 65% του μέσου όρου της Ε.Ε.-28 για την τριετία 2017-2019 (€20.175)⁹³.

Η κατάσταση στον κλάδο βιομηχανίας τροφίμων, ποτών και καπνού, είναι καλύτερη, αφού η μέση ΑΠΑ ανά απασχολούμενο για την τριετία 2015-2017 ανήλθε σε €42.828 που αντιστοιχεί στο 80% του ευρωπαϊκού μέσου όρου (€53.246)⁹⁴.

Η παραγωγικότητα εργασίας στη βιομηχανία τροφίμων είναι χαμηλότερη σε σχέση με την παραγωγικότητα στη μεταποίηση συνολικά. Στους κλάδους ποτών και καπνού, η παραγωγικότητα εργασίας είναι υψηλότερη σε σχέση με τη μεταποίηση συνολικά. Ειδικότερα, η ΑΠΑ ανά απασχολούμενο στη μεταποίηση είναι €40 χιλ. και τα αντίστοιχα μεγέθη για τη βιομηχανία τροφίμων είναι €27 χιλ., για τα ποτά €61 χιλ. και για τον καπνό €151 χιλ., για το έτος 2019⁹⁵.

89. Ibid.

90. Ibid.

91. Agricultural factor income per annual work unit (AWU), Eurostat, Ιανουάριος 2022

92. Επιτελική Σύνοψη Ανάλυσης ΠΑΕΑ (SWOT), Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, ΛΚΝ Ανάλυσις, Οκτώβριος 2020

93. CAP Indicators - Labour productivity in agriculture, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2019

94. CAP Indicators - Labour productivity in the food industry, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2019

95. Annual enterprise statistics for special aggregates of activities, Eurostat, 4 Φεβρουαρίου 2022

4.3. Ο ρόλος των συνεταιρισμών

Οι αγροτικοί συνεταιρισμοί διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο, βοηθώντας τους αγρότες να καταλαμβάνουν μεγαλύτερο μερίδιο της προστιθέμενης αξίας στην αλυσίδα αξίας των τροφίμων. Η συνεργασία αποτελεί βασική δύναμη και παράγοντα ανάπτυξης στον αγροτικό κλάδο, ενώ διευκολύνει την οργάνωση της παραγωγής και της εμπορίας αγροτικών προϊόντων. Τα συνεργατικά σχήματα καθιστούν δυνατές, δραστηριότητες με πολλαπλά οφέλη, δημιουργώντας προστιθέμενη αξία που δε θα μπορούσε να επιτευχθεί από μεμονωμένη δραστηριότητα, όπως καλύτερη πρόσβαση στην αγορά (π.χ. μέσω συγκέντρωσης της προσφοράς και μέσω κοινής διανομής), αλλά και εξασφαλίζοντας καλύτερη δυνατότητα διαπραγμάτευσης, τόσο με τους αγοραστές των προϊόντων, όσο και με τους προμηθευτές γεωργικών εισροών, γεωργικών μηχανημάτων, κ.λπ. Παράλληλα, οι συμμετέχοντες μπορούν να αποκτήσουν ευκολότερα πρόσβαση σε προηγμένη τεχνολογία, σε εξελιγμένα μηχανήματα, σε συστήματα ποιότητας που θα περιορίσουν το κόστος παραγωγής και θα ενισχύσουν τη μεταποίηση ποιοτικών προϊόντων, σε αξιοποίηση μηχανισμών διαχείρισης κινδύνων, και σε πιο αποτελεσματική παραγωγή, μέσω καλύτερης πρόσβασης σε τεχνικές γνώσεις.

Επιπρόσθετα, τα συνεργατικά σχήματα διαθέτουν πρόσβαση στην πληροφορία, μέσω της επικοινωνίας με τη βιομηχανία τροφίμων, η οποία γνωρίζει έγκαιρα τις μεταβολές στις απαιτήσεις της αγοράς. Η πρόσβαση στην πληροφορία και η παροχή συμβουλών σε όλους τους εμπλεκόμενους στην αλυσίδα, είναι ζωτικής σημασίας για την επίτευξη του στόχου αύξησης της αποτελεσματικότητας. Οι παραγωγοί μπορούν να ενημερούν όταν κατανοούν πώς λειτουργεί η αγορά, όταν γνωρίζουν ποιες είναι οι απαιτήσεις της και, ταυτόχρονα, έχουν τις κατάλληλες πληροφορίες για τα προϊόντα τους, ώστε να τα παραδίδουν με τον κατάλληλο τρόπο την ιδανική στιγμή.

Επίσης, η συνεργασία μεταξύ αγροτών μπορεί να αποφέρει πλεονεκτήματα στην υπόλοιπη αλυσίδα εφοδιασμού τροφίμων. Ειδικότερα, η συνεργασία με συνεργατικά σχήματα, μπορεί να βοηθήσει τους επόμενους κρίκους της αλυσίδας να μειώσουν το κόστος συναλλαγής. Η συνεργασία χαρακτηρίζεται από χαμηλότερη αβεβαιότητα για τον μακροπρόθεσμο σχεδιασμό των επιχειρήσεων, μικρότερο διαχειριστικό κόστος, πιο σταθερές τιμές, αποτελεσματικότερη οργάνωση και καλύτερη διασφάλιση ποιότητας (προδιαγραφές, ιχνηλασιμότητα, ασφάλεια).

Οι συνεργασίες λειτουργούν επωφελώς και για την τοπική οικονομία και κοινωνία, καθώς δημιουργούν άμεσες και έμμεσες ευκαιρίες απασχόλησης.

Τα συνεργατικά σχήματα υποστηρίζονται ενεργά από την Κοινή Αγροτική Πολιτική, τόσο κατά την ίδρυσή τους, όσο και στα υπόλοιπα στάδια της δραστηριότητάς τους (Κοινή Οργάνωση Αγορών και Επιχειρησιακά Προγράμματα, μέτρα Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης, κ.λπ.). Σύμφωνα με προγενέστερη μελέτη της Ε.Ε., στην Ελλάδα, μόνο το 14% της γεωργικής παραγωγής σε οκτώ βασικούς τομείς (γαλακτοκομικά προϊόντα, χοίρειο κρέας, πρόβειο κρέας, κρασί, φρούτα και λαχανικά, ελαιόλαδο και επιτραπέζιες ελιές, ζάχαρη, δημητριακά) διενεργείται μέσω συνεταιρισμών και ομάδων παραγωγών (Ο.Π.), σε αντίθεση με την Ε.Ε., όπου το ποσοστό ανέρχεται σε περίπου 40%. Σε μερικές χώρες, δε, (Ολλανδία, Βέλγιο, Δανία, Σουηδία, Φινλανδία κ.ά.), και σε μερικούς κλάδους (γαλακτοκομικά, φρούτα και λαχανικά), προσεγγίζει ακόμη και το 100%⁹⁶.

Ο βαθμός οργάνωσης των Ελλήνων γεωργών σε οργανώσεις και ομάδες παραγωγών είναι χαμηλός. Αν και αναπτύσσονται οργανώσεις παραγωγών με τη βοήθεια της στήριξης της Ε.Ε., ιδιαίτερα σε ορισμένους τομείς, η ισχύς τους στην αγορά εξασθενεί μερικές φορές.

Στην Ελλάδα, το πλήθος, αλλά και το μερίδιο αγοράς, των συνεργατικών σχημάτων έχουν συρρικνωθεί τα τελευταία χρόνια. Παράλληλα, οι οργανώσεις και οι ομάδες παραγωγών χαρακτηρίζονται από το μικρό μέγεθός τους και τον χαμηλό βαθμό οργάνωσής τους. Σύμφωνα με τον Ν. 4673/2020, στις 30 Μαρτίου 2021, οι αγροτικοί συνεταιρισμοί, οι αγροτικές εταιρικές συμπράξεις (ΑΕΣ), οι αναγκαστικοί συνεταιρισμοί και οι ενώσεις τους, οι ομάδες και οργανώσεις παραγωγών και οι ενώσεις τους και οι διεπαγγελματικές οργανώσεις που είναι εγγεγραμμένοι στο Εθνικό Μητρώο Αγροτικών Συνεταιρισμών και άλλων συλλογικών φορέων (ΕΜΑΣ), ανέρχονταν σε 928. Η Ε.Ε. αναγνωρίζει τον ειδικό ρόλο που διαδραματίζουν οι οργανώσεις παραγωγών, ενώ στις περισσότερες χώρες υπάρχουν αποκλειστικά οργανώσεις παραγωγών και όχι τα μικρότερα σχήματα ή ομάδες παραγωγών που δημιουργήθηκαν ειδικά για συγκεκριμένες χώρες, όπως η Ελλάδα, στις οποίες επικρατούν ειδικές συνθήκες (π.χ. ανάγλυφο, νησιωτικές περιοχές, κ.λπ.). Οι οργανώσεις παραγωγών μπορούν να λάβουν διαφορετικές νομικές μορφές, συμπεριλαμβανομένων των αγροτικών συνεταιρισμών.

Σύμφωνα με στοιχεία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, το 2018, υπήρχαν πάνω από 3.600 αναγνωρισμένες οργανώσεις παραγωγών στην Ε.Ε. και κάθε χρόνο αναγνωρίζονται περισσότερες. Η Ελλάδα βρίσκεται στην πέμπτη θέση με 466.

Χρήστος Γιαννακάκης
 Αντιπρόεδρος,
 Εθνική Ένωση Αγροτικών Συνεταιρισμών
 (ΕΘΕΑΣ), Πρόεδρος της Κοινοπραξίας
 Συνεταιρισμών Οργανώσεων Παραγωγών του
 Νομού Ημαθίας

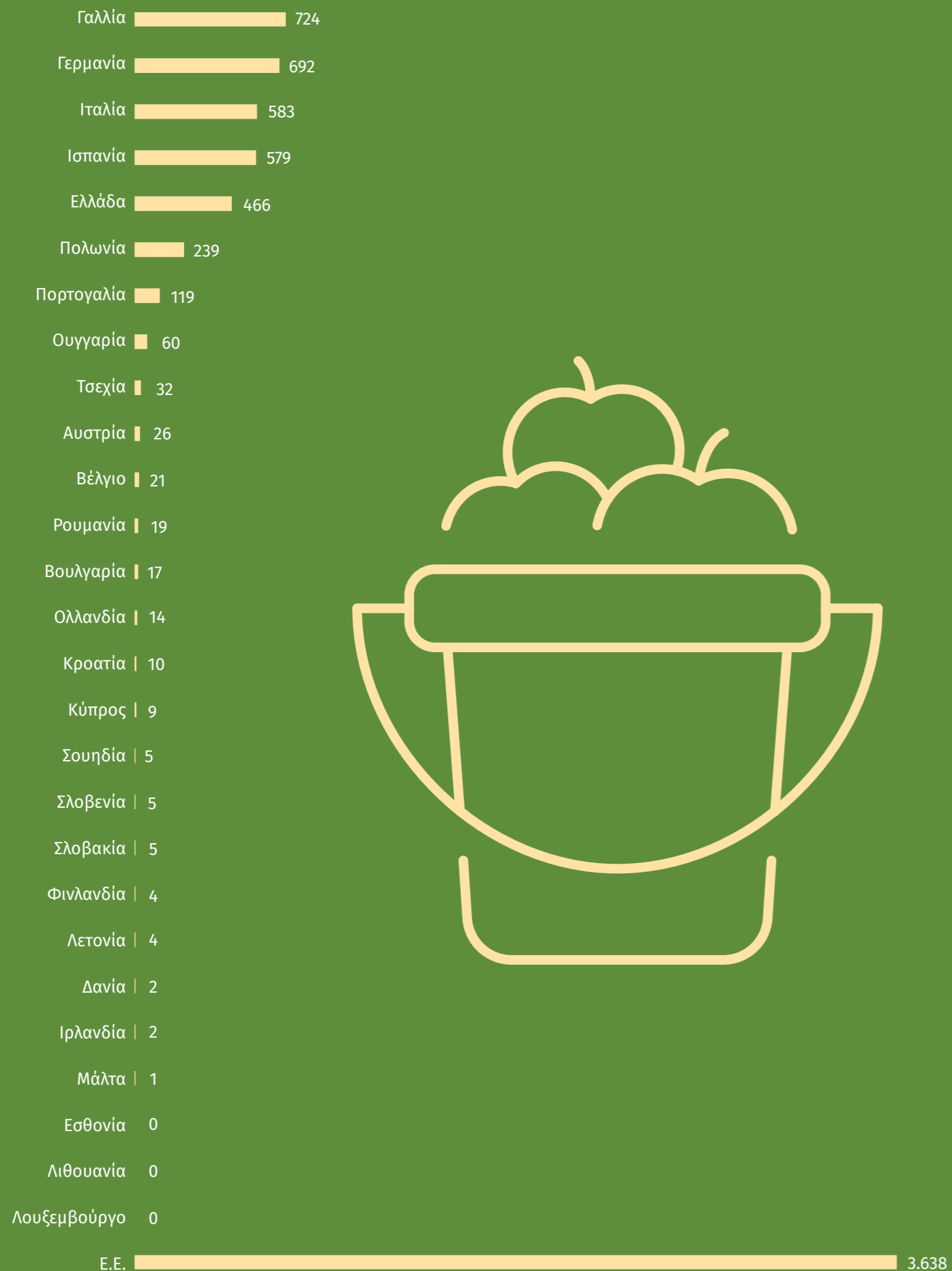
Τα αγροτικά συνεργατικά σχήματα έχουν το πλεονέκτημα της άμεσης επαφής τους με τον πρωτογενή τομέα και τους παραγωγούς. Στο πλαίσιο αυτό, καθοδηγούν την παραγωγή και ελέγχουν τον μηχανισμό που παράγει την πρώτη ύλη, ενώ αγκαλιάζουν τον παραγωγό με στόχο τη μεγέθυνση του οφέλους του. Στον αντίποδα, τα συνεργατικά σχήματα, αντιμετωπίζουν δυσκολίες στην πρόσβασή τους στις διεθνείς αγορές, στη συγκέντρωση ποικιλίας ειδών, αλλά και στην επίτευξη υψηλής αποτελεσματικότητας στη μεταποίηση και στη διαχείριση. Παράλληλα, καλούνται να αντιμετωπίσουν την απώλεια εμπιστοσύνης των παραγωγών προς αυτά.

Η αναδιοργάνωση των αγροτικών συνεταιρισμών είναι μεγάλη, τόσο για τους ίδιους, όσο και για τα μέλη τους, καθώς, η συνεργασία μπορεί να συμβάλει στην αντιμετώπιση του μικρού κατακερματισμένου κλήρου, ενώ η δημιουργία μεγάλων εμπορικών σχημάτων θα ανοίξει αγορές υψηλότερης αξίας. Η συνεργασία δίνει δύναμη!

Ανάμεσα στις σημαντικές παρεμβάσεις που απαιτούνται να πραγματοποιηθούν στους ελληνικούς αγροτικούς συνεταιρισμούς, προκειμένου να αυξηθεί η αποτελεσματικότητά τους, είναι να δοθεί σημαντικός ρόλος στα στελέχη τους, να τους προσφερθεί εκπαίδευση και, βέβαια, η δυνατότητα να λειτουργήσουν τεχνοκρατικά. Επίσης, είναι σημαντικό να διαμορφωθούν φορολογικά κίνητρα, έτσι ώστε να αυξηθεί η συμμετοχή των αγροτών σ' αυτούς, αλλά και να επιτευχθεί διαφάνεια συναλλαγών.

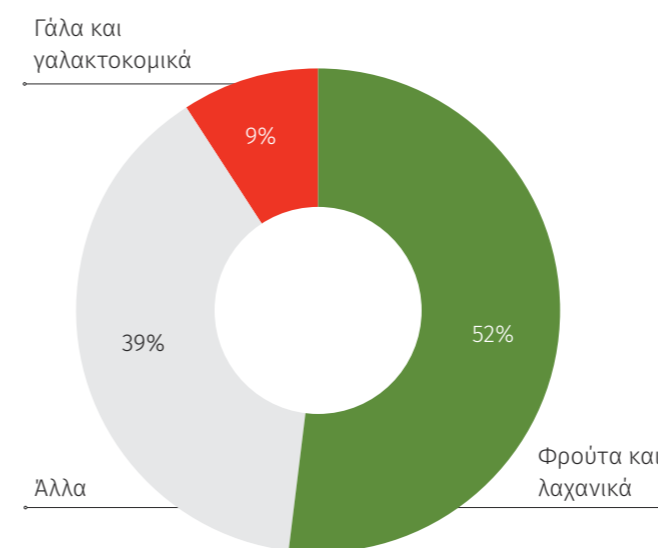
96. Support for Farmers' Cooperatives, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2012

Αριθμός αναγνωρισμένων Ο.Π. ανά χώρα της Ε.Ε.

Περισσότερες από τις μισές από όλες τις αναγνωρισμένες Ο.Π. βρίσκονται στα φρούτα και λαχανικά (οι ετήσιες εκθέσεις των κρατών μελών δείχνουν ότι οι οργανώσεις παραγωγών και οι ενώσεις οργανώσεων παραγωγών διέθεσαν, το 2015, το 50%, περίπου, της συνολικής παραγωγής τους σε οπωροκηπευτικά στην Ε.Ε.) και σχεδόν οι μισές από όλες τις αναγνωρισμένες οργανώσεις είναι συνεταιρισμοί.

Κατανομή αναγνωρισμένων Ο.Π. ανά κλάδο

Όσον αφορά τα μέλη, περισσότερες από το ένα τρίτο των αναγνωρισμένων Ο.Π. (38%) έχουν λιγότερα από 100 μέλη, ενώ οι περισσότερες αναγνωρισμένες Ο.Π. (90%) έχουν λιγότερα από 1.000 μέλη⁹⁷. Στην ΚΑΠ 2014-2020, μία από τις προτεραιότητες του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης (ΠΑΑ) ήταν η «βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των πρωτογενών παραγωγών με την καλύτερη ένταξή τους

στην αλυσίδα γεωργικών προϊόντων διατροφής μέσω συστημάτων ποιότητας και την προσθήκη αξίας στα γεωργικά προϊόντα, με προώθηση σε τοπικές αγορές και βραχείες αλυσίδες εφοδιασμού, ομάδες παραγωγών και διεπαγγελματικές οργανώσεις». Έλαβαν προτεραιότητα και αυξημένα ποσοστά επιχορήγησης σε διάφορα μέτρα του ΠΑΑ, όπως τα Σχέδια Βελτίωσης (Μέτρο 4.1), προληπτικές δράσεις για την προστασία από έντονα καιρικά φαινόμενα (Μέτρο 5.1), κ.ά. Παράλληλα, το πρόγραμμα προέβλεπε, για πρώτη φορά, εξειδικευμένο μέτρο ενθάρρυνσης για τη σύσταση ομάδων παραγωγών (Μέτρο 9). Στόχος του μέτρου είναι να δοθούν τα απαραίτητα κίνητρα στους παραγωγούς, ώστε να ενισχυθεί η συσπείρωσή τους, μέσω της στενής συνεργασίας στο πλαίσιο λειτουργίας των ομάδων και των οργανώσεων. Μέσω του μέτρου, επιχειρήθηκε να αλλάξει η υφιστάμενη κουλτούρα της μη συνεργασίας και να προωθηθεί ως κοινωνική καινοτομία, στο πλαίσιο μετεξέλιξης του αγροτικού ιστού, ώστε να ανταπεξέλθει στις προκλήσεις της αγοράς, αλλά και των ραγδαίων παγκόσμιων εξελίξεων. Στο Μέτρο 9 εντάχθηκαν 191 ομάδες, με συνολικό προϋπολογισμό €35 εκατ.

Σύμφωνα με το έντυπο της Επιτροπής για το Στρατηγικό Σχέδιο ΚΑΠ της Ελλάδας, ο βαθμός οργάνωσης των Ελλήνων γεωργών είναι χαμηλός. Αναφέρει δε ότι, παρά το γεγονός πως ενισχύεται και ενθαρρύνεται η δημιουργία ομάδων και οργανώσεων παραγωγών με τη βοήθεια της στήριξης της Ε.Ε., με έμφαση σε ορισμένους τομείς, όπως τα οπωροκηπευτικά, το ελαιόλαδο, κ.λπ., η δύναμή τους εξασθενεί, καθώς τα μέλη των ομάδων πωλούν τα προϊόντα τους ανεξάρτητα. Μια από τις συστάσεις είναι η βελτίωση της θέσης των γεωργών στην αλυσίδα εφοδιασμού Αγροδιατροφικών προϊόντων, με τη στήριξη της σύστασης οργανώσεων παραγωγών και συνεταιρισμών⁹⁸.

97. Study of the best ways for producer organisations to be formed, carry out their activities and be supported, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2019

98. Συστάσεις της Επιτροπής για το στρατηγικό σχέδιο ΚΓΠ της Ελλάδας, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2020

4.4. Προκλήσεις

Κλιματική αλλαγή

Η κλιματική αλλαγή αναδιαμορφώνει τον τρόπο άσκησης της γεωργίας. Η γεωργία συμβάλλει στην κλιματική αλλαγή, αλλά και επηρεάζεται από αυτήν. Η αγροτική εκμετάλλευση είναι μια επαγγελματική δραστηριότητα, της οποίας το οικονομικό αποτέλεσμα είναι εκτεθειμένο σε μια σειρά από απρόβλεπτους παράγοντες. Οι καιρικές συνθήκες θεωρούνται ο κυριότερος παράγοντας που επηρεάζει την ανάπτυξη των καλλιεργειών. Ο γεωργικός τομέας είναι ο τρίτος πιο σημαντικός τομέας στις εκπομπές των αερίων του θερμοκηπίου, που προκαλούν την κλιματική αλλαγή. Η γεωργία συμβάλλει άμεσα στις εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου, μέσω πρακτικών, όπως η εκτροφή ζώων. Σύμφωνα με τη Διακυβερνητική Επιτροπή για την Κλιματική Αλλαγή, οι τρεις κύριες αιτίες της αύξησης των αερίων του θερμοκηπίου που παρατηρήθηκαν τα τελευταία 250 χρόνια, ήταν η καύση των ορυκτών καυσίμων, η χρήση γης και οι γεωργικές δραστηριότητες.

Σύμφωνα με στοιχεία της Ε.Ε., το 26% των παγκόσμιων εκπομπών αερίων θερμοκηπίου καταλογίζεται στην παραγωγή τροφίμων, ενώ το μεγαλύτερο μέρος αυτών των εκπομπών (82%) αφορούν τη γεωργία⁹⁹.

Στη Μεσόγειο, και ως εκ τούτου και στην Ελλάδα, οι κύριες επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής στον αγροτικό τομέα, σύμφωνα με τον Ευρωπαϊκό Οργανισμό Περιβάλλοντος (ΕΟΠ)¹⁰⁰, αναμένεται να είναι:

- ▶ Μεγάλη αύξηση στις ακραίες θερμοκρασίες
- ▶ Μείωση των βροχοπτώσεων
- ▶ Αυξανόμενος κίνδυνος ξηρασίας
- ▶ Αύξηση της ζήτησης νερού
- ▶ Μείωση των αποδόσεων των καλλιεργειών
- ▶ Αυξανόμενοι κίνδυνοι για την κτηνοτροφική παραγωγή

Για την Ελλάδα, το 2019, σύμφωνα με το Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας, το 9% των συνολικών εκπομπών αερίων θερμοκηπίου, προέρχεται από τη γεωργία (χωρίς, όμως, να συμπεριλαμβάνεται η χρήση γης και η αλλαγή χρήσης γης λιβαδιών και καλλιεργήσιμων εκτάσεων)¹⁰¹.

Η αναλυτική μελέτη και η κατανόηση των επιπτώσεων της κλιματικής κρίσης σε τοπικό επίπεδο, μπορούν να συμβάλουν στον αποτελεσματικότερο προγραμματισμό και στην υλοποίηση εξειδικευμένων δράσεων που θα αξιοποιούν μέσα που δημιουργούνται στο πλαίσιο της Νέας ΚΑΠ. Τέτοιες δράσεις συνδέονται, ενδεικτικά, με την αναδιάρθρωση

καλλιεργειών, επενδύσεις σε ενεργητική προστασία, δημιουργία ταμείων διαχείρισης κινδύνων στη γεωργία, κ.λπ.

Βιοποικιλότητα

Ο αγροτικός τομέας και η βιοποικιλότητα συνδέονται στενά μεταξύ τους, καθώς η βιοποικιλότητα βασίζεται στον αγροτικό τομέα και ο αγροτικός τομέας βασίζεται στη βιοποικιλότητα. Ειδικότερα, σύμφωνα με την Ε.Ε., η γεωργία υποστηρίζει και διαμορφώνει μια μεγάλη ποικιλία φυτών, ζώων και μικροοργανισμών. Σύμφωνα με τον ΕΟΠ, το 50% όλων των ειδών στην Ε.Ε. βασίζονται στα γεωργικά οικοσυστήματα. Ο ΕΟΠ εντόπισε 63 τύπους οικοτόπων που εξαρτώνται ή μπορούν να ωφεληθούν από γεωργικές δραστηριότητες – κυρίως χαμηλής έντασης βόσκηση¹⁰². Την ίδια στιγμή, η παραγωγή αγροτικών προϊόντων εξαρτάται από μια ποικιλία γενετικών πόρων και τις υπηρεσίες που παρέχουν, όπως η διατήρηση του εδάφους και του νερού, η διατήρηση της γονιμότητας του εδάφους, η αντοχή σε παράσιτα και ασθένειες και η επικονίαση. Ορισμένες από αυτές τις υπηρεσίες είναι, επίσης, απαραίτητες για τον μετριασμό και την προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή και τις περιβαλλοντικές πιέσεις.

Η διατήρηση της αγροτικής βιοποικιλότητας στην Ελλάδα, σύμφωνα με τον κ. Χαρουτουγιάν, Καθηγητή Χημείας στο Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, διασυνδέεται με τις παραδοσιακές αγροτικές αντιλήψεις και πρακτικές της ελληνικής αγροτικής γης που αναπτύχθηκαν και εφαρμόστηκαν στα βόθρα των αιώνων. Με τον τρόπο αυτό, για τα κύρια καλλιεργούμενα είδη, δημιουργήθηκε ένα μεγάλο πλήθος τοπικών ποικιλιών, κυρίως μέσω της προσαρμογής τους στις ιδιαίτερες εδαφοκλιματικές συνθήκες των επιμέρους περιοχών, αλλά και της επίδρασης της επιγενετικής επιστήμης. Την ίδια στιγμή η εισβολή ξενικών ειδών, κυρίως με τη μορφή εχθρών και ασθενειών, αποτελούν τη μεγαλύτερη σύγχρονη πρόκληση για τη διατήρηση της φυσικής και αγροτικής βιοποικιλότητας.

Η Ελλάδα μπορεί να είναι μία μικρή χώρα, αλλά διαθέτει μεγάλο πλούτο ειδών, γενετική ποικιλομορφία και πληθώρα οικοσυστημάτων και τοπίων, με σημαντικό αριθμό ειδών και πάνω από τα μισά είδη πτηνών ευρωπαϊκού ενδιαφέροντος. Η ιδιαίτερα πλούσια βιοποικιλότητα της χώρας αποτελεί κι ένα από τα πιο σημαντικά συγκριτικά πλεονεκτήματα του αγροτικού κλάδου¹⁰³. Παράλληλα, η αξιοποίηση των παραδοσιακών τοπικών ποικιλιών και φυλών στο εθνικό παραγωγικό δυναμικό θα μειώσει τις εισροές του πολλαπλασιαστικού υλικού και θα έχει ως αποτέλεσμα τη

Σέρκος Α. Χαρουτουγιάν

Πρόεδρος, ΕΛΓΟ-ΔΗΜΗΤΡΑ,
Καθηγητής Χημείας στο Εργαστήριο
Φυσιολογίας Θρέψεως & Διατροφής και
πρώην Αντιπρύτανης του Γεωπονικού
Πανεπιστημίου Αθηνών

Η άσκηση της γεωργίας στις ημέρες μας δέχεται μια σειρά απειλών και προκλήσεων, γεγονός που υπαγορεύει την άμεση λήψη μέτρων για την αντιμετώπισή τους. Συγκεκριμένα, για τις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής είναι αναγκαία η αναδιάρθρωση-ανακατανομή των καλλιεργειών, η δημιουργία νέων καλλιεργητικών ζωνών και η λήψη φυτοϋγειονομικών μέτρων κατά των εισβαλλόντων παρασίτων και ασθενειών. Για τη διατήρηση της βιοποικιλότητας, επιβάλλεται η ανάπτυξη ποικίλων οικοσυστημικών υπηρεσιών, η λήψη μέτρων προφύλαξης των επικονιαστών, η ανάπτυξη των περιφερειακών υποδομών με τη δημιουργία ταμειωτήρων υδάτων, αντιδιαβρωτικών έργων και αρδευτικών δικτύων. Για την επάρκεια των πόρων, απαιτείται η υιοθέτηση των αρχών της κυκλικής οικονομίας σε όλες τις αγροτοβιομηχανικές διεργασίες, η διάδοση της γεωργίας ακριβείας και η επιβολή φιλοπεριβαλλοντικών μέτρων στην παραγωγική διεργασία, ενώ για την επάρκεια τροφίμων είναι απαραίτητες οι δράσεις μηδενισμού των προ και μετά-συλλεκτικών απωλειών, η υιοθέτηση «έξυπνων» συσκευασιών που αναπροσαρμόζουν την ημερομηνία λήξης, η ενθάρρυνση της κατανάλωσης δύσμορφων λαχανικών και η διάδοση αρχών της ισορροπημένης διατροφής και υπεύθυνης κατανάλωσης. Τέλος, για την ηλικιακή ανανέωση, είναι αναγκαία η αναβάθμιση του κοινωνικού ρόλου των αγροτών και η εξασφάλιση ενός δίκαιου εισοδήματος, ενώ για τον πολυτεμαχισμό του κλήρου κρίνεται απαραίτητη η στρόφη στην παραγωγή προϊόντων υψηλής προστιθέμενης αξίας που θα διαθέτουν τις κατάλληλες πιστοποιήσεις. Κοινός παρονομαστής, που θα συμβάλει αποφασιστικά στην αντιμετώπιση των παραπάνω προκλήσεων, είναι η ανάπτυξη της έρευνας και καινοτομίας και η διασύνδεσή τους με την παραγωγή.

99. Special Report, Common Agricultural Policy and Climate, Ευρωπαϊκό Ελεγκτικό Συνέδριο, 2021

100. Climate change adaptation in the agriculture sector in Europe, Ευρωπαϊκός Οργανισμός Περιβάλλοντος, 2019

101. Ετήσιες Εθνικές Απογραφές Αερίων του Θερμοκηπίου, Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας, 2019

102. Enhancing agricultural biodiversity, Ευρωπαϊκή Επιτροπή

103. Ο αγροτικός τομέας στην Ελλάδα: 200 χρόνια ιστορίας - Προκλήσεις και προοπτικές, Τράπεζα Πειραιώς, 2021

δημιουργία μοναδικών ελληνικών αγροτικών προϊόντων, με στόχο τα εξειδικευμένα τμήματα της αγοράς, αξιοποιώντας τη στροφή του καταναλωτικού κοινού προς τα προϊόντα ποιότητας¹⁰⁴.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή στοχεύει να διασφαλίσει ότι ο αγροτικός τομέας μπορεί να συμβάλει στη στρατηγική της Ε.Ε. για τη βιοποικιλότητα, που αποτελεί έναν από τους κεντρικούς πυλώνες της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας. Η στρατηγική για τη βιοποικιλότητα θέτει ορισμένους βασικούς στόχους που σχετίζονται με τη γεωργία:

- ▶ Επέκταση του δικτύου Natura 2000, έτσι ώστε το 30% της γης της Ε.Ε. να προστατεύεται
- ▶ Τουλάχιστον το 10% της γεωργικής έκτασης θα πρέπει να αφιερώνεται σε χαρακτηριστικά τοπίου υψηλής ποικιλομορφίας
- ▶ Τουλάχιστον το 25% της γεωργικής γης σε βιολογική γεωργία
- ▶ Μείωση της απώλειας θρεπτικών συστατικών από τα λιπάσματα κατά τουλάχιστον 50% και μείωση του κινδύνου και της χρήσης χημικών φυτοφαρμάκων κατά 50%.

Η ενίσχυση της γεωργικής βιοποικιλότητας είναι, επίσης, απαραίτητη όταν πρόκειται για την επίτευξη ενός βιώσιμου συστήματος τροφίμων για την Ε.Ε., όπως ορίζεται στη στρατηγική «Από το Αγρόκτημα στο Πιάτο».

Διαχείριση αγροτικής γης

Αναδιάρθρωση καλλιέργειών

Η Ελλάδα συμπεριλαμβάνεται στις περιοχές, οι οποίες στο άμεσο μέλλον θα αντιμετωπίσουν αλλαγές στις κλιματολογικές συνθήκες και το υφιστάμενο καλλιεργητικό πλάνο πιθανόν να χρειαστεί αναπροσαρμογές. Παράλληλα, οι μεταβαλλόμενες επιθυμίες των καταναλωτών, δημιουργούν διαφορετικά εμπορικά δεδομένα, ακόμα και για ποικιλίες προϊόντων που είχαν επιτυχημένη παρουσία στην αγορά για πολλά χρόνια.

Η αναδιάρθρωση και ο επανασχεδιασμός καλλιεργιών, τόσο με περιβαλλοντικά, όσο και με εμπορικά δεδομένα, σε συνδυασμό με τη σωστή διαχείρισή τους, δηλαδή την ενίσχυση της αντοχής των καλλιεργιών σε διάφορες καταπονήσεις, όπως η έλλειψη νερού, η θερμική καταπόνηση και τα νέα παράσιτα, μπορούν να διασφαλίσουν την επισιτιστική ασφάλεια και την καλύτερη πρόσβαση στις αγορές.

Για την αποτελεσματική αναδιάρθρωση καλλιεργιών απαιτείται συντονισμένος σχεδιασμός και υλοποίηση σε περιφερειακό επίπεδο. Η ειδική δράση του Ταμείου Ανάκαμψης

και Ανθεκτικότητας αναμένεται να συμβάλει προς αυτή την κατεύθυνση.

Βιολογική γεωργία

Η βιολογική γεωργία αφορά σε ένα δυναμικό τμήμα της ελληνικής γεωργίας, το οποίο αναμένεται να γνωρίσει σημαντική αύξηση, αφενός λόγω της διαφαινόμενης τάσης των καταναλωτών να επιζητούν ασφαλή, ποιοτικά και υγιεινά Αγροδιατροφικά προϊόντα και, αφετέρου, λόγω των πολιτικών που προωθεί η Ε.Ε., οι οποίες είναι ευνοϊκές για την παραγωγή που εντάσσεται στην κατηγορία αυτή (π.χ. μέτρα και παρεμβάσεις της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής, οικολογικά σχήματα, στόχος της Πράσινης Συμφωνίας για εκτάσεις με βιολογική καλλιέργεια που θα αποτελούν το 25% του συνόλου έως το 2030). Με βάση τα στοιχεία της Eurostat, 5,34 εκατ. στρέμματα καταγράφονται ως εκτάσεις βιολογικής καλλιέργειας, που αντιστοιχούν στο 9,3% της συνολικής καλλιεργούμενης έκτασης, εκ των οποίων 2,9 εκατ. στρέμματα (>60%) αφορούν σε βοσκοτόπους. Παράλληλα, περισσότεροι από 29 χιλιάδες παραγωγοί και 1.900 μεταποιητές, σε 11 διαφορετικές κατηγορίες μεταποιητικής δραστηριότητας, έχουν λάβει πιστοποίηση για παραγωγή βιολογικών προϊόντων. Παρατηρώντας τα στατιστικά δεδομένα σχετικά με τη βιολογική παραγωγή, αναδεικνύεται μια γενική άνοδος ως προς την επέκταση της βιολογικής καλλιέργειας, μεταξύ των ετών 2012 και 2020. Συγκεκριμένα, το πλήθος των παραγωγών παρουσιάζει αύξηση κατά 27,3% και οι εκτάσεις, σε στρέμματα με βιολογική καλλιέργεια (σε όλα τα στάδια), παρουσιάζει αύξηση 15,5%, μεταξύ των ετών 2012 και 2020¹⁰⁵.

Ορθολογική διαχείριση νερού

Η πρόσβαση σε καθαρό νερό για όλους είναι μία από τις μεγαλύτερες προκλήσεις και στόχος των Ηνωμένων Εθνών για τη βιώσιμη ανάπτυξη στο μέλλον. Το νερό αποτελεί «θεμέλιο λίθο» για την υγεία των ανθρώπων, των ζώων και των φυτών. Ο ρόλος του αγροτικού κλάδου στην προστασία και διαχείριση των υδάτων είναι ένα σύνθετο θέμα και απαιτεί ολοκληρωμένη προσέγγιση.

Η γεωργία είναι, ίσως, ο μεγαλύτερος «καταναλωτής» νερού, καθώς περίπου το 70% των αποθεμάτων του, χρησιμοποιείται στην άρδευση¹⁰⁶. Παράλληλα, η ραγδαία αύξηση του παγκόσμιου πληθυσμού έχει συνέπειες για τη γεωργία, καθώς ο τομέας καλείται να καλύψει μεγαλύτερες ανάγκες σε τρόφιμα, χρησιμοποιώντας ορθολογικά τους διαθέσιμους φυσικούς πόρους και προστατεύοντας το περιβάλλον.

Στην Ελλάδα, το 80% της χρήσης νερού καταναλώνεται στον αγροτικό κλάδο, εμφανίζοντας μείωση σε σχέση με τα προηγούμενα έτη, που είχε αγγίξει το 83%¹⁰⁷.

Αθανάσιος Σαββάκης

Πρόεδρος,
Σύνδεσμος Βιομηχανιών Ελλάδος (ΣΕΒ)

Ο ελληνικός Αγροδιατροφικός τομέας έχει επιδείξει ιδιαίτερη ανθεκτικότητα, ειδικά κατά τη διάρκεια της δεκαετούς κρίσης, καθώς είναι ένας κλάδος ιδιαίτερα διεθνοποιημένος. Η διασύνδεση του πρωτογενούς τομέα με τη μεταποίηση, τα logistics και το branding, παραμένει κρίσιμη, όμως, η Ελλάδα δεν έχει καταφέρει να δημιουργήσει ακόμη ένα εθνικό brand. Συνεπώς, είναι απαραίτητο να υπάρξει μία συνεκτική πολιτική όσον αφορά την ανάπτυξη του αγροδιατροφικού τομέα. Παράλληλα, οι προκλήσεις που αντιμετωπίζει ο τομέας ποικίλουν, με κάποιες από τις σημαντικότερες να είναι τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν η βιομηχανία και η μεταποίηση, όπως, για παράδειγμα, το Green Deal, αλλά και οι ευρωπαϊκές προτεραιότητες. Πιο συγκεκριμένα το “Farm to fork”, το οποίο περιλαμβάνει δύο άξονες στον πρωτογενή τομέα, ήτοι τη μείωση λιπασμάτων κατά 50% μέχρι το 2030-2050 και τις βιολογικές καλλιέργειες. Τα περιθώρια ανάπτυξης του κλάδου είναι υπαρκτά, αλλά απαιτείται μία στρατηγική προσέγγιση, γι’ αυτό είναι σημαντική μία συνεργασία μεταξύ του Υπουργείου Ανάπτυξης και Επενδύσεων και του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων. Η αξιοποίηση των εισερχόμενων πόρων από το Ταμείο Ανάκαμψης παρουσιάζει πολλές ευκαιρίες, ειδικά όσον αφορά τη συμβολιακή γεωργία και την ανάπτυξη clusters και οικοσυστημάτων – βεβαίως, για να μεγιστοποιηθεί η αξία τους, απαιτείται εκπαίδευση του αγροτικού δυναμικού.

104. Ο αγροτικός τομέας στην Ελλάδα: 200 χρόνια ιστορίας - Προκλήσεις και προοπτικές, Τράπεζα Πειραιώς, 2021

105. Organic farming, Eurostat, Ιανουάριος 2021

106. Water in Agriculture, worldbank.org, 8 Μαΐου 2020

107. Cap Indicators - Water abstraction for agriculture – irrigation, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2019

Η αναμενόμενη αύξηση της θερμοκρασίας θα οδηγήσει σε αυξημένα ποσοστά εξατμισοδιαπνοής, αυξάνοντας τις απαιτήσεις των καλλιεργειών σε νερό.

Η άρδευση αποτελεί μια από τις χρήσεις νερού που χρήζει ορθής διαχείρισης, ειδικά κατά τη θερινή περίοδο, όπου και πρέπει να γίνεται μέσα σε ένα ολοκληρωμένο πλαίσιο.

Το κόστος άρδευσης και, συνεπώς, το κόστος παραγωγής και το οικονομικό αποτέλεσμα της γεωργικής εκμετάλλευσης, εξαρτώνται από τη διαθεσιμότητα του νερού κατά την καλλιεργητική περίοδο, την καλλιέργεια, αλλά και τον τρόπο άρδευσης.

Ενδεικτικά, σύμφωνα με στοιχεία του Ευρωπαϊκού Δικτύου Γεωργικής Λογιστικής (Farm Accountancy Data Network – FADN) για το τελευταίο διαθέσιμο έτος (2014), το κόστος άρδευσης στην καλλιέργεια αραβοσίτου αντιπροσώπευε το 10% του συνολικού κόστους εισροών. Αν σε αυτό συμπεριληφθούν οι δαπάνες ενέργειας, ο μηχανολογικός εξοπλισμός και το χρηματοοικονομικό κόστος για την άρδευση του αραβοσίτου, τότε το τελικό ποσοστό ξεπερνάει κατά πολύ το 10%¹⁰⁸.

Ενδεικτικές τεχνικές καλύτερης διαχείρισης των υδάτινων πόρων και μείωσης του κόστους άρδευσης, καθώς και του κόστους ενέργειας που χρησιμοποιείται για αρδευτικούς σκοπούς, είναι:

- Ο σωστός προγραμματισμός της άρδευσης, που βασίζεται σε ημερήσια παρακολούθηση των κλιματολογικών δεδομένων της περιοχής, της εδαφικής υγρασίας, του σταδίου ανάπτυξης του φυτού και τις ανάγκες του σε νερό, για κάθε στάδιο.
- Εφαρμογή αποδοτικότερων συστημάτων άρδευσης, όπως άρδευση με σταγόνες ή υπόγεια άρδευση.
- Συλλογή και αποθήκευση βρόχινου νερού.
- Χρήση ποικιλιών με υψηλό βαθμό ανθεκτικότητας στην ξηρασία και με χαμηλές ανάγκες σε αρδευτικό νερό.
- Η χρήση οργανικής λίπανσης.

Για τη διαφύλαξη του νερού από εξάντληση και ποιοτική υποβάθμιση, την εξασφάλιση της διαθεσιμότητάς του για ανταγωνιστικές χρήσεις, αλλά και εξαιτίας της ανάγκης περιορισμού του κόστους παραγωγής, απαιτείται η εφαρμογή ορθολογικών λύσεων.

Είναι δεδομένο ότι η ορθή διαχείριση του νερού στη γεωργία είναι ένα από τα σημαντικά θέματα, που συνδέονται άρρηκτα με την αειφόρο ανάπτυξή της. Ως εκ τούτου, είναι αδήριτη η ανάγκη για τη διαμόρφωση μιας ολιστικής πολιτικής για τη διαχείριση του νερού, καθώς συσχετίζεται άμεσα με το κόστος παραγωγής, ενώ η μη χρηστή χρήση του έχει σημα-

ντικό περιβαλλοντικό κόστος, ιδιαίτερα υπό τις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής.

Στο πλαίσιο αυτό, οι δράσεις για την ορθολογική και αποτελεσματική χρήση του αρδευτικού νερού, όπως η εγκατάσταση σύγχρονων αρδευτικών συστημάτων, δεξαμενών, αλλά και οι σύγχρονες μέθοδοι αειφορικής διαχείρισης των υδατικών πόρων, όπως είναι η ευφυής γεωργία, αποτελούν απαραίτητες προϋποθέσεις για έναν βιώσιμο και παραγωγικό αγροτικό τομέα και θα βοηθήσουν στην αντιμετώπιση των επιπτώσεων της ξηρασίας και της μεταβλητότητας των βροχοπτώσεων. Παράλληλα, εξίσου απαραίτητα είναι και τα μέτρα τα οποία συνδέονται με έργα υποδομής, όπως είναι τα αντιπλημμυρικά και τα αποστράγγισης.

Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας (ΑΠΕ)

Το μέρος του κόστους αγροτικής παραγωγής που συνδέεται με την ενέργεια, στην Ελλάδα, είναι σημαντικό. Την ίδια στιγμή, η συμμετοχή του αγροτικού κλάδου της χώρας στην παραγωγή ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές ανέρχεται μόλις σε 6%, αρκετά χαμηλότερα από τον μέσο όρο της Ε.Ε. (12%)¹⁰⁹. Αντίστοιχα, η κατανάλωση ενέργειας από τον αγροτικό κλάδο και τη δασοκομία ανέρχεται σε 2% της συνολικής κατανάλωσης τελικής ενέργειας, για το 2018, και κατέχει ένα από τα χαμηλότερα ποσοστά στην Ε.Ε.¹¹⁰.

Η Ελλάδα διαθέτει υψηλό δυναμικό παραγωγής ενέργειας από εναλλακτικές πηγές και η αξιοποίησή τους είναι προτεραιότητα. Σύμφωνα με έρευνα της Ε.Ε., η Ελλάδα είναι η τέταρτη χώρα στην Ευρώπη με την υψηλότερη ηλιακή ακτινοβολία, αφού έχει μέσες ετήσιες τιμές γύρω στα 1.700 MWh/m.¹¹¹. Η ενίσχυση της χρήσης ΑΠΕ στον αγροτικό κλάδο (ήλιος, αέρας, γεωθερμία, κ.λπ.), μέσω της στήριξης των επενδύσεων (π.χ. αντικατάσταση των αντλιών πετρελαίου με αυτόνομους φωτοβολταϊκούς ηλεκτρικούς κινητήρες), αποτελεί ευκαιρία για βιώσιμες επενδύσεις, με υψηλή προστιθέμενη περιβαλλοντική αξία. Επιπλέον, οι ΑΠΕ μπορούν να συμβάλουν στη μείωση του κόστους παραγωγής και τη δημιουργία συμπληρωματικών εισοδημάτων για τις γεωργικές εκμεταλλεύσεις.

Οι ΑΠΕ θα συνεχίσουν να διαδραματίζουν έναν βασικό ρόλο για την κάλυψη των ενεργειακών αναγκών της Ε.Ε. μετά το 2020. Η Ελλάδα έφτασε σε μερίδιο 22% της ακαθάριστης τελικής κατανάλωσης ενέργειας από ΑΠΕ το 2020, περίπου τέσσερις ποσοστιαίες μονάδες πάνω από τον στόχο της (18%), έναντι 7% το 2004. Σύμφωνα με Εθνικό Σχέδιο για την Ενέργεια και το Κλίμα (ΦΕΚ Β'4893), ως εθνικός στόχος συμμετοχής των ΑΠΕ στην ακαθάριστη τελική κατανάλωση ενέργειας τίθεται η επίτευξη μεριδίου συμμετοχής τουλάχιστον στο 35%, μέχρι το έτος 2030¹¹².

Καινοτομία – ευφυής παραγωγή

Ο πρωτογενής τομέας, κατά τη διάρκεια της ιστορίας του, έχει ενεργοποιήσει νέες τεχνολογίες που βελτίωσαν και εξακολουθούν να βελτιώνουν την παραγωγικότητά του. Η «ευφυής» ή «ψηφιακή γεωργία» (smart farming), αντιπροσωπεύει ένα πρόσφατο, και αρκετά ελπιδοφόρο, κύμα καινοτομίας. Αποτελεί ένα σύστημα αξιοποίησης των εφαρμοσμένων λύσεων πληροφορικής (π.χ. αισθητήρες ακριβείας, εφαρμογές IoT, συστήματα γεωγραφικής θέσης, Big Data, ρομπότ, drones, κ.λπ.), σε συνδυασμό με την ανάλυση και μοντελοποίηση των δεδομένων που οδηγούν στη συμβουλή για ορθές και στοχευμένες γεωργικές πρακτικές. Μπορεί να βοηθήσει τον αγροτικό κλάδο να λειτουργήσει αποδοτικότερα, τόσο προς τη μακροπρόθεσμη οικονομική βιωσιμότητα, όσο και προς την περιβαλλοντική διαχείριση.

Με βάση τα παραπάνω, η «ευφυής γεωργία» αναμένεται να εφαρμόζεται όλο και περισσότερο τα επόμενα έτη, καθώς μπορεί να συνεισφέρει ουσιαστικά στην:

- Αύξηση της παραγωγικότητας της γεωργίας και τη μείωση του κόστους παραγωγής.
- Εξοικονόμηση μη ανανεώσιμων πόρων (μείωση της σπατάλης του πολυτιμότερου αγαθού για την ανθρωπότητα, που είναι το νερό).
- Ορθολογική εφαρμογή των εισροών (π.χ. λιπάσματα, φάρμακα, σπόρους, κ.λπ.).
- Δημιουργία βάσεων δεδομένων, με καταγραφή όλων των πρακτικών που ακολουθούνται στο αγρόκτημα.

Συνεπώς, η «ευφυής γεωργία» αναμένεται να αποτελέσει μέσο διευκόλυνσης, αλλά και ελέγχου της παραγωγής και πολύτιμο σύμμαχο, στο πλαίσιο της εφαρμογής της ΚΑΠ 2023-2027.

Σημαντικά οφέλη μπορεί να προσφέρει και η «ευφυής κτηνοτροφία», η αποδοχή της οποίας αυξάνεται συνεχώς το τελευταίο διάστημα, ιδιαίτερα στις μεγαλύτερου μεγέθους κτηνοτροφικές εκμεταλλεύσεις. Τα έξυπνα ηλεκτρονικά κολάρα, τα οποία τοποθετούνται στα παραγωγικά ζώα, είναι εφοδιασμένα με αισθητήρες GPS, θερμοκρασίας και ζωτικών λειτουργιών του ζώου. Η επεξεργασία των δεδομένων από κατάλληλα λογισμικά οδηγεί σε συμβουλές προς τον κτηνοτρόφο για την αποτελεσματική φροντίδα του ζώου, που έχει ως αποτέλεσμα την αύξηση της παραγωγής και τη μείωση του κόστους.

Η ελληνική αγροτική παραγωγή απαιτείται να λειτουργήσει με μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα και με χρηστή χρήση των πόρων, ενώ η ώθηση που χρειάζεται μπορεί να προκύψει από την υιοθέτηση της χρήσης ευφυούς τεχνολογίας.

112. Share of energy from renewable sources, Eurostat, 2004-2020

113. Common context indicators for rural development programs (2014-2020) - Age structure of farm managers, Eurostat, 2020

Νέοι αγρότες

Σύμφωνα με πρόσφατα στοιχεία από τη Eurostat (farm indicators)¹¹³ σχετικά με τους δείκτες γήρανσης, στην Ελλάδα παρατηρείται σημαντική μείωση (και σε απόλυτο αριθμό και ποσοστιαία) του αριθμού γεωργικών εκμεταλλεύσεων με διαχειριστή κάτω των 35 ετών. Το ποσοστό των αγροτών γεωργικών εκμεταλλεύσεων κάτω των 35 ετών στην Ελλάδα, για το 2016, ανέρχεται σε 3,7% (25.120 εκμεταλλεύσεις), από 6,6% το 2005 και 6,9% το 2010 (55.380 και 50.180 εκμεταλλεύσεις, αντίστοιχα). Αντίθετα, το ποσοστό των διαχειριστών γεωργικών εκμεταλλεύσεων στην Ελλάδα, που έχουν ηλικία άνω των 55 ετών, ανέρχεται σε 60,9% (417.020 εκμεταλλεύσεις), από 55% το 2010 (397.120 εκμεταλλεύσεις). Η αναλογία «αγρότες<35 ετών» / «αγρότες>55 ετών» για την Ελλάδα, ανέρχεται σε 6 νέους αγρότες για κάθε 100 γηραιούς γεωγούς και παρουσίασε επιδείνωση σε σχέση με το 2010 (12,6) και το 2005 (11,6). Παράλληλα, για το έτος 2013, οι αγρότες γεωργικών εκμεταλλεύσεων κάτω των 35 ετών αποτελούσαν το 5% του συνόλου των γεωργικών εκμεταλλεύσεων, κατέχουν, όμως, το 36,5% της καλλιεργήσιμης γης (-17,7 εκατ. στρέμματα), τείνουν, δηλαδή, να έχουν τις μεγαλύτερες εκμεταλλεύσεις σε σύγκριση με τους μεγαλύτερους σε ηλικία διαχειριστές γεωργικών εκμεταλλεύσεων, γεγονός που αποδεικνύει την επιχειρηματική τους προσέγγιση.

Την ίδια στιγμή, η συμμετοχή των γυναικών στην αγροτική οικονομία της χώρας μας παραμένει χαμηλή. Η αναλογία γυναικών διαχειριστριών νεαρής ηλικίας προς τους άνδρες διαχειριστές, παραμένει σχετικά σταθερή από το 2005 έως το 2016 (από 34% σε 38%).

Όσον αφορά την τυπική απόδοση των γεωργικών εκμεταλλεύσεων, το 2013 το 12% (~€950 εκατ.) της συνολικής τυπικής απόδοσης (~€8 δισ.) των γεωργικών εκμεταλλεύσεων προερχόταν από γεωργικές εκμεταλλεύσεις με αρχηγό κάτω των 35 ετών (στην Ε.Ε. το ποσοστό αυτό ήταν 8,7%). Το αντίστοιχο ποσοστό για το 2016 παρουσιάστηκε μειωμένο και ανερχόταν σε 6,3% (~€476 εκατ. σε σύνολο €7,6 δισ). Στην Ελλάδα, παρατηρήθηκε μεγάλη αύξηση (~58%) στην τυπική απόδοση ανά γεωργική εκμετάλλευση στους αρχηγούς κάτω των 35 ετών, μεταξύ 2005 και 2013 (αντίστοιχη αύξηση – 56,8% – παρατηρήθηκε και στην Ε.Ε.). Πιο συγκεκριμένα, από ~€16 χιλ. ανά εκμετάλλευση το 2005, η μέση τυπική απόδοση αυξήθηκε σε ~€26 χιλ. Για το 2016, η μέση τυπική απόδοση ανά εκμετάλλευση μειώθηκε εκ νέου και ανερχόταν σε €18,9 χιλ. Για το 2013, η τυπική απόδοση ανά εκμετάλλευση όπου η διαχείριση γίνεται από άνδρα κάτω των 35 ετών ήταν €29 χιλ. ενώ, στην περίπτωση που ο αρχηγός είναι γυναίκα (κάτω των 35 ετών), η τυπική απόδοση ανερχόταν σε ~€15 χιλ. Τα αντίστοιχα ποσά ήταν μειωμένα για το 2016 και ανερχόνταν αντίστοιχα σε €20,5 χιλ. για άνδρα και €12,9 χιλ. για γυναίκα αρχηγό της γεωργικής εκμετάλλευσης.

Συμβολαιακή Γεωργία και Κτηνοτροφία

Ο θεσμός της Συμβολαιακής Γεωργίας και Κτηνοτροφίας διευκολύνει την ενεργή συμμετοχή των αγροτικών εκμεταλλεύσεων στην αλυσίδα αξίας του Αγροδιατροφικού τομέα.

Στο πλαίσιο της Συμβολαιακής Γεωργίας και Κτηνοτροφίας είναι δυνατόν να καθοριστεί το ύψος της παραγωγής που θα εισκομίζεται, το γενετικό υλικό που θα χρησιμοποιηθεί, η επιδιωκόμενη ποιότητα των παραγόμενων προϊόντων, όπως και η κοινή εκμηχάνιση σημαντικών σημείων της παραγωγικής διαδικασίας (π.χ. συλλογή).

Η Συμβολαιακή Γεωργία και Κτηνοτροφία μπορούν να συμβάλουν καθοριστικά στην επίλυση προβλημάτων, όπως:

- ▶ Η έλλειψη συντονισμού μεταξύ των συμμετεχόντων στην Αγροδιατροφική αλυσίδα.
- ▶ Η περιορισμένη σύνδεση και η έλλειψη δεσμών εμπιστοσύνης μεταξύ παραγωγών και επιχειρήσεων.
- ▶ Η ανασφάλεια του παραγωγού ως προς τη διάθεση του προϊόντος του.
- ▶ Η ορθολογική διαχείριση του κόστους παραγωγής.
- ▶ Η δυσκολία προγραμματισμού των εξαγωγών.

Παράλληλα, διευκολύνει:

- ▶ Την ανάδειξη της ποιότητας των ελληνικών αγροτικών προϊόντων.
- ▶ Την ενίσχυση της επάρκειας σε βασικά και πιστοποιημένα αγροτικά προϊόντα.
- ▶ Την ενδυνάμωση και εξωστρέφεια των αγροτικών προϊόντων και των ελληνικών επιχειρήσεων.
- ▶ Την ισχυροποίηση εμπορικών συνεργασιών.
- ▶ Τη διατήρηση και ενίσχυση της τοπικής οικονομικής και κοινωνικής συνοχής.

Με τον τρόπο αυτό, είναι δυνατόν να σχηματισθούν βιώσιμες γεωργικές εκμεταλλεύσεις και επιχειρήσεις,

που θα αποφέρουν αξιολογικά οφέλη και κέρδη σε όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη.

Agrologistics

Η διαχείριση των αγροτικών προϊόντων από τη στιγμή της συγκομιδής μέχρι και την κατανάλωσή τους, καθίσταται ιδιαίτερα απαιτητική. Προϋποθέτει τη συγκέντρωση, τον ποιοτικό έλεγχο, τη διαλογή, την αποθήκευση, την επεξεργασία, την πιστοποίηση και τη διακίνηση του αγροτικού προϊόντος, είτε προς το επόμενο στάδιο επεξεργασίας του (αν υπάρχει), είτε προς τη λιανική πώληση (εντός ή εκτός Ελλάδας). Η υψηλή ποιότητα εξαρτάται από την παραλαβή των κατάλληλων προϊόντων, που πληρούν τις προδιαγραφές, από το σωστό μέρος, τη σωστή χρονική στιγμή, με το χαμηλότερο δυνατό κόστος. Η λειτουργία της εφοδιαστικής αλυσίδας των Αγροδιατροφικών προϊόντων, δημιουργεί κτηριακές ανάγκες για την αποθήκευσή τους. Οι προοπτικές για την ανάπτυξη ενός σημαντικού τμήματος της κτηριακής υποδομής των γεωργικών εκμεταλλεύσεων βρίσκονται σε στενή αλληλεπίδραση με την εφοδιαστική αλυσίδα.

Μια τέτοια ανάγκη της αγοράς απαιτεί, σίγουρα, εθνικά έργα υποδομής (π.χ. τη δημιουργία ενός Εθνικού Αγροτικού Πληροφοριακού Συστήματος), αλλά και την υποστήριξη του θεσμού των σύγχρονων αγροτικών διαμετακομιστικών κέντρων (agrologistics centers). Η λειτουργία των κέντρων αυτών εδράζεται στη λογική της εκτέλεσης του συνόλου των δραστηριοτήτων που απαιτούνται, σε έναν οριοθετημένο χώρο, ώστε το πρωτογενές προϊόν να πάρει την τελική του μορφή, πριν προωθηθεί στον τελικό καταναλωτή μέσω του λιανεμπορίου. Η ενσωμάτωση της καινοτομίας και η αναβάθμιση της διαχείρισης της εφοδιαστικής αλυσίδας, οδηγούν σε έργα που προάγουν την ανταγωνιστικότητα, την αύξηση του διεθνούς εμπορίου, την επιτάχυνση του παραγωγικού - συναλλακτικού κυκλώματος των εμπλεκόμενων επιχειρήσεων και την εδραίωση ποιοτικά αναβαθμισμένων προϊόντων και υπηρεσιών προς όφελος του καταναλωτή¹¹⁴.

114. Σέρκος Χαρουτουιάν, Ο αγροτικός τομέας στην Ελλάδα: 200 χρόνια ιστορίας - Προκλήσεις και προοπτικές, Τράπεζα Πειραιώς, 2021

Βιοοικονομία-Κυκλική Οικονομία

Η ενσωμάτωση της κυκλικής οικονομίας στο αναπτυξιακό μοντέλο της αγροτικής οικονομίας της χώρας, μέσω αξιοποίησης των αποβλήτων και των υποπροϊόντων-παραπροϊόντων, υπολειμμάτων και λοιπών πρώτων υλών της παραγωγής και της μεταποίησης αγροτικών προϊόντων, εκτός από ευκαιρία, αποτελεί και ανάγκη για τη χώρα μας. Σύμφωνα με παλαιότερες εκτιμήσεις¹¹⁵, στη χώρα μας παράγονται, σε ετήσια βάση, 7,5 εκατ. τόνοι υπολείμματα αγροτικών καλλιεργειών και 2,7 εκατ. τόνοι δασικά υπολείμματα.

Η κυκλική οικονομία φαίνεται ότι αποτελεί μια επενδυτική ευκαιρία, που θα μπορούσε να αξιοποιηθεί με ολοκληρωμένο τρόπο και με πολλαπλά οφέλη στη χώρα μας. Τα παραπροϊόντα αυτά, είναι δυνατόν να χρησιμοποιηθούν ως πρώτες ύλες για την παραγωγή φυσικών προϊόντων με

υψηλή προστιθέμενη αξία, για τη βιομηχανία παραγωγής τροφίμων, καλλυντικών και φαρμάκων. Χαρακτηριστικά παραδείγματα είναι η παραγωγή προϊόντων, όπως: καλλυντικά, διατροφικά συμπληρώματα και βιοενεργά μόρια από τη διαχείριση των παραπροϊόντων της οινοποίησης, η παραγωγή λυκοπενίου από τα υπολείμματα της βιομηχανικής ντομάτας, η παραγωγή ελευρωπαίνης από την ελαιοκομία και η παραγωγή πρωτεΐνης ορού γάλακτος από την τυροκόμηση¹¹⁶. Παράλληλα, οι πρακτικές που εφαρμόζονται σήμερα στον αγροτικό κλάδο δεν αξιοποιούν παρά στο ελάχιστο τις κυκλικές διαδικασίες, όπως η παραγωγή ενέργειας από απόβλητα πτηνοτροφιών, ενώ τα υπολείμματα των αροτραίων καλλιεργειών, με σωστή διαχείριση, μπορούν να προσφέρουν προστασία από τη διάβρωση στο χωράφι.

115. Κατανόηση ετήσιας παραγωγής βιομάζας ανά κατηγορία αγροτικού υπολείμματος στην Ελλάδα, Κέντρο Ανανεώσιμων Πηγών και Εξοικονόμησης Ενέργειας (ΚΑΠΕ), 2007

116. Σέρκος Χαρουτουιάν, Ο αγροτικός τομέας στην Ελλάδα: 200 χρόνια ιστορίας - Προκλήσεις και προοπτικές, Τράπεζα Πειραιώς, 2021

4.5. Στρατηγικές και εργαλεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΚΑΠ – Συμβολή στον αγροτικό τομέα της Ελλάδας: 2014-2020

Την περίοδο 2014-2020, ο προϋπολογισμός της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής για την Ελλάδα ήταν €19,5 δισ. (συνολικό ποσό για άμεσες ενισχύσεις και αγροτική ανάπτυξη), τα οποία στόχευαν στη στήριξη και ανάπτυξη του πρωτογενούς τομέα και των αγροτικών περιοχών της χώρας.

Συγκεκριμένα:

- ▶ Το διαθέσιμο ποσό του προϋπολογισμού για τις άμεσες ενισχύσεις στην Ελλάδα, αντιστοιχεί σε περίπου €15,4 δισ. Το 30% των άμεσων ενισχύσεων συνδεόταν με φιλικές προς το περιβάλλον γεωργικές πρακτικές.
- ▶ Η Ελλάδα διέθετε συνολικά περισσότερα από €4,2 δισ. για μέτρα υπέρ των αγροτικών περιοχών, σύμφωνα με

τις προτεραιότητες που καθορίζονται στο πρόγραμμα αγροτικής ανάπτυξης.

Κύρια επιτεύγματα: 2014-2020

Την προγραμματική περίοδο 2014-2020, διατέθηκαν από την ΚΑΠ συνολικά σχεδόν €19 δισ. με στόχο την ενίσχυση των παραγωγών, την ανάπτυξη της υπαίθρου και τα μέτρα για τη διαχείριση των αγορών γεωργικών προϊόντων. Ειδικότερα, το 2020, το σύνολο των ενισχύσεων για τη γεωργία ήταν €2,57 δισ. Από αυτά τα €1,98 δισ. (77%) ήταν άμεσες ενισχύσεις και άλλες ενισχύσεις ανά προϊόν (€59 εκατ.), ενώ οι υπόλοιποι πόροι διατίθενται για τα μέτρα του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης (ΠΑΑ) 2014-2020 (€528 εκατ.)^{117,118}

Στον ακόλουθο πίνακα παρουσιάζονται τα συνολικά ποσά ενισχύσεων ανά πυλώνα, για την προγραμματική περίοδο 2014-2020.

εκατ. €	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2014-2020
Άμεσες Ενισχύσεις	2.246	2.163	2.072	2.022	2.043	1.982	1.983	14.512
Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης	549	521	731	708	580	411	528	4.029
Μέτρα Αγοράς	45	66	80	66	69	57	59	442
Σύνολο ενισχύσεων	2.841	2.750	2.884	2.795	2.693	2.450	2.570	18.983

Το ΠΑΑ είναι το βασικό χρηματοδοτικό εργαλείο για την αγροτική οικονομία της χώρας και εστιάζει, κυρίως, στην ενίσχυση της βιωσιμότητας και της ανταγωνιστικότητας των γεωργικών εκμεταλλεύσεων, στη διατήρηση και την ενίσχυση των οικοσυστημάτων, καθώς και στην προώθηση της τοπικής ανάπτυξης στις αγροτικές περιοχές. Η στήριξη της αγροτικής ανάπτυξης πραγματοποιείται μέσω του δεύτερου πυλώνα της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής. Έως τον Ιανουάριο του 2022, σύμφωνα με τα στοιχεία της ΕΥΔ ΠΑΑ 2014-2020, έχουν ολοκληρωθεί πληρωμές συνολικού ποσού €4,16 δισ., με στόχο την ενίσχυση του αγροτικού τομέα.

Αναλυτικότερα:

- ▶ 587 χιλ. γεωργοί και επιχειρήσεις ωφελήθηκαν από ενισχύσεις του ΠΑΑ
- ▶ 29 χιλ. νέοι γεωργοί εκκίνησαν γεωργική δραστηριότητα με την ενίσχυση από το ΠΑΑ
- ▶ 28 χιλ. γεωργοί συμμετείχαν σε εξειδικευμένα προγράμματα κατάρτισης
- ▶ 231 χιλ. κάτοικοι αγροτικών περιοχών αποκτούν ευρυζωνική πρόσβαση
- ▶ €382 εκατ. σε δημόσια έργα

Νέα ΚΑΠ : 2023-2027

Η μεταρρύθμιση της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής, που ξεκίνησε τον Ιούνιο του 2018, ολοκληρώθηκε τον Ιούνιο του 2021, μετά από έναν τριετή διάλογο μεταξύ κρατών μελών, Ευρωπαϊκής Επιτροπής και Ευρωκοινοβουλίου.

Η ΚΑΠ για την περίοδο 2023-2027 αποτελεί σημαντική ευκαιρία για την άμβλυση των αδυναμιών του τομέα της Αγροδιατροφής στην Ελλάδα. Πιο συγκεκριμένα, η νέα ΚΑΠ έχει ως στόχο την αντιμετώπιση τρεχουσών και μελλοντικών προκλήσεων, όπως η κλιματική αλλαγή και η γήρανση του αγροτικού πληθυσμού, συνεχίζοντας, παράλληλα, την παροχή χρηματοδοτικής στήριξης στους Έλληνες αγρότες, προκειμένου να εξασφαλιστεί η ανταγωνιστικότητα και η βιωσιμότητα του ελληνικού αγροτικού τομέα.

Οι στόχοι της ΚΑΠ, όσον αφορά το περιβάλλον και την κλιματική αλλαγή, σχετίζονται άμεσα με αυτούς της Πράσινης Συμφωνίας και φιλοδοξούν να δώσουν κίνητρα στους αγρότες, προκειμένου να τηρούν φιλικές προς το περιβάλλον και το κλίμα γεωργικές πρακτικές.

Τάσος Χανιώτης

Διευθυντής
Γενική Διεύθυνση Γεωργίας της
Ευρωπαϊκής Επιτροπής

Η Κοινή Αγροτική Πολιτική (ΚΑΠ) έχει προσφέρει σημαντικά οφέλη, τόσο στην Ευρωπαϊκή Ένωση, από τη στήριξη της ανάπτυξης της υπαίθρου, μέχρι και την ανταγωνιστικότητα του αγροδιατροφικού της τομέα, όσο και στην Ελλάδα, παρέχοντας από την ένταξη πόρους που σωρευτικά αντιστοιχούν σε ένα ετήσιο ΑΕΠ.

Η νέα ΚΑΠ, ευθυγραμμισμένη με την πράσινη συμφωνία και τη στρατηγική “Farm to Fork”, έχει τις προϋποθέσεις να υποστηρίξει την Ελλάδα στην αντιμετώπιση μεγάλων προκλήσεων της επόμενης προγραμματικής περιόδου, όπως η μεγιστοποίηση της αποτελεσματικότητας σε όλους τους τομείς της αγροδιατροφής, η πράσινη και ψηφιακή μετάβαση, η ικανοποίηση της ζήτησης για πιστοποιημένα ποιοτικά, ασφαλή και υγιεινά τρόφιμα. Για την αξιοποίησή της απαιτούνται δράσεις επίλυσης δομικών προβλημάτων του τομέα, όπως η έλλειψη συστήματος παροχής γεωργικών συμβουλών, η διαχείριση των βοσκοτόπων και η δικαιότερη διανομή ενισχύσεων, και δράσεις ενεργοποίησης του ταλέντου και των δυνατοτήτων της χώρας. Για παράδειγμα, στον τομέα της έρευνας και καινοτομίας, η Ελλάδα «δε μένει πίσω», στον τομέα της εφαρμογής «κολλάει».

117. Δημοσιονομικές εκθέσεις ΕΓΤΑΑ 2014-2020, Ευρωπαϊκή Επιτροπή
118. Δημοσιονομικές εκθέσεις ΕΓΤΕ 2014-2020, Ευρωπαϊκή Επιτροπή

Οι στόχοι αυτοί σχετίζονται με τις οικονομικές, περιβαλλοντικές και κοινωνικές διαστάσεις της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής και αποτελούν τη βάση του Στρατηγικού Σχεδίου.

Οι 10 στόχοι είναι:

- ▶ Η εξασφάλιση δίκαιου εισοδήματος για τους γεωργούς.
- ▶ Η αύξηση της ανταγωνιστικότητας.
- ▶ Η εξισορρόπηση της ισχύος στην αλυσίδα τροφίμων.
- ▶ Η δράση για την κλιματική αλλαγή.
- ▶ Η προστασία του περιβάλλοντος.
- ▶ Η διατήρηση των τοπίων και της βιοποικιλότητας.
- ▶ Η ενθάρρυνση της ανανέωσης των γενεών.
- ▶ Η τόνωση των αγροτικών περιοχών.
- ▶ Η προστασία της υγείας και της ποιότητας των τροφίμων.
- ▶ Ο εκσυγχρονισμός του αγροτικού τομέα με την προώθηση και τη διάδοση της γνώσης, της καινοτομίας και της ψηφιοποίησης στη γεωργία και τις αγροτικές περιοχές και την ενθάρρυνση υιοθέτησής τους.

Επιπλέον, η εισοδηματική στήριξη των αγροτών θα συνεχιστεί, στον ίδιο, περίπου, ρυθμό, αφού η χώρα εξασφάλισε πόρους της τάξεως των €19,3 δισ., με την προσθήκη των κονδυλίων από το Ταμείο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας, ένα ποσό μειωμένο κατά 0,9% συγκριτικά με την ΚΑΠ των ετών 2014-2020, όπου το σύνολο των κονδυλίων ανερχόταν σε €19,5 δισ.¹¹⁹

Με στόχο τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας και τη διασφάλιση ενός δίκαιου γεωργικού εισοδήματος για τον παραγωγό, αναπτύσσεται το Ελληνικό Στρατηγικό Σχέδιο 2023-2027. Περιλαμβάνει μια σειρά παρεμβάσεων, μέτρων και δράσεων, μέσω των οποίων επιδιώκεται ο επαναπροσδιορισμός του παραγωγικού μοντέλου του Αγροδιατροφικού τομέα, με στόχο τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας και, παράλληλα, τη διασφάλιση ενός δίκαιου γεωργικού εισοδήματος στον παραγωγό. Προσαρμόζεται στις προκλήσεις της κλιματικής αλλαγής και στοχεύει στη μείωση του περιβαλλοντικού αποτυπώματος του αγροτικού τομέα, συνεχίζοντας την προσφορά ασφαλών και υγιεινών τροφίμων στον καταναλωτή.

Οι Στρατηγικοί Στόχοι που προκύπτουν από το Στρατηγικό Σχέδιο της Ελλάδας για την ΚΑΠ 2023-2027, είναι οι ακόλουθοι:

- ▶ Αύξηση της ανταγωνιστικότητας, με κατάργηση των ιστορικών δικαιωμάτων.
- ▶ Μείωση της ανισοκατανομής των ενισχύσεων, στηρίζοντας τις μικρές και μεσαίες εκμεταλλεύσεις.

- ▶ Στήριξη της βιωσιμότητας, μέσω των συνδεδεμένων ενισχύσεων με έμφαση στην κτηνοτροφία και στα δημητριακά.
- ▶ Ενσωμάτωση στο Στρατηγικό Σχέδιο γεωργικών πρακτικών επωφελών για το κλίμα και το περιβάλλον.
- ▶ Επένδυση στους νέους αγρότες, με αύξηση του ποσοστού του προϋπολογισμού κατά 5,5%.
- ▶ Αύξηση της παραγωγικότητας με τη δημιουργία του Εθνικού Δικτύου Γεωργικών Συμβουλών.
- ▶ Αύξηση της ανταγωνιστικότητας και παραγωγικότητας, με την αναβάθμιση της αγροτικής εκπαίδευσης και κατάρτισης.
- ▶ Ενίσχυση της οικονομίας των ορεινών και μειονεκτικών περιοχών, με μεταφορά επιπλέον πόρων από τον πυλώνα I στον πυλώνα II.

Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία (Green Deal) - Από το Αγρόκτημα στο Πιάτο (Farm to Fork)

Η Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία είναι μια νέα αναπτυξιακή στρατηγική που αποσκοπεί στον μετασχηματισμό της Ε.Ε. «σε μια δίκαιη και ευημερούσα κοινωνία, που διαθέτει μια οικονομία σύγχρονη, ανταγωνιστική και αποδοτική ως προς τη χρήση των πόρων, στην οποία ως το 2050 θα έχουν μηδενιστεί οι καθαρές εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου».

Στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας, άκρως σημαντική για τον Αγροδιατροφικό τομέα είναι η στρατηγική «Από το Αγρόκτημα στο Πιάτο» (Farm to Fork), η οποία αποσκοπεί στη μετάβαση σε βιώσιμα συστήματα τροφίμων, τα οποία:

- ▶ Θα έχουν ουδέτερο ή θετικό περιβαλλοντικό αντίκτυπο.
- ▶ Θα βοηθούν στον περιορισμό της κλιματικής αλλαγής και θα προσαρμόζονται στις επιπτώσεις της.
- ▶ Θα βοηθήσουν την ανάπτυξη της βιοποικιλότητας και θα εξασφαλίζουν την πρόσβαση σε βιώσιμα, ασφαλή, επαρκή και θρεπτικά τρόφιμα.
- ▶ Θα διατηρούν τη διαθεσιμότητα τροφίμων, προσφέροντας δίκαιες οικονομικές αποδόσεις, ενισχύοντας την ανταγωνιστικότητα του κλάδου τροφίμων της Ε.Ε. και προωθώντας το δίκαιο εμπόριο.

Οι βασικοί στόχοι της στρατηγικής «Από το Αγρόκτημα στο Πιάτο», προβλέπουν:

- ▶ Μείωση της χρήσης λιπασμάτων τουλάχιστον κατά 20% έως το 2030.
- ▶ Μείωση της χρήσης χημικών φυτοφαρμάκων και αντιβιοτικών κατά 50% έως το 2030.
- ▶ Αύξηση των βιολογικών καλλιεργειών και των βιώσιμων γεωργικών πρακτικών.

Ταμείο Ανάκαμψης

Το Ταμείο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας (ΤΑΑ) αποτελεί μια μοναδική ευκαιρία για την Ελλάδα προς ένα πιο εξωστρεφές, ψηφιακό, πράσινο, καινοτόμο και με σκοπό τη μεγέθυνση των εμπλεκόμενων επιχειρήσεων, παραγωγικό μοντέλο.

Το Ταμείο Ανάκαμψης περιλαμβάνει μια σειρά επενδύσεων και διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων που στοχεύουν στην ισχυροποίηση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος, στην πράσινη οικονομία, αλλά και τον ψηφιακό μετασχηματισμό του δημοσίου και ιδιωτικού τομέα. Για όσους δραστηριοποιούνται στον Αγροδιατροφικό τομέα:

- ▶ Περιλαμβάνει δράσεις ενίσχυσης με επιδοτήσεις, για την ενδυνάμωση της παραγωγικότητας και της ανταγωνιστικότητάς τους, τη βελτίωση των παρεχόμενων προϊόντων και υπηρεσιών και, κατ' επέκταση, τη δημιουργία θέσεων εργασίας.
- ▶ Υποστηρίζει την υλοποίηση επενδύσεων με στόχο τον εκσυγχρονισμό και την αναβάθμιση του εξοπλισμού και των εγκαταστάσεών τους (εστιάζοντας στη μεταποίηση) και τη βελτίωση της ενεργειακής αποδοτικότητάς τους (ενεργειακή αναβάθμιση κτιρίων, παραγωγικών διαδικασιών, κ.ά.) και τον ψηφιακό μετασχηματισμό τους (ενσωμάτωση νέων τεχνολογιών ηλεκτρονικών πληρωμών marketplace, κυβερνοασφάλειας, κ.λπ.).
- ▶ Παρέχει ειδικά φορολογικά κίνητρα για την ενίσχυση των πράσινων επενδύσεων, όπως επενδύσεις σε εξοπλισμό σχετικό με την προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή, την ανακύκλωση και την επαναχρησιμοποίηση υλικών, κ.ά.

Ειδικότερα στον αγροτικό τομέα, σημαντικότερη δράση είναι ο «Μετασχηματισμός στον γεωργικό τομέα», με προϋπολο-

γισμό €520 εκατ., που αφορά στην «προώθηση προγραμμάτων οικονομικής ενίσχυσης του Αγροδιατροφικού τομέα για την πραγματοποίηση επενδύσεων με προσανατολισμό την πράσινη γεωργία και τη γεωργία ακριβείας, με έμφαση στην συγχρηματοδότηση και πρόταξη των συνεργασιών, τόσο οριζόντιων (σε επίπεδο πρωτογενούς τομέα), όσο και κάθετων, που αφορούν clusters που μπορούν να συνδυάζουν επιχειρήσεις και συνεργατικά σχήματα του πρωτογενή, δευτερογενή και τριτογενή τομέα, με στόχο την καινοτομία και την εξωστρέφεια».

Μεταξύ άλλων, θα υποστηριχθούν δράσεις για την καινοτομία και την οικολογική επεξεργασία γεωργικών προϊόντων, τον εκσυγχρονισμό του πρωτογενούς τομέα, την αναδιάρθρωση καλλιεργειών και τη γενετική βελτίωση ζώων.

Οι επενδύσεις στοχεύουν στην αύξηση της ποιότητας και της προστιθέμενης αξίας των προϊόντων, στην αύξηση της γεωργικής και κτηνοτροφικής παραγωγής και στην αύξηση των εξαγωγών.

Η χρηματοδότηση από το ΤΑΑ θα κατευθύνεται σε επενδυτικά σχέδια που εμπίπτουν σε μία ή περισσότερες από τις πέντε επιλέξιμες κατηγορίες:

- ▶ Ψηφιακός μετασχηματισμός
- ▶ Πράσινη μετάβαση
- ▶ Εξωστρέφεια
- ▶ Ανάπτυξη οικονομιών κλίμακας μέσω συνεργασιών, εξαγωγών και συγχωνεύσεων
- ▶ Καινοτομία – έρευνα και ανάπτυξη

119. Budget pre-allocations, Ευρωπαϊκή Επιτροπή
▶ MFF 2021-2027 Breakdown of European Agricultural Guarantee Fund per Member State
▶ MFF 2021-2027 Breakdown of European Agricultural Fund for Rural Development per Member State
▶ NGEU Breakdown of European Agricultural Fund for Rural Development per Member State

5

Έρευνα πεδίου και αποτελέσματα

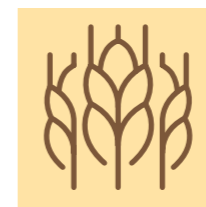
Προκειμένου να διερευνηθούν οι απόψεις και οι προβληματισμοί των εκπροσώπων του Αγροδιατροφικού τομέα στην Ελλάδα, η ΕΥ και η Τράπεζα Πειραιώς πραγματοποίησαν έρευνα μέσω προσωπικών και online συνεντεύξεων, σε δείγμα 436 ατόμων που δραστηριοποιούνται σε συναφή επαγγέλματα.

Η έρευνα κάλυψε διαφορετικές ομάδες επαγγελματιών που συνδέονται με τον Αγροδιατροφικό τομέα, οι οποίες έχουν ομαδοποιηθεί στις ακόλουθες κατηγορίες:

Συμμετέχοντες στην έρευνα

Αγρότες
306
παραγωγοί αγροτικών προϊόντων

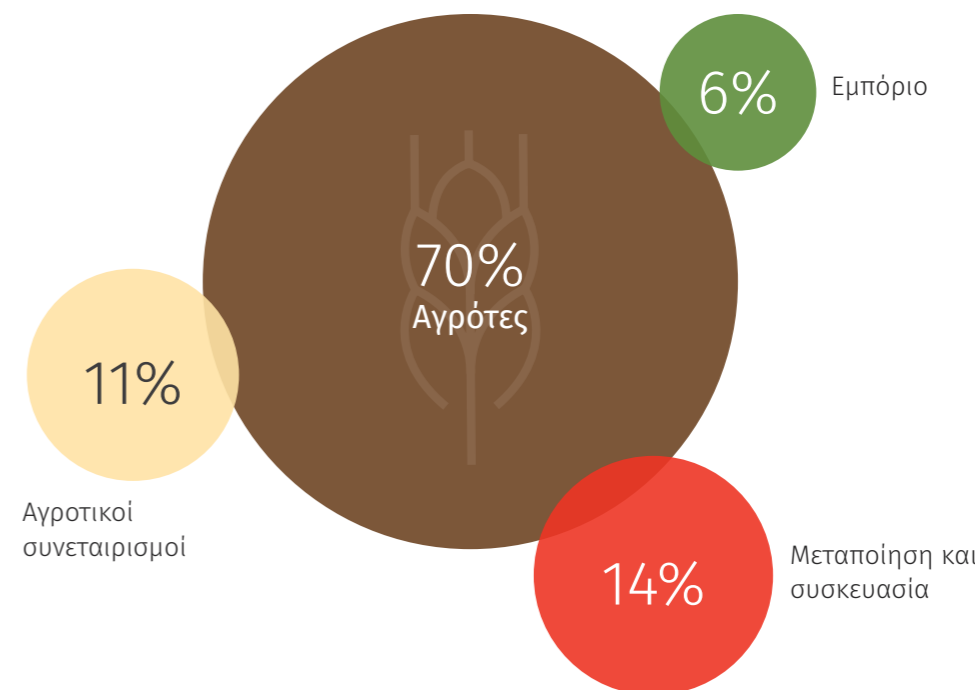
Αγροτικοί συνεταιρισμοί
47
στελέχη αγροτικών συνεταιρισμών

Μεταποίηση και συσκευασία
59
εκπρόσωποι της μεταποίησης και συσκευασίας

Εμπόριο
24
επαγγελματίες από το λιανικό και χονδρικό εμπόριο

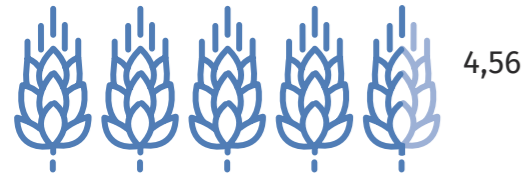

Η έρευνα περιλαμβάνει κοινές, αλλά και ειδικές ερωτήσεις προς την κάθε ομάδα, ενώ, από τη σύγκριση των απαντήσεων, προκύπτουν ενδιαφέροντα ευρήματα για τις αντιλήψεις των εκπροσώπων του κάθε κλάδου, σε σχέση με τον ευρύτερο Αγροδιατροφικό τομέα.

Σημειώνεται ότι, στο σκέλος των κοινών ερωτήσεων, στην ομάδα των αγροτών περιλαμβάνονται και οι εκπρόσωποι του ευρύτερου πρωτογενούς τομέα (κτηνοτρόφοι, μελισσοκόμοι, ιχθυοκαλλιεργητές), ενώ οι ειδικές ερωτήσεις απευθύνονται αποκλειστικά στους αγρότες.

**1. Πόσο σημαντικός θεωρείτε ότι είναι ο τομέας της
Αγροδιατροφής για την ελληνική οικονομία;**
(από το ένα έως το πέντε)

Σύνολο

Αγρότες

Αγροτικοί συνεταιρισμοί

Μεταποίηση και συσκευασία

Εμπόριο

Όπως ήταν αναμενόμενο, όλες οι ομάδες χαρακτηρίζουν τον τομέα της Αγροδιατροφής ως έναν σημαντικό πυλώνα της ελληνικής οικονομίας. Οι μέσοι όροι που προκύπτουν από τις αξιολογήσεις τους δεν παρουσιάζουν μεγάλη απόκλιση, με βαθμούς που κυμαίνονται από 4,51 έως 4,75 στα 5, και την υψηλότερη αξιολόγηση να προέρχεται από την ομάδα του εμπορίου. Αξίζει να σημειωθεί, ωστόσο, ότι οι αγρότες έδωσαν, κατά μέσο όρο, τη χαμηλότερη βαθμολογία, ενώ είναι η μόνη κατηγορία στην οποία υπήρχαν απαντήσεις από το 1 έως το 2, δημιουργώντας προβληματισμούς για τα αίτια αυτής της επιλογής. Η ερμηνεία, ενδεχομένως, βρίσκεται στις απαντήσεις των αγροτών στην επόμενη ερώτηση, απ' όπου προκύπτει ότι τείνουν να προτεραιοποιούν άλλα οφέλη του τομέα, έναντι της συμβολής του στην οικονομία.

2. Γιατί, κατά τη γνώμη σας, είναι σημαντικός ο τομέας της Αγροδιατροφής;

(μία έως τρεις επιλογές)

Οι συμμετέχοντες, μέσω μιας ερώτησης μίας έως τριών επιλογών, κλήθηκαν να εξηγήσουν γιατί θεωρούν ότι ο τομέας της Αγροδιατροφής είναι σημαντικός. Τρεις στους τέσσερις (76%) το συνδέσαν με τη συνεισφορά του τομέα στην εξασφάλιση τροφίμων και στην κατανάλωση φαγητού παγκοσμίως, ενώ ένας στους δύο (55%) αναφέρθηκε στη συμβολή του στην οικονομική ανάπτυξη (π.χ. μέσω εισαγωγών / εξαγωγών) και στην ενίσχυση της διεθνούς ανταγωνιστικότητας της χώρας. Η κατάταξη αυτών των δύο απαντήσεων επηρεάζεται καθοριστικά από τις απαντήσεις των αγροτών, οι οποίοι προέκριναν, με μεγάλη διαφορά, την εξασφάλιση τροφής (83%), έναντι της συμβολής στην ανάπτυξη (45%). Αντίθετα, όλες οι άλλες ομάδες αποδίδουν αρκετά μεγαλύτερη σημασία στη συμβολή του τομέα στην οικονομία. Η αυξανόμενη συνεισφορά του τομέα στην οικονομική ανάπτυξη είναι γεγονός, καθώς το 2020 επιτεύχθηκε, για πρώτη φορά από το 1984, πλεονασματικό εμπορικό ισοζύγιο στα αγροτικά προϊόντα¹²⁰, όπως αναφέρθηκε και σε προηγούμενο κεφάλαιο της μελέτης (σελ. 61).

Τρίτη δημοφιλέστερη απάντηση, για όλες τις ομάδες των ερωτώμενων, είναι η συνεισφορά του τομέα στην απασχόληση, ως εργοδότης, μέσω της παροχής θέσεων εργασίας. Μεγαλύτερη σημασία στον παράγοντα αυτόν αποδίδουν τα στελέχη των αγροτικών συνεταιρισμών (51%) και οι έμποροι (50%), ενώ

μικρότερη οι αγρότες (34%). Ακολουθούν δύο απαντήσεις, οι οποίες συγκέντρωσαν αισθητά λιγότερες προτιμήσεις από όλες τις ομάδες των συμμετεχόντων. 13% των ερωτηθέντων θεωρούν τον τομέα σημαντικό επειδή εξασφαλίζει τη μακροβιότητα της ανθρωπότητας, άποψη που συμμερίζονται περισσότερο οι εκπρόσωποι του εμπορίου (17%) και της μεταποίησης και συσκευασίας (14%).

Τέλος, ως λιγότερο σημαντική, αξιολογείται η συμβολή του τομέα στην προστασία του περιβάλλοντος και της πολιτιστικής μας κληρονομιάς, καθώς αναφέρεται από μόλις έναν στους δέκα συμμετέχοντες (10%). Ωστόσο, διαφοροποιούνται τα στελέχη της μεταποίησης και συσκευασίας (19%) και των συνεταιρισμών (17%), για τα οποία η παράμετρος αυτή θεωρείται ο τέταρτος σημαντικότερος παράγοντας.

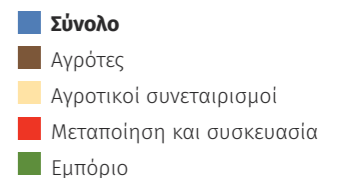
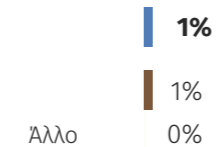
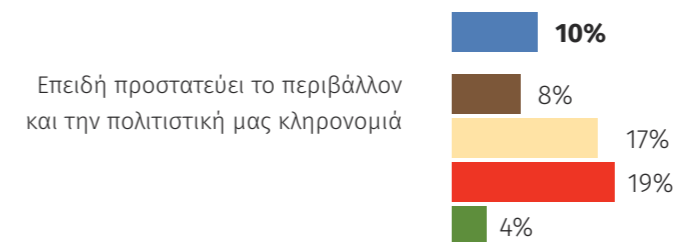
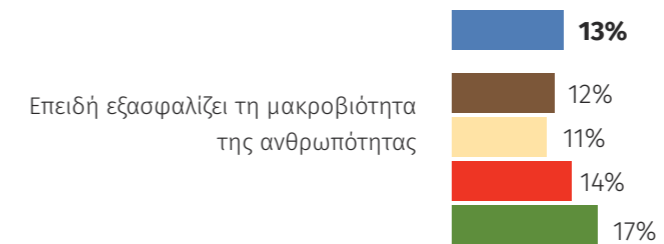
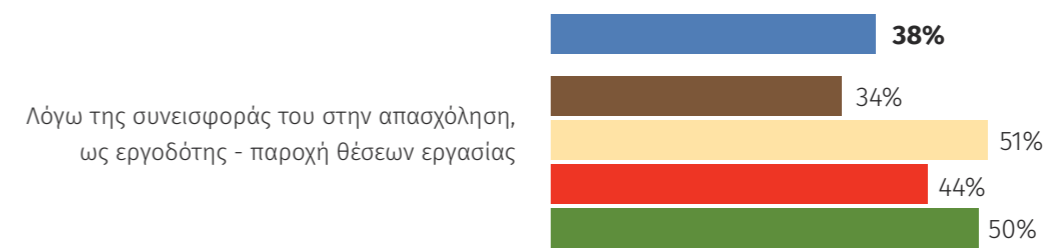
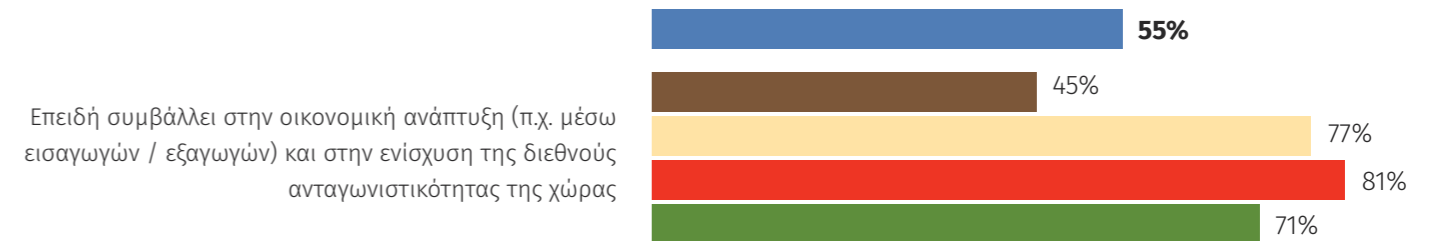
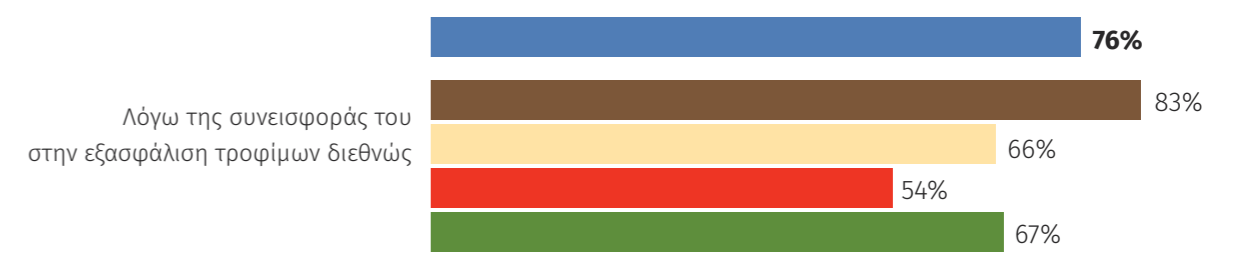
Τα χαμηλά ποσοστά που συγκέντρωσε η απάντηση αυτή, σε μια περίοδο κατά την οποία τα ζητήματα της βιωσιμότητας και της κλιματικής κρίσης βρίσκονται στην πρώτη γραμμή της επικαιρότητας, επιδέχονται δύο ερμηνείες: οι ερωτώμενοι δεν είναι ιδιαίτερα ευαισθητοποιημένοι ως προς τα ζητήματα του περιβάλλοντος, ή, το πιθανότερο, δε θεωρούν ότι ο Αγροδιατροφικός τομέας – όπως λειτουργεί, τουλάχιστον, σήμερα – συμβάλλει ουσιαστικά στην προστασία του περιβάλλοντος.

120. Πλεονασματικό εμπορικό ισοζύγιο πέτυχαν τα αγροτικά προϊόντα, naftemporiki.gr, 27 Ιουλίου 2021

Γιατί, κατά τη γνώμη σας, είναι σημαντικός ο τομέας της Αγροδιατροφής;

(μία έως τρεις επιλογές)

3. Ποια θεωρείτε, με βάση την εμπειρία σας, ότι είναι τα δυνατά σημεία του πρωτογενούς τομέα στην Ελλάδα; (μία έως τρεις επιλογές)

Ζητήθηκε από τους συμμετέχοντες στην έρευνα να αναφέρουν τα δυνατά σημεία του πρωτογενούς τομέα στην Ελλάδα. Τρεις στους τέσσερις (74%) ανέφεραν την ποιότητα των ελληνικών αγροτικών προϊόντων ως το σημαντικότερο πλεονέκτημα, ενώ στη δεύτερη θέση βρίσκονται οι ιδανικές συνθήκες παραγωγής (κλίμα, έδαφος, γεωμορφολογία – 54%). Και πάλι, η κατάταξη των δύο αυτών απαντήσεων έχει επηρεαστεί σημαντικά από τις απαντήσεις των αγροτών, οι οποίοι προκρίνουν την ποιοτική υπεροχή των προϊόντων σε ποσοστό 80%, ενώ αποδίδουν πολύ μικρότερη σημασία στις συνθήκες παραγωγής (48%), τις οποίες δε φαίνεται να θεωρούν ιδανικές, όπως οι υπόλοιποι ερωτώμενοι. Για τους εκπροσώπους της μεταποίησης και της συσκευασίας, οι δύο παράγοντες είναι εξίσου σημαντικοί (64%), ενώ συνεταιρισμοί και έμποροι θεωρούν τις καλές συνθήκες παραγωγής τον σημαντικότερο παράγοντα. Ειδικότερα, μεταξύ των εμπόρων, δύο στους τρεις (67%) αξιολογούν ως πλεονέκτημα τις ιδανικές συνθήκες παραγωγής και μόνο ένας στους τρεις (33%) την ποιότητα.

Το εύρημα αυτό παρουσιάζει ενδιαφέρον, καθώς οι συνθήκες παραγωγής, στην Ελλάδα, αλλά και σε παγκόσμιο επίπεδο, επηρεάζονται άμεσα από την κλιματική αλλαγή. Είναι χαρακτηριστικό ότι Έλληνες αγρότες αναφέρουν απώλεια παραγωγής έως και 80% για το 2021¹²¹.

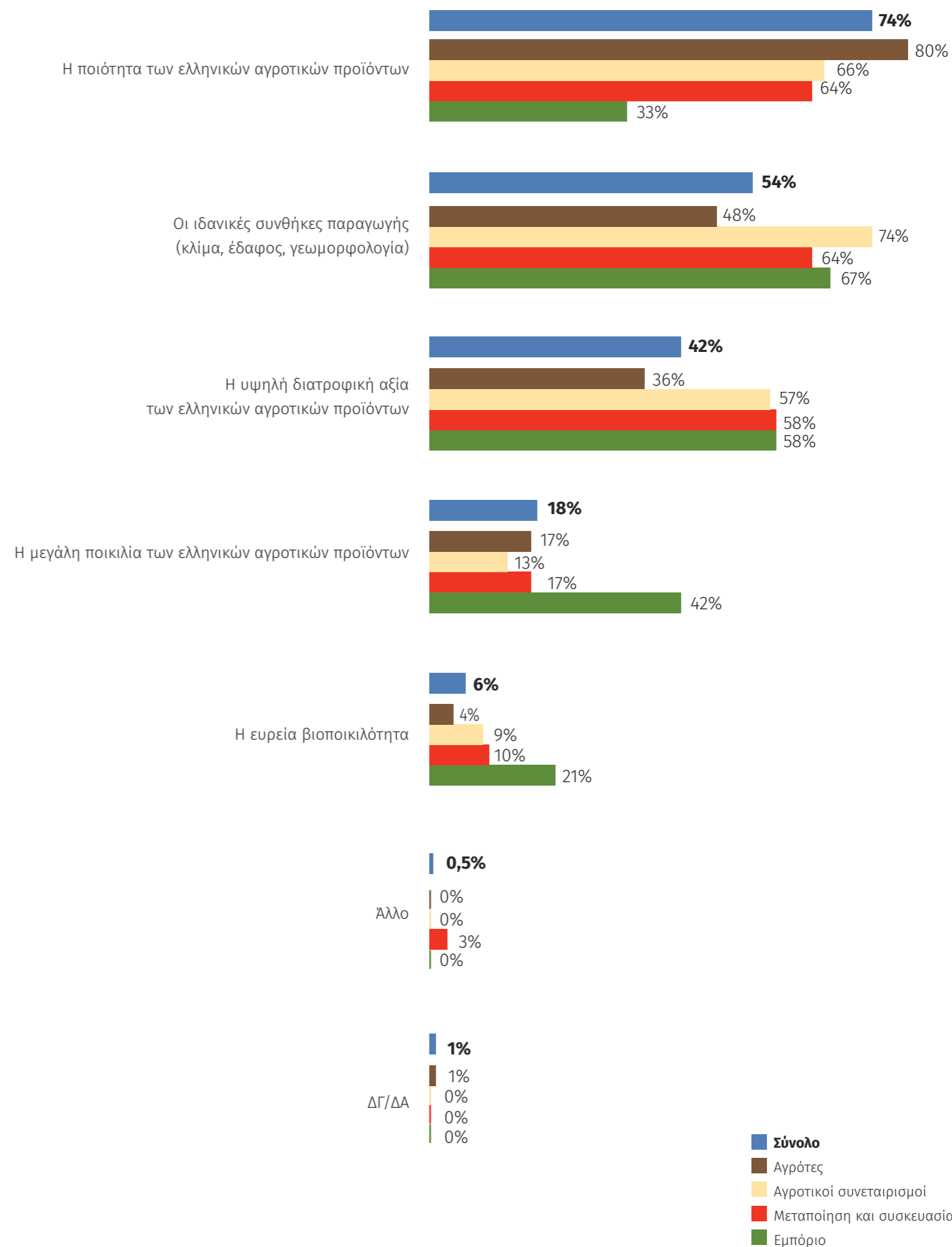
Η υψηλή διατροφική αξία αξιολογείται, επίσης, ως σημαντικό δυνατό σημείο των ελληνικών αγροτικών προϊόντων, συνολικά από το 42% των ερωτηθέντων. Οι αγρότες φαίνεται να αποδίδουν σχετικά μικρότερη σημασία σε αυτό (36%), έναντι των άλλων ομάδων (57-58%).

Ως τέταρτο σημαντικότερο δυνατό σημείο του πρωτογενούς τομέα στην Ελλάδα, οι ερωτηθέντες προκρίνουν, σε ποσοστό 18%, τη μεγάλη ποικιλία των ελληνικών αγροτικών προϊόντων. Πολύ μεγαλύτερη σημασία στην παράμετρο αυτή αποδίδουν οι έμποροι (42%). Ως το λιγότερο δυνατό σημείο του πρωτογενούς τομέα στη χώρα μας επιλέγεται, από όλες τις ομάδες που συμμετείχαν στην έρευνα, η ευρεία βιοποικιλότητα (6%). Εξαιρέση αποτελούν οι έμποροι, οι οποίοι την επέλεξαν σε τριπλάσιο ποσοστό (21%) από τον μέσο όρο του συνόλου του δείγματος.

Συμπερασματικά, όλες οι ομάδες, πλην των εμπόρων, χαρακτηρίζουν την ποιότητα, τις ιδανικές συνθήκες παραγωγής και την υψηλή διατροφική αξία των ελληνικών αγροτικών προϊόντων, ως τα τρία πιο δυνατά σημεία του πρωτογενούς τομέα στην Ελλάδα, με τους εμπόρους να αποδίδουν, αναλογικά, μικρότερη σημασία στην ποιότητα. Οι έμποροι διαφοροποιούνται σημαντικά, καθώς συμπεριλαμβάνουν την ποικιλία και όχι την ποιότητα μεταξύ των τριών πρώτων τους επιλογών, ενώ αποδίδουν μεγαλύτερη σημασία και στην ευρεία βιοποικιλότητα.

121. Η κλιματική αλλαγή σαρώνει και τις καλλιέργειες - Η ελληνική γεωργία σε κίνδυνο, kathimerini.gr, 24 Σεπτεμβρίου 2021

Ποια θεωρείτε, με βάση την εμπειρία σας, ότι είναι τα δυνατά σημεία του πρωτογενούς τομέα στην Ελλάδα; (μία έως τρεις επιλογές)

4. Ποια θεωρείτε, με βάση την εμπειρία σας, ότι είναι τα αδύναμα σημεία του πρωτογενούς τομέα στην Ελλάδα;

(μία έως τρεις επιλογές)

Δύο απόψεις κυριαρχούν ως προς τα βασικά αδύναμα σημεία του πρωτογενούς τομέα στην Ελλάδα: το υψηλό κόστος παραγωγής (70%) και οι μικρές και κατακερματισμένες γεωργικές εκμεταλλεύσεις (42%). Αυτά τα προβλήματα αποτελούν, ουσιαστικά, δύο όψεις του ίδιου νομίσματος, ωστόσο, κάθε ομάδα αντιμετωπίζει το ζήτημα από τη δική της οπτική γωνία. Έτσι, τρεις στους τέσσερις αγρότες (77%) αναφέρονται στο υψηλό κόστος, ενώ μόλις ένας στους τρεις (36%) δίνει βαρύτητα στις μικρές γεωργικές εκμεταλλεύσεις. Αντίθετα, δύο στους τρεις μεταποιητές / εταιρείες παραγωγής και εμπορίας υλικών συσκευασίας (66%) θεωρούν τον μικρό κλήρο ως τη βασικότερη αδυναμία. Οι εκπρόσωποι των συνεταιρισμών και του εμπορίου φαίνεται να έχουν πιο ισορροπημένες απόψεις, προκρίνοντας, πάντως, το υψηλό κόστος (66% και 50% αντίστοιχα).

Υπενθυμίζεται σχετικά ότι, σύμφωνα με στοιχεία της Eurostat, στην Ελλάδα, σχεδόν το 90% των αγροτικών εκτάσεων έχουν μέγεθος μικρότερο από 10 εκτάρια (100 στρέμματα), οι μισές (51%) είναι μικρότερες από 2 εκτάρια (20 στρέμματα), ενώ

η μέση έκταση ανά γεωργική εκμετάλλευση είναι από τις μικρότερες στην Ε.Ε. (6,6 εκτάρια – 66 στρέμματα)¹²².

Στην τρίτη θέση βρίσκεται η αναποτελεσματική οργάνωση, η οποία προκρίνεται από έναν στους τέσσερις (25%) ερωτώμενους, με το ποσοστό να φθάνει στο 42% μεταξύ των εμπόρων. Στην περιορισμένη επαγγελματική εκπαίδευση των αγροτών αποδίδει ευθύνες το 18% των ερωτώμενων συνολικά, αλλά και των ίδιων των αγροτών. Είναι ενδιαφέρον ότι, μεταξύ όσων συναλλάσσονται με τους αγρότες, οι μεταποιητές / εταιρείες παραγωγής και εμπορίας υλικών συσκευασίας φαίνεται να αποδίδουν μεγαλύτερη σημασία στον παράγοντα αυτόν (22%), ενώ οι έμποροι μικρότερη (13%). Αντίστοιχο ποσοστό (17%) θεωρούν αδύναμο σημείο τη χαμηλή ηλικιακή ανανέωση του παραγωγικού δυναμικού (γήρανση πληθυσμού, χωρίς ανάλογη αντικατάσταση από νέους αγρότες). Οριακά χαμηλότερο (15%) είναι το ποσοστό των ίδιων των αγροτών που έχουν αυτήν την άποψη, ενώ σχεδόν διπλάσιο το ποσοστό μεταξύ των μεταποιητών και εταιρειών παραγωγής και εμπορίας υλικών συσκευασίας (31%).

Μόλις 15% των ερωτηθέντων θεωρούν ως αδύναμο σημείο την ελλιπή τυποποίηση των ελληνικών αγροτικών προϊόντων, ποσοστό που δε διαφοροποιείται σημαντικά μεταξύ των υπο-ομάδων του δείγματος. Πρόκειται για εξαιρετικά ενδιαφέρον εύρημα, δεδομένου ότι η έλλειψη τυποποίησης αποτελεί έναν από τους βασικούς ανασταλτικούς παράγοντες για την ενίσχυση των εξαγωγών ελληνικών γεωργικών προϊόντων.

Το 14% θεωρούν σημαντικό αδύναμο σημείο την έλλειψη συνεργασίας. Όπως είναι αναμενόμενο, το ποσοστό είναι διπλάσιο μεταξύ των εκπροσώπων των συνεταιρισμών (28%), ενώ μόλις 4% των εμπόρων θεωρούν το ζήτημα σημαντική αδυναμία. Ένας στους δέκα (10%) θεωρεί σημαντικό πρόβλημα την έλλειψη οργανωμένων δομών συμβουλευτικής προς τους αγρότες, με το ποσοστό να αυξάνεται σε 12% μεταξύ των μεταποιητών και συσκευαστών και 17% μεταξύ των εμπόρων. Η περιορισμένη σύνδεση με τη μεταποίηση και την εμπορία αξιολογείται ως σημαντική αδυναμία από το 9% των ερωτηθέντων. Είναι ενδιαφέρον, ωστόσο, ότι μεταξύ των

άμεσα ενδιαφερομένων, ένας στους τέσσερις εμπόρους (25%) το αξιολογεί ως σημαντικό, έναντι μόλις 5% των εκπροσώπων της μεταποίησης και συσκευασίας, υποδηλώνοντας ότι οι εκπρόσωποί τους που συμμετείχαν στην έρευνα δεν προβληματίζονται για τη σύνδεση που έχουν με τους παραγωγούς.

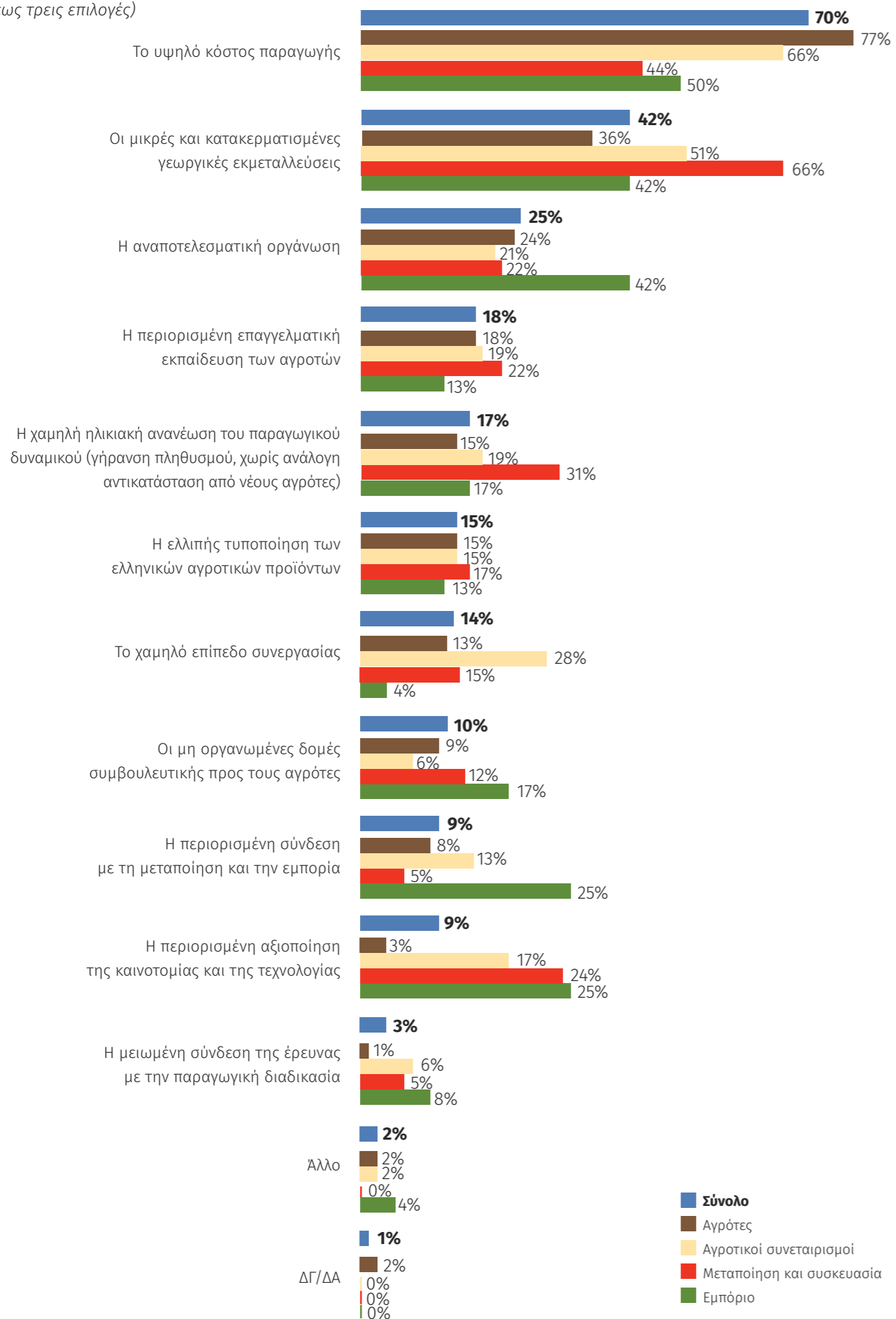
Το ίδιο ποσοστό (9%) αξιολογούν ως αδύναμο σημείο την περιορισμένη αξιοποίηση της καινοτομίας και της τεχνολογίας. Ωστόσο, το ποσοστό αυτό προέρχεται, σχεδόν εξ ολοκλήρου, από τις ομάδες πλην των αγροτών (συνεταιρισμοί 17%, μεταποίηση και συσκευασία 24% και εμπόριο 25%), ενώ μόλις το 3% των αγροτών αισθάνονται ότι η καινοτομία και η τεχνολογία δεν αξιοποιούνται επαρκώς. Αντίστοιχη εικόνα καταγράφεται σε ό,τι αφορά τη μειωμένη σύνδεση της έρευνας με την παραγωγική διαδικασία. Μόλις 3% του δείγματος την αξιολογούν ως πρόβλημα, με το ποσοστό να περιορίζεται στο 1% μεταξύ των αγροτών και να φθάνει στο 8% μεταξύ των εμπόρων.

122. Farm Structure Survey, Eurostat, 2016

Ποια θεωρείτε, με βάση την εμπειρία σας, ότι είναι τα αδύναμα σημεία του πρωτογενούς τομέα στην Ελλάδα;

(μία έως τρεις επιλογές)

Έφη Λαζαρίδου
Chief Executive Officer,
Νέα Γεωργία Νέα Γενιά

Οι αγρότες μπορούν, και πρέπει, να αναδειχθούν σε καταλύτη της περιφερειακής οικονομικής ανάπτυξης και βασικό θεματοφύλακα της διατήρησης και αποκατάστασης ενός υγιούς οικοσυστήματος. Αυτή η μετάβαση απαιτεί αγρότες ενημερωμένους, με στέρεες εκπαιδευτικές βάσεις και δυνατότητα αξιοποίησης της σύγχρονης τεχνολογίας.

Σήμερα, το ποσοστό των παραγωγών στην Ελλάδα που έχει λάβει κάποια μορφή αγροτική εκπαίδευση είναι μόλις 6%, ενώ το υπόλοιπο 94% βασίζεται αποκλειστικά και μόνο στην πρακτική εμπειρία.

Είναι επείγουσα εθνική ανάγκη να ολοκληρωθεί ο σχεδιασμός του ελληνικού AKIS (Agriculture Knowledge and Innovation Systems), του εθνικού Συστήματος Γεωργικής Γνώσης και Καινοτομίας, και να τεθούν σε λειτουργία οι μηχανισμοί μεταφοράς τεχνογνωσίας και καθοδήγησης προς τους παραγωγούς.

Κρίσιμο ρόλο θα παίξει η εκπαίδευση και η δια βίου μάθηση των αγροτών. Χρειαζόμαστε πολυεπίπεδα προγράμματα που εξασφαλίζουν, αφενός, επάρκεια τεχνικής και επιχειρηματικής διαχείρισης των εκμεταλλεύσεων και, αφετέρου, κατανόηση της αξίας της προσαίας και αναγέννησης του περιβάλλοντος και της εφαρμογής των κατάλληλων πρακτικών.

5. Πώς αξιολογείτε τις ακόλουθες καταναλωτικές τάσεις;

(από το ένα έως το πέντε)

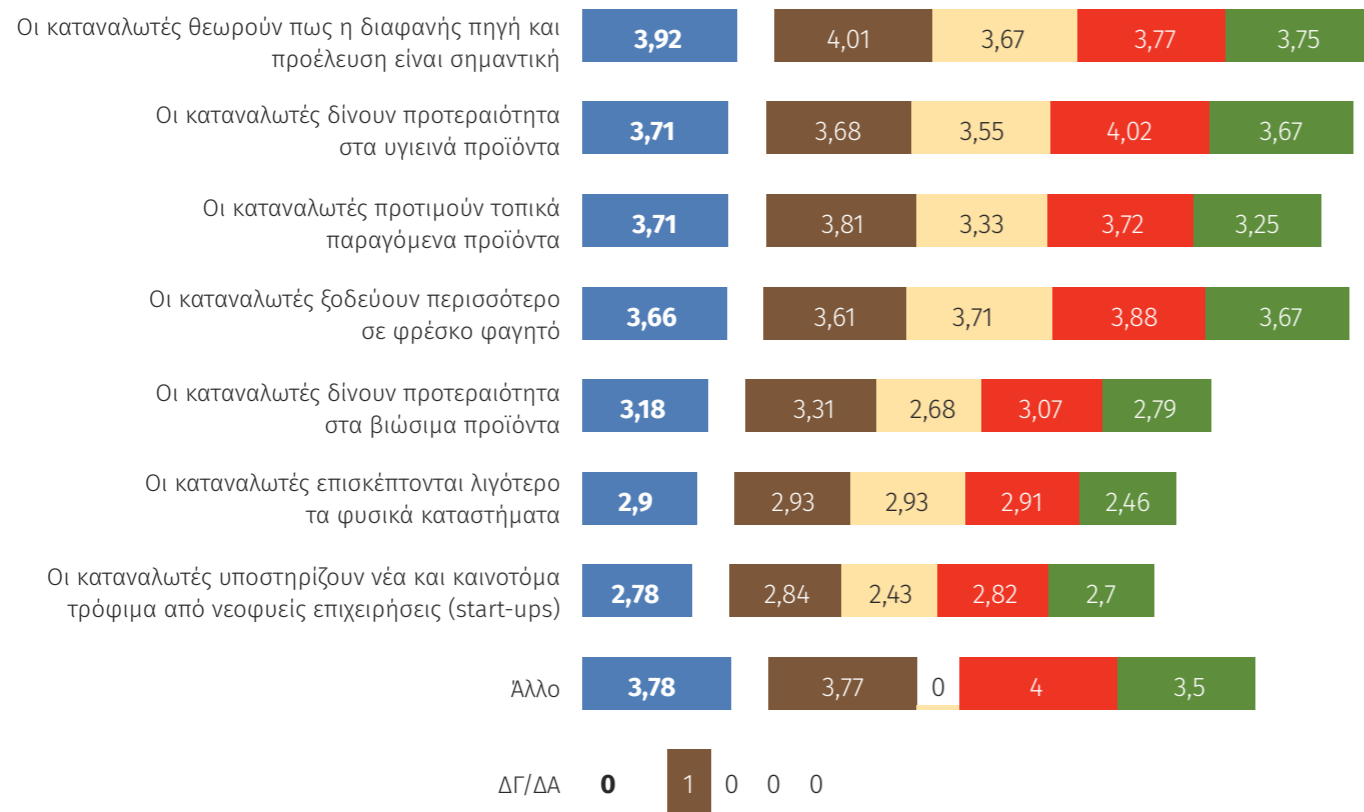
Οι συμμετέχοντες στην έρευνα κλήθηκαν να αξιολογήσουν μια σειρά από σημαντικές καταναλωτικές τάσεις, οι οποίες επηρεάζουν άμεσα τη λειτουργία του Αγροδιατροφικού τομέα και αναμένεται να καθορίσουν την εξέλιξη του κατά τα επόμενα χρόνια. Σημειώνεται ότι δεν ήταν υποχρεωτικό να αξιολογηθούν όλες οι τάσεις.

Ως σημαντικότερη τάση αξιολογείται η αυξημένη σημασία που αποδίδουν, πλέον, οι καταναλωτές στη διαφανή πηγή και προέλευση των προϊόντων (3,92 βαθμοί στην πενταβάθμια κλίμακα). Η τάση αυτή αξιολογείται ως η σημαντικότερη από τους αγρότες (4,01) και τους εμπόρους (3,75), ενώ οι συνεταιριστές και οι μεταποιητές την τοποθετούν στη δεύτερη και τρίτη θέση, με 3,67 και 3,77 βαθμούς, αντίστοιχα. Ως δεύτερη σημαντικότερη τάση εμφανίζεται η προτεραιότητα που αποδίδουν, σήμερα, οι καταναλωτές στα υγιεινά προϊόντα (3,71), εξέλιξη που χαρακτηρίζεται ως η σημαντικότερη από τους εκπροσώπους της μεταποίησης (4,02). Ακολουθεί, στην τρίτη θέση, η εντεινόμενη προτίμηση των καταναλωτών προς τοπικά παραγόμενα προϊόντα (3,71). Την τάση αυτή αξιολόγησαν ως δεύτερη σημαντικότερη οι αγρότες (3,81).

Ακολουθούν, η τάση των καταναλωτών να ξοδεύουν περισσότερο σε φρέσκο φαγητό (3,66) και η προτεραιότητα που δίνουν στα βιώσιμα προϊόντα (3,18). Λιγότερους από τρεις βαθμούς συγκεντρώνουν, η τάση των καταναλωτών να

επισκέπτονται λιγότερο τα φυσικά καταστήματα (2,90) και η υποστήριξη που παρέχουν προς νέα και καινοτόμα τρόφιμα από νεοφυείς επιχειρήσεις, start-ups (2,78). Όσον αφορά τη συχνότητα επίσκεψης στα φυσικά καταστήματα, σύμφωνα με παγκόσμια έρευνα της ΕΥ, που καταγράφει τις μεταβαλλόμενες αντιλήψεις των καταναλωτών σε σχέση με την τεχνολογία, το φυσικό κατάστημα παραμένει ένα κρίσιμο στοιχείο της καταναλωτικής εμπειρίας για τους χρήστες ψηφιακών οικιακών συσκευών¹²³. Οι εκπρόσωποι του Αγροδιατροφικού τομέα συμφωνούν ότι αυτό ισχύει και για τους καταναλωτές των προϊόντων τους, καθώς καμία ομάδα δεν ανέδειξε ως ισχυρή τάση τη μείωση των επισκέψεων σε φυσικά καταστήματα. Η συγκεκριμένη τάση, προφανώς, επηρεάζεται άμεσα από τις εξάρσεις και τις υφέσεις της πανδημίας, γεγονός που θα πρέπει να συνυπολογιστεί στην ερμηνεία των αποτελεσμάτων. Μεταξύ των άλλων σημαντικών τάσεων αναδεικνύεται, κυρίως από τους αγρότες, η προτίμηση των καταναλωτών σε φθηνά τρόφιμα.

Συμπερασματικά, οι ερωτηθέντες από όλες τις ομάδες, συμφωνούν ότι οι κυρίαρχες καταναλωτικές τάσεις που επηρεάζουν την Αγροδιατροφή, σχετίζονται με τη σημασία της διαφανούς πηγής και προέλευσης, την προτεραιότητα στα υγιεινά και στα τοπικά παραγόμενα προϊόντα, αλλά και με την επιθυμία των καταναλωτών να ξοδεύουν περισσότερο σε φρέσκο φαγητό.

■ Σύνολο ■ Αγρότες ■ Αγροτικοί συνεταιρισμοί ■ Μεταποίηση και συσκευασία ■ Εμπόριο

123. Decoding the digital home, ΕΥ, Αύγουστος 2021

6. Τι αλλαγές θεωρείτε πως θα πρέπει να γίνουν στον Αγροδιατροφικό τομέα;

(από το ένα έως το πέντε)

Ζητήθηκε από τους συμμετέχοντες να αξιολογήσουν, σε μια πενταβάθμια κλίμακα, μια σειρά από πιθανές αλλαγές που θα μπορούσαν να βελτιώσουν τη λειτουργία και να ενισχύσουν την απόδοση του Αγροδιατροφικού τομέα. Συνολικά, επτά αλλαγές αξιολογήθηκαν ως σημαντικότερες (βαθμολογία μεγαλύτερη του 4) και πέντε ως λιγότερο σημαντικές. Την υψηλότερη βαθμολογία (4,55 βαθμούς) συγκέντρωσε η χρηματοδότηση με ευνοϊκότερους όρους, αποτελώντας την πρώτη επιλογή όλων των υπο-ομάδων των ερωτηθέντων, πλην των εκπροσώπων της μεταποίησης και συσκευασίας. Αισθητά μεγαλύτερη φαίνεται να είναι η ανάγκη ευνοϊκής χρηματοδότησης (4,72) για τους αγρότες.

Στη δεύτερη θέση, συνολικά, βρίσκεται η βελτίωση των υπηρεσιών που προσφέρονται από το Δημόσιο (4,43). Το ζήτημα αναδεικνύεται πιο έντονα από τους αγρότες (4,61) και λιγότερο από τους εκπροσώπους των συνεταιρισμών (3,89), οι οποίοι φαίνεται να είναι κάπως πιο ικανοποιημένοι με το επίπεδο των υπηρεσιών. Τρίτο ζητούμενο είναι η δημιουργία υποδομών που θα διευκολύνουν την παραγωγή, τη διάθεση και την εμπορία (π.χ. αρδευτικά έργα, σύγχρονα κέντρα agrolistics, κ.λπ. – 4,34), ένα ζήτημα που φαίνεται να απασχολεί περισσότερο τους αγρότες και τους εμπόρους και λιγότερο τους συνεταιριστές και τους μεταποιητές.

Ως τέταρτο ζήτημα αναδεικνύεται η ανάγκη έμφασης στην εκπαίδευση και ενίσχυση των δεξιοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού (4,31). Και πάλι, το ζήτημα απασχολεί περισσότερο τους αγρότες και τους εμπόρους, λιγότερο τους μεταποιητές και πολύ λιγότερο τους συνεταιριστές (3,86). Η ενίσχυση των ελέγχων ποιότητας, στην πέμπτη θέση, συγκέντρωσε 4,26 βαθμούς, με ελάχιστες αποκλίσεις μεταξύ των διαφόρων ομάδων επαγγελματιών.

Στην έκτη θέση βρίσκεται η προσέλκυση περισσότερων νέων παραγωγών, με 4,21 βαθμούς, συγκεντρώνοντας, όπως είναι αναμενόμενο, το ενδιαφέρον, κυρίως, των αγροτών και πολύ λιγότερο των εμπόρων. Στην έβδομη και τελευταία θέση, μεταξύ των θεμάτων «υψηλού ενδιαφέροντος», βρίσκεται η ανάπτυξη συνεργασιών (ενδυνάμωση συνεργατικών σχημά-

των, συνεργασία επιχειρήσεων για κοινές δράσεις, συνεργασία μέσω Συμβολαιακής Γεωργίας και Κτηνοτροφίας, κ.λπ. – 4,20). Υποστηρίζεται, κυρίως, από τους συνεταιρισμούς (4,33) και τους αγρότες (4,26) και, λιγότερο, από τους μεταποιητές και τις εταιρείες παραγωγής και εμπορίας υλικών συσκευασίας (3,91).

Στην ομάδα των θεμάτων που αξιολογούνται από τους συμμετέχοντες ως λιγότερο σημαντικά (λιγότεροι από τέσσερις βαθμοί στο σύνολο), περιλαμβάνονται και αρκετά που, ενδεχομένως, δε θα έπρεπε να βρίσκονται τόσο χαμηλά στην κατάταξη. Στα περισσότερα από αυτά, η βαθμολογία υποβαθμίζεται περαιτέρω, κυρίως, από την ομάδα των αγροτών, η οποία έχει και μεγάλη βαρύτητα στο δείγμα.

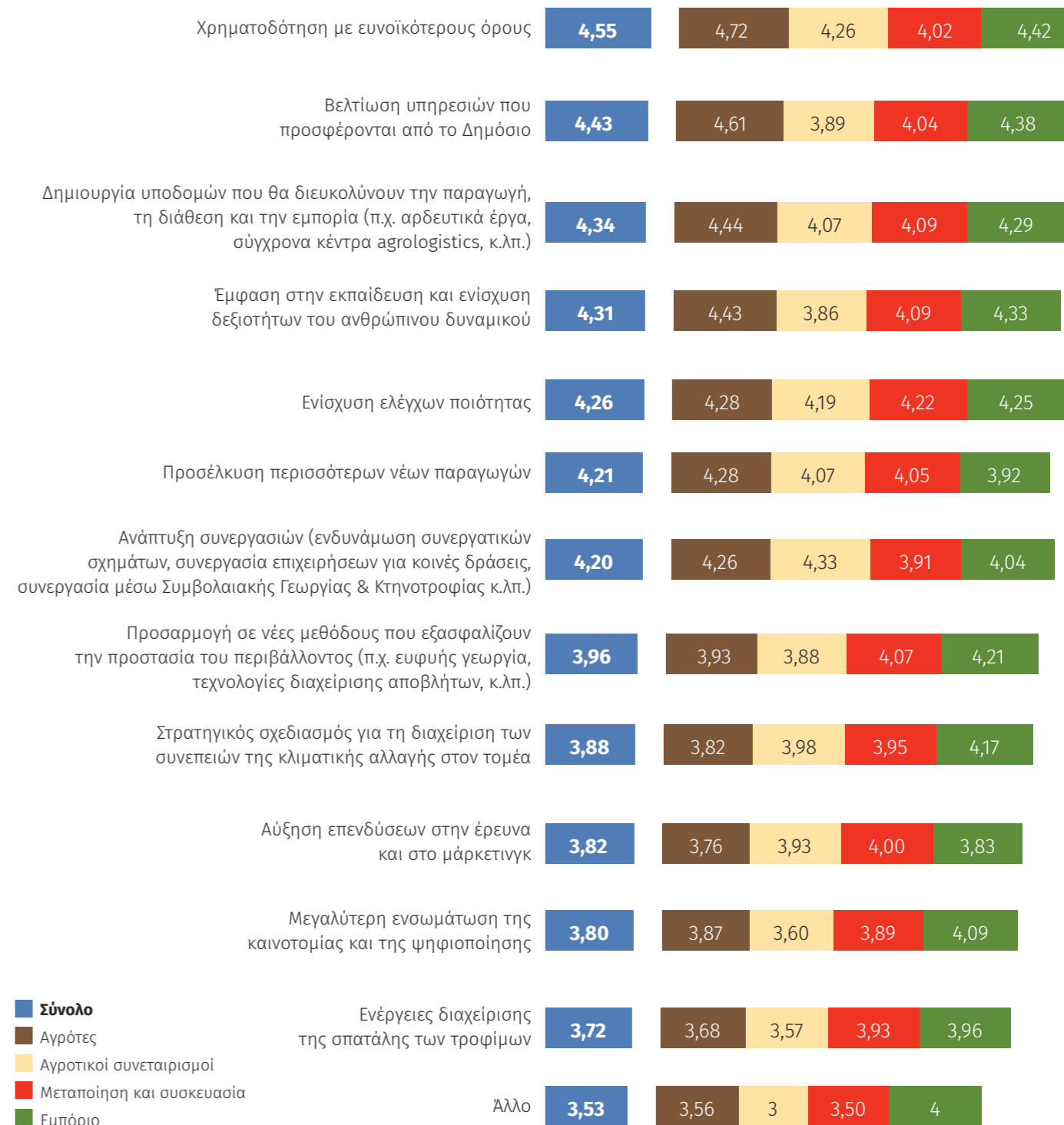
Η προσαρμογή σε νέες μεθόδους που εξασφαλίζουν την προστασία του περιβάλλοντος (π.χ. ευφυής γεωργία, τεχνολογίες διαχείρισης αποβλήτων, κ.λπ.) αξιολογείται με 3,96 βαθμούς και, ειδικότερα, 3,93 από τους αγρότες, 3,88 από τους συνεταιριστές και πάνω από 4 από τους εμπόρους και μεταποιητές. Ομοίως, ο στρατηγικός σχεδιασμός για τη διαχείριση των συνεπειών της κλιματικής αλλαγής στον τομέα, αξιολογείται με 3,88 βαθμούς, λαμβάνοντας 3,82 βαθμούς από τους αγρότες και 4,17 από τους εμπόρους.

Η αύξηση των επενδύσεων στην έρευνα και στο μάρκετινγκ λαμβάνει 3,82 βαθμούς και, ειδικότερα, 3,76 από τους αγρότες, 3,83 από τους εμπόρους και μόνο από τους εκπροσώπους της μεταποίησης και συσκευασίας έχει μέση αξιολόγηση 4.

Αντίστοιχη είναι η εικόνα ως προς την ανάγκη μεγαλύτερης ενσωμάτωσης της καινοτομίας και της ψηφιοποίησης, που συγκεντρώνει 3,80 βαθμούς, έχοντας λάβει, κατά μέσο όρο, 3,78 από τους αγρότες και 4,09 από τους εμπόρους. Στην τελευταία θέση βρίσκονται οι ενέργειες διαχείρισης της σπατάλης των τροφίμων, παράγοντας που αξιολογείται με λιγότερες από τέσσερις μονάδες από όλες τις ομάδες του δείγματος.

Συμπερασματικά, διαπιστώνονται ομοιότητες, αλλά και σημαντικές διαφοροποιήσεις, μεταξύ των τεσσάρων ομάδων επαγγελματιών του δείγματος, ως προς τις απαραίτητες αλλαγές. Για τους αγρότες, οι τρεις βασικές προτεραιότητες είναι η χρηματοδότηση με ευνοϊκότερους όρους, η βελτίωση των υπηρεσιών του Δημοσίου και η δημιουργία υποδομών που θα διευκολύνουν την παραγωγή. Τα στελέχη των αγροτικών συνεταιρισμών προκρίνουν την ανάπτυξη συνεργασιών μέσω της ενδυνάμωσης των συνεργατικών σχημάτων και άλλων δράσεων, την πρόσβαση σε χρηματοδότηση και την ενίσχυση

των ελέγχων ποιότητας. Οι εκπρόσωποι της μεταποίησης και συσκευασίας συμφωνούν ως προς την ενίσχυση ελέγχων ποιότητας και τη δημιουργία υποδομών και προσθέτουν, στην πρώτη τριάδα, την έμφαση στην εκπαίδευση και ενίσχυση δεξιοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού. Είναι η μόνη ομάδα που δεν περιλαμβάνει στις τρεις πρώτες προτεραιότητες τη χρηματοδότηση. Τέλος, οι έμποροι ιεραρχούν, στις τρεις πρώτες θέσεις, τη χρηματοδότηση, τη βελτίωση των υπηρεσιών του Δημοσίου και την εκπαίδευση και ενίσχυση των δεξιοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού.

7. Η νέα Κοινή Αγροτική Πολιτική (ΚΑΠ) θα επηρεάσει τόσο τον πρωτογενή τομέα όσο και τη μεταποίηση. Ποιες, κατά τη γνώμη σας, θα είναι οι τρεις πιο σημαντικές επιπτώσεις της νέας ΚΑΠ για τον τομέα, τα επόμενα χρόνια;

(μία έως τρεις απαντήσεις)

Ενόψει της νέας Κοινής Αγροτικής Πολιτικής, η οποία αναμένεται να επηρεάσει, τόσο τον πρωτογενή τομέα, όσο και τη μεταποίηση, ζητήθηκε από τους συμμετέχοντες να αναφέρουν τις τρεις πιο σημαντικές επιπτώσεις της για τον τομέα, τα επόμενα χρόνια.

Αξίζει να σημειωθεί εισαγωγικά, ότι το 20% των ερωτηθέντων δεν απάντησαν στην ερώτηση αυτή, υποδηλώνοντας ένα υψηλό ποσοστό άγνοιας ή αβεβαιότητας για τα ζητήματα της ΚΑΠ. Μεταξύ αυτών περιλαμβάνεται και ένα εντυπωσιακό 27% των αγροτών, οι οποίοι, επίσης, απάντησαν κατά μέσο όρο λιγότερες ερωτήσεις (1,6, έναντι 2,7-2,8 των άλλων ομάδων).

Δύο στους πέντε ερωτώμενους (41%) ανέφεραν την υποστήριξη της υλοποίησης επενδύσεων για τον εκσυγχρονισμό των παραγωγικών μονάδων. Η απάντηση αυτή συγκέντρωσε ιδιαίτερα υψηλά ποσοστά μεταξύ των εκπροσώπων των αγροτικών συνεταιρισμών (55%) και της μεταποίησης (51%), έναντι 37% των αγροτών και 38% των εμπόρων. Η διευκόλυνση της εισόδου νέων γεωργών στο επάγγελμα αναφέρεται ως σημαντική από το 28% των ερωτηθέντων, με μικρές διαφοροποιήσεις μεταξύ των επιμέρους ομάδων, πλην των εμπόρων, εκ των οποίων μόνο 8% την αξιολογούν ως σημαντική.

Στην τρίτη θέση κατατάσσεται η αποτελεσματικότερη παραγωγή, ώστε να παράγονται περισσότερα με λιγότερη κατανάλωση φυσικών πόρων. Είναι ενδιαφέρον ότι, ενώ μεταξύ των αγροτών μόνο ένας στους πέντε (19%) θεωρεί την παράμετρο αυτή σημαντική, στις άλλες τρεις ομάδες το ποσοστό κυμαίνεται μεταξύ 36% και 38%. Αντίστοιχα είναι τα ευρήματα και ως προς την αύξηση των απαιτήσεων για παραγωγή ασφαλών και ποιοτικών προϊόντων από τους γεωργούς, η οποία θεωρείται σημαντική μόλις από το 15% των αγροτών, έναντι 36% έως 46% των άλλων ομάδων.

Η ίδια τάση, αλλά σε λιγότερο έντονο βαθμό, παρατηρείται ως προς την απαίτηση για μεθόδους παραγωγής πιο φιλικές προς το περιβάλλον, η οποία κρίνεται ως σημαντική από το 14% των αγροτών, έναντι 26% έως 33% των άλλων επαγγελ-

ματιών. Η ανάπτυξη της (ψηφιακής) ευφυούς γεωργίας συγκεντρώνει τις προτιμήσεις του 15% του συνολικού δείγματος, αλλά και ενός εντυπωσιακού 37% των εκπροσώπων της μεταποίησης και συσκευασίας.

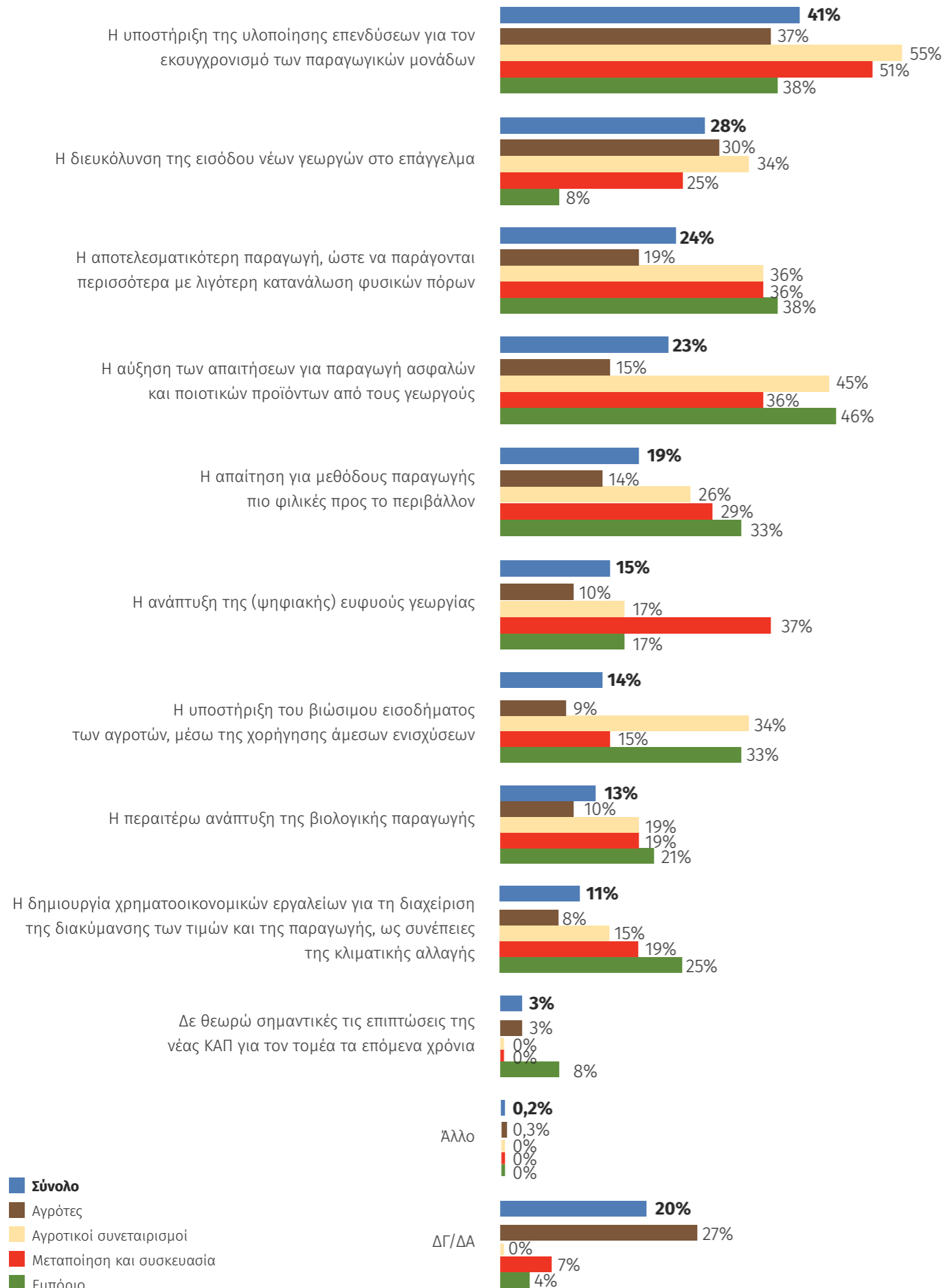
Η υποστήριξη του βιώσιμου εισοδήματος των αγροτών, μέσω της χορήγησης άμεσων ενισχύσεων, φαίνεται να αφήνει αδιάφορους τους αγρότες, καθώς μόλις 9% την κρίνουν ως σημαντική. Αντίθετα, σημαντική τη θεωρεί ένας στους τρεις συνεταιριστές (34%) και εμπόρους (33%). Περιορισμένο ενδιαφέρον φαίνεται να δείχνουν όλες οι ομάδες για την περαιτέρω ανάπτυξη της βιολογικής παραγωγής, αφού αξιολογείται ως σημαντική από το 13% του συνολικού δείγματος και 10% έως 21% των επιμέρους ομάδων.

Στην τελευταία θέση, η δημιουργία χρηματοοικονομικών εργαλείων για τη διαχείριση της διακύμανσης των τιμών και της παραγωγής, ως συνέπειες της κλιματικής αλλαγής, κρίνεται ως σημαντική από το 11% των ερωτηθέντων, ωστόσο, το ποσοστό φθάνει το 19% μεταξύ των μεταποιητών και το 25% μεταξύ των εμπόρων. Τέλος, 3% του συνολικού δείγματος, περιλαμβανομένου του 3% των αγροτών και του 8% των εμπόρων, δε θεωρούν σημαντικές τις επιπτώσεις της νέας ΚΑΠ για τον τομέα τα επόμενα χρόνια.

Συμπερασματικά, και οι τέσσερις ομάδες περιλαμβάνουν την υποστήριξη της υλοποίησης επενδύσεων για τον εκσυγχρονισμό των παραγωγικών μονάδων μεταξύ των δύο σημαντικότερων επιπτώσεων της νέας ΚΑΠ και όλοι, πλην των εμπόρων, την κατατάσσουν στην πρώτη θέση. Ως δεύτερη σημαντικότερη επίπτωση, οι αγρότες θεωρούν τη διευκόλυνση της εισόδου νέων γεωργών στο επάγγελμα, οι εκπρόσωποι των αγροτικών συνεταιρισμών επιλέγουν την αύξηση των απαιτήσεων για την παραγωγή ασφαλών και ποιοτικών προϊόντων από τους γεωργούς, και οι μεταποιητές και εταιρείες παραγωγής και εμπορίας υλικών συσκευασίας την ανάπτυξη της (ψηφιακής) ευφυούς γεωργίας. Τέλος, οι έμποροι θεωρούν σημαντικότερη επίπτωση την αύξηση των απαιτήσεων για παραγωγή ασφαλών και ποιοτικών προϊόντων από τους γεωργούς.

Η νέα Κοινή Αγροτική Πολιτική (ΚΑΠ) θα επηρεάσει τόσο τον πρωτογενή τομέα όσο και τη μεταποίηση. Ποιες, κατά τη γνώμη σας, θα είναι οι τρεις πιο σημαντικές επιπτώσεις της νέας ΚΑΠ για τον τομέα, τα επόμενα χρόνια;
(μία έως τρεις απαντήσεις)

Στάθης Κλωνάρης
Καθηγητής,
Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών
Επιστημονικός Υπεύθυνος του Στρατηγικού Σχεδίου για την ΚΑΠ 2021-2027

Στρατηγικό Σχέδιο για την Κοινή Αγροτική Πολιτική 2021-2027

Την 1η Ιουνίου 2018, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή παρουσίασε τις νομοθετικές της προτάσεις για την Κοινή Αγροτική Πολιτική (ΚΑΠ), μετά το 2020. Λόγω των συνεχιζόμενων διαπραγματεύσεων μεταξύ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της Ε.Ε., η προσωρινή ημερομηνία έναρξης της προτεινόμενης μεταρρύθμισης της ΚΓΠ μεταφέρθηκε στην 1η Ιανουαρίου 2023. Η νέα ΚΑΠ ενσωματώνει πλήρως τους περιβαλλοντικούς και κλιματικούς στόχους που εκφράζονται στην Πράσινη Συμφωνία και εξειδικεύονται μέσω των στρατηγικών «από το αγρόκτημα στο πιάτο» και της Βιοποικιλότητας. Μία από τις μεγάλες αλλαγές σε αυτήν την προγραμματική περίοδο είναι η στροφή από το μοντέλο της συμμόρφωσης προς το μοντέλο των επιδόσεων. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή θα ελέγχει ετησίως τις επιδόσεις των κρατών μελών (ΚΜ), βάσει στόχων, οροσήμων και αποτελεσμάτων, ελέγχοντας την αξιοπιστία συστημάτων και φορέων. Η μη επίτευξη των στόχων είναι δυνατόν να οδηγήσει σε μείωση των πόρων. Το Στρατηγικό Σχέδιο για την ΚΑΠ της νέας περιόδου, θα περιλαμβάνει παρεμβάσεις που θα αντιμετωπίσουν τις σύγχρονες προκλήσεις του αγροδιατροφικού τομέα σήμερα, όπως:

- ▶ Τη δημιουργία ενός μηχανισμού που «ενοποιεί» τη Γεωργική Εκπαίδευση και Κατάρτιση, την Παροχή Συμβουλών προς τους γεωργούς και τη Μεταφορά τεχνογνωσίας και προώθηση της καινοτομίας (AKIS).
- ▶ Την εστίαση στην εφαρμογή νέων τεχνολογιών και καινοτομιών στη γεωργική παραγωγή.
- ▶ Την προώθηση της Βιο-οικονομίας – Κυκλικής Οικονομίας – Καταπολέμηση της Σπάταλης Τροφίμων.
- ▶ Την ανάπτυξη συνεργατικών σχημάτων που θα οδηγήσουν στην αύξηση της ανταγωνιστικότητας των ελληνικών αγροτικών προϊόντων.

8. Ποιες είναι, κατά τη γνώμη σας, οι τρεις σημαντικότερες παγκόσμιες τάσεις που θα επηρεάσουν στο μέλλον, στο σύνολό της, την Αγροδιατροφή; (μία έως τρεις επιλογές)

Σε ένα ταχέως μεταβαλλόμενο διεθνές περιβάλλον, ζητήθηκε από τους συμμετέχοντες να αναφέρουν τις τρεις σημαντικότερες παγκόσμιες τάσεις που θα επηρεάσουν στο μέλλον, στο σύνολό της, την Αγροδιατροφή. Σημειώνεται ότι το 13% των ερωτηθέντων δεν απάντησε σε αυτήν την ερώτηση, περιλαμβανομένου και του 18% των αγροτών, οι οποίοι, επίσης, υπέδειξαν κατά μέσο όρο 1,66 τάσεις, έναντι 2,74 των στελεχών αγροτικών συνεταιρισμών, 2,76 των μεταποιητών και συσκευαστών και 2,79 των εμπόρων.

Ως σημαντικότερη παγκόσμια τάση, το 46% ανέφεραν τις μεταβαλλόμενες καταναλωτικές συνήθειες, που συνδέονται με τρόφιμα ασφαλή, ποιοτικά και φιλικά προς το περιβάλλον. Η απάντηση αυτή αποτέλεσε την πρώτη επιλογή όλων

των επιμέρους ομάδων, αφού επελέγη από το 38% των αγροτών, το 62% των συνεταιριστών, το 66% των μεταποιητών και το 71% των εμπόρων.

Στο ίδιο μήκος κύματος κινείται και η δεύτερη δημοφιλέστερη απάντηση, που αναφέρεται στις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής και τις νέες περιβαλλοντικές συνθήκες, και επελέγη από έναν στους τρεις συμμετέχοντες (36%), το 55% των συνεταιριστών και το 58% των εμπόρων. Τον αυξανόμενο ρόλο της τεχνολογίας και της καινοτομίας σε όλα τα στάδια παραγωγής και εμπορίας των τροφίμων ανέφερε ένας στους τέσσερις συμμετέχοντες (25%), ποσοστό που φθάνει στο 46% για τους εμπόρους και 49% για τους εκπροσώπους της μεταποίησης και συσκευασίας.

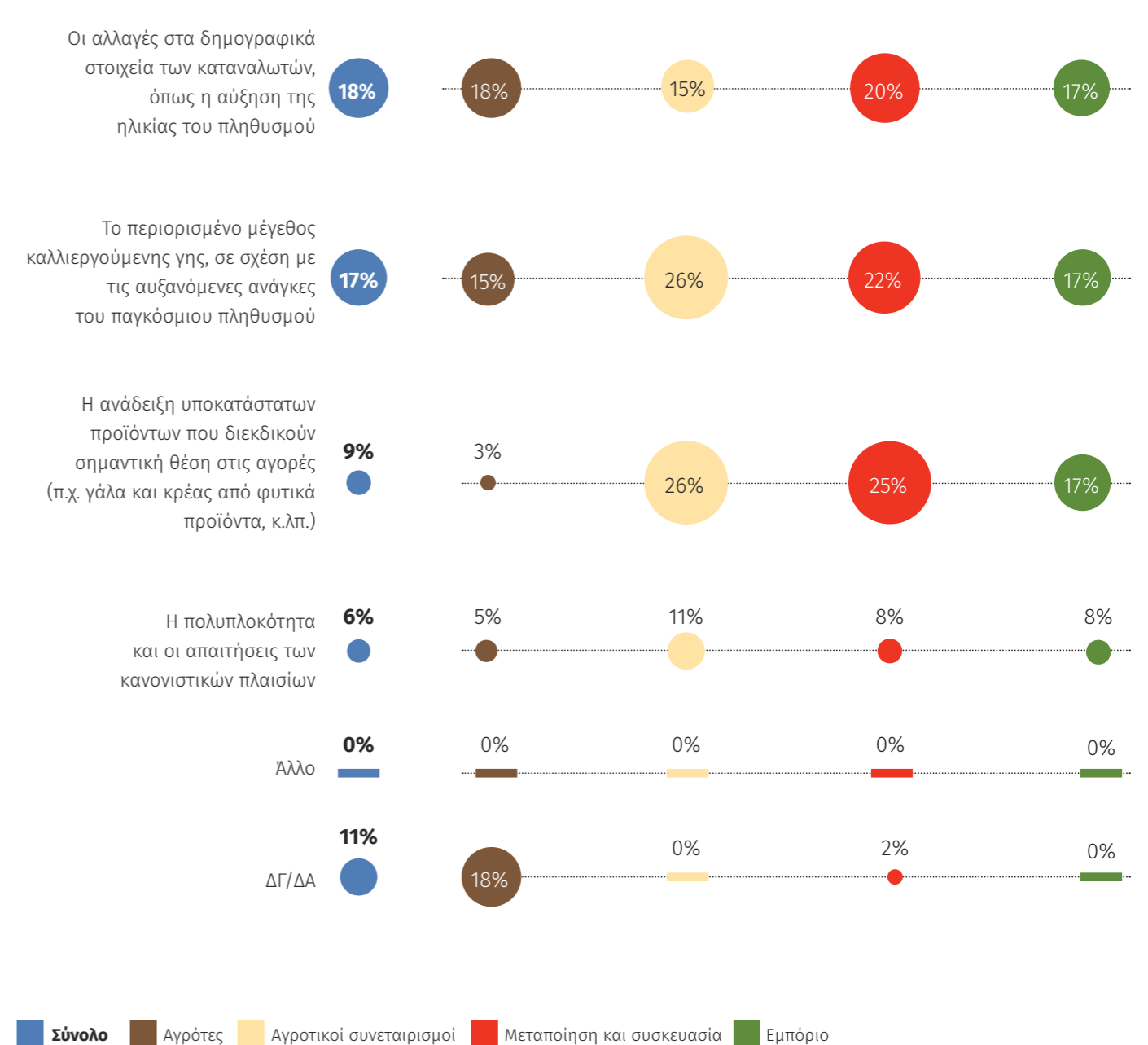

Οριακά λιγότεροι (23%) ανέφεραν την ανάπτυξη των ηλεκτρονικών δικτύων λιανεμπορίου και του ηλεκτρονικού εμπορίου (online super market / e-commerce). Παραδόξως, μόνο το 25% των εμπόρων θεωρούν σημαντική αυτήν την τάση, έναντι 32% των μεταποιητών και 40% των συνεταιριστών. Οι υπόλοιπες απαντήσεις συγκέντρωσαν αρκετά μικρότερα ποσοστά προτιμήσεων, με, ως επί το πλείστον, μικρές διαφοροποιήσεις μεταξύ των επιμέρους επαγγελματικών ομάδων.

Το 19% των ερωτηθέντων θεωρούν σημαντική τάση τη μετακίνηση του πληθυσμού σε αστικά κέντρα, 18% τις αλλαγές στα δημογραφικά στοιχεία των καταναλωτών, όπως η αύξηση της ηλικίας του πληθυσμού, 17% το περιορισμένο μέγε-

θος καλλιεργούμενης γης, σε σχέση με τις αυξανόμενες ανάγκες του παγκόσμιου πληθυσμού, 9% την ανάδειξη υποκατάστατων προϊόντων που διεκδικούν σημαντική θέση στις αγορές (π.χ. γάλα και κρέας από φυτικά προϊόντα, κ.λπ.) και, τέλος, 6% την πολυπλοκότητα και τις απαιτήσεις των κανονιστικών πλαισίων.

Παρότι βρίσκεται στην προτελευταία θέση των επιλογών ως τάση, η παγκόσμια αγορά των φυτικών τροφίμων που υποκαθιστούν τα γαλακτοκομικά και τα κρεατικά, αυξάνεται, με το Vegan Food Global Market Report 2021¹²⁴ να προβλέπει ότι η αγορά θα φτάσει τα \$22,27 δισ. το 2025, με αθροιστικό ετήσιο ρυθμό ανάπτυξης (CAGR) της τάξεως του 9%.

124. Vegan Food Global Market Report 2021: COVID-19 Growth and Change to 2030, The Business Research Company, Μάιος 2021

9. Ποια θεωρείτε ότι είναι τα νέα επιχειρηματικά μοντέλα που θα αναδειχθούν στην ελληνική αγορά, στο μέλλον, και θα επηρεάσουν την Αγροδιατροφή; (μία έως τρεις επιλογές)

Η έρευνα καταγράφει, επίσης, τις εκτιμήσεις των συντελεστών του Αγροδιατροφικού τομέα ως προς τα νέα επιχειρηματικά μοντέλα που θα αναδειχθούν στην ελληνική αγορά, στο μέλλον, και θα επηρεάσουν την Αγροδιατροφή. Σημειώνεται ότι, και σε αυτήν την ερώτηση, υπήρξε ένα υψηλό ποσοστό συμμετεχόντων (20%) που δε γνωρίζουν ή επέλεξαν να μην απαντήσουν, προερχόμενο, κυρίως, από τους αγρότες (26%), αλλά, σε μικρότερο βαθμό, και τους μεταποιητές (7%), τους εμπόρους (4%) και τα στελέχη των συνεταιρισμών (2%). Οι απαντήσεις των αγροτών έχουν, συγκριτικά, χαμηλότερα ποσοστά, διότι οι αγρότες επέλεξαν, κατά μέσο όρο, μία απάντηση, ενώ οι υπόλοιπες ομάδες συμμετεχόντων επέλεξαν δύο ή και τρεις απαντήσεις.

Όλες οι ομάδες επαγγελματιών που συμμετείχαν στην έρευνα, σε ποσοστά που κυμαίνονται μεταξύ 54% και 68%, συμφωνούν ότι το κυρίαρχο επιχειρηματικό μοντέλο που θα αναδειχθεί στα επόμενα χρόνια είναι το ηλεκτρονικό

125. The State of Agricultural Commodity Markets, Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO), 2020

εμπόριο, με την αλλαγή της αγοράς εισροών και της πώλησης προϊόντων. Πρόκειται για μια εύλογη εκτίμηση, επηρεασμένη και από τα βιώματα όλων των επαγγελματιών στη διάρκεια της πανδημίας.

Ως δεύτερο ανερχόμενο επιχειρηματικό μοντέλο, οι ερωτώμενοι αναφέρουν την ανάπτυξη της Συμβολαιακής Γεωργίας και Κτηνοτροφίας. Η εκτίμηση αυτή συγκέντρωσε το 37% των απαντήσεων, με ποσοστά που κυμαίνονται μεταξύ 33% για τους αγρότες και 49% για τους μεταποιητές και εταιρείες παραγωγής και εμπορίας υλικών συσκευασίας. Παρότι η Συμβολαιακή Γεωργία και Κτηνοτροφία αποτελεί πρακτική πολλών δεκαετιών, παρουσιάζεται ως προσέγγιση ενσωμάτωσης των αγροτών σε σύγχρονες και παγκόσμιες αλυσίδες αξίας στην πιο πρόσφατη έκδοση του The State of Agricultural Commodity Markets (SOCO 2020)¹²⁵ από τον Οργανισμό Τροφίμων και Γεωργίας των Ηνωμένων Εθνών. Στην τρίτη θέση, συγκεντρώνοντας 20% των απαντήσεων,

βρίσκεται η αύξηση της παροχής υπηρεσιών στον αγροτικό τομέα (farming as-a-service), που έχει ως αποτέλεσμα τη μείωση του κόστους εισόδου νέων παραγωγών. Ωστόσο, η απάντηση αυτή επιλέγεται μόλις από το 7% των αγροτών, αλλά από πολύ υψηλότερα ποσοστά των τριών άλλων ομάδων. Συγκεκριμένα, οι έμποροι (58%) και οι εκπρόσωποι της μεταποίησης και συσκευασίας (51%) θεωρούν το farming as-a-service ως το δεύτερο πιο επιδραστικό νέο επιχειρηματικό μοντέλο, πάνω από τη Συμβολαιακή Γεωργία, ενώ τα στελέχη των συνεταιρισμών (45%) το θεωρούν, οριακά, λιγότερο σημαντικό.

Η σημασία του farming-as-a-service υποστηρίζεται και από άλλες έρευνες, όπως η Global Farming as a Service Market Research Report: Forecast (2021-2026), που προβλέπει ότι η παγκόσμια αγορά του farming-as-a-service είναι πιθανό να έχει αθροιστικό ετήσιο ρυθμό ανάπτυξης (CAGR) 15,3% για την περίοδο 2021-2026¹²⁶.

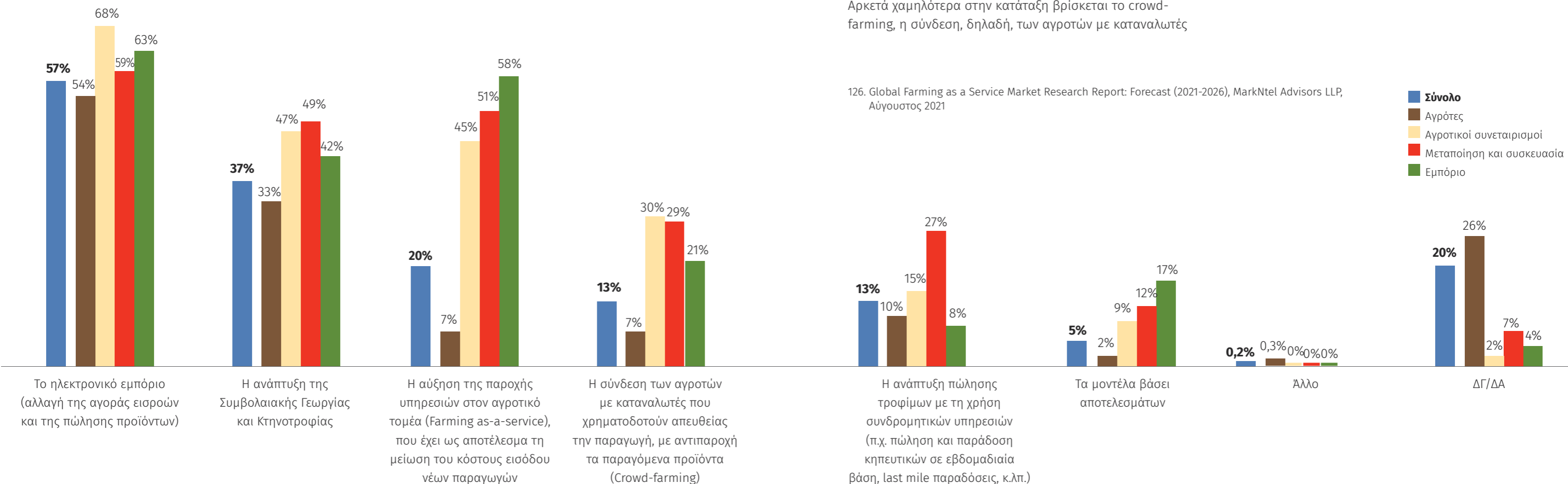
Αρκετά χαμηλότερα στην κατάταξη βρίσκεται το crowd-farming, η σύνδεση, δηλαδή, των αγροτών με καταναλωτές

που χρηματοδοτούν απευθείας την παραγωγή, με αντιπαροχή τα παραγόμενα προϊόντα. Επιλέγεται από το 13% των συμμετεχόντων, αλλά αισθητά υψηλότερα ποσοστά των συνεταιριστών (30%), των μεταποιητών και εταιρειών παραγωγής και εμπορίας υλικών συσκευασίας (29%), αλλά και των εμπόρων (21%).

Το ίδιο ποσοστό των ερωτώμενων (13%) ανέφεραν και την ανάπτυξη πώλησης τροφίμων με τη χρήση συνδρομητικών υπηρεσιών (π.χ. πώληση και παράδοση κηπευτικών σε εβδομαδιαία βάση, last mile παραδόσεις, κ.λπ.). Σημειώνεται ότι, οι αγρότες (10%) κατατάσσουν το μοντέλο αυτό στην τρίτη θέση, σε μεγάλη, βέβαια, διαφορά από τα δύο πρώτα, ενώ έχει επιλεγεί και από έναν στους τέσσερις (27%) εκπροσώπους της μεταποίησης και συσκευασίας.

Τέλος, 5% των ερωτηθέντων αναφέρουν τα μοντέλα βάσει αποτελεσμάτων, με τα αντίστοιχα ποσοστά να κυμαίνονται μεταξύ 2% για τους αγρότες και 17% για τους εμπόρους.

126. Global Farming as a Service Market Research Report: Forecast (2021-2026), MarkNtel Advisors LLP, Αύγουστος 2021

Ειδικές ερωτήσεις

Στο πλαίσιο της έρευνας, τέθηκαν, επίσης, ορισμένες ειδικές, στοχευμένες ερωτήσεις στην κάθε ομάδα, ώστε να αναδειχτούν ιδιαίτερα θέματα και προβληματισμοί που αφορούν τον κάθε κλάδο της Αγροδιατροφής. Στο σκέλος των ειδικών

ερωτήσεων, στην ομάδα των αγροτών δε συμπεριλαμβάνεται ο ευρύτερος πρωτογενής τομέας, ενώ στην ομάδα του εμπόρου συμπεριλαμβάνεται το λιανικό και χονδρικό εμπόριο.

Αγρότες

1. Τι θα μπορούσε να γίνει στον τομέα έτσι ώστε να προσελκύσει περισσότερους νέους αγρότες;

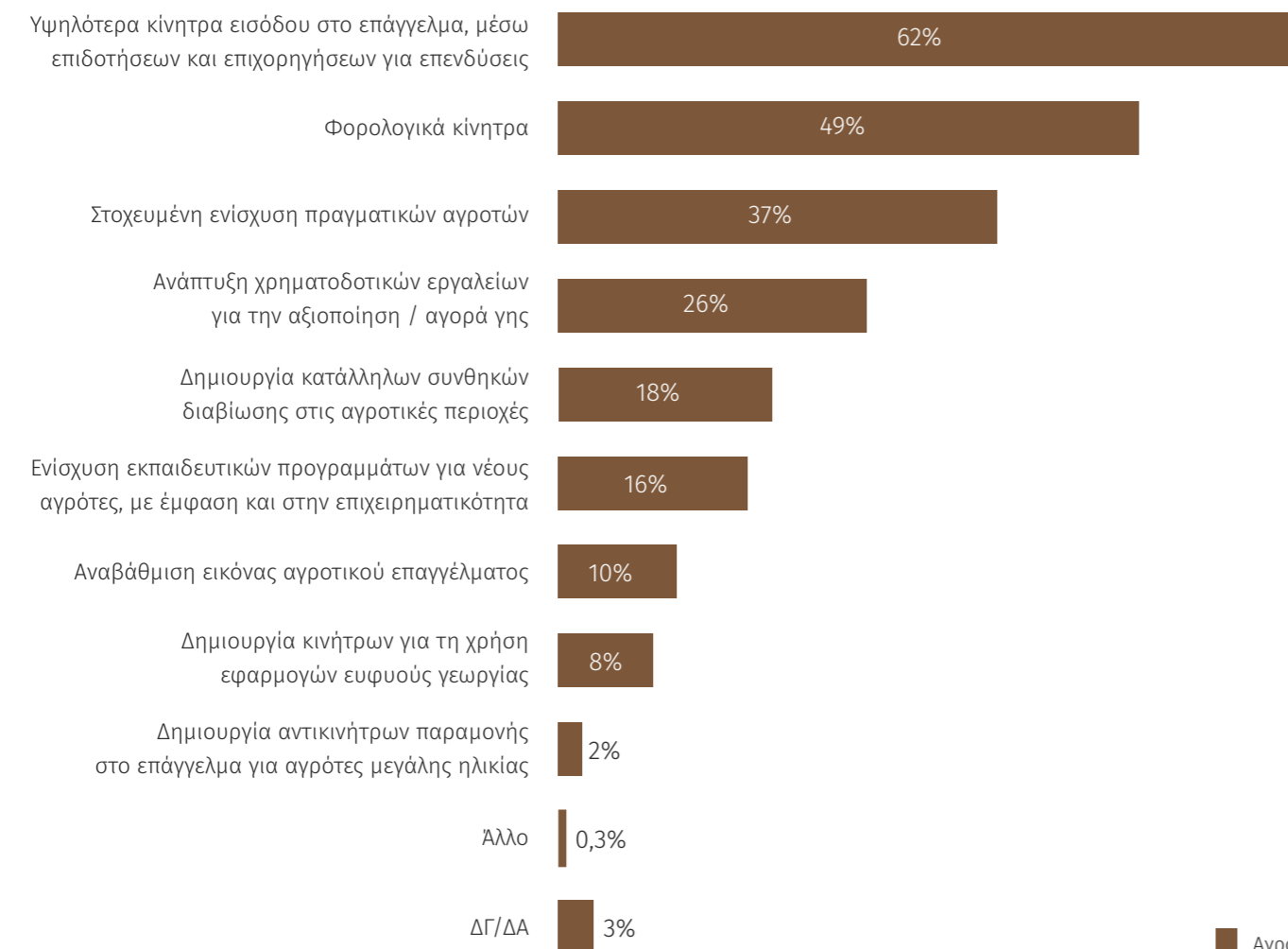
(μία έως τρεις επιλογές)

Η εγκατάλειψη του πρωτογενούς τομέα από τις νεότερες γενιές και η συνεπακόλουθη γήρανση του ενεργού πληθυσμού, αναγνωρίζεται ως ένα από τα βασικά προβλήματα του τομέα. Οι συμμετέχοντες ρωτήθηκαν τι θα μπορούσε να γίνει στον τομέα, έτσι ώστε να προσελκύσει περισσότερους νέους αγρότες.

περισσότερους νέους επαγγελματίες. Ακολουθούν, η ανάπτυξη χρηματοδοτικών εργαλείων για την αξιοποίηση ή/και αγορά γης (26%), η δημιουργία κατάλληλων συνθηκών διαβίωσης στις αγροτικές περιοχές (18%), και η ενίσχυση εκπαιδευτικών προγραμμάτων για νέους αγρότες, με έμφαση και στην επιχειρηματικότητα (16%).

Σύμφωνα με τους αγρότες, τα υψηλότερα κίνητρα εισόδου στο επάγγελμα, μέσω επιδοτήσεων και επιχορηγήσεων για επενδύσεις (62%), τα φορολογικά κίνητρα (49%), αλλά και η στοχευμένη ενίσχυση πραγματικών αγροτών (37%), είναι τα βασικά μέτρα που θα μπορούσαν να προσελκύσουν

Στον αντίποδα, τις λιγότερες απαντήσεις συγκέντρωσαν τα αντικίνητρα παραμονής στο επάγγελμα για αγρότες μεγάλης ηλικίας (2%), ενώ στην επιλογή «άλλο» (0,3%), αναφέρθηκε η μείωση της γραφειοκρατίας.

2. Ποιες αλλαγές πρέπει να γίνουν στους συνεταιρισμούς για να είναι πιο αποτελεσματικοί;

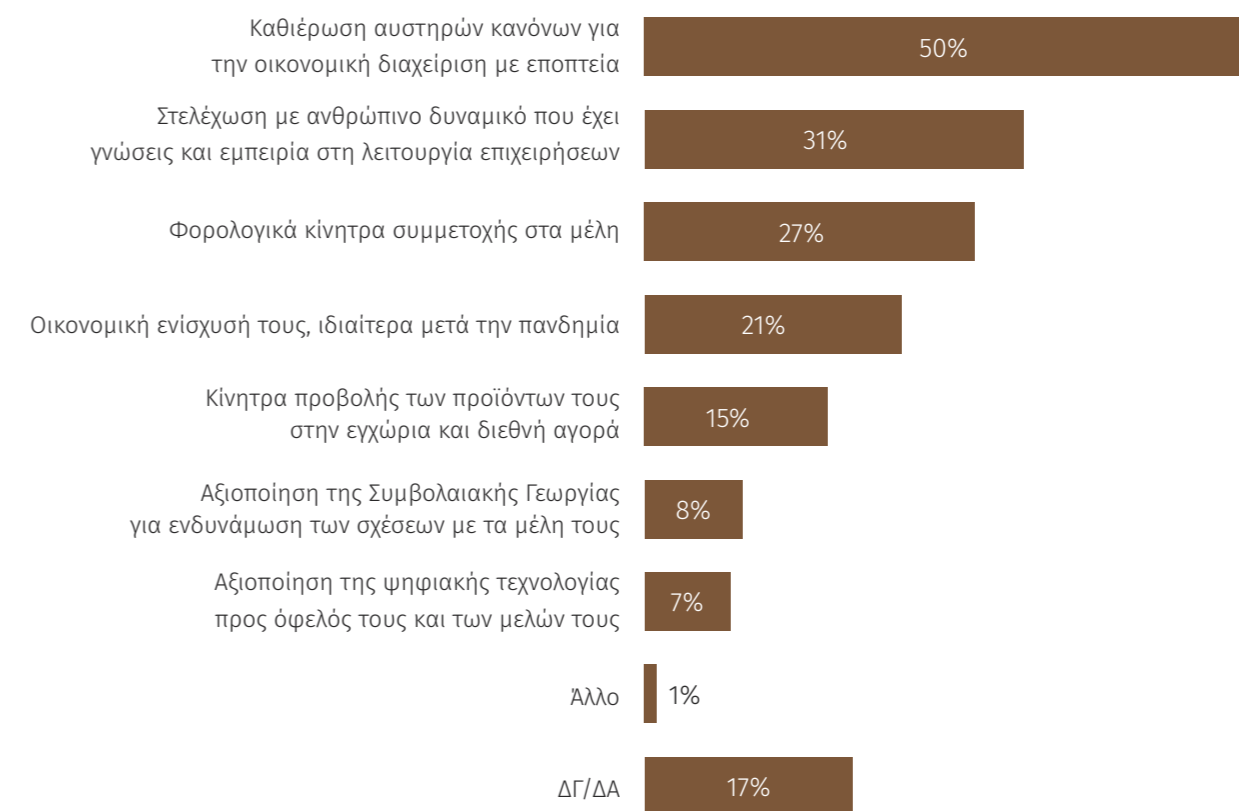
(μία έως τρεις επιλογές)

Σύμφωνα με τους αγρότες, οι βασικότερες αλλαγές που θα πρέπει να γίνουν στους συνεταιρισμούς, είναι η καθιέρωση αυστηρών κανόνων για οικονομική διαχείριση με εποπτεία (50%), και η στελέχωση με ανθρώπινο δυναμικό που έχει γνώσεις και εμπειρία στη λειτουργία επιχειρήσεων (31%).

τη διαφάνεια της διαχείρισης, αλλά και την επάρκεια του ανθρώπινου δυναμικού τους.

Ακολουθούν τα φορολογικά κίνητρα συμμετοχής στα μέλη (27%), αλλά και η οικονομική ενίσχυση των συνεταιρισμών, ιδιαίτερα μετά την πανδημία (21%). Σχεδόν ένας στους πέντε (17%) δεν απάντησε, ενώ στο ποσοστό 1% της επιλογής «άλλο», αναφέρθηκε ότι «είναι κατά των συνεταιρισμών».

Διαπιστώνεται, δηλαδή, μια σαφής έλλειψη εμπιστοσύνης των αγροτών προς τους συνεταιριστικούς θεσμούς, ως προς

■ Αγρότες

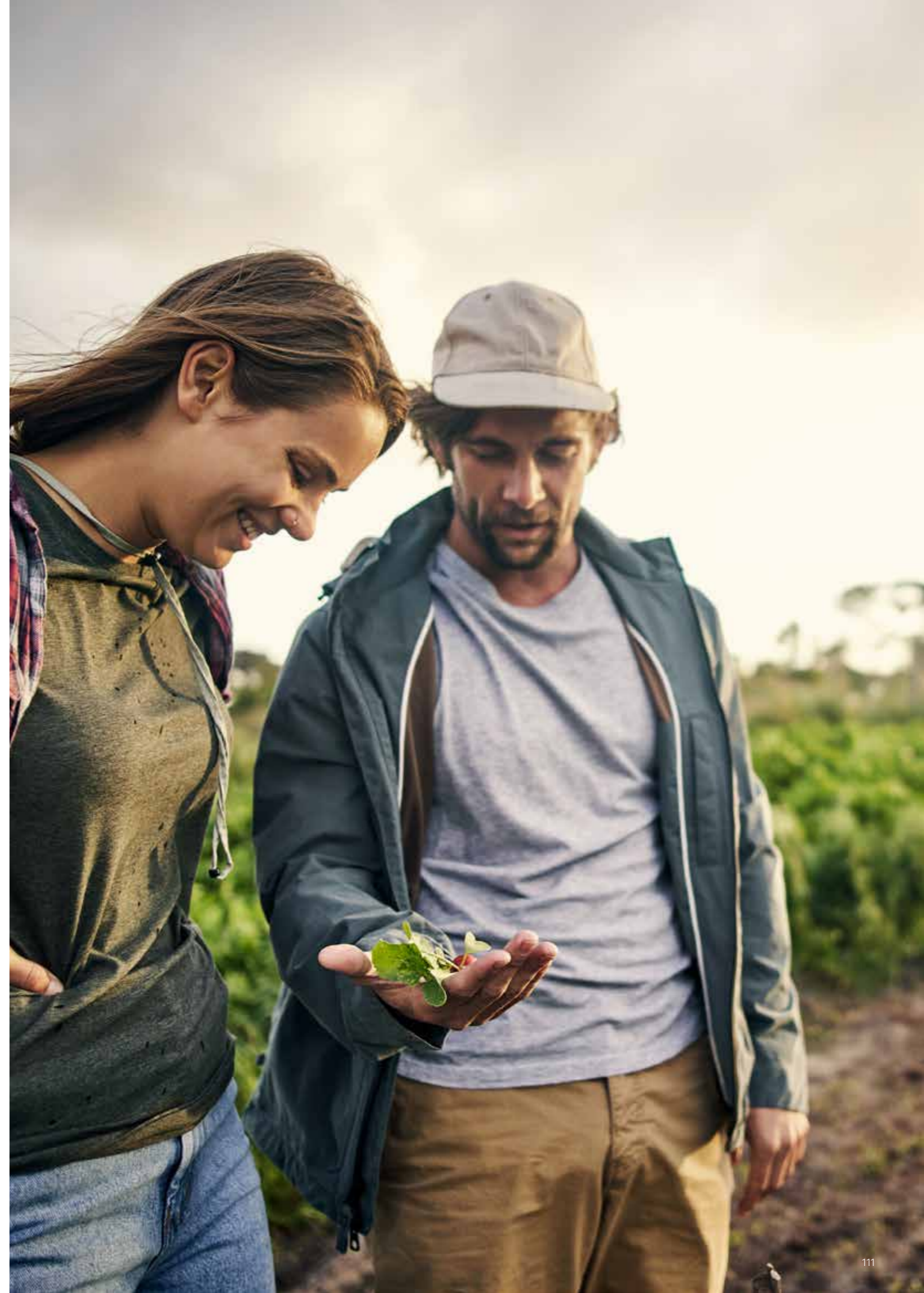
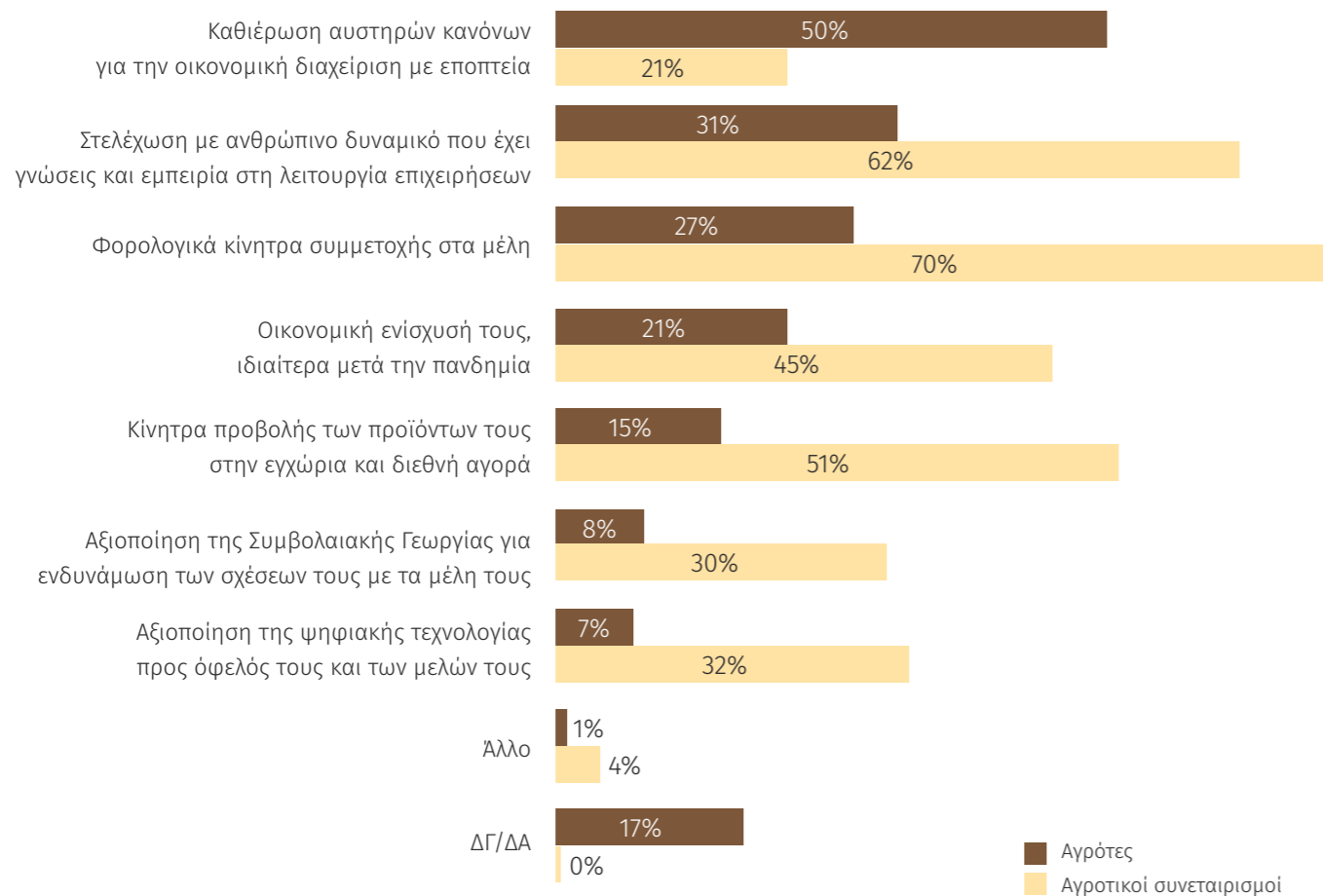
Αγροτικοί συνεταιρισμοί

1. Ποιες αλλαγές πρέπει να γίνουν στους συνεταιρισμούς για να είναι πιο αποτελεσματικοί; (ερώτηση πολλαπλών επιλογών)

Στην ίδια, κρίσιμη ερώτηση για τις αλλαγές που πρέπει να γίνουν στους συνεταιρισμούς για να είναι πιο αποτελεσματικοί, τα φορολογικά κίνητρα συμμετοχής στα μέλη (70%) αποτελούν τη δημοφιλέστερη επιλογή, σύμφωνα με τα ευρήματα της έρευνας από την ομάδα των αγροτικών συνεταιρισμών.

Το 62% των ερωτηθέντων εκτιμούν ότι οι συνεταιρισμοί θα πρέπει να στελεχωθούν με ανθρώπινο δυναμικό που έχει γνώσεις και εμπειρία στη λειτουργία επιχειρήσεων, ενώ το 51% επέλεξε τα κίνητρα προβολής των προϊόντων τους στην εγχώρια και διεθνή αγορά.

Παράλληλα, το 45% θεωρούν σημαντική την οικονομική ενίσχυσή τους, ιδιαίτερα μετά την πανδημία, την αξιοποίηση της ψηφιακής τεχνολογίας προς όφελος των συνεταιρισμών και των μελών τους (32%), και την αξιοποίηση της Συμβολαιακής Γεωργίας για ενδυνάμωση των σχέσεων με τα μέλη τους (30%). Τέλος, το 21% αναφέρουν την καθιέρωση αυστηρών κανόνων για την οικονομική διαχείριση με εποπτεία, ως αλλαγή που θα βοηθούσε την αποτελεσματικότητα των αγροτικών συνεταιρισμών, και από το 4% που απάντησαν «άλλο», αναφέρθηκε η μείωση της γραφειοκρατίας.

Μεταποίηση και συσκευασία

1. Ποια θεωρείτε ότι είναι τα δυνατά σημεία του τομέα της μεταποίησης τροφίμων στην Ελλάδα;

(ερώτηση πολλαπλών επιλογών)

Η ποιότητα των ελληνικών αγροτικών προϊόντων θεωρείται το δυνατότερο σημείο του τομέα της μεταποίησης τροφίμων στην Ελλάδα (71%), ενώ ακολουθούν η αναγνωρισιμότητα (awareness) επιλεγμένων αγροτικών προϊόντων (π.χ. φέτα, γιαούρτι, ροδάκινα, ελαιόλαδο, κ.λπ. – 47%) και η εύκολη πρόσβαση στην ευρωπαϊκή αγορά, όχι μόνο γεωγραφική, αλλά, κυρίως, γραφειοκρατική (διαδικασία πιστοποίησης

και ελέγχων – 34%). Το 20% των ερωτηθέντων ανέφεραν το μεγάλο πλήθος προϊόντων προστατευόμενης ονομασίας προέλευσης (ΠΟΠ) και προστατευμένης γεωγραφικής ένδειξης (ΠΓΕ), ενώ από το 3% των απαντήσεων «άλλο», προστέθηκαν στα προτερήματα του τομέα στην Ελλάδα τα χαρακτηριστικά της γεύσης και της ανταγωνιστικής τιμής των προϊόντων.

2. Ποια θεωρείτε ότι είναι τα αδύναμα σημεία της μεταποίησης τροφίμων στην Ελλάδα;

(ερώτηση πολλαπλών επιλογών)

Σχεδόν ένας στους δύο εκπροσώπους της μεταποίησης και συσκευασίας (47%) εκτιμά ότι το υψηλό κόστος παραγωγής είναι το βασικό αδύναμο σημείο του κλάδου. Σημαντικές, επίσης, αδυναμίες θεωρούνται το ελλιπές μάρκετινγκ μεταποιημένων προϊόντων (44%), καθώς και η χαμηλή ενσωμάτωση της καινοτομίας (39%), μια εξαιρετικά σημαντική διαπίστωση.

Με χαμηλότερα ποσοστά αναφέρονται η ελλιπής τυποποίηση μεταποιημένων αγροτικών προϊόντων (27%), το μικρό μέγεθος παραγωγής για κάλυψη εξαγωγικών αγορών (24%), ο υψηλός ανταγωνισμός (19%), η περιορισμένη δραστηριότητα συνεργατικών σχημάτων (19%), ο περιορισμένος εξαγωγικός προσανατολισμός (19%), και η περιορισμένη διαφοροποίηση προϊόντων (15%). Στο 2% των απαντήσεων «άλλο», αναφέρθηκε η περιορισμένη ενσωμάτωση επεξεργασιών που προσθέτουν αξία.

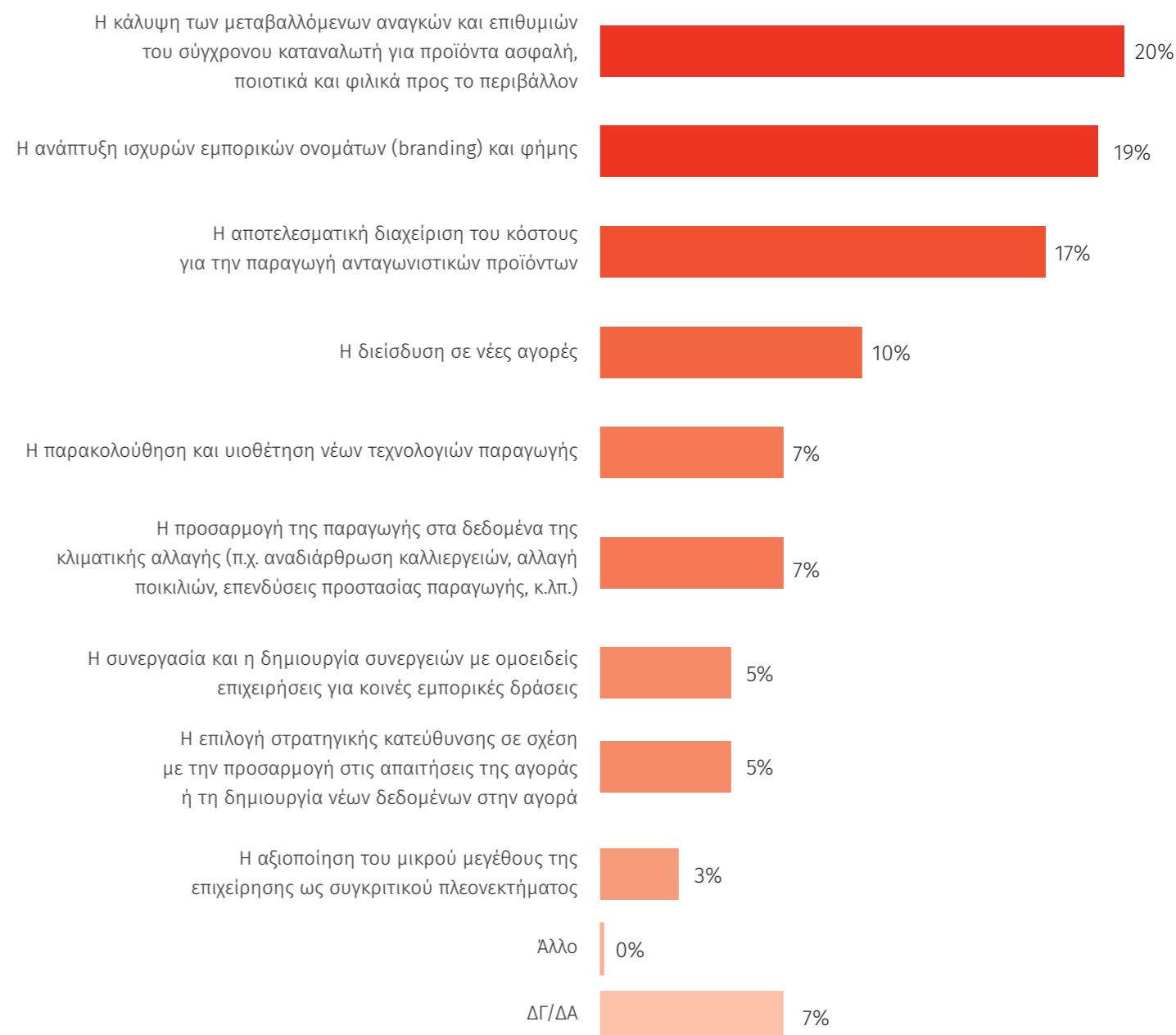
3. Ποια θεωρείτε ότι είναι η σημαντικότερη πρόκληση για μια μεταποιητική επιχείρηση τροφίμων στην Ελλάδα, σήμερα; (μία επιλογή)

Μετά την καταγραφή των αδυναμιών, ζητήθηκε από τους συμμετέχοντες να αναφέρουν ποιες θεωρούν τις σημαντικότερες προκλήσεις για μια μεταποιητική επιχείρηση τροφίμων στην Ελλάδα, σήμερα. Ένας στους πέντε (20%) εκπροσώπους του κλάδου της μεταποίησης και συσκευασίας αναφέρει την κάλυψη των μεταβαλλόμενων αναγκών και επιθυμιών του σύγχρονου καταναλωτή για προϊόντα ασφαλή, ποιοτικά και φιλικά προς το περιβάλλον, ενώ οριακά λιγότεροι θεωρούν ως μεγαλύτερες προκλήσεις την ανάπτυξη ισχυρών εμπορικών ονομάτων (branding) και φήμης (19%) και την αποτελεσματική διαχείριση του κόστους για την παραγωγή ανταγωνιστικών προϊόντων (17%).

Μόνο ένας στους δέκα (10%) θεωρεί σημαντική τη διείσδυση σε νέες αγορές, ένα ανησυχητικό εύρημα τη στιγμή που

η εξωστρέφεια του κλάδου είναι το μεγάλο ζητούμενο. Σε ποσοστό 7% αναφέρουν την παρακολούθηση και υιοθέτηση νέων τεχνολογιών παραγωγής, αλλά και την προσαρμογή της παραγωγής στα δεδομένα της κλιματικής αλλαγής (π.χ. αναδιάρθρωση καλλιεργειών, αλλαγή ποικιλιών, επενδύσεις προστασίας παραγωγής, κ.λπ.).

Μόλις ένας στους είκοσι (5%) θεωρεί σημαντική πρόκληση τη συνεργασία και τη δημιουργία συνεργειών με ομοειδείς επιχειρήσεις για κοινές εμπορικές δράσεις, επίσης παράδοξο, δεδομένου του κατακερματισμού του κλάδου και της αδυναμίας επίτευξης οικονομιών κλίμακας. Τέλος, μια μικρή μειοψηφία (3%) θεωρούν ότι αποτελεί πρόκληση η αξιοποίηση του μικρού μεγέθους της επιχείρησης ως συγκριτικού πλεονεκτήματος.

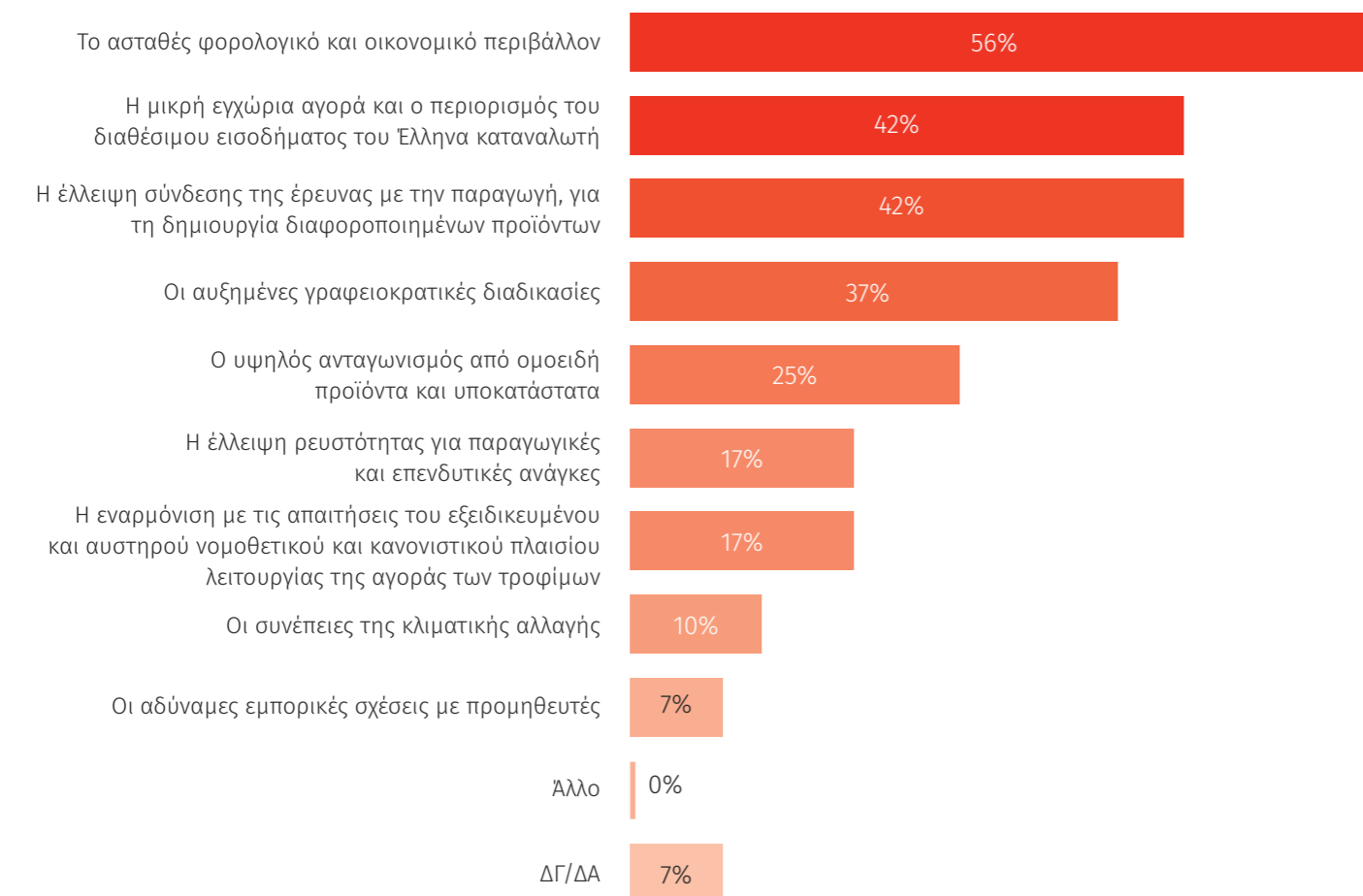

4. Ποια θεωρείτε ότι είναι τα τρία σημαντικότερα προβλήματα που μπορούν να επηρεάσουν αρνητικά την ανάπτυξη μιας μεταποιητικής επιχείρησης τροφίμων στην Ελλάδα; (ερώτηση πολλαπλών επιλογών)

Η έρευνα καταγράφει, επίσης, τις απόψεις του μεταποιητικού κλάδου για τα σημαντικότερα προβλήματα που μπορούν να επηρεάσουν αρνητικά την ανάπτυξη μιας μεταποιητικής επιχείρησης τροφίμων στην Ελλάδα. Πάνω από τους μισούς συμμετέχοντες αναφέρουν το ασταθές φορολογικό και οικονομικό περιβάλλον (56%), ενώ υψηλά ποσοστά συγκεντρώνουν και η μικρή αγορά και ο περιορισμός του διαθέσιμου εισοδήματος του Έλληνα καταναλωτή (42%), η έλλειψη σύνδεσης της έρευνας με την παραγωγή για τη δημιουργία διαφοροποιημένων προϊόντων (42%), και οι

αυξημένες γραφειοκρατικές διαδικασίες (37%).

Λιγότερες αναφορές γίνονται στον υψηλό ανταγωνισμό από ομοειδή προϊόντα και υποκατάστατα (25%), την έλλειψη ρευστότητας για παραγωγικές και επενδυτικές ανάγκες (17%), την ανάγκη εναρμόνισης με τις απαιτήσεις του εξειδικευμένου και αυστηρού νομοθετικού και κανονιστικού πλαισίου λειτουργίας της αγοράς των τροφίμων (17%), τις συνέπειες της κλιματικής αλλαγής (10%) και τις αδύναμες εμπορικές σχέσεις με προμηθευτές (7%).

5. Ποια θεωρείτε ότι είναι η μεγαλύτερη ευκαιρία που μπορεί να συμβάλει στην ανάπτυξη μιας μεταποιητικής επιχείρησης τροφίμων στην Ελλάδα; (μία επιλογή)

Ως σημαντικές ευκαιρίες που μπορεί να συμβάλουν στην ανάπτυξη μιας μεταποιητικής επιχείρησης τροφίμων αναφέρονται, η αξιοποίηση της καινοτομίας για τη δημιουργία διαφοροποιημένων προϊόντων που καλύπτουν τις ανάγκες του σύγχρονου καταναλωτή (22%), η αναζήτηση διεθνών αγορών που ταιριάζουν με τα προσφερόμενα προϊόντα (15%), καθώς, επίσης, και η αξιοποίηση χρηματοδοτικών εργαλείων για την πραγματοποίηση επενδύσεων (12%).

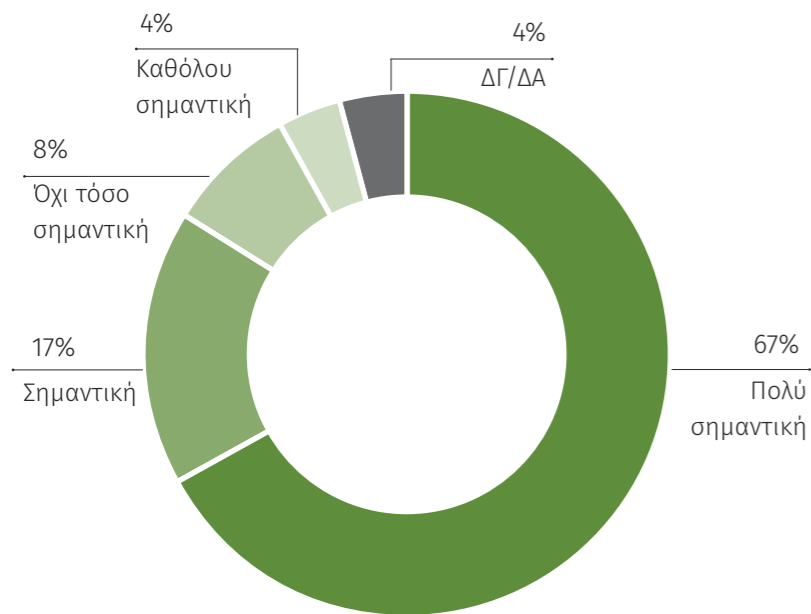
Λιγότερες αναφορές γίνονται στην αναγνώριση ευκαιριών συνεργασίας για μεγέθυνση των προσφερόμενων ποσοτήτων και κοινών δράσεων προβολής των προϊόντων (10%), την πιστοποίηση της ασφάλειας και ποιότητας των προϊόντων (8%), τη σύνδεση των προϊόντων με την ελληνική γαστρονομία (8%), τη διείσδυση σε ανερχόμενα δίκτυα διανομής (π.χ. online λιανεμπόριο – 7%) και την ανάπτυξη σχέσεων με τους προμηθευτές μέσω σύγχρονων μεθόδων, όπως η Συμβολαιακή Γεωργία και Κτηνοτροφία (7%).

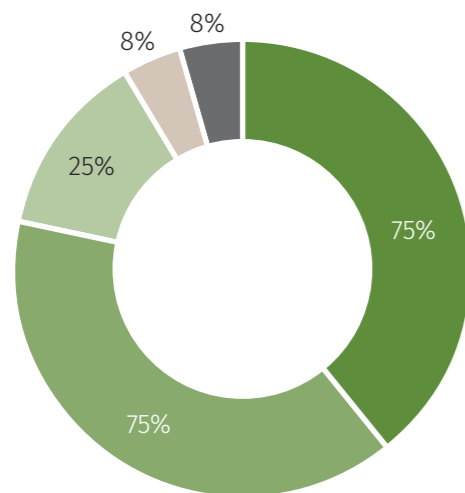
Εμπόριο

1. Αποτελούν τα φρέσκα αγροτικά προϊόντα σημαντική κατηγορία για την αλυσίδα σας;

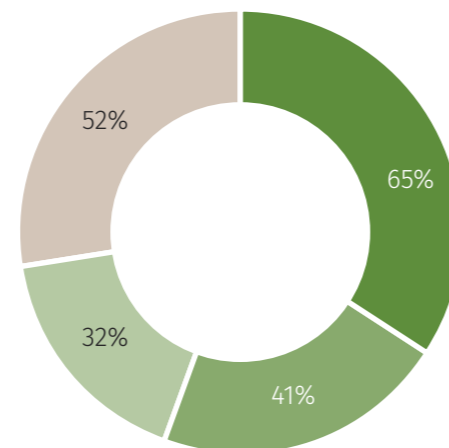

Οκτώ στους δέκα εμπόρους (84%) δηλώνουν ότι τα φρέσκα αγροτικά προϊόντα αποτελούν πολύ σημαντική (67%) ή σημαντική (17%) κατηγορία για την αλυσίδα αξίας τους, 8% απαντούν ότι δεν είναι και τόσο σημαντική κατηγορία, ενώ μόλις το 4% θεωρούν ότι τα φρέσκα αγροτικά προϊόντα δεν αποτελούν καθόλου σημαντική κατηγορία.

2. Από που προμηθεύεστε τα φρέσκα αγροτικά προϊόντα σας...

...και σε τι ποσοστό;

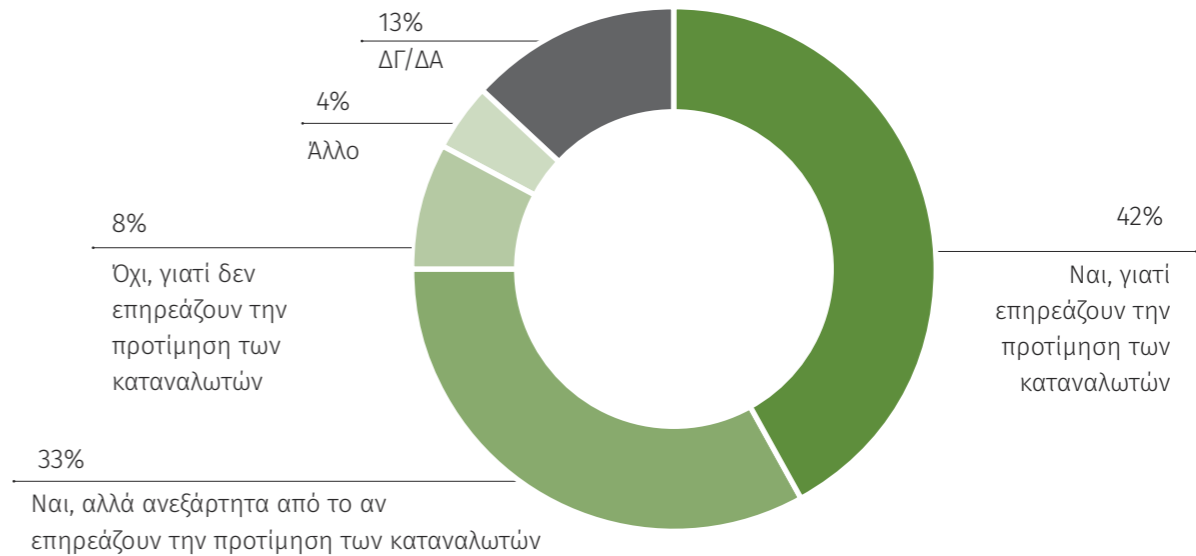

■ Απευθείας από παραγωγούς, ομάδες παραγωγών, συνεταιρισμούς ■ Από χονδρέμπορους
■ Από κεντρικές αγορές ■ Άλλο ■ ΔΓ/ΔΑ

Οι δύο κύριες πηγές φρέσκων αγροτικών προϊόντων για τους εμπόρους, είναι η προμήθεια απευθείας από τους παραγωγούς, τις ομάδες παραγωγών ή τους συνεταιρισμούς (75%) και από χονδρέμπορους (75%). Όμως, οι έμποροι προμηθεύονται μεγαλύτερες ποσότητες απευθείας από τους παραγωγούς και, συγκεκριμένα, το 65% των εμπορευμάτων τους, κατά μέσο όρο, έναντι του 41% που προμηθεύονται από χονδρέμπορους. Το 25% προμηθεύονται φρέσκα

αγροτικά προϊόντα από κεντρικές αγορές, αλλά σε μικρότερη αναλογία, κατά μέσο όρο (32%), ενώ σε ποσοστό 8% διαθέτουν άλλους προμηθευτές και προμηθεύονται από αυτούς το 52% των προϊόντων, κατά μέσο όρο. Κανείς δε δήλωσε ότι προμηθεύεται αποκλειστικά από κεντρικές αγορές, ενώ οι υπόλοιπες τρεις επιλογές προμηθευτών έλαβαν κάποιες απαντήσεις αποκλειστικότητας.

3. Θεωρείτε σημαντικές τις οικολογικές συσκευασίες για τα φρέσκα αγροτικά προϊόντα (eco packaging); Πόσο αυτές επηρεάζουν την προτίμηση των καταναλωτών;

Η έρευνα εξετάζει, επίσης, τις απόψεις των εμπόρων σχετικά με τις οικολογικές συσκευασίες για τα φρέσκα αγροτικά προϊόντα (eco packaging). Σε ερώτηση αν τις θεωρούν σημαντικές, και γιατί, το 75% των εμπόρων δηλώνουν ότι είναι σημαντικές, είτε, κυρίως, επειδή επηρεάζουν την προτίμηση των καταναλωτών (42%), είτε ανεξαρτήτως από την επιρροή τους στην προτίμηση των καταναλωτών (33%). Το 8% δηλώνουν ότι δεν τις θεωρούν σημαντικές, επειδή δεν

επηρεάζουν την προτίμηση των καταναλωτών. Τα ευρήματα αυτά έρχονται να επιβεβαιώσουν την όγδοη έκδοση της παγκόσμιας έρευνας της EY, Future Consumer Index¹²⁷, σύμφωνα με την οποία, το 46% των καταναλωτών, σε παγκόσμιο επίπεδο, δηλώνουν ότι οι βιώσιμες συσκευασίες έχουν γίνει πιο σημαντικό κριτήριο αγοράς κατά τη διάρκεια της πανδημίας και το 85% αναφέρει ότι η βιωσιμότητα αποτελεί σημαντικό αγοραστικό κριτήριο.

127. EY Future Consumer Index, EY, Νοέμβριος 2021

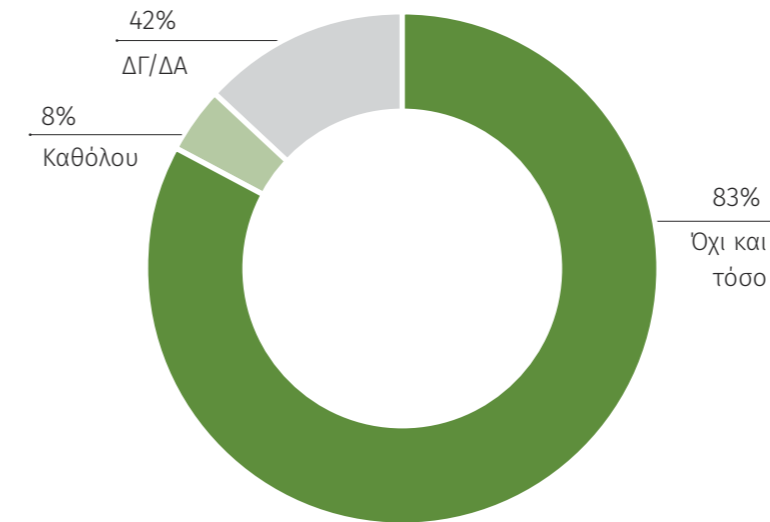

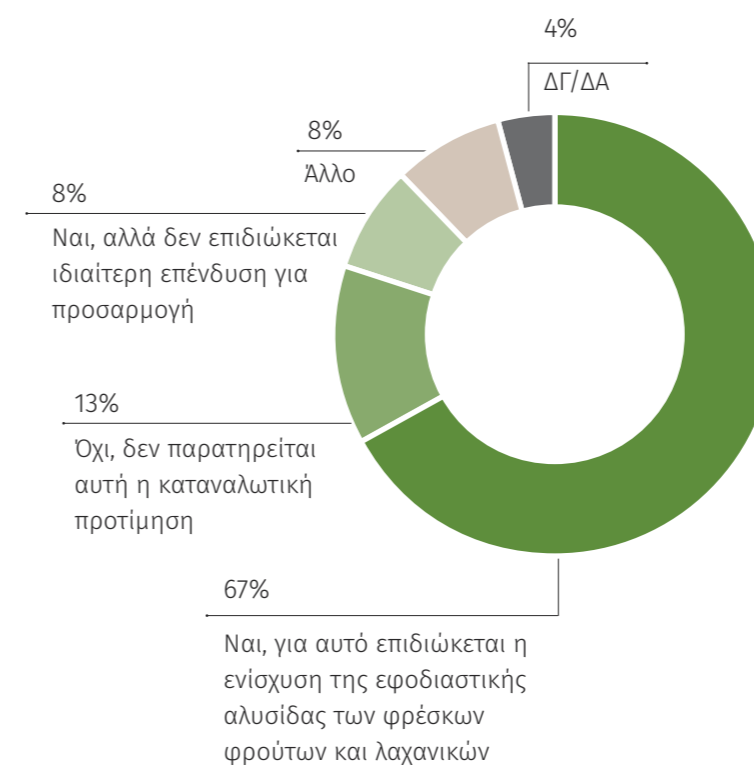
Ωστόσο, η πλειοψηφία των ερωτηθέντων θεωρούν ότι οι προμηθευτές φρέσκων αγροτικών προϊόντων δεν υποστηρίζουν αρκετά (83%) ή και καθόλου (4%) με οικολογικές συσκευασίες την κατηγορία αυτή. Προκαλεί εντύπωση που κανείς δεν απάντησε θετικά στη συγκεκριμένη ερώτηση, αναδεικνύοντας ότι θα χρειαστεί εντατική προσπάθεια ώστε

να γίνει η μετάβαση στις οικολογικές συσκευασίες, όπως συμβαίνει σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Για παράδειγμα, η Γαλλία ανακοίνωσε την απαγόρευση των πλαστικών συσκευασιών για πολλά φρούτα και λαχανικά, ξεκινώντας από τον Ιανουάριο του 2022¹²⁸.

4. Οι προμηθευτές φρέσκων αγροτικών προϊόντων υποστηρίζουν με οικολογικές συσκευασίες την κατηγορία αυτή;

5. Η καταναλωτική προτίμηση σε φρέσκα αγροτικά προϊόντα επηρεάζει τις πωλήσεις σας; Αν ναι, τι κάνετε για να ανταποκριθείτε σε αυτήν την τάση;

Οι έμποροι που συμμετείχαν στην έρευνα ρωτήθηκαν, επίσης, αν η καταναλωτική προτίμηση σε φρέσκα αγροτικά προϊόντα επηρεάζει τις πωλήσεις τους, και, αν ναι, τι κάνουν για να ανταποκριθούν σε αυτήν την τάση.

Συνολικά, τρεις στους τέσσερις εμπόρους (75%) δηλώνουν ότι η προτίμηση των καταναλωτών για φρέσκα αγροτικά προϊόντα επηρεάζει τις πωλήσεις. Από αυτούς το 67% επιδιώκουν την ενίσχυση της εφοδιαστικής αλυσίδας των φρέσκων φρούτων και λαχανικών για να ανταποκριθούν σε αυτήν την τάση, ενώ το 8% δεν επιδιώκουν κάποια ιδιαίτερη επένδυση για προσαρμογή. Τέλος, το 13% των ερωτηθέντων δεν έχουν παρατηρήσει καταναλωτική προτίμηση σε φρέσκα αγροτικά προϊόντα, ενώ το 8% επέλεξαν «άλλο», χωρίς, ωστόσο, να αναφέρουν περισσότερες πληροφορίες.

128. France bans plastic packaging for fruit and vegetables, Reuters, 11 Οκτωβρίου 2021

Συμπεράσματα και προτάσεις

6

Στις σελίδες που προηγήθηκαν, τεκμηριώνεται αναλυτικά η σημασία του Αγροδιατροφικού τομέα για τη σίτιση του παγκόσμιου πληθυσμού, την οικονομική ανάπτυξη και την ευημερία, αλλά και την κοινωνική συνοχή και την εξάλειψη της φτώχειας. Συγχρόνως, αναλύονται οι μεγάλες προκλήσεις που θα αντιμετωπίσει ο τομέας λόγω της αύξησης του παγκόσμιου πληθυσμού, της επιτακτικής ανάγκης αναστροφής της κλιματικής αλλαγής, των αλλαγών στις καταναλωτικές συμπεριφορές, καθώς και των πιθανών ελλείψεων σε αγροτικά προϊόντα και αγροεφόδια εξαιτίας εμπόλεμων καταστάσεων, αλλά και οι ευκαιρίες που δημιουργούν οι νέες τεχνολογίες. Παρουσιάζονται, επίσης, οι ιδιαιτερότητες, τα ισχυρά σημεία και οι αδυναμίες του Αγροδιατροφικού τομέα στην Ελλάδα. Τέλος, καταγράφονται οι απόψεις για τα κρίσιμα αυτά ζητήματα των ενδιαφερόμενων μερών στη χώρα μας.

Στο κεφάλαιο αυτό συνοψίζονται τα συμπεράσματα που προκύπτουν και παρουσιάζονται οι προτάσεις μας για τη θωράκιση, την ενίσχυση και τον μετασχηματισμό του Αγροδιατροφικού τομέα στην Ελλάδα.

1

Ολιστική προσέγγιση στην Αγροδιατροφική αλυσίδα μέσω της ανάπτυξης ανθεκτικών και βιώσιμων αλυσίδων αξίας

Η εκτίναξη των τιμών της ενέργειας παγκοσμίως, η οποία πυροδοτήθηκε, κυρίως, από συγκυριακούς παράγοντες, τόσο από πλευράς της προσφοράς, όσο και της ζήτησης, και οδηγεί σε παρατεταμένη ρευστότητα την αγορά, αποτελεί σημαντική πρόκληση για τον Αγροδιατροφικό τομέα. Οι πιέσεις που ασκήθηκαν στις εφοδιαστικές αλυσίδες κατά τη διάρκεια της πανδημίας, ανέδειξαν σοβαρές αδυναμίες στους βιομηχανικούς κατασκευαστές στη δυνατότητά τους να ανταποκριθούν στη ζήτηση, δημιουργώντας σημαντικές ελλείψεις στις πρώτες και πρόσθετες ύλες, στα εφόδια, καθώς και σε κρίσιμα εξαρτήματα και ανταλλακτικά, ενώ επέφεραν και σημαντικές αυξήσεις στις τιμές. Παράλληλα, η εκτίναξη της ζήτησης για πρώτες ύλες και καταναλωτικά αγαθά ευρείας χρήσης, αλλά και το κλείσιμο κομβικών, για το διεθνές εμπόριο, λιμένων, εκτόξευσαν τους ναύλους, επιβαρύνοντας τα μεταφορικά κόστη. Οι κάθε λογής εμπορικές προστριβές επέφεραν, και συνεχίζουν να επιφέρουν, σημαντικές αυξήσεις στους φόρους που επιβάλλονται σε διάφορα προϊόντα, οδηγώντας ακόμα και σε αποκλεισμούς.

Η πολεμική σύρραξη μεταξύ δύο από τους μεγαλύτερους παραγωγούς σιτηρών στον κόσμο, Ρωσίας και Ουκρανίας, εντείνει περισσότερο τις προκλήσεις στον Αγροδιατροφικό τομέα.

Η ανάγκη διατήρησης του ικανού και έμπειρου ανθρώπινου δυναμικού, καθώς και η εύρεση και προσέλκυση αξιόλογου ταλέντου, αποτελούν, επίσης, σημαντικές προκλήσεις για τον τομέα.

Όλα τα παραπάνω συνθέτουν ένα σκληρό «τέλειας καταιγίδας» προκλήσεων, την οποία ο Αγροδιατροφικός τομέας θα κληθεί να αντιμετωπίσει τα επόμενα χρόνια.

Για τους λόγους αυτούς, είναι απαραίτητη η επαναπροσέγγιση του τομέα με ολιστικό τρόπο, ξεκινώντας από την πρωτογενή παραγωγή, τη μεταποίηση των αγροτικών και κτηνοτροφικών προϊόντων, τη συσκευασία τους, την εμπορική τους διάσπαση, την πώληση στα διαφορετικά κανάλια, έως και το επίπεδο εξυπηρέτησης των τελικών καταναλωτών.

Η δημιουργία συνεργιών, συνεργασιών, εμποροδιανεμητικών πλατφορμών, με εξασφάλιση πλήρους ορατότητας και ιχνηλασιμότητας σε όλο το μήκος της αλυσίδας αξίας, είναι, πλέον, κρίσιμες παράμετροι, τόσο για τη συγκράτηση του κόστους, όσο και για την κάλυψη των αυξημένων απαιτήσεων των ενδιάμεσων πελατών και τελικών καταναλωτών. Για τη συντονισμένη, ολοκληρωμένη και ευέλικτη αντιμετώπιση των προκλήσεων της αγοράς, απαραίτητη προϋπόθεση είναι η ενεργή συμμετοχή όλων των εμπλεκόμενων μερών, περιλαμβανομένης της Πολιτείας, των φορέων παραγωγής και εμπορίας και των διαμεσολαβητών.

Η ανάπτυξη της ανθεκτικότητας και της βιωσιμότητας των αλυσίδων αξίας θα συμβάλει στην αύξηση της αποτελεσματικότητάς τους και θα δημιουργήσει τις προϋποθέσεις για μακροχρόνια και σταθερή δημιουργία υψηλής προστιθέμενης αξίας. Η βέλτιστη διαχείριση της εφοδιαστικής αλυσίδας αναγνωρίζεται ως προϋπόθεση κάθε βιώσιμου αναπτυξιακού μοντέλου.

2

Η τεράστια σημασία του Αγροδιατροφικού τομέα στην οικονομία και στην κοινωνία, παράλληλα με την προαναφερθείσα ανάγκη επαναπροσέγγισης με ολιστικό τρόπο, απαιτούν τη διαμόρφωση ενός σύγχρονου και ολοκληρωμένου σχεδίου ανάπτυξης

Ο Αγροδιατροφικός τομέας παραμένει ο μεγαλύτερος εργοδότης στον κόσμο, απασχολώντας το 40% του ενεργού πληθυσμού παγκοσμίως, παράγοντας σήμερα 250% περισσότερα τρόφιμα σε σχέση με το 1950. Ωστόσο, σύμφωνα με στοιχεία της Διεθνούς Οργάνωσης Τροφίμων και Γεωργίας των Ηνωμένων Εθνών, το 32% των τροφίμων που παράγονται, παγκοσμίως, χάνονται ή πετιούνται.

Μέχρι το 2050, ο τομέας θα πρέπει να τρέφει 40% περισσότερους ανθρώπους, και να έχει αυξήσει την παραγωγή τροφίμων κατά 70%, ενώ η καλλιεργήσιμη γη θα έχει αυξηθεί κατά μόλις 10%. Μέχρι τότε, το 68% του πληθυσμού θα κατοικεί σε αστικές περιοχές, ενώ εκτιμάται ότι το 12% θα υποσιτίζονται¹²⁹.

Στις κοσμογονικές αυτές προκλήσεις, έρχονται να προστεθούν οι ραγδαίες μεταβολές στις διατροφικές συνήθειες, καθώς μεγάλες μερίδες καταναλωτών αναζητούν πλέον «τοπικά, αυθεντικά, ανιχνεύσιμα, διαφανή και ηθικά» τρόφιμα – τα λεγόμενα “LATTE” (Local, Authentic, Traceable, Transparent and Ethical). Οι πωλήσεις των «καθαρών» αυτών τροφίμων, αναμένεται να φθάσουν τα \$180 δισ. ετησίως, μέχρι το 2050, ενώ η μέση κατά κεφαλή ετήσια κατανάλωση κρέατος θα αυξηθεί κατά 2,4 κιλά μέχρι το 2023¹³⁰. Συγχρόνως, οι καταναλωτές επιζητούν προσωποποιημένη διατροφή και ταχύτερη εξυπηρέτηση, με παράδοση – ει δυνατόν – στην πόρτα τους, και τη δυνατότητα να παραγγέλνουν από οπουδήποτε, με οποιοδήποτε μέσο και οποιαδήποτε στιγμή. Ως αποτέλεσμα των αλλαγών που παρατηρούνται στις καταναλωτικές συνήθειες, τα παραδοσιακά κανάλια μάρκετινγκ και πωλήσεων φαίνεται να χάνουν μέρος της αξίας τους, καθώς οι επιχειρήσεις καλούνται, όλο και περισσότερο, να επικοινωνήσουν με τους καταναλωτές μέσω ψηφιακών καναλιών.

- ▶ Ένα σύγχρονο και ολοκληρωμένο σχέδιο ανάπτυξης, με καθορισμό μακροπρόθεσμων στρατηγικών και εφαρμογή αποτελεσματικών πολιτικών, θα δημιουργήσει τον οδικό χάρτη όλων των απαραίτητων ενεργειών για την κατάλληλη επανατοποθέτηση του τομέα στη διεθνή αγορά με προϊόντα υψηλής προστιθέμενης αξίας.
- ▶ Το σχέδιο ανάπτυξης θα προωθή την ποιότητα, την ασφάλεια, τη διαφάνεια και τη βιωσιμότητα, ως τον πυρήνα της προσφοράς των ελληνικών Αγροδιατροφικών προϊόντων.
- ▶ Παράλληλα, το σχέδιο θα αξιολογεί τις εκάστοτε προκλήσεις και τις μεταβολές στη συμπεριφορά των καταναλωτών για κάθε κατηγορία προϊόντων και θα ενσωματώνει ορθολογικά τα διαφορετικά μοντέλα ανάπτυξης κάθε αλυσίδας αξίας, καλύπτοντας τόσο τις κεντρικές, όσο και τις περιφερειακές και εξειδικευμένες (niche) προσεγγίσεις της αγοράς.

129. The World Bank, FAO, UN World Urbanization Prospects 2018
130. United Nations Department of Economic and Social Affairs
131. Ibid.

3

Οργανωτικός, λειτουργικός και ψηφιακός μετασχηματισμός όλων των επιχειρήσεων που ανήκουν στην αλυσίδα αξίας του Αγροδιατροφικού τομέα, έχοντας τον άνθρωπο στο επίκεντρο

Οι εταιρείες και οι οργανισμοί θα πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τα μηνύματα των καταναλωτών για εντονότερη περιβαλλοντική και κοινωνική δράση, καθώς και για τη δημιουργία μακροπρόθεσμης αξίας για όλο το οικοσύστημα. Οι τέσσερις άξονες προς την ουσιαστική υιοθέτηση βιώσιμων πρακτικών είναι:

- ▶ Η κυκλικότητα (circularity), με εξέταση όλων των επιλογών για τη σταδιακή μείωση των υπό εξάντληση πόρων.
- ▶ Οι βιώσιμες προμήθειες (sustainability sourcing), με την αγορά υλικών, προϊόντων και υπηρεσιών από προμηθευτές που λειτουργούν με κοινωνικά και περιβαλλοντικά υπεύθυνο τρόπο.
- ▶ Η εξασφάλιση πλήρους ορατότητας και ιχνηλασιμότητας στις αλυσίδες αξίας (value chain visibility and traceability).
- ▶ Η μείωση του ανθρακικού αποτυπώματος (carbon footprint) της αλυσίδας αξίας.

Αυτοί οι άξονες υποστηρίζουν τις επιχειρήσεις στην προσπάθειά τους για την αναβάθμιση των βιώσιμων πρακτικών.

Η τεχνολογία ήδη μεταβάλλει δραστικά το περιβάλλον και τις δυνατότητες του τομέα. Οι επενδύσεις στην τεχνολογία αναμένεται να εκτιναχθούν, από \$5,2 δισ. το 2016, στα \$240 δισ. το 2050¹³¹. Προγράμματα λογισμικού, ψηφιακές εφαρμογές (apps) και drones, εξελίσσονται σε βασικούς συντελεστές της αγροτικής παραγωγής, παράλληλα με τους σπόρους, τα λιπάσματα και τον παραδοσιακό γεωργικό εξοπλισμό.

Στα επόμενα χρόνια, η ψηφιακή τεχνολογία θα μετασχηματίσει περαιτέρω όλη την αλυσίδα αξίας του τομέα – από την αγροτική παραγωγή, τη διαλογή και τη μεταποίηση, ως τη διάθεση των αγαθών και τις σχέσεις με τον καταναλωτή.

Η αξιοποίηση καινοτομιών μπορεί να προάγει την παραγωγικότητα, την ανταγωνιστικότητα, την ανάπτυξη της παρουσίας στο διεθνές εμπόριο, την επιτάχυνση του παραγωγικού - συναλλακτικού κυκλώματος των εμπλεκόμενων επιχειρήσεων και την εδραίωση ποιοτικά αναβαθμισμένων προϊόντων και υπηρεσιών προς όφελος του καταναλωτή.

Η χρήση αισθητήρων, του Internet of Things, της τεχνητής νοημοσύνης, των data analytics και του blockchain, σε όλες τις φάσεις της αγροτικής παραγωγής, παράλληλα με την εισαγωγή αυτόνομων οχημάτων και την εμφάνιση των έξυπνων εργοστασίων, θα αυξήσουν σημαντικά την παραγωγικότητα. Την ίδια ώρα, η πληθώρα των ψηφιακών δεδομένων θα βοηθήσουν στην πρόβλεψη και διάγνωση ασθενειών, στη μείωση και τη διαχείριση των κινδύνων, αλλά και στην αυτοματοποίηση του μάρκετινγκ, των logistics και της εμπειρίας του καταναλωτή, ενώ, παράλληλα, θα συμβάλουν και στην προστασία του περιβάλλοντος.

Οι καινοτομίες που συνδέονται με τη βιοτεχνολογία αποτελούν ένα πολλά υποσχόμενο πεδίο για το μέλλον του Αγροδιατροφικού τομέα, με στόχο την ανάπτυξη βιώσιμων και ασφαλών τροφίμων.

Ο ψηφιακός μετασχηματισμός, για να είναι αποτελεσματικός, πρέπει να συνδυάζεται με τον αντίστοιχο λειτουργικό και οργανωτικό μετασχηματισμό, ενώ ο άνθρωπος θα πρέπει να βρίσκεται στο επίκεντρο.

4

Διευκόλυνση της ανάπτυξης συνεργειών, συνεργασιών, εμποροδιανεμητικών πλατφορμών, καθώς και συνεργατικού πνεύματος, ανάμεσα σε όλα τα μέλη του Αγροδιατροφικού τομέα

- ▶ Η συνεργασία διευκολύνει τη δημιουργία κρίσιμου μεγέθους για την παρουσία στις αγορές, δημιουργεί οικονομίες κλίμακος, αυξάνει την αποτελεσματικότητα των συντελεστών παραγωγής και δημιουργεί τις προϋποθέσεις για σταθερή και υψηλή ποιότητα προϊόντων. Επιπλέον, είναι κρίσιμη παράμετρος, τόσο για τη συγκράτηση του κόστους παραγωγής και, κατά συνέπεια, την αύξηση της ανταγωνιστικότητας των προϊόντων, όσο και για την κάλυψη των αυξημένων απαιτήσεων των ενδιαμέσων πελατών και των τελικών καταναλωτών.
- ▶ Οι ισχυροί δεσμοί συνεργασίας μεταξύ των μελών μιας αλυσίδας αξίας συμβάλλουν στην έγκαιρη διάχυση της πληροφόρησης για τις αλλαγές στις συνθήκες και τις απαιτήσεις των αγορών, διευκολύνοντας την άμεση και ευέλικτη προσαρμογή.
- ▶ Η συνεργασία μεταξύ των φορέων έρευνας, παραγωγής και αγοράς, δίνει τη δυνατότητα υποστήριξης και πρακτικής υιοθέτησης καινοτομιών, με τη δημιουργία νέων προϊόντων που μπορούν να βρουν άμεσα τη θέση τους στην αγορά.

- ▶ Η δημιουργία συνεργατικών σχημάτων (clusters) δικτυώνει τους συμμετέχοντες σε αυτά και μπορεί να παρέχει σημαντικά εμπορικά οφέλη.

5

Ανθρώπινοι πόροι – Έμφαση στην εκπαίδευση και ενίσχυση των δεξιοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού και αποτελεσματική προσέλκυση νέων παραγωγών

- ▶ Η αποτελεσματική προσέλκυση νέων παραγωγών, αλλά και νέων εξειδικευμένων στελεχών των επιχειρήσεων όλης της αλυσίδας αξίας, ενισχύει τη μελλοντική ανταγωνιστικότητα του Αγροδιατροφικού τομέα.
- ▶ Η εκπαίδευση και η επιμόρφωση είναι ο καταλύτης που μπορεί να εξασφαλίσει ευθυγράμμιση της παραγωγής και της εμπορίας με τις ανάγκες και τις ευκαιρίες που εμφανίζονται στην αγορά.
- ▶ Η ταχύτατη εξέλιξη της τεχνολογίας, με δυνατότητα εφαρμογής σε όλους τους κλάους της Αγροδιατροφής και η ευρεία υιοθέτηση καινοτομιών, προϋποθέτουν την προσαρμογή του ανθρώπινου δυναμικού. Γι' αυτό, καθίσταται αναγκαία η εκπαίδευση και η ενίσχυση των δεξιοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού σε όλο το μήκος της Αγροδιατροφικής αλυσίδας.
- ▶ Η επένδυση στην έρευνα και στην τεχνολογία, αλλά και η ανάπτυξη της εξωστρέφειας, δημιουργούν την ανάγκη για ενίσχυση της απασχόλησης με θέσεις υψηλής εξειδίκευσης και τεχνογνωσίας.

Το ζήτημα της εύρεσης και προσέλκυσης ταλέντου, καθώς και αυτό της ανάπτυξης των δεξιοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού που απασχολείται στον τομέα, βρίσκονται, σήμερα, στην κορυφή των προτεραιοτήτων.

Για την ενίσχυση των δεξιοτήτων, αλλά και την είσοδο νέων αγροτών στον Αγροδιατροφικό τομέα, θα πρέπει να αναβαθμιστούν οι υφιστάμενες ή και να δημιουργηθούν νέες σχολές όλων των επιπέδων (μέσης τεχνικής, ανώτερης και ανώτατης), με τη διαμόρφωση σύγχρονων προγραμμάτων σπουδών ανά επίπεδο, να χρηματοδοτηθούν προγράμματα δια βίου μάθησης, να αναγνωριστούν και συγκεκριμενοποιηθούν πιστοποιήσεις και επαναπιστοποιήσεις επαγγελματιών. Γενικότερα, απαιτείται συνολικός επανασχεδιασμός της πολιτικής απασχόλησης και ανάπτυξης του ανθρώπινου κεφαλαίου, σε συνδυασμό με την ανάπτυξη της υπαίθρου.

Από την άλλη πλευρά, οι μεταποιητικές επιχειρήσεις αγροτικών προϊόντων, τα συσκευαστήρια και τα εργοστάσια

παραγωγής, αλλά ακόμα και οι εμποροδιανεμητικές εταιρείες αγροτικών και κτηνοτροφικών προϊόντων, αντιμετωπίζουν μοναδικές προκλήσεις προσέλευσης, προσλήψεων και διατήρησης εργαζόμενων, σε σύγκριση με άλλους κλάδους. Αυτό σημαίνει ότι όλες οι εταιρείες, οργανισμοί και συνεταιρισμοί του κλάδου θα πρέπει να εργαστούν σκληρότερα για να ανταγωνιστούν, όχι μόνο για εξειδικευμένους υποψήφιους, αλλά και για ανειδίκευτους εργάτες. Στη σημερινή, ολοένα και πιο στενή, αγορά εργασίας, γίνεται συνεχώς δυσκολότερο να ξεπεραστούν αυτά τα εμπόδια.

Ο προσδιορισμός του βέλτιστου πακέτου αποδοχών (μισθοί και παροχές) είναι ένας σημαντικός παράγοντας για τους εργαζόμενους που αναζητούν νέες ευκαιρίες εργασίας. Οι σημερινοί υποψήφιοι γνωρίζουν την αξία τους και είναι πρόθυμοι να περιμένουν τις κατάλληλες ευκαιρίες εργασίας, με τους σωστούς μισθούς και παροχές. Συνεπώς, είναι σκόπιμο να εξεταστούν τα πρότυπα του κλάδου και να υπάρχει ένας δημιουργικός τρόπος σκέψης σχετικά με τις παροχές.

Οι αποδοχές, όμως, δεν αποτελούν σήμερα το μοναδικό κριτήριο των υποψήφιων κατά την αναζήτηση εργασίας. Τα άτομα που αναζητούν εργασία σε όλους τους οικονομικούς τομείς, έχουν, σήμερα, αυξημένες προσδοκίες. Πέραν των αποδοχών, αναζητούν έναν εργοδότη με ισχυρή επωνυμία, ένα περιβάλλον εργασίας που να αναδεικνύει τη διαφορετικότητα, μια ισχυρή εταιρική κουλτούρα και μια θετική εμπειρία εργαζόμενου. Συνεπώς, η προώθηση ενός θετικού branding για τους εργοδότες του κλάδου αποκτά ζωτική σημασία.

Η δημιουργία ενός ασφαλούς περιβάλλοντος εργασίας που θα περιλαμβάνει εκπαίδευση σε θέματα υγιεινής και ασφάλειας,

μπορεί να συμβάλει, επίσης, σημαντικά στην ενίσχυση της εικόνας των εργοδοτών του κλάδου και να επιτρέψει στους εργαζόμενους και τους υποψήφιους εργαζόμενους να κατανοήσουν ότι οι εργοδότες ενδιαφέρονται για την υγεία και την ασφάλειά τους.

Τέλος, εξαιρετικά σημαντικό για την προσέλκυση νέων εργαζόμενων στον κλάδο είναι η τεχνολογική τους εκπαίδευση και κατάρτιση. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η αυτοματοποίηση και η ψηφιακή τεχνολογία θα βρίσκονται εφεξής στον πυρήνα της λειτουργίας των επιχειρήσεων. Καθώς η τεχνολογία αυτή εξελίσσεται με ραγδαίους ρυθμούς, αυξάνεται και η ανάγκη για προηγμένες δεξιότητες. Οι εταιρείες του κλάδου δε θα πρέπει να περιμένουν να προκύψει η ανάγκη για ειδικευμένους εργαζόμενους, αλλά να δράσουν ενεργά σήμερα προς την κατάλληλη κατεύθυνση. Θα πρέπει να ξεκινήσουν να σχεδιάζουν τώρα για να διασφαλίσουν ότι είναι έτοιμες να καλύψουν τόσο τις τρέχουσες, όσο και τις μελλοντικές ανάγκες προσλήψεων το συντομότερο δυνατό.

6

Ανάπτυξη της εξωστρέφειας με συντονισμένο και επαγγελματικό εξαγωγικό μάρκετινγκ

Το νέο παραγωγικό μοντέλο πρέπει να εστιάσει στη βελτίωση των εξαγωγικών επιδόσεων και στην υποκατάσταση εισαγωγών σε κλαδικό και εθνικό επίπεδο.

Η περαιτέρω διεύρυνση των εξαγωγών επώνυμων και τυποποιημένων προϊόντων, είναι αναγκαίο να είναι αποτέλεσμα

μελέτης και ανάλυσης αγορών-στόχων, υιοθέτησης νέων τεχνικών εξαγωγικού μάρκετινγκ και μιας ολοκληρωμένης προσέγγισης στη διανομή, στην προβολή και στην προώθησή τους. Με τον τρόπο αυτόν, θα δημιουργηθούν οι προϋποθέσεις για την αύξηση της προστιθέμενης αξίας, τόσο για τους συμμετέχοντες στις εξωστρεφείς αλυσίδες, όσο και για την εθνική οικονομία.

- ▶ Η έγκαιρη κατανόηση, αλλά και η προσαρμογή, στα νέα δεδομένα που δημιουργούν τα σύγχρονα επιχειρηματικά μοντέλα, όπως το ηλεκτρονικό εμπόριο και η ανάπτυξη εμποροδιανεμητικών πλατφορμών, μπορούν να λειτουργήσουν ως ανταγωνιστικό πλεονέκτημα για τις αλυσίδες αξίας των ελληνικών προϊόντων.
- ▶ Η ενίσχυση της εξωστρέφειας των «εθνικών προϊόντων», δηλαδή των προϊόντων με ιδιαίτερη σημασία στην εθνική παραγωγή, όπως, ενδεικτικά, το ελαιόλαδο, οι επιτραπέζιες ελιές, το γιαούρτι, τα τυροκομικά, τα φρούτα, τα κηπευτικά, το βαμβάκι, κ.λπ., θα πρέπει να γίνει συντονισμένα. Μόνο έτσι θα είναι εφικτή η αύξηση της αναγνωρισιμότητάς τους και η σύνδεσή τους με τα διεθνή κανάλια διανομής και τους καταναλωτές στις διεθνείς αγορές.
- ▶ Η ισχυροποίηση των συμμετεχόντων σε όλο το εύρος και μήκος της αλυσίδας, μέσω συγκεντρώσεων και εκσυγχρονισμού των παραγωγικών και εμπορικών δομών τους, αποτελεί προϋπόθεση για μια επιτυχημένη παρουσία στις διεθνείς αγορές.
- ▶ Η ανάδειξη και η κατάλληλη προβολή πιστοποιημένων, ποιοτικών και επώνυμων τοπικών προϊόντων, με έμφαση στα ΠΟΠ / ΠΓΕ, μπορούν να αποτελέσουν ανταγωνιστικό πλεονέκτημα και να βοηθήσουν τα ελληνικά προϊόντα να βρουν καλύτερη θέση στη διεθνή αγορά.

7

Αποτελεσματικό και σύγχρονο branding

Η εμπορική επωνυμία (brand) είναι το κλειδί που διαφοροποιεί το προϊόν και την επιχείρηση από τον ανταγωνισμό. Αυτή η διαφοροποίηση δίνει τη δυνατότητα να αποφεύγονται «πόλεμοι τιμών» και ο ανταγωνισμός να λαμβάνει χώρα μόνο ως προς τον όγκο, έναντι του κόστους. Η αξία συνδέεται με την προτίμηση του καταναλωτή και όχι με τη λειτουργία. Η επωνυμία δηλώνει στους καταναλωτές πόσο διαφορετική είναι μία εταιρεία και γιατί πρέπει να επιλέξουν τα προϊόντα της ανάμεσα σε άλλα. Η επωνυμία στη γεωργία είναι εξίσου σημαντική, όπως και σε όλα τα ταχέως κινούμενα καταναλωτικά προϊόντα. Δημιουργώντας αυτό το είδος αξίας στα μάτια του καταναλωτή, το ανταγωνιστικό πλεονέκτημα οξύνεται και γίνεται βιώσιμο. Αναπτύσσει την πιστότητα των πελατών.

Το αποτελεσματικό branding των γεωργικών και κτηνοτροφικών προϊόντων αφορά κάθε κρίκο της Αγροδιατροφικής αλυσίδας – από την παραγωγή, τη συσκευασία, τη μεταποίηση, τη μεταφορά, την αποθήκευση, την πώληση, μέχρι και τη διανομή.

Η ανάγκη αυτή δεν είναι σήμερα κατανοητή από το σύνολο των εμπλεκόμενων στον Αγροδιατροφικό τομέα. Αρκετές ελληνικές επιχειρήσεις, ιδιαίτερα οι μικρότερες, θεωρούν ότι η υψηλή ποιότητα και η υψηλή διατροφική αξία των προϊόντων θα οδηγήσουν, από μόνες τους, σε πωλήσεις, χωρίς επιπλέον ενέργειες. Ωστόσο, πολλές επιχειρήσεις μπορεί

να μην επιβιώσουν στην αγορά χωρίς αποτελεσματικό branding, ακόμα και αν δεν αποτελούν παρά έναν μικρό κρίκο της αλυσίδας αξίας. Όπως οι αγρότες γνωρίζουν και εμπιστεύονται την επωνυμία των προϊόντων, εφοδίων και υπηρεσιών που αγοράζουν, έτσι και οι επόμενοι κρίκοι της αλυσίδας, αλλά και οι τελικοί καταναλωτές, αναπτύσσουν αφοσίωση σε συγκεκριμένες επωνυμίες προϊόντων.

Η επωνυμία της γεωργικής εκμετάλλευσης ή του αγροκτήματος γίνεται η εικόνα στους καταναλωτές. Μέσω της συνεχούς επαφής με την επωνυμία, οι άνθρωποι γνωρίζουν τις εταιρείες και τα προϊόντα τους. Οι καταναλωτές στρέφονται προς το οικείο, με αποτέλεσμα τα άμεσα αναγνωρίσιμα προϊόντα να αποκτούν ανταγωνιστικό πλεονέκτημα. Στην πραγματικότητα, οι καταναλωτές πιστεύουν ότι τα επώνυμα προϊόντα έχουν μεγαλύτερη αξία, αποδεικνύονται πιο αξιόπιστα και είναι υψηλότερης ποιότητας από τα μη επώνυμα. Η επίτευξη και η διατήρηση της αφοσίωσης των πελατών μέσω της επωνυμίας μίας εταιρείας, απαιτεί συνεχή προσπάθεια και η επένδυση αυτή αποδίδει σε βάθος χρόνου.

Η επωνυμία, όμως, αντιπροσωπεύει και τις αξίες, την αποστολή και το όραμα του οργανισμού. Για παράδειγμα, εάν ο κεντρικός στόχος της εταιρείας είναι να προσφέρει βιολογικά προϊόντα και να επενδύει στη βιωσιμότητα, η επωνυμία δημοσιοποιεί αυτό το μήνυμα. Αντίστοιχα, αν η εταιρεία διαθέτει προϊόντα κρέατος χωρίς ορμόνες, από αξιόπιστες πηγές, η επωνυμία της μπορεί να επικοινωνήσει αυτό το ανταγωνιστικό πλεονέκτημα.

Η αποστολή και το όραμα για τη δουλειά που κάνουν οι επιχειρήσεις του κλάδου, ανεξάρτητα από το μέγεθός τους, τον τρόπο με τον οποίο διατηρούν το αγρόκτημα, τις εγκαταστάσεις παραγωγής, συσκευασίας, αποθήκευσης, εμπορίας και διανομής, καθώς και κάθε άλλη δραστηριότητα, όπως η συμμετοχή σε τοπικές και φιλανθρωπικές εκδηλώσεις, επηρεάζουν τη στάση των τελικών καταναλωτών απέναντι σε όλα τα μέλη της αλυσίδας αξίας, ανεξάρτητα από το μέγεθος αυτής. Οι καταναλωτές σήμερα πιστεύουν ότι η συμπεριφορά και οι αξίες μιας επιχείρησης είναι εξίσου σημαντικές όσο και τα προϊόντα και οι υπηρεσίες που προσφέρει. Το παράδειγμα του αρνητικού αντίκτυπου που έχει η κακή μεταχείριση των ζώων στις επιλογές του τελικού καταναλωτή, είναι χαρακτηριστικό.

Τέλος, η συμμετοχή σε επώνυμες, αναγνωρίσιμες από τους καταναλωτές πρωτοβουλίες, δημιουργεί μια αίσθηση υπερηφάνειας σε όσους εμπλέκονται στην παραγωγή ή την προώθηση, την πώληση και τη διανομή των προϊόντων και αυτό αυξάνει την αποτελεσματικότητα.

8

Υλοποίηση σημαντικών έργων υποδομής που θα διευκολύνουν όλα τα μέρη του Αγροδιατροφικού τομέα

- ▶ Το 80% της συνολικής κατανάλωσης νερού στην Ελλάδα χρησιμοποιείται για τη γεωργία, ενώ, συγχρόνως, η έλλειψη νερού και οι επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής περιορίζουν ήδη την παραγωγικότητα των καλλιεργειών σε ορισμένες περιοχές της χώρας. Ο σχεδιασμός και η υλοποίηση εμβληματικών έργων υποδομής, όπως φράγματα, σύγχρονα δίκτυα διαχείρισης αρδευτικού νερού, κ.ά., μπορούν να συμβάλουν στην εξοικονόμηση νερού, με σημαντικά οικονομικά και περιβαλλοντικά οφέλη.
- ▶ Η ολοκλήρωση των μεγάλων οδικών έργων, ο εκσυγχρονισμός αεροδρομίων, λιμανιών και σιδηροδρομικών δικτύων και εγκαταστάσεων, σε συνδυασμό με την ανάπτυξη δυναμικών μονάδων, όπως είναι οι πρότυποι αγροτικοί εμπορευματοκί σταθμοί (agrologistics centers), θα έχουν πολλαπλά οφέλη για όλους τους συμμετέχοντες στις αλυσίδες αξίας των Αγροδιατροφικών προϊόντων.
- ▶ Η διευκόλυνση της δημιουργίας υποδομών ενεργητικής προστασίας των εκμεταλλεύσεων (π.χ. συστήματα αντιπαγετικής προστασίας, αντιχαλαζικά δίχτυα, αντιβρόχινες μεμβράνες, ανεμοφράκτες, κ.λπ.), καθώς και υποδομών διάχυσης γνώσης και συμβουλών (π.χ. έργα ευφυούς γεωργίας), δημιουργούν τις προϋποθέσεις αύξησης της παραγωγικότητας και, μάλιστα, με φιλικές προς το περιβάλλον μεθόδους.

9

Προστασία του περιβάλλοντος με την υιοθέτηση σύγχρονων παραγωγικών μεθόδων και της τεχνολογίας σε όλο το μήκος της αλυσίδας αξίας

- ▶ Η εφαρμογή νέων τεχνολογιών συμβάλλει στη βιώσιμη ανάπτυξη των αλυσίδων αξίας και στη δημιουργία «πράσινων» προϊόντων, που ζητούνται όλο και περισσότερο από τους καταναλωτές.
- ▶ Στο πλαίσιο αυτό, η ευφυής γεωργία μπορεί να αυξήσει την παραγωγικότητα, να βελτιώσει την οικονομική αξία της γεωργίας, να συμβάλει στην κοινωνική ευημερία και να μειώσει το περιβαλλοντικό αποτύπωμα της παραγωγικής δραστηριότητας.

- ▶ Η προστασία του περιβάλλοντος και των φυσικών πόρων, αναγνωρίζεται ότι συνεισφέρει ουσιαστικά στον μετριασμό της κλιματικής αλλαγής. Για αυτόν τον λόγο, η Ευρωπαϊκή Ένωση δημιουργεί, μέσω της νέας Κοινής Αγροτικής Πολιτικής (ΚΑΠ), ένα πλαίσιο στρατηγικών και κινήτρων προς την κατεύθυνση αυτή, που είναι σημαντικό να αξιοποιηθούν από τους παραγωγούς και τις επιχειρήσεις.
- ▶ Η συσκευασία, η ετικέτα, καθώς και η πιστοποίηση των προϊόντων, θα έχουν αυξανόμενα σημαντικό ρόλο στην αποδοχή τους από τους καταναλωτές που ενδιαφέρονται για την επίπτωση των παραγωγικών μεθόδων στην προστασία του περιβάλλοντος.
- ▶ Η ανάπτυξη της κυκλικής οικονομίας θα απαιτήσει επενδύσεις, αλλά θα προσφέρει και σημαντικά οικονομικά οφέλη, καθώς ο Αγροδιατροφικός τομέας διαθέτει μια μεγάλη ποικιλία υποπροϊόντων, αλλά και αποβλήτων προς αξιοποίηση.
- ▶ Η μείωση του ενεργειακού αποτυπώματος, μέσω της χρήσης ενέργειας προερχόμενης από ανανεώσιμες πηγές, αλλά και της διαχείρισης αποβλήτων και απορριμμάτων, θα συμβάλει, παράλληλα, και στη μείωση του κόστους παραγωγής.
- ▶ Η ενίσχυση της παραγωγής βιολογικών προϊόντων, πέραν της ευθυγράμμισης με τις κατευθύνσεις της στρατηγικής «Από το αγρόκτημα στο πιάτο» της Ευρωπαϊκής Ένωσης, δημιουργεί και τις προϋποθέσεις για αύξηση της προστιθέμενης αξίας και της δημιουργίας ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος για τα ελληνικά τρόφιμα.
- ▶ Η αναδιάρθρωση καλλιεργειών, με έμφαση σε νέες ποικιλίες που είναι ανθεκτικές στις νέες κλιματολογικές συνθήκες, θα αυξήσει την παραγωγή και, ως εκ τούτου, θα έχει σημαντικά οικονομικά οφέλη.

10

Αξιοποίηση όλων των διαθέσιμων χρηματοδοτικών εργαλείων, με έμφαση στην Κοινή Αγροτική Πολιτική και στο Ταμείο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας

- ▶ Η αποτελεσματική χρηματοδότηση μπορεί να απελευθερώσει το δυναμικό του Αγροδιατροφικού τομέα, ώστε να αυξήσει την παραγωγικότητα και την προστιθέμενη αξία του.
- ▶ Η χρηματοδότηση, προκειμένου να έχει ένα διευρυμένο αποτύπωμα, θα πρέπει να είναι «υπεύθυνη» και να καθορίζει κανόνες βιωσιμότητας, τόσο στις προς υλοποίηση επενδύσεις, όσο και στη λειτουργία των χρηματοδοτούμενων φορέων.
- ▶ Η Κοινή Αγροτική Πολιτική, για την προγραμματική

περίοδο 2021-2027, με προϋπολογισμό περίπου €19 δισ., λειτουργεί ως το κορυφαίο χρηματοδοτικό εργαλείο στον αγροτικό τομέα, με εστίαση στην αιεφορία και στις επιδόσεις.

- ▶ Το Ταμείο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας αποτελεί μια ολοκληρωμένη δέσμη διοχέτευσης πόρων για τη στήριξη των οικονομιών της Ευρωπαϊκής Ένωσης και μια μοναδική ευκαιρία για την Ελλάδα προς ένα πιο εξωστρεφές, ψηφιακό, πράσινο, καινοτόμο, παραγωγικό μοντέλο, που μπορεί να συμβάλει σημαντικά στη μεγέθυνση των εμπλεκόμενων επιχειρήσεων.
- ▶ Οι φορείς χρηματοδότησης που διαθέτουν τεχνογνωσία, μπορούν να προσφέρουν συμβουλευτική και καθοδήγηση για την καλύτερη αξιοποίηση ευρωπαϊκών προγραμμάτων και χρηματοδοτικών εργαλείων, που μπορούν να αξιοποιηθούν από τους φορείς παραγωγής και εμπορίας για τον ορθολογικό και αποτελεσματικό προγραμματισμό των επενδύσεών τους.

11

Μείωση της σπατάλης των τροφίμων

Κατά τη διάρκεια του «ταξιδιού» των τροφίμων, από πρώτες ύλες έως και τα ράφια των σημείων πώλησης, υπάρχουν αξιοσημείωτες απώλειες, οι οποίες προκύπτουν τόσο από την παραγωγή των τροφίμων, όσο και από την επεξεργασία τους, την αποθήκευση και τη μεταφορά τους. Παράλληλα, όταν τα τρόφιμα φτάσουν στα χέρια των καταναλωτών, παρατηρείται μια διαφορετική σπατάλη, τόσο στην οικιακή κατανάλωση, όσο και στους χώρους εστίασης. Οι δυο αυτές κατηγορίες απωλειών και σπατάλης τροφίμων, αντιστοιχούν στο ένα τρίτο της παγκόσμιας παραγωγής. Με απλά λόγια, για κάθε τρία πιάτα φαγητού που παρασκευάζονται σε ένα σπίτι, το ένα δεν καταναλώνεται, και καταλήγει να πετιέται. Αυτό το γεγονός προκαλεί προβληματισμό, ειδικά αν ληφθεί υπόψη ότι μία από τις μεγαλύτερες προκλήσεις που θα αντιμετωπίσουμε στα επόμενα χρόνια είναι η επαρκής παραγωγή τροφίμων για την αυξανόμενη κάλυψη των πληθυσμιακών αναγκών.

Το πρόβλημα της απώλειας και σπατάλης τροφίμων είναι ένα ζήτημα:

- ▶ οικονομικό – καθώς η καλύτερη διαχείριση των τροφίμων θα έχει θετικές επιπτώσεις στα οικονομικά μεγέθη, τόσο των προμηθευτών, όσο και των καταναλωτών,
- ▶ κοινωνικό – ως προς την πρόσβαση σε επαρκή και ασφαλή τρόφιμα από όλους τους καταναλωτές,
- ▶ περιβαλλοντικό – καθώς χρησιμοποιούνται ανορθολογικά και εξαντλούνται φυσικοί πόροι, και
- ▶ ηθικό – τη στιγμή που άνθρωποι απορρίπτουν το φαγητό που περίσσεψε, ενώ υπάρχουν άνθρωποι που δυσκολεύονται να εξασφαλίσουν τα προς το ζην.

Αυτό το ζήτημα βιωσιμότητας αφορά, τόσο εμάς, όσο και τις επόμενες γενιές που θα ακολουθήσουν, και χρήζει αντιμετώπισης.

- ▶ Η δημιουργία ολοκληρωμένης στρατηγικής διαχείρισης του θέματος σε όλη την αλυσίδα αξίας, με εξειδικευμένες δράσεις και δείκτες απόδοσης, είναι δυνατόν να αποφέρει σημαντικά και μετρήσιμα αποτελέσματα.
- ▶ Η αποτύπωση και ο έλεγχος της σπατάλης των τροφίμων σε όλα τα στάδια της Αγροδιατροφικής αλυσίδας, πέραν του οφέλους για την εξασφάλιση σημαντικών ποσοτήτων τροφίμων προς κατανάλωση, σε συνδυασμό με τις κατάλληλες τεχνικές μάρκετινγκ και τη βελτίωση των σχετικών διαδικασιών, μπορούν να δημιουργήσουν συμπληρωματικά εισοδήματα για τους παραγωγούς και τις επιχειρήσεις.

Συμπερασματικά, η πανδημία μάς βοήθησε να συνειδητοποιήσουμε πώς απρόβλεπτα γεγονότα, όπως οι φυσικές καταστροφές, αλλά και εξελίξεις που γνωρίζουμε, όπως η κλιματική αλλαγή, μπορούν να επιτείνουν τις προκλήσεις. Για να ανταποκριθεί ο Αγροδιατροφικός τομέας, πρέπει να προχωρήσουν οι επιχειρήσεις, ανεξαρτήτως μεγέθους, στον εμπορικό μετασχηματισμό τους, στην ολική μετατροπή του λειτουργικού τους μοντέλου, στην επανεφεύρεση της εφοδιαστικής αλυσίδας τους και στην εκτεταμένη υιοθέτηση της ψηφιακής τεχνολογίας. Για την Ελλάδα, με δεδομένα τα ανταγωνιστικά της πλεονεκτήματα, αλλά και τη σημασία του Αγροδιατροφικού τομέα για την εθνική οικονομία, είναι επιτακτική ανάγκη η διαμόρφωση μίας πολύπλευρης και ξεκάθαρης στρατηγικής, η οποία θα βοηθήσει στη διαχείριση των αδυναμιών και την αξιοποίηση των ευκαιριών. Οφείλουμε να αντιμετωπίσουμε τις προκλήσεις του αύριο, σήμερα.

Μεθοδολογία

7

Στην έρευνα συμμετείχαν:

Η παρούσα έρευνα διεξήχθη από την ΕΥ Ελλάδος και την Τράπεζα Πειραιώς, μεταξύ 19 Απριλίου και 18 Ιουνίου 2021, μέσω προσωπικών και online συνεντεύξεων, σε δείγμα 436 εκπροσώπων του Αγροδιατροφικού τομέα στην Ελλάδα, με τη χρήση πλήρως δομημένου ερωτηματολογίου, διάρκειας περίπου 15 λεπτών.

Η έρευνα κάλυψε διαφορετικές ομάδες επαγγελματιών που συνδέονται με τον Αγροδιατροφικό τομέα, οι οποίες έχουν ομαδοποιηθεί στις ακόλουθες κατηγορίες:

306
αγρότες

47
στελέχη αγροτικών
συνεταιρισμών

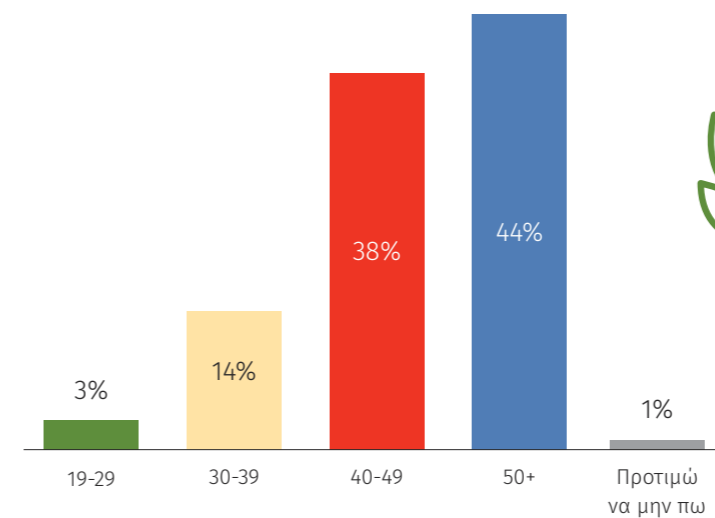

59
εκπρόσωποι της
μεταποίησης και
συσκευασίας

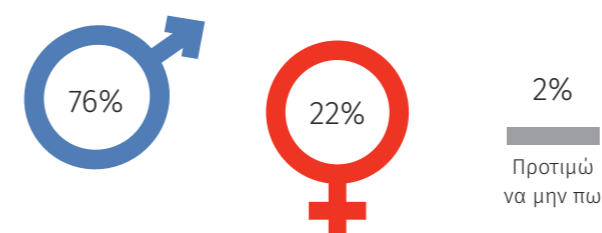

24
επαγγελματίες
από το λιανικό και
χονδρικό εμπόριο

Ηλικία

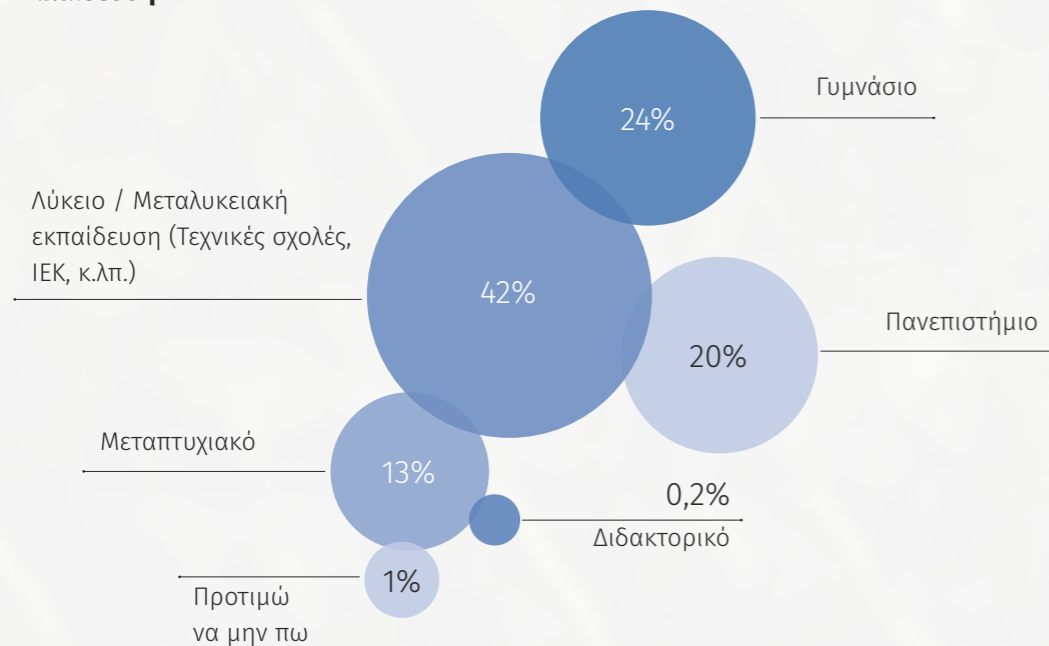

Φύλο

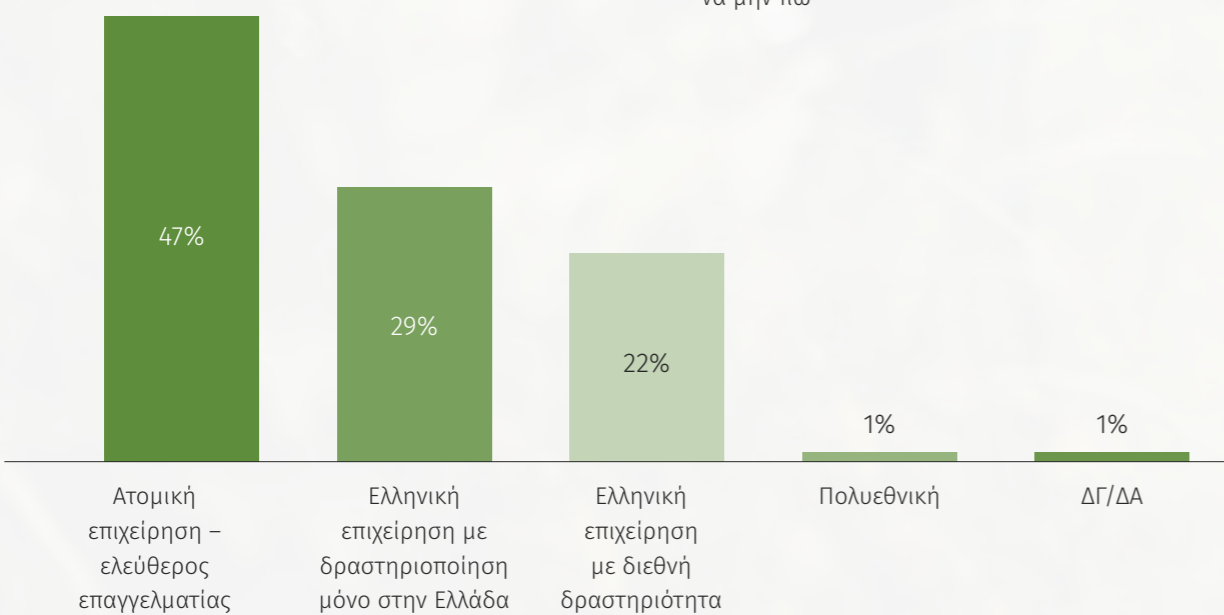

Η έρευνα περιλαμβάνει κοινές, αλλά και ειδικές, ερωτήσεις, που απαντήθηκαν από τους συμμετέχοντες του κάθε κλάδου. Στο σκέλος των κοινών ερωτήσεων, στην ομάδα των αγροτών συμπεριλαμβάνεται ο ευρύτερος πρωτογενής τομέας (κτηνοτρόφοι, μελισσοκόμοι, ιχθυοκαλλιεργητές), ενώ οι ειδικές ερωτήσεις απευθύνονται αποκλειστικά στους αγρότες. Η ομάδα του εμπορίου συμπεριλαμβάνει το λιανικό και χονδρικό εμπόριο στο σύνολο της έρευνας.

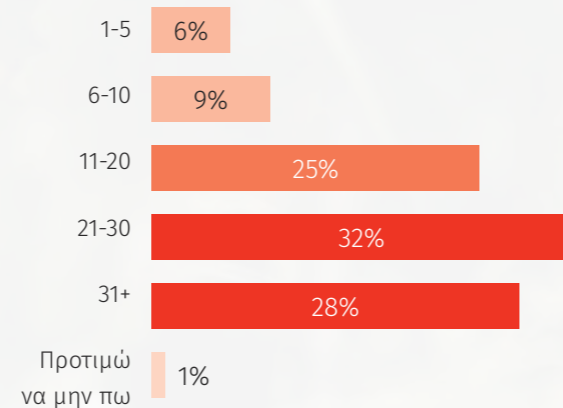
Εκπαίδευση

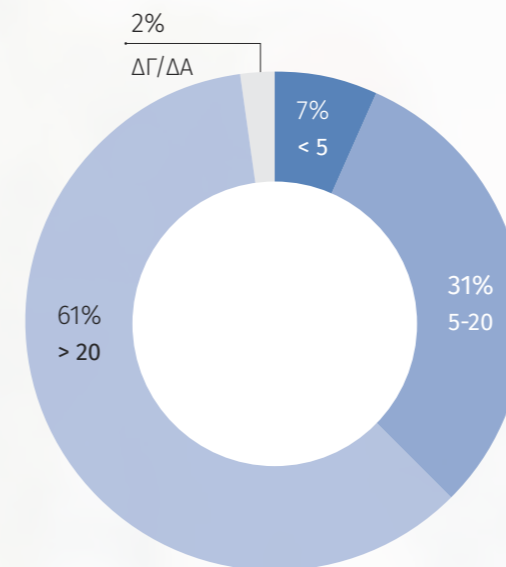
Είδος επιχείρησης

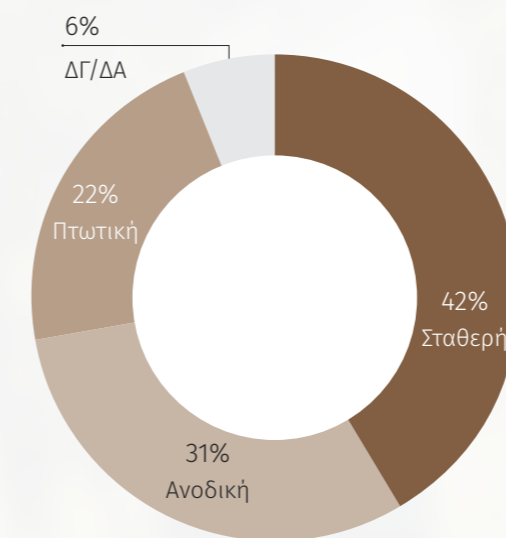
Έτη εργασιακής εμπειρίας

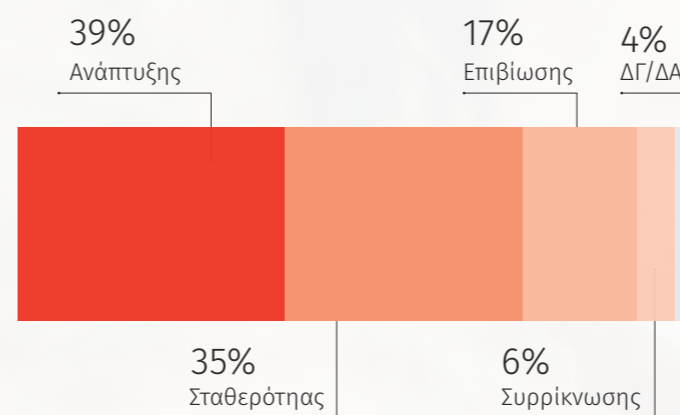
Έτη δραστηριοποίησης της επιχείρησης

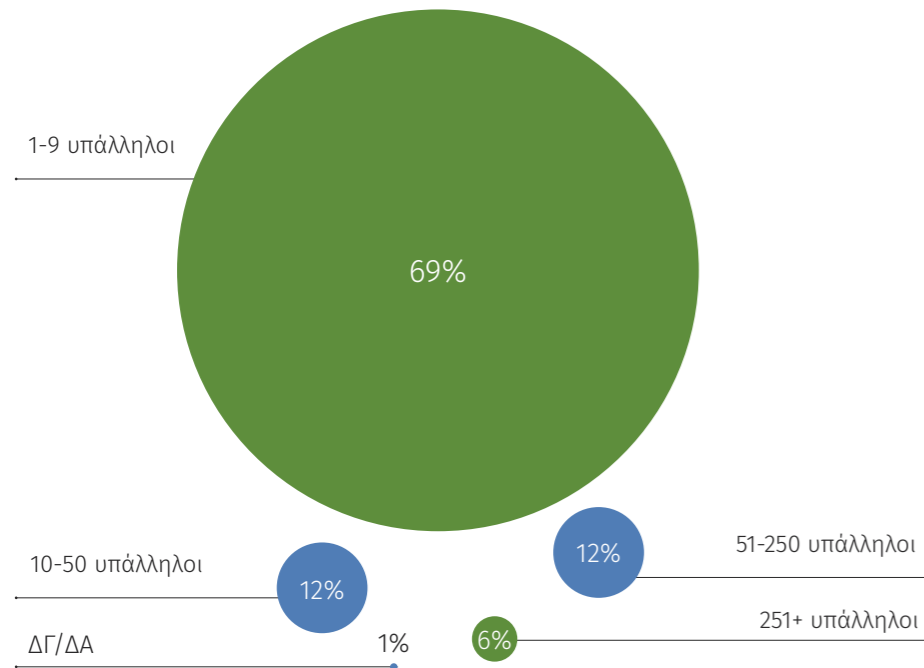
Αποψη για την πορεία του τομέα

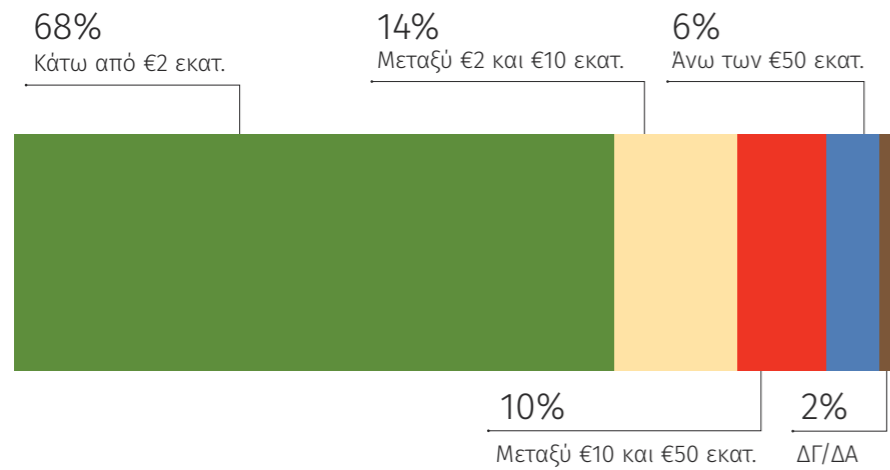
Στάδιο εταιρείας

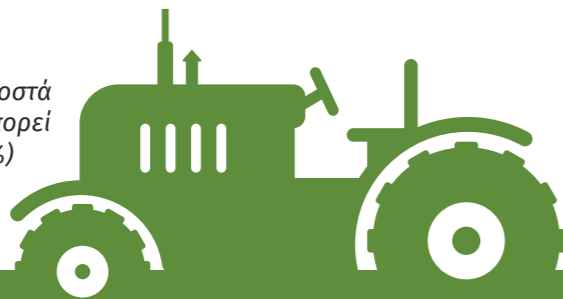
Αριθμός υπαλλήλων εταιρείας

Κύκλος εργασιών εταιρείας

Λόγω στρογγυλοποίησης, τα ποσοστά στα διαγράμματα της έρευνας μπορεί να μην αθροίζονται στο 100 (+/- 1%)

Στην παρούσα έρευνα, εργάστηκαν οι:

ΕΥ Ελλάδας

Συνοπιστές: Νατάσα Κουμπουρέλου, Ελισσάβητ Βανδώρου

Γιώργος Αληγιάννης, Χριστίνα Διαμαντοπούλου-Τόλια, Μηνάς Ιωαννίδης, Γιώργος Κασιώτης, Θάνος Μαύρος, Ήρα Παππά, Μιλένα Πεκλάρη, Ευάγγελος Μάξιμος Σκοπελίτης, Μαρία Τσαδίρη

Τράπεζα Πειραιώς

Συνοπιστές: Νικόλαος Δεδούσης, Ιωάννης Χανιωτάκης

Γεώργιος Αβατάγγελος, Άλκης Αλεξάνδρου, Βασίλης Γαϊτάναρος, Αναστάσιος Καμπούρογλου, Ελένη Κωσταρέλου, Μαρκέλλα Μαλαματένιου, Ευάγγελος Μπέλλος, Σπυρίδων Μπέτας, Νικόλαος Ντζιαχρήστας, Ροδούλα Παπαδοπούλου, Ανδρέας Πέρρος, Λουκάς Πετρούνιας, Αλέξης Πολυτάκης, Ευγενία Πολυμενάκου

Ειδικοί συνεργάτες

Γιάννης Σαράντης

Απόψεις - Συνεντεύξεις

- ▶ Απόστολος Κ. Αποστολάκος, Διευθύνων Σύμβουλος, Οργανισμός Κεντρικών Αγορών και Αλιείας (ΟΚΑΑ)
- ▶ Γιώργος Γεωργαντάς, Υπουργός Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων
- ▶ Χρήστος Γιαννακάκης, Αντιπρόεδρος, Εθνική Ένωση Αγροτικών Συνεταιρισμών (ΕΘΕΑΣ), Πρόεδρος της Κοινοπραξίας Συνεταιρισμών Οργανώσεων Παραγωγών του Νομού Ημαθίας
- ▶ Λευτέρης Κιοσές, Γενικός Διευθυντής, Ινστιτούτο Έρευνας Λιανεμπορίου Καταναλωτικών Αγαθών (ΙΕΛΚΑ)
- ▶ Στάθης Κλωνάρης, Καθηγητής, Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Επιστημονικός Υπεύθυνος του Στρατηγικού Σχεδίου για την ΚΑΠ 2021-2027
- ▶ Δρ. Γιώργος Κωνσταντόπουλος, Πρόεδρος, Σύνδεσμος Εξαγωγέων (ΣΕΒΕ)
- ▶ Έφη Λαζαρίδου, Chief Executive Officer, Νέα Γεωργία Νέα Γενιά
- ▶ Ανδρέας Λυκουρέντζος, Πρόεδρος Οργανισμού Ελληνικών Γεωργικών Ασφαλίσεων (ΕΛ.Γ.Α.)
- ▶ Σπυρίδων Μάμαλης, Πρόεδρος Γεωτεχνικού Επιμελητηρίου Ελλάδος (ΓΕΩΤ.Ε.Ε.)
- ▶ Δημήτριος Μελάς, Πρόεδρος Οργανισμού Πληρωμών και Ελέγχου Κοινοτικών Ενισχύσεων Προσανατολισμού και Εγγυήσεων (Ο.Π.Ε.Κ.Ε.Π.Ε.)
- ▶ Δρ. Φίλιππος Παπαδόπουλος, Διευθυντής Γραφείου Διαχείρισης Στρατηγικών Έργων, Αμερικανική Γεωργική Σχολή
- ▶ Αθανάσιος Σαββάκης, Πρόεδρος, Σύνδεσμος Βιομηχανιών Ελλάδος (ΣΒΕ)
- ▶ Τάσος Χανιώτης, Διευθυντής, Γενική Διεύθυνση Γεωργίας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής
- ▶ Σέρκος Α. Χαρουτουγιάν, Πρόεδρος, ΕΛΓΟ-ΔΗΜΗΤΡΑ, Καθηγητής Χημείας στο Εργαστήριο Φυσιολογίας Θρέψεως & Διατροφής και πρώην Αντιπρύτανης του Γεωπονικού Πανεπιστημίου Αθηνών

Απόψεις (γραπτώς)

- ▶ Αγροδιατροφική Σύμπραξη Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας (ΑΣΠΚΜ)
- ▶ Οργανισμός Ελέγχου και Πιστοποίησης Βιολογικών Προϊόντων (ΔΗΩ)
- ▶ Ελληνικός Σύνδεσμος Βιομηχανιών Επώνυμων Προϊόντων (ΕΣΒΕΠ)
- ▶ Σύνδεσμος Εισαγωγέων Αντιπροσώπων Μηχανημάτων (ΣΕΑΜ)
- ▶ Σύνδεσμος Θεσσαλικών Επιχειρήσεων Βιομηχανιών (ΣΘΕΒ)
- ▶ Σύνδεσμος Παραγωγών και Εμπόρων Λιπασμάτων (ΣΠΕΛ)

EY contacts

Θάνος Μαύρος

Εταίρος, Συμβουλευτικές Υπηρεσίες,
EY Ελλάδα

Επικεφαλής Τομέα Καταναλωτικών
Προϊόντων και Λιανεμπορίου της EY
στη Νοτιοανατολική Ευρώπη

+30 210 2886 600

athanassios.mavros@gr.ey.com

Νατάσα Κουμπουρέλου

Διευθύντρια,
Συμβουλευτικές Υπηρεσίες,
EY Ελλάδα

+30 210 2886 550

natasa.koumpourelou@gr.ey.com

EY | Building a better working world

Στην EY, σκοπός μας είναι η δημιουργία ενός καλύτερου εργασιακού κόσμου, παράγοντας μακροπρόθεσμη αξία για τους πελάτες μας, τους ανθρώπους μας και την κοινωνία, και οικοδομώντας εμπιστοσύνη στις κεφαλαιαγορές.

Αξιοποιώντας τα δεδομένα και την τεχνολογία, οι πολυσυνθετικές ομάδες μας, σε περισσότερες από 150 χώρες, οικοδομούν την εμπιστοσύνη μέσω της διασφάλισης της καλής λειτουργίας των επιχειρήσεων και βοηθούν τους πελάτες μας να αναπτυχθούν, να μετασχηματιστούν και να λειτουργήσουν αποτελεσματικότερα.

Μέσω των Ελεγκτικών, Συμβουλευτικών, Νομικών και Φορολογικών Υπηρεσιών μας, καθώς και μέσω των Συμβουλευτικών Υπηρεσιών Εταιρικής Στρατηγικής και Συναλλαγών, οι ομάδες της EY θέτουν καλύτερες ερωτήσεις, για να καταλήξουν σε νέες απαντήσεις στα περίπλοκα ζητήματα που αντιμετωπίζει ο κόσμος μας σήμερα.

Ο όρος EY αναφέρεται στον παγκόσμιο οργανισμό, και μπορεί να αναφέρεται σε μία, ή περισσότερες, από τις εταιρείες μέλη της Ernst & Young Global Limited, καθμία από τις οποίες αποτελεί ξεχωριστή νομική οντότητα. Η Ernst & Young Global Limited, μια βρετανική εταιρεία περιορισμένης ευθύνης δια εγγυήσεως, δεν παρέχει υπηρεσίες σε πελάτες. Πληροφορίες αναφορικά με τον τρόπο που η EY συγκεντρώνει και χρησιμοποιεί τυχόν προσωπικά δεδομένα, καθώς και περιγραφή των δικαιωμάτων των υποκειμένων σύμφωνα με τη νομοθεσία περί προσωπικών δεδομένων, είναι διαθέσιμα στον σύνδεσμο ey.com/privacy. Για περισσότερες πληροφορίες για τον οργανισμό μας, παρακαλούμε επισκεφθείτε το ey.com

© 2022 EY

All Rights Reserved.

EY @EY_Greece

eygreece EY Greece EY Greece

ey.com

Τράπεζα Πειραιώς contacts

Αλκιβιάδης Αλεξάνδρου

General Manager,
Αγροτική Τραπεζική,
Τράπεζα Πειραιώς

+30 210 3335 118

alexandroua@piraeusbank.gr

Ιωάννης Χανιωτάκης

Senior Director,
Ανάπτυξη Εργασιών Αγροτικού Τομέα,
Τράπεζα Πειραιώς

+30 210 3739 089

chaniotakisi@piraeusbank.gr

Τράπεζα Πειραιώς

Η Τράπεζα Πειραιώς παρέχει ένα ευρύ φάσμα χρηματοοικονομικών προϊόντων και υπηρεσιών σε 5.500.000 πελάτες στην Ελλάδα, τους οποίους εξυπηρετεί μέσω ενός πανελλαδικού δικτύου 410 καταστημάτων. Θεωρώντας ότι ο Αγροδιατροφικός Τομέας αποτελεί μία από τις κινητήριες δυνάμεις, για την επανεκκίνηση της εθνικής οικονομίας, η Τράπεζα Πειραιώς με σημαντική παρουσία στην Αγροτική Τραπεζική, αναπτύσσει δράσεις και αναλαμβάνει πρωτοβουλίες, για τη στήριξη και τον εκσυγχρονισμό του εν λόγω τομέα. Εστιάζει στη βιώσιμη ανάπτυξη του Αγροτικού Τομέα και αναζητά λύσεις, που καλύπτουν τις ανάγκες των πελατών της. Παρακολουθεί τις αλλαγές στο εξωτερικό περιβάλλον, τις τάσεις στην αγορά και τις απαιτήσεις των πελατών της, ενώ διαθέτει την εμπειρία και την τεχνογνωσία για να προσφέρει ολοκληρωμένες και καινοτόμες λύσεις.

Με σύγχρονα προϊόντα και υπηρεσίες, προσφέρει εξειδικευμένες λύσεις για την ολοκληρωμένη εξυπηρέτηση των αγροτών, των αγροτικών επιχειρήσεων και των συλλογικών σχημάτων, ενώ με καινοτόμες δράσεις, όπως η Συμβολαιακή Τραπεζική, στηρίζει την αγροτική παραγωγή, τη μεταποίηση, την εμπορία και τις εξαγωγές. Βασικές προτεραιότητες της Τράπεζας Πειραιώς είναι η άριστη εξυπηρέτηση των πελατών της, η πλήρης κάλυψη των αναγκών τους με καινοτόμα και ευέλικτα χρηματοδοτικά εργαλεία και η προώθηση της βιώσιμης χρηματοδότησης.

©2022 Τράπεζα Πειραιώς

All Rights Reserved.

piraeus-bank Piraeus_Bank

piraeus_bank Piraeus Bank piraeusbank

piraeusbank.gr